T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

VERGİ VE KAMU HARCAMA POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

Doktora Tezi

Müge YETKİN ATAER

İstanbul, 2021

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI

VERGİ VE KAMU HARCAMA POLİTİKALARININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

Doktora Tezi

Müge YETKİN ATAER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülay AKGÜL YILMAZ

İstanbul, 2021

ÖZET

Bu çalışmada gelir dağılımı ve gelirin yeniden dağılımı kavramları; bu kavramlara ilişkin düşüncelerin gelişimi, gelir dağılımı türleri, teorileri, ölçütleri ve vergi gelirleri ile kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımı ile ilişkileri bağlamında incelenmiştir.

Vergi gelirleri ile gelirin yeniden dağılımı, vergileme ilkeleri, vergi tekniği ve vergi türleri üzerinden ele alınmıştır. Kamu harcamaları da bileşenleri ve belirleyici mekanizmaları üzerinden irdelenmiştir. Reel harcamalar ve transfer harcamaları gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri bakımından açıklanmıştır.

Ampirik analiz bölümünde, OECD ülkeleri, 1987 ve 2017 yıl aralığında panel zaman serisi yöntemleri ile analize konu edilmiştir. Gini SWIID veritabanından, ekonomik ve mali değişkenlere ait veriler IMF, OECD ve Dünya Bankası veritabanlarından derlenmiştir. Tüm yardımcı testlerin yanında, yeni nesil birim kök testleri ve eşbütünleşme testleri uygulanmış, kısa ve uzun dönemli ilişki hata düzeltme modelleriyle tahmin edilmiştir.

Literatüre uygun olarak sonuçlar toplam vergi gelirlerinin ve dolaysız vergi gelirlerinin gelir dağılımı üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Vergi sistemlerinde gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilere sahip tek vergi türü dolaylı vergiler olarak karşımıza çıkmıştır. Sonuçlara göre eğer dolaylı vergiler artarsa, gelir dağılımında adalet azalmaktadır. Kamu harcamaları tarafında ise sonuçlar hem toplam kamu harcamalarının hem de eğitim, sağlık, sosyal koruma, ve toplam sosyal harcamaların, gelir dağılımında adaleti düzeltici etkileri olduğunu göstermektedir.

Genel olarak bu çalışmanın sonuçları vergi gelirleri ve kamu harcamaları gibi maliye politikası araçlarının ve bu araçların bileşenlerinin daha adil bir gelir dağılımına ulaşmada kullanışlı olduğunu göstermektedir. Maliye politikalarının hem kısa dönemli hem de uzun dönemli olumlu etkileri açık şekilde gösterilmiştir. Sonuçlara göre, OECD üye ülkelerinin maliye politikalarını olumlu etkiler doğuracak şekilde tasarlamaları halinde, her bir politika aracının daha adil bir gelir dağılımına ulaşma yolunda katkılar sunacağı önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Dağılımı, Gelirin Yeniden Dağılımı, Gelir Eşitsizliği, Vergi, Dolaysız Vergiler, Dolaylı Vergiler, Kamu Harcamaları, Kamu Eğitim Harcamaları, Kamu Sağlık Harcamaları, Kamu Sosyal Koruma Harcamaları, Toplam Sosyal Harcamalar, Panel Zaman Serileri, Panel AMG

ABSTRACT

In this study, I investigated the concepts of distribution of income and redistribution in terms of the development of redistribution ideas, redistribution types, theories, measurements, and then the relationship between tax revenues, public expenditures, and income redistribution.

The relationship between tax revenues and income redistribution is examined through the principles of taxation, taxation techniques, and types. Public expenditures are also handled with the composition and determination mechanisms. The real expenditures and transfer expenditures are explained with their impacts on income redistribution.

In the empirical part, I investigated the OECD member countries between 1987 and 2017 with the panel time series analysis. The data source for Gini is the SWIID database. Other economic and fiscal variables are derived from IMF, OECD, and World Bank databases. Besides the all other preliminary tests, I used new-generation unit root tests and cointegration tests and I estimated short and long term relationships via error correction models.

In compliance with the literature, the results show that the total direct tax revenues and the total tax revenues have positive impacts on the income redistribution. The only element of the tax system that has a negative impact on income redistribution is the indirect tax. The results show that if indirect tax revenues increases, equality in the income distribution decreases. On the public expenditure side, the results show that the total public expenditures and the components as social benefits, social protection, social expenditures, education, and health expenditures have equalizing effects on the income distribution.

Overall, this study and its results show that the fiscal policy tools as tax revenues and public expenditures and their components are useful for more equal income distribution. Their redistribution impacts in the short term, as well as long term, are obvious. The results suggest that if the fiscal policies in the OECD member countries are designed accordingly, each of the policy tools can provide contributions for better income redistribution.

Keywords: Income Distribution, Income Redistribution, Income Inequality, Taxes, Direct Taxes, Indirect Taxes, Public Expenditures, Public Education Expenditures, Public Health Expenditures, Public Social Protection Expenditures, Total Public Social Expenditures, Panel Times Series, Panel AMG

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET……I
ABSTRACT……...III
İÇİNDEKİLER……..…….....V
TABLO LİSTESİ……..IX
ŞEKİL LİSTESİ……...…….....X
KISALTMALAR……...…….....XI
GİRİŞ……1

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI: TANIMLARI, TEORİK ÇERÇEVESİ, BELİRLEYEN FAKTÖRLER

1. GELİR DAĞILIMI TANIMLARI ……5
1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı……5
1.2. Bireysel Gelir Dağılımı……..7
1.3. Sektörel Gelir Dağılımı……..8
1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı……9
1.5. Küresel Gelir Dağılımı……11
2. GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ……14
2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri……...14
2.1.1. Klasik İktisatta Gelir Dağılımı…….....14
2.1.2. Marksist İktisatta Gelir Dağılımı……..21
2.1.3. Neo-Klasik İktisatta Gelir Dağılımı……..23
2.1.4. Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı……...24
2.2. Kişisel Gelir Dağılımı Teorileri……27
2.2.1. Stokastik Teoriler……29

2.2.2. Bireysel Seçim Teorisi……..29
2.2.3. Beşeri Sermaye Teorisi……30
2.2.4. Miras Teorisi……31
2.2.5. Çok Faktörlü Teori……...32
3. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN BAŞLICA FAKTÖRLER……..33
3.1. Ekonomik Faktörler……..33
3.1.1. Makroekonomik Politikalar……..33
3.1.2. Küreselleşme……37
3.1.2.1. Ticaretin Küreselleşmesi…….37
3.1.2.2. Finansal Serbestleşme……..39
3.2. Teknolojik Gelişme……..41
3.3. Demografik ve Sosyal Faktörler……...43
3.4. Kurumsal ve Politik Faktörler……...50

İKİNCİ BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ ÖNEMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

1. GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ ÖNEMİ……...54
2. ETKİNLİK VE ADALET İKİLEMİ……...62
3. SOSYAL REFAH VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI……..71
4. GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜMÜ: İLKELER VE YÖNTEMLER……...78
4.1. Gelir Eşitsizliği Ölçüm İlkeleri (Aksiyomatik Yaklaşım)…….78
4.1.1. Transfer İlkesi (Pigou-Dalton İlkesi)……79
4.1.2. Gelir Ölçeğinden Bağımsız Olma İlkesi……...80
4.1.3. Nüfus İlkesi……..80
4.1.4. Ayrıştırma İlkesi……...81
4.1.5. Anonimiti İlkesi……82
4.2. Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri……..82

4.2.1. Lorenz Eğrisi……83
4.2.2. Gini Katsayısı……...86
4.2.3. Theil Endeksi……88
4.2.4. Atkinson Endeksi……..89
4.2.5. Yüzde Payları Analizi…….....91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ ARAÇLARI

1. VERGİLERİN GELİRİN YENİDEN DAĞILIMINA YÖNELİK ETKİLERİ……..94

1.1. Vergilendirme İlkeleri Bağlamında Gelirin Yeniden Dağılımı……...95

1.1.1. Vergilemede Genellik İlkesi.....95

1.1.2. Vergilemede Eşitlik İlkesi……96

1.1.3. Vergilemede Ödeme Gücü (Oransallık) İlkesi……96

1.1.3.1. Geleneksel Ayırma Kuramı……99

1.1.3.2. Kaynağa Göre Ayrım…….....99

1.1.3.3. Karaktere Göre Ayrım……...100

1.1.3.4. Miktara Göre Ayrım……..101

1.1.4. Gelirin Yeniden Dağıtımı İlkesi……102

1.2. Vergi Tekniği Bağlamında Gelirin Yeniden Dağılımı….....103

1.2.1. Düz Oranlı Vergileme……104

1.2.2. Artan Oranlı Vergileme……..105

1.3. Vergi Türleri Bağlamında Gelirin Yeniden Dağılımı……110

1.3.1. Dolaylı - Dolaysız Vergiler ve Gelirin Yeniden Dağılımı……...111

2. KAMU HARCAMALARININ GELİRİN YENİDEN DAĞILIMINA YÖNELİK ETKİLERİ……115

2.1. Kamusal Mal ve Hizmetlerin Sunumu (Reel Harcamalar)……120

2.2. Göreceli Fiyat Etkileri (İkincil Ekonomik Etkiler)……122

2.3. Transfer Harcamaları ve Kamu Sosyal Harcamaları……123

2.3.1. Sosyal Sermaye – Sosyal Harcamalar ve Gelirin Yeniden Dağılımı……..……...127

2.3.2. Medyan Seçmen Hipotezi – Sosyal Harcamalar ve Gelirin Yeniden Dağılımı…….....129

2.3.3. Ekonomik Büyüme – Sosyal Harcamalar ve Gelirin Yeniden Dağılımı……..131

2.3.4. Kamu Sosyal Harcamalarının Belirleyicilerine Dair Genel Bir Değerlendirme……134

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ VE KAMU HARCAMA POLİTİKALARININ GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN AMPİRİK ANALİZİ

1. AMPİRİK LİTERATÜR…….136

2. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR……..142

2.1. Araştırmanın Metodolojisi..……..144

2.2. Araştırmanın Veri Seti……148

2.3. Ekonometrik Modeller ve Bulgular……149

SONUÇ…….168

EKLER…….174

KAYNAKÇA……183

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

TABLO 1: OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)……...150

TABLO 2: OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Birim Kök Testi……151

TABLO 3: OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)……..151

TABLO 4: OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Homojenlik Testi……..152

TABLO 5: OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Westerlund Eşbütünleşme Testi……152

TABLO 6: Birinci Grup (4 Model) Panel AMG Tahmin Sonuçları……..153

TABLO 7: OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)……..156

TABLO 8: OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Birim Kök Testi……..157

TABLO 9: OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)……..157

TABLO 10: OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Homojenlik Testi……158

TABLO 11: OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Westerlund Eşbütünleşme Testi……158

TABLO 12: İkinci Grup (4 Model) Panel AMG Tahmin Sonuçları……159

TABLO 13: OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)……..162

TABLO 14: OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Birim Kök Testi……...162

TABLO 15: OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)……...163

TABLO 16: OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Homojenlik Testi…….163

TABLO 17: OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Westerlund Eşbütünleşme Testi……164

TABLO 18: OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Panel AMG Tahmin Sonuçları…….....165

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

ŞEKİL 1: Lorenz Eğrisi……84

ŞEKİL 2: Gerçekleşmesi Mümkün Olan Dört Farklı Lorenz Eğrisi…….85

ŞEKİL 3: Artan Oranlılık Türleri……...106

KISALTMALAR

A.B.D.	Amerika Birleşik Devletleri
AMG	Genelleştirilmiş Ortalama Grup Tahmincisi
ARDL	Otoregresif Dağıtılmış Gecikmeli Dinamik Panel Model
ECM	Hata Düzeltme Modeli
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	International Monetary Fund
OECD	Organization for Cooperation and Economic Development
SİSTEM GMM	Sistem Genelleştirilmiş Momentler Metodu
SWIID	Standardized World Income Inequality Database

GİRİŞ

Gelirin yeniden dağılımı hem çağımız iktisatçılarının büyük bir çoğunluğu tarafından hem de uluslararası örgütler tarafından toplumsal ve ahlaki bir gereklilik olarak kabul görmektedir. Bunun yanında bazı refah ekonomisi yaklaşımları tarafından toplam sosyal refahı artırıcı ve fayda maksimizasyonu sağlayıcı etkileri de gösterilmektedir. Aynı zamanda ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği için de gelirin yeniden ve adaletli bir şekilde dağılımı önemli bir unsur konumundadır. Sayılan özelliklerinden dolayı gelir dağılımında adalet modern ekonomilerde devletlerin ulaşmaya çalıştıkları bir hedef olarak yerini almıştır. Sosyal sözleşmenin sürdürülmesi, toplumsal huzur, iç barış, güçlü ve sürdürülebilir bir ekonomik sistem devletlerin gelir dağılımında adaleti hedeflerken gözettikleri unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devletlerin daha adil gelir dağılımına ulaşma yolunda yeniden dağıtıcı araçlara ihtiyaç duydukları bilinmektedir. Maliye politikaları da bu aşamada önem kazanmaktadır. Ekonomik olarak pek çok amaca hizmet eden maliye politikalarının yeniden dağıtıcı rolü giderek daha kapsamlı hale gelmektedir. Bu yüzden çalışmada maliye politikası araçlarından vergilerin ve kamu harcamalarının gelir dağılımında adalet üzerindeki etkileri incelenmektedir. Cevaplanmaya çalışılan araştırma sorusu "daha adil bir gelir dağılımına ulaşmaya çalışırken, devletler, maliye politikası araçlarından vergileri ve kamu harcamalarını hangi bileşimde ve ne düzeyde kullanmalıdır" sorusudur.

Araştırma sorusunun cevabı aranırken ilk olarak gelir dağılımı kavramının tanımlarına, teorik çerçevesine ve gelir dağılımını belirleyen faktörlere değinilmektedir. Temel yaklaşımlarla gelir dağılımı ve gelir dağılımında adalet kavramları ele alındıktan sonra literatürde gelir dağılımının hangi türlere ayrıldığı gösterilmektedir. Gelir dağılımı türlerinden; fonksiyonel gelir dağılımı, bireysel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımı ve küresel gelir dağılımı ayrı ayrı incelenerek tanıtılmıştır. Tarihten günümüze iktisat akımları gelir dağılımına ilişkin yaklaşımlarını fonksiyonel gelir dağılımı üzerinde şekillendirmiştir. Bu bağlamda fonksiyonel gelir dağılımı teorileri klasik iktisatın, Marksist iktisatın, neoklasik iktisatın ve Keynesyen iktisatın bakış açıları ile incelenmiştir. Ardından kişisel gelir dağılımı teorileri; stokastik teoriler, bireysel seçim teorisi, beşeri sermaye teorisi, miras teorisi ve çok faktörlü teori başlıkları altında

ele alınmıştır. Gelir dağılımı kavramının altındaki temel yaklaşımların ve gelir dağılımı türlerine ilişkin tanımlamaların aktarıldığı birinci bölüm, gelir dağılımını belirleyen faktörlerin ele alınmasıyla sonlandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal inceleme aşamasına devam edilmiştir. Bu aşamada etkinlik ve adalet ödünleşmesi önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü etkinliğe mi adalete mi öncelik verileceği maliye politikalarının arkasındaki görüşü ve dolayısıyla politikaların kendisini şekillendirmektedir. Bu bölümde gelir dağılımında adalet fikrinin temelini oluşturan sosyal refah yaklaşımlarına yer verilmiş bu yaklaşımlar doğrultusunda gelir dağılımında adaletin neden istenen bir olgu olduğu, sosyal refah düzeyiyle nasıl bir ilişki içinde bulunduğu temel varsayımlar altında irdelenmiştir. İkinci bölümde son olarak gelir eşitsizliğinin ölçülmesinde kullanılan ilkeler ve ölçüm yöntemlerine yer verilmiştir. Güncel literatürde gelir dağılımında adalet oldukça sayısallaştırılmış ve ampirik analizlere konu edilen bir ekonomik gösterge haline gelmiştir. Dolayısıyla gelir dağılımında adaletin ya da gelir dağılımında eşitsizliğin ölçülmesi de önem kazanmıştır. Gelir dağılımında eşitsizliğin ölçümü için bir takım ilkeler geliştirilmiş ve bu ilkelere kısmen ya da tamamen uygun olarak gelir dağılımı ölçütleri ortaya koyulmuştur. Gelir dağılımı teorilerini takip eden bölümlerde hem bu ilkelere değinilmekte hem de kullanılan ölçütler olarak Lorenz eğrisi, Gini katsayısı, Theil Endeksi, Atkinson Endeksi ve yüzde payları analizi ile ilgili bilgiler aktarılmaktadır.

İlk iki bölümde gelir dağılımı kavramının tarihsel ve teorik gelişimi, gelir dağılımında eşitsizliğin ölçülmesine ilişkin ilkeler ve ölçütler, gelir dağılımını etkileyen faktörler bir bütün oluşturacak şekilde ele alınmış ve gelir dağılımı ile maliye politikaları arasındaki ilişki incelenmeden önce gerekli olan altyapı sağlanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölüm vergilerin ve kamu harcamalarının gelir dağılımında adalete ulaşma yolunda kullanılan maliye politikası araçları olarak ifade edilmesine ve bu araçların gelir dağılımında adalet ile ilişkilerinin incelenmesine ayrılmıştır.

Vergilerin gelir dağılımı ile ilişkisi üç ana başlık altında vergilendirme ilkeleri, vergi tekniği ve vergi türleri bağlamında incelenmiştir. Bu kısımda genellik, eşitlik ve oransallık ilkeleri, gelirin yeniden dağıtılması ilkesi, vergileme tekniği ve özellikle artan oranlı vergilendirme, vergi türleri ve dolaylı – dolaysız vergilerin etkilerindeki

farklılaşma ele alınmaktadır. Vergilerin gelir dağılımıyla ilişkisi üzerine yapılan incelemeler geçmişten günümüze kadar gelen bakış açılarının birlikte değerlendirilmesine ve bu değerlendirmenin bütüncül bir yapı oluşturmasına dikkat edilerek şekillendirilmiştir.

Kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımı ile ilişkisi klasik sınıflandırmalardan yararlanılarak reel harcamaların etkileri ve transfer harcamalarının etkileri bakımından incelenmiştir. Bunlara ek olarak kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki dolaylı etkilerinin incelendiği bir alt başlık da bu bölümde yer almaktadır. Transfer harcamalarının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri yoğun ve açık olduğu halde daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çünkü modern ekonomik sistemlerde gelirin yeniden dağıtılması, ekonomi üzerindeki saptırıcı etkilerinden arındırmanın kolaylığı nedeniyle ve hedefe yönelik programların uygulanabilmesi dolayısıyla transfer harcamaları üzerinden yürütülmektedir. Kamunun karar alarak uyguladığı bu tür harcamaların toplum tarafından belirlendiği ve bu taleplerin bazı aktarım mekanizmaları yoluyla hükümetlere iletildiği kabul edilmektedir. Bu kabul nedeniyle, toplumun taleplerini hükümetlere ilettiği mekanizmalar olan sosyal sermaye ve medyan seçmen hipotezi incelenmiş, bunlara ek olarak sosyal harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri nedeniyle bir talep olmaksızın hükümetler tarafından da istenebileceği düşüncesi irdelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü, ilk üç bölümde kurulmaya çalışılan genel çatı altında vergilerin ve kamu harcamalarının hem toplam tutarları hem de alt bileşenlerinin gelirin dağılımında adalet üzerindeki etkilerinin incelendiği ampirik araştırmayı içermektedir. Ampirik araştırmada OECD ülkeleri, SWIID veri tabanından derlenen Gini ve IMF, Dünya Bankası ve OECD veri tabanından derlenen vergi ve harcamalara ilişkin verilerle panel zaman serisi analizine tabi tutulmuştur. Panel zaman serisi analizi, gerekli tüm öncül testler, eş bütünleşme testleri ve hata düzeltme modelleriyle hata düzeltme katsayılarının tahminlerini içermektedir. Panel zaman serisi analizi sonucunda vergilerin kamu harcamalarının ve bu göstergelerin alt bileşenlerinin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri gösterilmiştir. Ampirik analiz bulgularına göre toplam vergilerdeki ve toplam harcamalardaki artışlar gelirin yeniden dağıtımının daha adaletli bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Buna ek olarak, literatürle uyumlu bir şekilde bu

çalışmanın da bulguları dolaysız vergilerin gelir adaleti bakımından olumlu etkilere sahip olduğunu, dolaylı vergi gelirlerindeki artışların ise gelir eşitsizliğini körüklediğini göstermektedir. İlk sekiz modelde söz konusu değişkenler hem tek başına hem de kişi başı GSYH ile birlikte dahil edilmiştir ve model bulguları her iki durumda da belirtildiği gibi bulunmuştur. Kamu harcamalarının alt bileşenleri üzerinde daha detaylı incelemeler yapıldığında, çalışmanın ampirik analiz kısmındaki son sekiz model, eğitim harcamalarının hem birincil hem ikincil gelir dağılımını düzeltici etkilere sahip olduğunu, sağlık harcamalarının ise sadece ikincil gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiler bıraktığını göstermektedir. Sosyal koruma harcamaları ele alındığında, sosyal koruma harcamalarının birincil gelir dağılımı ile olumsuz bir ilişki içinde olduğu ancak bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Sosyal koruma harcamalarının ikincil gelir dağılımı üzerindeki etkileri ise beklendiği gibi olumludur. Toplam kamu sosyal harcamalarının da literatürle paralel şekilde hem tek başına değerlendirildiğinde hem de kişi başı GSYH verisi ile birlikte modele dahil edildiğinde ikincil gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiler yarattığı görülmüştür.

BİRİNCİ BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI: TANIMLARI, TEORİK ÇERÇEVESİ, BELİRLEYEN FAKTÖRLER

Çalışmanın birinci bölümüne, gelir dağılımının türleri ve bu türlerin tanımlarının aktarılması ile başlanacak ardından gelir dağılımının farklı iktisadi yaklaşımlarda nasıl ele alındığı incelenecektir. Gelir dağılımını etkileyen faktörlere de değinilecek olan birinci bölümde gelir dağılımına ilişkin temel bilgilere yer vermek ve gelirin yeniden dağılımı konusuna geçilmeden önce ihtiyaç duyulacak olan teorik altyapının araştırılması amaçlanmıştır.

1. GELİR DAĞILIMI TANIMLARI

Bir ekonomide belirli bir süre içerisinde elde edilen toplam milli gelirin o ülkede yaşayan insanlar arasında dağılımı, farklı boyutlarla ele alınarak beş farklı gelir dağılımı türünü ortaya çıkarmıştır. Bu gelir dağılımı türleri; fonksiyonel gelir dağılımı, bireysel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve küresel gelir dağılımıdır. Bu kısımda sözü geçen gelir dağılımı tanımlarının kapsamı kısaca ele alınacaktır.

1.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı, bir ekonomide üretilen toplam milli gelirin üretim faktörleri arasındaki dağılımına karşılık gelmektedir. Emek, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimcinin mal veya hizmetlerin üretim süreçlerine katılmasıyla oluşan milli gelir, süreç sonunda; emeğe ücret, sermayedara faiz, doğal kaynak sahibine rant ve girişimciye kar şeklinde dağılmaktadır. Bu durum aynı zamanda, milli gelirin farklı sosyal sınıflar arasındaki dağılımını da gösterir. Üretim fonksiyonlarının incelenmesi ekonomik analizin

ayrılmaz bir parçasıdır ve üretim süreçlerinden alacakları karşılıklar piyasadaki denge fiyat ile belirlenir[1].

Atkinson'a göre fonksiyonel gelir dağılımı[2], ilk olarak, bireysel ya da hane halkı gelirleri ile makroekonomik düzeyde olan gelirler arasında bir bağlantı sağlar. İkinci olarak, bireysel gelir dağılımındaki eşitsizliği anlamamıza yardımcı olur. Son olarak ise, farklı gelir kaynaklarından elde edilen farklı getirilerin hakkaniyet algıları aracılığıyla sosyal adalete ilişkin endişeleri gözler önüne serer.

Bu dağılım türünde dikkat edilmesi gereken husus, fonksiyonel dağılımın sonucunda bir üretim faktörünün elde ettiği toplam gelirin diğer üretim faktörlerinin elde ettiği gelirler ile bir kıyaslama olanağı sağlamasıdır. Emeğin bir bütün olarak gelirden aldığı pay ile ilgilenir ve bunu kira, faiz ve kar şeklinde dağılan toplam gelir yüzdeleri ile karşılaştırır. Birey tüm kaynaklardan gelir elde etse bile fonksiyonel gelir dağılımı için önemli değildir[3]. Ücret ve sermaye gelirlerini incelemek farklı sorunları anlamamıza yardımcı olur fakat tek başına faktör paylarına odaklanmak gelir dağılımındaki adaletsizliği ölçmemizde yetersiz kalır.

Kıyaslanan üretim faktörlerinin gelirleri, kendi içerisindeki gelir dağılımı hakkında bilgi vermemektedir. Üretim faktörlerinden emeği ele alacak olursak; nitelik düzeyine göre mavi yakalı ve beyaz yakalı olarak, hatta beyaz yakalılar da kendi aralarında eğitim seviyeleri ve tecrübelerine göre ayrılmaktadır. Bir başka deyişle, üretim faktörleri kendi içinde homojen bir yapıya sahip olmadığından gelir eşitsizliğindeki yıkıcı

[1] Frank A. Cowell, **Income Distribution and Inequality**, John B. Davis ve Wilfred Dolfsma (Ed.), **The Elgar Companion to Social Economics** içinde (235-252), Second Edition, Edward Elgar Publishing, 2015, s.236.

[2] Anthony B. Atkinson, "Factor Shares: The Principal Problem of Political Economy?, **Oxford Review of Economic Policy**, Vol.25, No.1, (Spring 2009), s.5.

[3] Michael P. Todaro, **Economic Development in the Third World: An Introduction to Problems and Policies in A Global Perspective**, London: Pearson Education, 1977. s.153.

farkı gözlemlemeyi gölgelemektedir. Piketty emek faktörünün gelir dağılımını incelediğinde ücret eşitsizliğinin ve ücret hiyerarşisinin* giderek arttığını belirtmiştir[4].

1.2. Bireysel Gelir Dağılımı

Bireysel gelir dağılımı, toplam gelirin ekonomideki bireyler veya hane halkları arasındaki dağılımını ifade etmektedir[5]. Bireysel gelir dağılımını analiz etmenin amacı, bireyler arasındaki gelir eşitsizliğini ön plana çıkarmaktır[6]. Bu dağılım, bireylerin tüm gelir kaynaklarını içerir yani gelirlerinin büyüklüğünü öncelerken bireylerin hangi üretim faktörlerinden ne kadar gelir elde ettiklerini göz ardı edebilir[7]. Buna ek olarak gelirin bölgesel ve sektörel kaynaklarını da ihmal edebilmektedir[8].

Fonksiyonel gelir dağılımı, farklı üretim faktörleri belirli sosyal sınıflara tanımlandığından, kişisel gelir dağılımı ile doğrudan ilişkilidir. Ancak bireyler tek bir gelir kaynağından gelir elde etmek yerine aslında çeşitli kaynaklardan gelir elde etmektedirler. Diğer bir ifadeyle, aynı kişi hem ücret hem faiz geliri hem de kira gelirlerine sahip olabilir. Bu sebeple sadece faktör fiyatlarındaki değişiklikler tam anlamıyla kişisel gelir dağılımındaki değişimi gösteremez[9].

Deutsch ve Silber 2004 yılında yayınladıkları araştırmalarında fonksiyonel gelir dağılımı ile bireysel gelir dağılımını ilişkilendirmişlerdir. Ekonomik gelişme ile gelir

* Burada ücret eşitsizliği, ücretlerde işin ve çalışanın karakteristik özelliklerinin ötesinde bir eşitsizliğin bulunmasını, ücret hiyerarşisi ise özellikle işin niteliğine ve çalışanın eğitim, kabiliyet gibi özelliklerine dayalı olarak ücretlerin kademeli bir seyir göstermesini ifade etmektedir.

[4] Thomas Piketty, **Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital**, Hande Koçak (Çev.), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s.330.

[5] Howard Michael, **Public Sector Economics for Developing Countries**, University of West Indies Press, 2001.

[6] Cowell, s.3.

[7] Anthony B. Atkinson, "Bringing Income Distribution in from The Cold", **The Economic Journal**, Vol.107, No.441, (March 1997), s.298-299.

[8] Todaro, s.146.

[9] Anthony B. Atkinson, "The Distribution of Personal Income: Complex Yet Over-Simplified", Richard Hauser ve Irene Becker (Ed.), **The Personal Distribution of Income in An International Perspective** içinde (56-71), Berlin - Heidelberg: Springer, 2000, s.62.

eşitsizliğinin önce yükseldiği ancak daha sonra kişi başına düşen GSYH arttıkça azaldığı durumu tarif eden, Kuznets'in ters U hipotezini test etmişlerdir. Kişi başına düşen GSYH ve gelir eşitsizliği arasında ters J – eğrisi şeklinde olduğu bu eğrinin yükselen kısmının Kuznets'in de iddia ettiği gibi kişi başına düşen GSYH arttıkça başlangıçta esas olarak ücretlerin ve servet gelirlerinin dağılımındaki payını artırdığı ve yükselen eşitsizliğe sebebiyet verdiğini ileri sürmüşlerdir. Sonrasında eğrinin azalan evresi için iki faktör etkili olmaktadır; servet gelirleri eşitsizliğinin giderek azalması ve müteşebbis gelirinin azalan payları. Diğer bir ifadeyle, bu ikinci aşamada kişi başına düşen GSYH arttıkça mülk gelirleri ve diğer gelir kaynakları daha az eşitsiz bir şekilde dağılmaktadır. Gelir eşitsizliğini etkileyen bir diğer faktör de müteşebbis gelirlerinin azalmasıdır[10].

1.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, ekonomideki sektörlerin milli gelirden aldıkları payları göstermektedir. En temel hatlarıyla tarım, sanayi ve hizmet sektörleri arasındaki payları ve bu sektörlerin alt dallarının milli gelirden aldıkları payları ortaya koyar.

Sektörel gelir dağılımı bir anlamda fonksiyonel gelir dağılımının genişletilmiş halidir. Sektörel gelir dağılımı analizinde, fonksiyonel gelir dağılımı sektörlere ve üretim tarzına göre ayrıştırılır. Böylece sektörler içerisindeki sosyal sınıflar ayrı ayrı ele alınabilir. Bu sayede ülkedeki ekonomik dengenin analizi daha isabetli yapılabilir[11].

Simon Kuznets 1955 yılında yayınlanan araştırmasında ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ters U eğrisi ile açıklamıştır. Bu hipoteze göre bir ülkenin ekonomisi sanayileştikçe ülkedeki ortalama gelir artacak, gelir eşitsizliği şiddetlenecek

[10] Joseph Deutsch ve Jacques Silber, "Measuring the Impact of Various Income Sources on the Link between Inequality and Development: Implications for the Kuznets Curve", **Review of Development Economics,** Vol.8, No.1, (January 2004), s.122-124.

[11] Irma Adelman ve Sherman Robinson, "Income Distribution And Development", Hollis Chenery ve T.N. Srinivasan (Ed.), **Handbook of development economics** Vol.2 içinde (949-1003) , North-Holland, 1989, s.964.

daha sonrasında bireylerin gelirleri arasındaki farklılaşma giderek azalarak gelir dağılımındaki adaletsizlik azalacaktır[12].

Az gelişmiş ülkelerin ekonomileri esas olarak geleneksel sektör olan tarım sektörüne dayalıdır ve herkes tarım sektöründe çalıştığında gelir nispeten eşit olarak dağıtılır. Az gelişmiş ülkelerdeki ekonomi modernleştikçe yani modern sektör olarak sanayi sektörü yoğun olmaya başladığında ülkedeki gelir dağılımı adaletsizliği artacaktır. Bunun arkasındaki temel mantık, sanayi sektöründeki ücretlerin tarım sektöründekinden önemli ölçüde yüksek olması ve böylece daha büyük bir eşitsizlik yaratacağıdır. Sanayi sektörü ekonomiye hakim olduğunda nüfusun çoğu sanayi sektöründen gelen gelire bağlı olacak ve gelir dağılımındaki adaletsizlik giderek azalacaktır.[13]

Ekonominin sanayileşmesindeki ilk dönem büyüme, istihdamın sınırlı olduğu fakat ücretlerin ve üretkenliğin yüksek olduğu bir dönemdir. Sanayi sektörü işçileri tarım sektöründen çekebileceği için sınırsız emek arzı oluşur. Ortalama gelirler yükseldikçe emek toplam gelirden daha küçük bir pay alır. Dönüm noktasına, tüm artık emek emildiğinde ve emek arzı daha az esnek olduğunda ulaşılır. Böylece emeğin gelir içindeki payı artmaya başlar ve eşitsizlik azalır[14].

1.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin bölgeler arasındaki dağılımını ifade etmektedir. Bu dağılım ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş bölgeleri arasındaki farklılıkları göstermektedir. Bölgesel gelir dağılımı, bölgelerin hem kişisel gelir dağılımlarını hem de fonksiyonel gelir dağılımlarının incelenmesine yardımcı olur. Araştırmanın amacına

[12] Simon Kuznets, "Economic Growth and Income Inequality", **The American Economic Review**, Vol.45, No.1, (March 1955), ss.1-28.

[13] Simon Kuznets, "Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: Distribution of Income by Size" **Economic Development and Cultural Change**, Vol.11, No.2, Part 2, (January 1963), ss.1-80.

[14] William Arthur Lewis, "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour", **The Manchester School**, Vol.22, No.2, (May 1954), ss.139-191.

yönelik olarak, bölgelerdeki sermaye sahiplerinin, işçilerin, toprak sahiplerinin ve müteşebbislerin dağılımlarını incelememize olanak sağlar[15].

Bölgelerin kendine has özellikleri gelir dağılımındaki eşitsizliklerin daha kolay anlaşılmasını sağlar. Bölgenin coğrafi yapısı, iklim koşulları, nüfus yapısı ve yoğunluğu, altyapı durumu, doğal kaynak rezerv yoğunluğu ve yapısı, istihdam olanakları bölgeler arasındaki farklılıklara sebebiyet verecek ve gelir dağılımını etkileyecektir.

Ülkelere ve bölgelere, zaman içinde gelir düzeylerinde yakınlaşma eğilimi olup olmadığını analiz etmek için bir yakınsama analizi yaklaşımı uygulanabilir. Yakınsama analizi, bölge ekonomileri arasındaki gelir eşitsizliğinin zamanla azalıp azalmadığını, düşük gelirli bölgelerin ekonomilerinin yüksek gelirli ekonomilerden daha hızlı büyüme eğilimi gösterip göstermediğini anlamamıza yardımcı olur[16].

Yakınsama analizinin başlıca iki türü mevcuttur. Bunlar, β-yakınsaması ve δ-yakınsamasıdır. β-yakınsaması, kişi başına düşük GSYH'ye sahip bölgelerin daha hızlı büyümede ne kadar başarılı olduğunu ölçer. Aynı zamanda, dağılım içindeki gelir hareketliliğini inceler. Eğer yoksul bölgeler zengin bölgelerden daha hızlı büyüme eğiliminde ise β-yakınsaması olduğunu söyleyebiliriz. δ-yakınsaması, kişi başına düşen GSYH'nın genel dağılımındaki azalmayı ölçer. Gelir dağılımının zaman içinde nasıl geliştiğini inceler. Zaman içerisinde bölge gelirlerinin daha benzer hale gelip gelmediğini, bölgeler arasındaki farklılıkların zamanla artıp artmadığını ölçmemize yardımcı olur[17]. β-yakınsaması ile δ-yakınsaması arasındaki ayrım şu şekilde ifade edilebilir. Belirli bir bölge ekonomisinde kişi başına düşen GSYH'nin, diğer tüm bölgeler genelinde kişi başına düşen GSYH'yi ne kadar hızlı ve ne ölçüde yakalayabileceği β-yakınsaması ile analiz edilebilir. Diğer taraftan bölge ekonomileri arasında kişi başına düşen gelir

[15] Adelman ve Robinson, s.964.

[16] Farhad Rassekh, "The Convergence Hypothesis: History, Theory, and Evidence", **Open Economies Review**, Vol.9, No.1, (January 1998), s.85.

[17] Xavier X. Sala-i-Martin, "Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence", **European Economic Review**, Vol,40, No.6, (June 1996), s.1327-1328.

dağılımının geçmişte nasıl bir seyir izlediğini ve günümüzde nasıl olacağını öngörmemizi δ-yakınsaması analizi sağlar[18].

1.5. Küresel Gelir Dağılımı

Küresel gelir dağılımı, ülke sınırlarını aşarak dünyadaki tüm bireylerin gelir dağılımını göstermektedir. Son yıllarda küresel boyutta artan gelir adaletsizliğini incelemede yardımcı olur. Farklı ülkelerde yaşayan bireylerin veya hane halklarının gelirlerini göz önünde bulundurarak ülkeler arası kıyaslama yapmaya destek olur[19].

Küreselleşme hem bireylerin sosyal hayatlarını ve iş hayatlarını hem de devletlerin iç ve dış politikalarını derinden etkilemektedir. Bir taraftan bireylerin üretimlerinde, tüketimlerinde ve istihdamında izler bırakırken diğer taraftan sermayenin daha hareketli olması sonucunda devletlerin vergi koyma gücünü zedeleyen, teşvikler açısından cömert davranmasına sebep olan ve küreselleşme süreci sonucunda oluşan kurum ve kuruluşların yönlendirmelerini çevre politikalarından savunma politikalarına kadar bütün alanlarda yeni kuralları benimseten bir etkiye sahiptir.

Hayatımızın her anını ve olayını etkileyebilen küreselleşmenin bireylere olan getirisi eşit dağılmamıştır. Küresel gelir dağılımı adaletsizliği, literatürde fil eğrisi[*] şekliyle akıllara kazınmıştır[20].

Küresel eşitsizliğin diğer bir ifade ile dünya yurttaşları arasındaki gelir eşitsizliğinin iki bileşeni vardır. İlki, ülkenin kendi içerisindeki gelir eşitsizliği iken ikincisi ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğidir[21]. Küresel eşitsizliğin ilk bileşeni olan ülke

[18] Robert J. Barro v.d., "Convergence Across States and Regions", **Brookings Papers on Economic Activity**, Vol.1991, No.1, (1991), s.112-113.

[19] François Bourguignon, **The Globalization of Inequality**, New York: Princeton University Press, 2015. s.24-25.

[*] Arkaya yaslanmış bir S eğrisi olarak da literatürde adlandırılmaktadır.

[20] Christoph Lakner ve Branko Milanovic, "Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession", **The World Bank Economic Review,** Vol.30, No.2, (2016), ss.203-232.

[21] Facundo Alvaredo, **The World Inequality Report**, Cambridge MA: Harvard University Press, 2018. s.250.

içerisindeki gelir eşitsizliğini analiz etmek için Kuznets dalgaları, ikinci bileşeni olan ülkeler arasındaki eşitsizliği ölçmek için yakınsama analizi kullanılır[22].

Küresel eşitsizliği anlayabilmemizde kullanılan ilk teori Kuznets dalgalarıdır. Ülke gelir düzeyinin ve yapısının özelliklerine göre Kuznets dalgalarında, ülkeye özgü, eşitsizliğin yükseldiği ya da azaldığı bir yönelim olabilir. Burada ülke ekonomisi içindeki gelir eşitsizliğini analiz etmede Kuznets dalgalarının kullanılmasının sebebi, Kuznets'in ters U hipotezinin literatürde ilk olarak benimsenmesi, sonrasında ülkeler açısından çelişkili olduğunun ileri sürülmesi ve hipotezin hala sınanmaya devam edilmesidir. Piketty, Kuznets'in ters U hipotezine şiddetle karşı çıkmaktadır. Piketty'e göre Kuznets hipotezinin kabul görmesinin asıl sebebi, 1913 – 1948 arası, ele alınan dönemde aslında dünya savaşlarının ve onların tetiklediği şiddetli ekonomik ve politik şokların bir sonucu olduğudur. Piketty'e göre bu eğri (büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki) ters U şeklinde değil normal U şeklindedir[23].

Milonavic'in, büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Kuznets dalgası olarak adlandırmasının sebebi ekonomik ve siyasi faktörler arasındaki karşılıklı etkileşimdir. Bu etkileşimdeki karmaşık yapıdan dolayı gelir düzeyleri (büyüme ile gelir dağılımındaki ilişki dalgalanmaktadır) farklılaşmaktadır[24]. Milanovic'in belirttiği gibi Kuznets dalgalarının oluşmasının nedenleri kısaca şu şekilde özetlenebilir. Teknolojinin ve küreselleşmenin artması sonucunda bazı sektörlerde oluşan rantlar ve bu rantları elde etmeye yönelik yürütülen lobi faaliyetleri gelir dağılımında adaletsizliği artırmıştır. Emek geliri açısından sektörel gelir dağılımı kısmında bahsedilene ek olarak çoğu ülke sanayi sektöründen hizmet sektörüne geçiş yapmıştır. Fakat hizmet sektörü sanayi sektöründen daha geniş meslek yelpazesine sahiptir. Buna ilave olarak vasıflara ve becerilere göre meslek çeşitliliğinin mevcut olduğu heterojen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle de aslında bireysel gelir dağılımında değindiğimiz ücret eşitsizliğine kaynaklık etmekte ve böylece gelir dağılımını bozucu bir etki ortaya çıkmaktadır. Sermayenin bir ülkeden diğer ülkeye

[22] Branko Milanovic, **Global Inequality: A New Approach For The Age Of Globalization**, Cambrdige MA: Harvard University Press, 2016.

[23] Piketty, s.14-16.

[24] Milanovic, s.50.

kolay bir şekilde hareket edebilme kabiliyetine sahip olması, emeğin ise sermayeye nispeten daha az mobil olması, gelişmiş ülkelerde bile sermaye üzerine uygulanan vergi oranlarını azaltma yönündeki politikalar gelir eşitsizliğini artırıcı durumlardır.

Küresel eşitsizliğin anlaşılmasında kullanılan ikinci teori ise β-yakınsaması analizidir[**]. Küreselleşmeyle birlikte gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre daha yüksek büyümeye sahip olurlar. Böylece yoksul ülkelerin toplam milli gelirleri zengin ülkelerin gelirlerini yakalamalıdır (gelirlerine yaklaşmalıdır). Küresel eşitsizliğin azalmasına yol açan yakınsama nüfus yoğunluğu yüksek gelişmekte olan ülkelerdeki gelir yakınsamasıdır[25].

[**] β-yakınsaması, mutlak β-yakınsaması ve koşullu β-yakınsaması olmak üzere ikiye ayrılır. Mutlak β-yakınsaması; tüm ekonomilerin karakteristik özelliklerinin aynı olduğunu varsayar. Koşullu β-yakınsaması, tüm ülkelerin kendine has özelliklerini modele dahil eder.(Sala-i-Martin, s.1330.)

[25] Milanovic, s.160-170.

2. GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ

Bu bölümde öncelikle iktisadi düşünce akımlarının fonksiyonel gelir dağılımına yaklaşımları ele alınacaktır. Klasik iktisat düşüncesinin, Marksist yaklaşımın, Neo-klasik akımın ve son olarak Keynesyen iktisat akımının fonksiyonel gelir dağılımı ile ilgili görüşleri ana hatları ile incelenecektir. Ardından kişisel gelir dağılımı teorilerinden; stokastik teoriler, bireysel seçim teorisi, beşeri sermaye teorisi, miras teorisi ve çok faktörlü teori, kişisel gelir dağılımına ilişkin yaklaşımları çerçevesinde değerlendirilecektir. Takip eden alt bölümlerde gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçüm yöntemlerine, gelir eşitsizliği ölçütlerine ve gelir dağılımı etkileyen başlıca faktörlere değinilecektir.

2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri

Üretim süreçleri sonunda elde edilen çıktıların üretim faktörleri arasında nasıl paylaştırılacağı iktisat literatüründe ilgi gören bir konudur. Gelir dağılımını belirleyen temel güçlere ilişkin açıklamalar gelir dağılımının özüne yöneliktir. Ancak bu dağılım aynı zamanda ekonominin zaman içinde nasıl evrileceğini de etkilemektedir. Farklı dağılım teorileri ele alınan ekonomilerin görselleştirilme biçimlerindeki, kullanılan analitik araçlardaki ve yaklaşımlardaki farklılıkları yansıtır[26].

2.1.1. Klasik İktisatta Gelir Dağılımı

Klasik iktisat, 1770'lerden 1870'lere kadar, yüzyıl boyunca iktisada hakim olan görüş (iktisadi düşünce, iktisadi düşünce, akım) olmuştur. Bilindiği gibi, Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772-1823), Thomas Robert Malthus (1766-1834) ve John Stuart Mill (1806-1873) bu iktisadi akımın önde gelenleridir.

[26] Athanasios Asimakopulos, "Introduction", Athanasios Asimakopulos (Ed.), **Theories of Income Distribution** içinde (1-13). Boston – Dordrecht - Lancaster: Kluwer Academic Publishers, 1988, s.1.

Klasik iktisatçıların teorik yaklaşımı esas olarak gelirin fonksiyonel dağılımına odaklanmıştır. Diğer bir deyişle, üretim faktörleri olan emek, sermaye ve toprağın arasındaki gelir dağılımıyla ilgilenmişlerdir. Yani üretim faktörlerinin getirileri olan (faktör fiyatları) ücretlerin, kârların ve kiraların dağılımlarını incelemişlerdir. Klasik iktisadın fonksiyonel gelir dağılımına odaklanmasının sebebi 18. Yüzyılın sonları ile 19. Yüzyılın başlarındaki toplumun sınıfsal bölünmesiyle de ilgilidir. Toplumda bireyler; işçiler, sermayedarlar ve toprak sahipleri olarak üç ana kategoriye ayrılmışlardır. Fonksiyonel gelir dağılımının, gelir dağılımı kavramının odak noktası olması aynı zamanda kişisel gelir dağılımının anlaşılmasına da yardımcı olmuştur[27].

Smith, sermaye birikiminin ve mülkiyetin mevcut olmadığı dönemde elde edilen çıktının yani emeğin çıktısının tamamına işçinin sahip olabileceğini, toprak sahibiyle ve sermayedar ile paylaşmasına gerek olmadığını ileri sürer. Ayrıca iş bölümünün getirdiği artan verimlilikle işçinin emeğinin çıktısının artacağını belirtmiştir[28]. Fakat sermaye birikimi ve mülkiyetin mevcudiyeti sebebiyle farklı etkenlerin ücretin payını etkileyeceğine dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki, ücretlerin her yerde aynı olmayışından kaynaklanan, işçilerin ve işverenlerin pazarlık gücüdür. Çoğunlukla işverenin daha avantajlı bir konumda olmasıyla beraber, işçiye verilen ücretin minimum bir sınırının olacağını, asgari geçimden daha düşük bir seviyeye ücretlerin inemeyeceğini vurgular. Ücretlerin, tıpkı talebi olan malın fiyatı gibi, emek talebinin fazla olmasıyla bahsettiği asgari geçim seviyesinin üzerine çıkacağı belirtilmiştir[29].

Smith, emeğe olan talebin ve dolayısıyla ücretlerin artmasının milli gelirin artmasına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca dikkat çektiği husus, yaşadığı dönemdeki gözlemlerine dayanarak ülkelerdeki[*] ücret seviyelerinin yine ülkelerin sahip olduğu

[27] Agnar Sandmo, "The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought", Anthony B. Atkinson ve François Bourguignon (Ed.), **Handbook of Income Distribution**, Vol. 2, içinde (3-65), Elsevier, 2015, s. 6-7

[28] Adam Smith, **Milletlerin Zenginliği**, 9. Basım, Haldun Derin (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s.70.

[29] Smith, s.72-73.

[*] Smith'e göre Kuzey Amerika'da ücretlerin yüksek olmasının sebebi hem işgücünün az olması hem de milli gelirin hızla artmasıdır. Çin'de ise ücretlerin düşük olmasını işgücünün çok fazla olmasına ve ekonominin durgunluk içinde bulunmasına bağlamıştır.

işgücünün miktarına (azlığı ya da çokluğuna) ve milli gelirin artış ivmesine (hızına) bağlı olduğudur[30].

Smith'in ücretlerle ilgili dikkat çektiği diğer konu ise, ücretler ile nüfus artışı arasındaki ilişkidir. Ücretlerin yüksek olduğu dönemde nüfus artış hızı da yüksek olur. Buna karşılık düşük ücretler nüfus artışını durağanlaştırır[31]. Ayrıca yüksek ücretler insanların daha çalışkan olmasını ve iş bölümüyle daha verimli olarak çalışmalarını, böylece hayat standartlarının yükselmesini sağlar[32]. Ücretler ile ekonomik gelişme arasında iki yönlü ilişki olduğunu savunmaktadır. Sermaye birikiminin ücretlerin seviyesini yükselteceğini ve aynı şekilde artan ücretlerin emeğin verimliliğini artırarak sermaye birikiminin artmasına yol açacağını düşünmektedir. Bu ilişkinin yanı sıra, karlar ile ücretler arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu kabul edilir. Ücretlerin artması karların azalmasına, karların artması da ücretlerin azalmasına sebebiyet verecektir. Burada hem ücretin hem de karın ortalama seviyesinin sermaye birikimi ile belirlendiği işaret edilmektedir[33].

Sermaye birikimi, tasarrufların bir sonucu olarak oluşur. Biriken sermaye iki şekilde kullanılır; ya istihdamı sağlamak için (kar) ya da bir müteşebbise kar payı karşılığında (faiz) kiralanır. Böylece emek talebi belirlenir ve emek arzının büyüklüğüne göre ücret miktarları piyasada ayarlanmış olur[34]. Kar seviyelerinin dalgalı oluşu karın incelenmesini zorlaştırır. Bu sebeple faiz oranları kar seviyesinin en güvenilir ölçüsüdür. Kar oranının, piyasada oluşan faiz oranının iki katı dolaylarında olacağı ileri sürülmüştür[35].

Rant, toprağın kullanılmasında verilen bir bedeldir ve bu sebeple tekelci fiyat özelliğine sahiptir. Aslında rant fiyat mekanizmasına ücretlerin ve karların yaptığı etkiden

---

[30] Smith, s.76-84.

[31] Alexandre Laino Freitas, "Understanding Smith's Theory of Distribution: The Determination of Land Rent as a Residual Magnitude", **Grupo De Economia Politica**, 2014, s.5.

[32] Smith, s.89.

[33] Smith, s.96.

[34] Smith, s.96-97.

[35] Smith, s.100-108.

daha farklı bir etkiyle dahil olmaktadır. Ücretlerin ve karların düşük olması fiyatı doğrudan azaltabilir ya da bu durumun tam tersi geçerli olabilir. Ancak rant bir maliyet unsuru olarak ücret ve karın ardından gelir, çünkü fiyat mekanizması sonucu ortaya çıkan faktör getirileri de rant üzerinde belirleyici etkiye sahiptir[36].

Rantın yüksek ya da düşük olması toprağın verimliliğine ve konumuna bağlıdır. Talep gören bir mal için toprak sahibi monopolist olarak malın fiyatını oluşması gereken piyasa fiyatından daha yüksek tutar. Rant, malın fiyatını belirleyen unsur değil, tam tersine fiyat tarafından belirlenen bir unsurdur[37].

Smith'e göre, gelir dağılımında adalet düzeyinin görece düşük olduğu durum siyasi ve ekonomik istikrarı artırır, aynı zamanda yüksek derecedeki eşitsizlik vatandaşların dezavantajlılara yardım etme isteğini azaltır[38].

Smith, ekonomik eşitsizliğin gerekliliğine ve kaçınılmazlığına inansa da, şiddetli yoksulluktan üzüntü duymuş ve yoksulları kötü durumları için suçlamamıştır. Bu açılardan Smith, Malthus ve Ricardo dahil olmak üzere çoğu Klasik iktisatçıdan önemli ölçüde farklıdır[39].

Smith, mevcut eşitsizliğin ekonomik büyümeden bağımsız olduğunu düşünüyordu. Zenginlik ve yoksulluk, ekonominin durumu ne olursa olsun bir arada var olacaktı. Smith'in ekonomi politiğindeki ana hedefler büyüme beklentisiyle birleştiği için, bu eşitsizlik sürekliliği özel bir önem taşıyordu[40]. Smith'in savunduğu politikalar birlikte ele alındığında eşitsizliklerin ilk etapta ortaya çıkmasının önlenebileceği de iddia edilir. Yani Smith'in önerdiği doğal özgürlük sistemi bütünüyle uygulanabilseydi, ücretler yeterince yüksek ve karlar yeterince düşük olacaktı ki, eşitsizlik asla çok yüksek

[36] Smith, s.162.

[37] Freitas, s.10-11.

[38] Dennis C. Rasmussen, "Adam Smith on What is Wrong with Economic Inequality", **The American Political Science Review**, Vol.110, No.2, (May 2016), s.342-344.

[39] Sandy Baum, "Poverty, Inequality, and the Role of Government: What would Adam Smith Say?", **Eastern Economic Journal**, Vol.18, No.2, (Spring 1992), s.147.

[40] Baum, s.148.

bir düzeye ulaşamayacaktı[41]. Doğal özgürlük sistemi, düşük ama verimli ve sürdürülebilir ekonomik büyüme ile adil düzeyde ekonomik eşitsizliklere yol açacaktır. Bu sistem özgürlüğü ve zenginliği en üst düzeye çıkartırken aynı zamanda ahlak ve mutluluğu da temin eder. Bu sistem, ücretleri artırarak ve böylece makul bir yaşam standardı sağlayarak en kötü durumda olanlara fayda sağlar. Emeğin serbest dolaşımının önündeki engelleri kaldırarak ve düşük gelirlileri eğiterek özgürlüğün ve fırsat eşitliğinin olanaklarını temin eder[42].

Kapitalizmin güçlü bir savunucusu olan mirasına rağmen, Adam Smith'in yazıları, toplumdaki gelir dağılımını etkilemede hükümetin aktif bir rol oynamasını destekleyebilir niteliktedir. Devletin müdahale araçları olarak eğitim harcamalarını ve ödeme gücüyle orantılı vergileri önermektedir. Eğitimin tamamen kamu gelirleriyle finanse edilmesini önermektedir. Eğitimin, öz saygı ve yargılama kapasitesini artıracağına ve bireylerin kendi çıkarlarının daha fazla farkında olmalarına imkan tanıyacağını savunmaktadır. Böylece mevcut sınıf yapısı güçlenecek ve ekonomik kalkınma kolaylaşacaktır. Smith'in önerdiği diğer politika alanı ödeme gücüne göre vergilendirmedir. Vergiler, temel malların üzerinde olmak yerine lüks tüketim malları üzerinde olmalıdır. Düşük gelirlilere az da olsa rahatlama sağlamaya yardımcı olunabilecektir. Kira gelirleri üzerinden alınan vergileri savunması onun açıkça artan oranlı vergilemeyi savunduğunu yüksek gelirlerin sadece kendi gelirleriyle orantılı olarak kamu harcamalarının finansmanına katılmaları değil daha fazlasının mantıksız olmadığını belirtmektedir[43].

Thomas Robert Malthus, 1798 yılında nüfus teorisi üzerine yazdığı kitabında ücret teorisini nüfus teorisine dayandırmaktadır. Ücret, nüfusun artmasıyla asgari ücretin altına düşme eğilimdedir[44]. Nüfus artışının büyüme eğilimi geometrik artış şeklinde

[41] Deborah Boucoyannis, "The Equalizing Hand: Why Adam Smith Thought the Market Should Produce Wealth without Steep Inequality", **Perspectives on Politics**, Vol.11, No.4, (December, 2013), s.1062.

[42] Benoît Walraevens, "Adam Smith's View of Economic Inequality", **Cambridge Journal of Economics**, Vol.45, No.1, (January 2021), s.222.

[43] Baum, s.152-153.

[44] Thomas R. Malthus, "An Essay on the Principle of Population", "First Essay", 1798, Anthony Flew (Ed.), J. Johnson Pelican Classics Edition, London: Penguin Books, 1970. s.24.

olurken, tarımdaki azalan verim sebebiyle gıda üretimi aritmetik oranlı bir şekilde artacaktır. Böylece, nüfus artışı kontrol altına alınmaz ise kıtlık ile durdurulacak buna bağlı olarak uzun dönem dengesinde işçilerin geliri asgari ücret düzeyine yaklaşacaktır[45]. Malthus'un ücret teorisi, işgücü piyasasının arz yönünü vurgulamaktadır. Emek talebi açısından ise ücretlerin geçici olarak geçimlik seviyenin üzerine çıkmasının sebebini genişleyen bir ekonomide emeğe olan talep ile açıklamıştır[46].

David Ricardo, anlamlı bir gelir dağılımı teorisi türeten ilk ekonomisttir. Gelir dağılımını düşüncelerinin merkezine koyarak gelir dağılımını yöneten kuralları belirlemeyi amaçlamıştır[47].

Ricardo'nun gelir dağılımı teorisi marjinal prensiplere ve artık prensiplerine dayanmaktadır. Marjinal prensipler, rantın gelir dağılımı içerisindeki payını, artık prensipler ise artığın ücretler ve kar arasındaki dağılımını açıklamaya yardım eder[48].

Büyüyen bir ekonomide uzun dönemde ücretlerin asgari düzeyde kalacağını, kar oranının düşeceğini ve rantın artacağını ileri sürmektedir. Azalan Verimler Kanunu'na dayanan bu görüş toprak sahibinin gelir dağılımındaki payını artırırken hem işçilerin hem de sermayedarların gelir dağılımı içerisindeki paylarını düşürür[49]. Rantın oluşması ve rantın farklılaşması daha az verimli toprakların üretim sürecine dahil olması ile daha fazla sermaye ve/veya emek gerektirecektir. Böylece daha verimli toprak sahiplerinin rantları artar[50].

---

[45] Robert Dorfman, "Thomas Robert Malthus and David Ricardo" **Journal of Economic Perspectives**, Vol.3, No.3, (Summer 1989), s.155-156.

[46] Sandmo, s.9.

[47] Arne Bigsten, **Income Distribution and Development: Theory, Evience, and Policy,** London: Heinemann, 1983, s.4.

[48] Nicholas Kaldor, "Alternative Theories of Distribution", **The Review of Economic Studies**, Vol.23, No.2, (1955), s.84.

[49] Haim Barkai, "Ricardo on Factor Prices and Income Distributionin a Growing Economy", **Economica**, Vol.26, No.103, (August 1955), s.240.

[50] William R. Cline, "Distribution and development: A Survey of Literature", **Journal of Development Economics**, Vol.1, No.4, (1975), s.360.

Toprağın özel mülkiyet haline getirilmesi[51], tüm arazilerin farklı verimliliğe sahip olması ve sınırsız olmaması ayrıca nüfus arttıkça daha az verimli toprakların üretim sürecine girmesi sebepleriyle[52] rant oluşmaktadır. Her bir daha az elverişli toprağın ekime açılması daha bereketli olan topraklar dahil tüm toprakların rantlarını artırır. Bunun sebebi, mahsulü üretmek için daha fazla emek miktarına ihtiyaç duyulmasıdır. Mahsulün göreli fiyatındaki artışın nedeni ödenen rant değil, en son birim mahsulü üretmek için daha çok emeğe olan ihtiyaçtır[53]. Ranttan geriye kalan, karla ücret arasındaki dağılımı etkiler. Mahsül maliyetlerinin artması parasal olarak ücretlerin* de artmasına sebep olur ve böylece karlar azalır[54].

John Stuart Mill, üretim yasaları ile bölüşüm yasalarını birbirinden ayırmıştır. Üretim yasaları fiziksel gerçeklere dayanmaktadır. Bölüşüm yasaları ise insanlar tarafından belirlenen kurumlardır. Mill'e göre liberalizm, insanlar tarafından oluşturulan bir kurumdur ve toplumsal yararı sınanmalıdır. Ayrıca bölüşümü, o döneme ait mülkiyet ilişkilerinin sonucu olarak ele alır[55]. Rekabetin ve geleneğin de belirleyici unsurlar olduğunu ileri sürerek dağıtım kararlarının alındığı neredeyse tüm alanları etkilediğini vurgulamıştır. Kapitalizmin kurumlarının özellikle gelir dağılımının, kar ve rant sahiplerinin lehine fakat ücretlilerin aleyhine olacak şekilde oluşturulduğunu ileri sürmektedir[56]. Mill'in gelir dağılımı analizinin teorik temeline göre, rant marjinal verimin

[51] David Ricardo, **Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri**, 5. Basım, Barış Zeren (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020, s.43.

[52] Ricardo, s.45-46.

[53] Ricardo, s.47-53

* Ricardo, kitabında ücretler üzerine yazdığı bölümde emeğin doğal fiyatı, işçinin (kendi parasıyla) ücretiyle satın alabileceği besin, zorunlu tüketim mallarına bağlı olduğunun altını çizmiştir. Ücretlerin yükselme veya düşme sebepleri; emek arzı ve talebi, ücretlerin harcandığı malların fiyatıdır.

[54] Frank H. Knight, "The Ricardian Theory of Production and Distribution", **The Canadian Journal of Economics and Political Science**, Vol.1, No.2, (1935), s.184-186.

[55] Vural Fuat Savaş, **İktisatın Tarihi**, 5. Basım, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007. s.445.

[56] Hans E. Jensen, "John Stuart Mill's Theories of Wealth and Income Distribution", **Review of Social Economy**, Vol.59, No.4, (2001), s.497-498.

üzerindeki fazlalıktır. Ücretler, emekçi insanların yaşam standartları tarafından belirlenir karlar artığı emer[57].

2.1.2. Marksist İktisatta Gelir Dağılımı

Klasik iktisatçıların çalışmalarında olduğu gibi, Marx'ın gelir dağılımı teorisindeki asıl ilgi alanı, gelirin fonksiyonel dağılımıdır[58]. Marksist teori, aslında Ricardo'nun artık teorisinin bir uyarlamasıdır. Temel analitik farklar vardır. İlk olarak, Marx azalan verimler kanununa inanmaz. Bu sebeple de rant ile kar arasında analitik bir ayrıma gitmez. İkinci olarak, Marx emeğin arz fiyatını (emeğin yeniden üretim maliyeti) genel olarak metalar açısından sabit kabul eder. Bu nedenle, çıktıdaki kar payının (bu paya kira dahildir), emeğin arz fiyatı veya maliyeti üzerindeki fazla ile veya üretim için gerekli tüketim fazlasıyla belirlendiğini kabul eder[59].

Marx'ın gelir dağılımı analizinin temel kavramlarından biri sömürüdür. Bu kavramın temelinde, emeğin üretimin temel faktörü olduğu görüşü yani emek dışı tüm girdilerin geçmiş emekten türetebileceği görüşü yatmaktadır. İşçinin üretkenliği, emek gücünün bir yansımasıdır[60]. Ama işçiye yalnızca ürettikleri değerden daha düşük olan ücret ödenir. Böylece işçi, kapitalist yararına ücretsiz çalışmaktadır yani kapitalistin işçiyi sömürmesini tanımlayan olgu kar veya artık değerdir[61],[62].

Marx, kapitalistlerin ücretleri geçimlik bir düzeyde tutabilmesine imkan tanıyan sınırsız bir emek arzını varsaymaktadır. Marksist yaklaşım işçilerin sömürüldüğünü teşhis

---

[57] John Maurice Clark, "Distribution", American Economic Association Komitesi (Ed.). **Readings in the Theory of Income Distribution** içinde (58-71), Philadelphia - Toronto: The Blakiston Company, 1949, s.61.

[58] Sandmo, s.14

[59] Kaldor, s.87.

[60] Sandmo, s.15.

[61] Hansjörg Herr, "Karl Marx's Thoughts on Functional Income Distribution: A Critical Analysis from a Keynesian and Kaleckian Perspective", **European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention**, Vol.16, No.2, (September 2019), s.273.

[62] Karl Marx, **Kapital 1. Cilt**, 7. Bölümünde artık değer oranını yani emek gücünün sömürülme derecesine detaylı bir şekilde yer vermiştir. s.213-227.

ederken Ricardocu Emek Değer Teorisi'ni kullanır. Hiç artmayan emek ücretleri; fabrikasyon üretim için geleneksel el sanatlarını terk etmiş olan fazla emek tarafından ve sermaye biriktirme peşindeki kapitalistlerin kar oranlarını sürdürmek amacıyla emeğin yerine kullanabilecekleri yeniliklere yönelmeleri nedeniyle baskı altında tutulmaktadır[63]. Klasik iktisatçıların kabul ettiği işçilerin geçinebileceği seviyede oluşan ücretin denge fiyatını öngören teoriyi kabul etmez. İşsizliğin varlığını öne sürerek aslında kapitalist sistemde işçilerin geçinmesine yetecek ücret seviyesinin tam istihdama ulaşmak için yeterince düşük olmayacağını, bunun sonucunda aşırı yoksulluk ve sefalet içinde yaşayan işsizlerden yedek sanayi ordusu[64] oluşacağını ileri sürer. Kapitalist, piyasa tam istihdam durumuna gelse bile ücretlerin artırılmasına gerek kalmadan emek deposu olarak kullandığı yedek sanayi ordusundan yararlanacaktır. Bu sebeple eşitsizlik ve yoksulluk yönetici sınıfın yani kapitalistlerin çıkarlarına hizmet eder ve işsizlik kapitalist ekonomik sistemin kalıcı bir özelliğidir[65]. Sermaye birikimi ile ilgili olarak, Marx, Klasik iktisatçıların yüksek kar oranının cazibesi sebebiyle kapitalistlerin girişimlerinin bir tercih olmadığını, aslında kapitalistlerin kendi aralarındaki rekabet nedeniyle bir zorunluluktan ibaret olduğunu vurgulamaktadır. Büyük ölçekli üretim ekonomilerinin varlığı ne kadar artarsa o kadar verimli olacağı, böylece kapitalistlerin karlarını yeniden yatırıma dönüştürerek işlerinin boyutunu büyütmek zorunda oldukları da ifade edilir[66].

[63] Cline, s.361.

[64] Karl Marx, **Kapital 1. Cilt**, Mehmet Selik ve Nail Satlıgan (çev.), İstanbul: Yordam Kitap, 2014, s.615.

[65] Sandmo, s.14-15.

[66] Heinz D. Kurz, "Technical Progress, Capital Accumulation and Income Distribution in Classical Economics: Adam Smith, David Ricardo and Karl Marx", **The European Journal of the History of Economic Thought**, Vol.17, No.5, (2010), s.1207-1208.

2.1.3. Neo-Klasik İktisatta Gelir Dağılımı

Marx teorisini Ricardo'nun artık prensibinden türetirken, neoklasik iktisattaki değer ve dağılım teorisi, Ricardocu modelin başka bir parçası olan rantın açıklanması için kullanılan marjinal prensibinden türetilmiştir[67].

Neo-klasik görüş, Marshall'ın önderliğinde, marjinal verimliliği tüm faktörlerin gelirleri için genişletmiş ve artık gelirin herhangi bir faktöre atfedilmesini ortadan kaldırmış ve tüm üretim faktörlerinin değer yarattığını varsaymıştır. Ürün değeri, faktörlerin gelirlerini marjinal fayda kavramı ile açıklar[68]. Marjinal fayda, memnuniyeti en üst düzeye çıkarmak isteyen bireylerin öznel arzularına odaklanan yeni değer kaynağı haline gelmiştir[69]. Faktör paylarının zaman içindeki gelişimi, faktörler arasındaki ikame esnekliğine, talep modellerindeki marjinal verimlilik teorisine bağlıdır[70].

Tam rekabet koşulları altında, her bir üretim faktörü, diğer üretim faktörleri ile sonsuz ikame olanakları sayesinde tam istihdama ulaşırken, aynı zamanda üretim sürecinde teknik katkısına karşılık gelen marjinal ürünü alır[71].

Üretken faktörlerin marjinal katkılarının toplamı, toplam üretime eşit olmalıdır[72]. Üretim sürecine katılan tüm faktörlerin, süreç sonunda ortaya çıkan ürüne yaptıkları katkının karşılığı olarak ve bu katkının değerine eşit değerde getiri sağladıkları, bunun da gerçekten adaletli bir paylaşım olduğu ileri sürülmüştür. İfade edilen bu tür bir adil paylaşımda, üretim sürecinden sonra ortaya çıkan ürün bölüştürüldüğünde herhangi bir artık ortaya çıkmayacaktır. Neo-klasik iktisatın bölüşüm teorisi[73] işte bu tam paylaşım varsayımına dayanmaktadır. Bu teoriye göre de emeğin sömürülmesi mümkün değildir

---

[67] Kaldor, s.89.

[68] Cline, s.361

[69] Alan J. Braff, "Distribution: Neo-Classical", Athanasios Asimakopulos (Ed.), **Theories of Income Distribution** içinde (75-103), Boston – Dordrecht – Lancaster: Kluwer Academic Publishers, s.75.

[70] Martin Bronfenbrenner, **Income Distribution Theory**, Transaction Publishers, 1971, s.386-387.

[71] Luigi L. Pasinetti, "Critique of the Neoclassical Theory of Growth and Distribution", **PSL Quarterly Review**, Vol.53, No.215, (December 2000), s.393-394.

[72] Clark, s.65-66.

[73] Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, 19. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014, s.145.

çünkü emek de bir üretim faktörü olarak ürüne yaptığı katkı kadar karşılık almaktadır[74]. Elbette tüm bu tarif edilen sistem tam rekabet varsayımına dayanmaktadır. Eğer üretim faktörleri tam rekabetin sağlanmadığı bir piyasada üretim sürecine girerse, o zaman ürünün marjinal değeri marjinal gelirine eşit olmayacaktır. Eğer bir sömürü varsa, bu sömürünün varlığı tam rekabetin olmayışına dayandırılır[75].

2.1.4. Keynesyen İktisatta Gelir Dağılımı

Keynesyen yaklaşım gelir dağılımını temel almamasına[76] rağmen, Keynes'ten etkilenen iktisatçılar Keynes'in önerilerini baz alarak fonksiyonel gelir dağılımına yönelik modeller geliştirmişlerdir. Kimi kitaplarda post-keynesyen iktisat olarak geçse de kimi kitaplarda keynesyen olarak genel bir adlandırılma yapıldığından bu çalışmada Keynesyen iktisat kavramı ile devam edilecektir.

Keynesyen iktisat ekonominin temelini marjinal tasarruf eğilimlerine dayandırmaktadır[77]. Keynes makroekonomik değişkenlerin analizine odaklanmış ve brüt milli gelirin nasıl artırılacağını Genel Teori kitabında araştırmasının önceliğine oturtmuştur. Gelir dağılımının durumu, brüt çıktıyı etkileyen içeriğin bir parçası olması sebebiyle ve adil olmayan bir servet dağılımının brüt çıktının büyümesi üzerindeki etkisi nedeniyle önemlidir[78]. Keynes, tüketim eğilimini etkileyen faktörleri nesnel ve öznel olarak ayırmıştır. Beklentiler ve alışkanlıklar gibi öznel faktörlerin kısa dönemde değiştirilmesi mümkün olmayan faktörler olduğunu ve tüketim eğiliminin yalnızca gelir ve servet durumu, satın alma gücü gibi nesnel faktörlerin değişmesine bağlı olduğunu varsaymıştır. Nesnel faktörler arasında, maliye politikasındaki değişiklikler önemlidir. Keynes'e göre, eğer maliye politikası iradi olarak gelir dağılımını etkileyen politika aracı

[74] Hansjörg, s.277.

[75] Savaş, s.578-579.

[76] Kaldor, s. 94.

[77] Cesar Gallo, **Economic growth and income inequality: theoretical background and empirical evidence**, London: Development Planning Unit, University College London, 2002, s.15.

[78] Changhong Pei, Zhen Wang ve Jingfang Sun, **The Basic Income Distribution System of China**, China Social Science Press ve Springer Nature, 2020.

olarak kullanılırsa, tüketim eğiliminin artmasına daha fazla etki edecektir. Böylece gelir dağılımı tüketimi etkileyen ve sonucunda brüt üretimi daha fazla etkileyen önemli faktörlerden biri olarak kabul edilebilir. Ayrıca gelir dağılımının eşitlikten uzaklaştıkça tüketim eğilimini azaltacağına da işaret etmiştir[79].

Keynesyen iktisatçıların gelir dağılımı teorilerinde kar ve ücret önemli bir yer almaktadır. Yatırımı karın önemli bir belirleyicisi olarak görürler. Keynesyenlere göre, yatırımlar tasarruflardan bağımsızdır ve tasarrufların yatırıma uyum sağladığını varsayarlar. Kardan tasarruf etme eğiliminin, ücretlerden tasarruf etme eğiliminden daha büyük olduğu varsayılır[80]. Ayrıca, gelir dağılımını ekonomik faaliyetin açıklanmasının ayrılmaz bir parçası olarak görmektedirler. Gelir dağılımı ekonomik genişleme oranına doğrudan bağlı bir değişken olarak ele alınır[81].

Kalecki, tekel derecesi analizinin yardımıyla bir gelir dağılımı modeli önermiştir. Tekel gücü ne kadar artar ise işgücü payının azalacağını, aralarındaki ilişkinin negatif olarak değiştiğini göstermiştir[82]. Dolayısıyla tekel derecesi ile ürün talebinin esnekliği arasındaki ilişkiye göre, ürün talep esnekliği ne kadar düşük ise ücretlerin katma değer içindeki payı da o kadar düşük olacaktır[83].

Kaldor, Keynesyen analize dayalı bir gelir dağılımı teorisi önermiştir[84]. Yatırımların kontrol edilmesi sayesinde gelir dağılımı ve kar oranının istenen seviyede muhafaza edilebileceğini matematiksel olarak göstermiştir[85]. Kaldor modelinde, tam

---

[79] John Maynard Keynes, "The Collected Writings of John Maynard Keynes (1978)" Elizabeth S. Johnson ve Donald Edward Moggridge (Ed.)., **The Collected Writings of John Maynard Keynes,** Royal Economic Society, 2013, ss.95-100.

[80] Athanasios Asimakopulos, "Post-Keynesyen Theories of Distribution", Athanasios Asimakopulos (Ed.), **Theories of Income Distribution** içinde (133-157), Boston – Dordrecht – Lancaster: Kluwer Academic Publishers, s.133.

[81] Alfred S. Eichner ve Jan A. Kregel, "An Essay on Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics" **Journal of Economic Literature,** Vol.13, No.4, (December 1975), s.1296.

[82] Micheal Kalecki, "The Distribution of The National Income", American Economic Association Komitesi (Ed.). **Readings in the Theory of Income Distribution** içinde (197-217), Philadelphia,Toronto: The Blakiston Company, 1949, s. 207.

[83] Gallo, s.15

[84] Pasinetti, s.397.

[85] Eichner ve Kregel, s.1296.

istihdam durumunda, milli gelirin ücretler ve karlar olmak üzere ikiye ayrıldığını varsaymaktadır. Ekonomide işçiler ve kapitalistler olmak üzere iki sınıf vardır. Her sınıfın kendine has tasarruf eğilimi vardır. Kapitalistlerin tasarruf eğilimi işçilerin tasarruf eğiliminden daha yüksektir. Modelde, yatırımın milli gelire oranı, tasarruf eğilimlerindeki değişikliklere bağlı olmayan dışsal bir değişkendir. Tam istihdamda tasarruf ve yatırımın dengeye gelme koşulu, toplam gelirin ücretler ve karlar arasındaki tek olası dağılımını sağlar. Veri tasarruf eğilimlerinde kar payı, yatırım oranına göre belirlenir. Toplam gelirdeki kar payını $\frac{P}{Y} = \frac{1}{s_p - s_w}\frac{I}{Y} - \frac{s_w}{s_p - s_w}$ bu denklem* ile ifade eder[86]. Kaldor, $\frac{1}{s_p - s_w}$ bu katsayıyı "gelir dağılımı hassasiyet katsayısı" olarak adlandırır. Bu katsayı, yatırımlar değişirken nisbi kar payında meydana gelecek dalgalanmaların sınırını çizmektedir. Diğer bir deyişle, yatırımlardaki bir değişim nedeniyle gelir dağılımında meydana gelen değişiklikleri ölçer. Tasarruf eğilimleri arasındaki fark ne kadar küçük ise yatırım oranındaki değişikliklerin gelir dağılımı üzerindeki etkisi o kadar büyük olur[87]. İşçilerin, gelirlerinin tümünü tüketecekleri varsayımı sonucu, gelir dağılımı denkleminde s_w= 0 olduğunda: $P = \frac{1}{s_p} I$ eşitliğine ulaşılır. Böylece, yatırımların üzerindeki çarpan etkisini sadece kapitalistlerin tüketim eğilimi belirler ve karlar, yatırımlarla kapitalistlerin tüketim harcamaları toplamına eşit olur[88]. Yatırımın milli gelire oranı ve kar gelirine sahip olan kapitalistlerin tüketim eğilimi nispi gelir paylarını belirleyen faktörlerdir[89].

Pasinetti, Kaldor'un varsayımlarından olan işçilerin tüm gelirlerini tüketime harcadıkları varsayımını, işçilerin uzun dönemde gelirlerinin bir kısmını tasarrufa ayıracakları varsayımı ile günceller. Bu güncelleme sebebiyle de Kaldor'un modelini yeniden formüle eder. Uzun dönemli bir denge modelinde, "faiz oranı ile kar oranı birbirine eşittir" hipotezi kurulur. Böylece, model işçilerin tasarruf eğilimlerinden

* Denklemdeki değişkenler: P: Toplam Kar Gelirleri, Y: Milli Gelir, I: Toplam Yatırım Gelirleri, s_w: İşçilerin Marjinal Tasarruf Eğilimi, s_p: Kapitalistlerin Tasarruf Eğilimi

[86] Kaldor, s.95.

[87] Kaldor, s.96.

[88] Kaldor, s.96.

[89] Eichner ve Kregel. s.1298.

bağımsız hale gelir. Pasinetti, işçilerin tasarruf etme eğilimleriyle ilgili herhangi bir varsayımda bulunmadan Kaldor ile aynı sonuca varmıştır[90].

2.2. Kişisel Gelir Dağılımı Teorileri

Gelir dağılımını ele alırken bu kavrama ilişkin neoklasik iktisat görüşlerinin faydacı felsefeden derinden etkilediği göz önünde tutulmalıdır. Bir yandan bireyselliği temel alan faydacı görüş diğer yandan sosyal sınıfları temel alan klasik görüş gelir dağılımı analizine etki etmektedir. İlki bireysel gelir dağılımının normatif ve pozitif analizine odaklanırken, ikincisi, üretim faktörlerine (emek, sermaye ve toprak) sahip olan gruplara yönelir. Bu durum fonksiyonel gelir dağılımını ifade eder. Gelir dağılımına ilişkin bir başka önemli akım da bireysel gelir dağılımına odaklanmıştır. Onu yargılamak yerine açıklamaya çalışmıştır. Bireysel gelir dağılımı başlığı altında bir dizi farklı yaklaşım mevcuttur[91].

Kişiler arasında fiziki ve akli yeteneklerin dağılımının normal dağılım yani çan eğrisi karakterinde olduğuna dair elde deliller varken, kişisel gelir dağılımı pozitif olarak çarpık çıkmaktadır. Bu çelişki teoride "Pigou Paradoksu" olarak anılmaktadır.[92] Pigou'ya göre, bu paradoksun sebebi gelir ile yetenek arasındaki ilişkiyi bozan diğer faktörlerdir. Geliri belirleyen yetenek dışındaki diğer faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Pigou'nun bahsettiği geliri belirleyen yetenek dışındaki diğer faktörlerden en önemlisi servet dağılımıdır[93]. Bu öneri sonucunda mülk gelirleri toplam kişisel gelirden çıkartıldığında gelir dağılımı eğrisinin çarpıklığı azalsa bile devam etmekte olduğu görülmektedir[94].

---

[90] Luigi L. Pasinetti, "Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth", **The Review of Economic Studies**, Vol.29, No.4, (1962), s.270-272.

[91] Kemal Dervis, Jaime De Melo ve Sherman Robinson, **General Equilibrium Models for Development Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 1982, s.398-399.

[92] Jacob Mincer, "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution", **Journal of Political Economy,** Vol.66, No.4, (August 1958), s.282.

[93] Arthur Cecil Pigou, **The Economics of Welfare**, Londra: Palgrave Macmillan, 1920. s.696-697.

[94] Akalın, s. 311.

Kişisel gelir dağılımının çan eğrisi şeklinde değil pozitif olarak çarpık olması literatürde çok ilgi toplamıştır. İlk olarak dağılımındaki bu farklılık sosyal açıdan incelenmek istenmiştir. İkinci olarak tüketim mallarını üretenler gelir dağılımına ilgi göstermişlerdir çünkü talep seviyesi ve yapısı dağılımın şeklinden etkilenmektedir. Üçüncü olarak, ülkedeki tasarruf hacmi, gelir dağılımı şeklinden etkilenmektedir. Son olarak da, gelir dağılımı hakkında detaylı bilgiye sahip olmak vergi yansımasının planlanması bakımından önemlidir. Bu sebeplerle gelir ve ücret dağılımlarının çarpık yapıları iktisatçılar tarafından ilgi çekici bulunmuştur[95].

Bireysel gelir dağılımı teorileri genel olarak Pigou paradoksunun sebeplerini açıklamaya çalışmışlardır. Sahota[96], bu yaklaşımları detaylı bir şekilde sınıflandırmaya çalışmıştır. Bireysel gelir dağılımını iki temel gruba ayırmıştır. İlk grup, kader temelli teorilerdir. Belirli stokastik süreçlerin yardımıyla bireysel gelir dağılımını açıklarlar. Gelir dağılımının bireylerin doğuştan gelen yeteneklere göre, şansa ve stokastik faktörlere göre belirlendiğini varsayan teorilerdir. İkinci grup, inanç temelli teorilerdir. Bireyler kendi kaderlerini kendileri belirlerler. Cinsiyet, yaş, meslek, eğitim coğrafi farklılıklar ve servet dağılımı gibi ekonomik ve kurumsal faktörler aracılığıyla bireysel gelir dağılımını açıklamaya çalışırlar[*].

---

[95] Kjeld Bjerke, "Some Income and Wage Distribution Theories. Summary and Comments" **Weltwirtschaftliches Archiv,** (1961), s.46.

[96] Gian Singh Sahota, "Theories of Personal Income Distribution: A Survey", **Journal of Economic Literature**, Vol.16, No.1, (March 1978), s.2.

[*] Sahota'nın yapmış olduğu gruplandırmayı Bjerke ve Kakwani inanç temelli teorileri sosyoekonomik okul, kader temelli teorileri ise teorik-istatistik okulu olarak adlandırmaktadır. Bjerke, s.47; Kakwani, Nanak C. **Income Inequality and Poverty**, New York: World Bank, 1980, s.2.

2.2.1. Stokastik Teoriler

Gelir dağılımını açıklamak için rastlantısal etkilere veya şansa dayanan teorilerdir. Bazı başlangıç gelir dağılımları göz önüne alındığında, bireysel gelirlerin gelir seviyesinden bağımsız olarak rastgele yüzde artışlarına veya azalmalarına maruz kalması zaman içinde sonucun gözlemlenen dağılımlarla tutarlı bir lognormal gelir dağılımı olduğunu göstermektedir[97]. Bireysel gelir dağılımının yaklaşık olarak lognormal olduğu, bazı bireylerin gelirlerinin normal dağıldığını kabul ederek, gelir dağılımının rastgele etkilerinin sonucu olduğu önerisini yapmışlardır. Ayrıca, yeteneğin normal dağıldığını ve gelirlerin yetenek tarafından belirlendiğini varsayarlar. Yeteneğin normal dağılımı, hem genetik hem de çevresel özellikler de dahil olmak üzere birçok küçük tesadüfi etkinin bir kombinasyonu olarak açıklanır[98].

Sonuç olarak, bu teoriye göre gelirin lognormal dağılımının rastlantısal süreçler sonucunda oluştuğu fikri, adaletsizliğin olmadığını ve şansın eşitsiz sonuçlar doğuracağını savunmak için temel oluşturmaktadır. Teoriye göre eşitsizlik tesadüflerden oluşuyor ise adaletsizliği önlemeye yönelik argümanlar ve politikalar geçersiz olacaktır[99].

2.2.2. Bireysel Seçim Teorisi

Friedman tarafından öne sürülen bireysel seçim teorisi, gelir farklılıklarını optimize eden[100] ve farklı bireylerin farklı belirsizliği tercih etme eğilimlerinde olduğunu açıklayan bir teoridir[101]. Friedman, bireysel gelir dağılımını açıklamak için risk ile ilgili kişisel tercihleri stokastik süreç ile birleştirmiştir[102]. Eşitsizlik, bir dereceye kadar gönüllü bir seçimin sonucudur. Dinamik toplumlar genel olarak, çok az sayıda yüksek risk alan

[97] John Aitchison ve James A. C. Brown, **The Lognormal Distribution with Special Reference to its Uses in Economics**, Cambridge: Cambridge University Press, 1957, s.101-102, 108-109.

[98] Harold F. Lydall, "Theories of the Distribution of Earnings", Anthony Barnes Atkinson (Ed.) **The Personal Distribution of Incomes (Routledge Revivals)** içinde (15-46), Routledge, 2013, s.18.

[99] Cline, s.365.

[100] Sahota, s.9.

[101] Mincer, s.284

[102] Cline, s.365

(zenginler) ve riskten kaçınanlardan (yoksullar) oluşur. Friedman, böyle bir risk alma davranışının gözlenen sağa doğru çarpık gelir dağılımına sebep olabileceğini göstermiştir. Bireyler faydalarını maksimize etmek için iktisadi eyleme geçerler bu iktisadi eylem bireyin risk alma derecesine göre şekillenir. Ayrıca seçilen iktisadi eylem hem toplam beklenen servete hem de bireyin beklenen servetine bağlıdır.[103]. Çünkü Friedman'a göre toplumda risk alan olmak, toplumdaki küçük bir grubun toplam gelirin büyük bir kısmını alabileceğini açıklayan şeydir.

2.2.3. Beşeri Sermaye Teorisi

Kişisel gelir dağılımı teorisinin diğer başlıca bileşeni beşeri sermaye teorisidir. Beşeri sermaye ücretlerin yapısını yalnızca bir faktörle yani eğitime ve görev başındaki eğitime (meslek içi eğitime) yapılan yatırımın değeriyle açıklamaya çalışır[104]. Mincer'in beşeri sermaye modeli*, daha uzun eğitim süreleri gerektiren mesleklerin, eğitim esnasında kaybedilen geliri telafi etmek için zorunlu olarak daha yüksek kazançlar elde edilmesi gerektiğine dayanmaktadır[105]. Bu yaklaşım ücret farklılıklarını açıklamaya odaklanır[106]. Teoriye göre, aslında tüm gelirler eşittir, gözlenen farklılıklar yüksek gelirlilerin düşük gelirlilerden daha kısa süre iş başında olmasından kaynaklanan istatiksel bir yanılsamadır.

Teorinin diğer yaklaşımı rekabetçi çalışma modelidir. Thurow'a göre ücretler söz konusu işin özelliklerine göre ödenmeli ve işçilerin işe dağıtıldığı alternatif bir rekabetçi çalışma modeli önermektedir[107]. İşçinin marjinal ürünü eğitim süresinin artmasıyla değil, işe başladıktan sonra orada öğrendiği becerilerle belirlenir. Buradaki önemli husus, işe

---

[103] Milton Friedman, "Choice, Chance, and the Personal Distribution of Income", **Journal of Political Economy**, Vol.61, No.4, (August 1953), s.277.

[104] Lydall, s.20.

* Modelde işe girmek için tüm bireyler benzer yeteneklere ve eşit fırsatlara sahip oldukları varsayılmaktadır.

[105] Mincer, s.284.

[106] J. A. Hartog, **Personal Income Distribution: A Multicapability Theory**, New York: Springer Science & Business Media, 2012. s.11.

[107] Lester C. Thurow, **Generating inequality**, New York: Basic Books, 1975. s.98.

kabul koşullarını sağlayan bireyler eğitim geçmişleri hakkında işverenlere bilgi sunmaktadır. İşverenler bireylerin almış oldukları eğitimi eleme aracı olarak kullanabilirler.

2.2.4. Miras Teorisi

Miras teorisi, bu esnaya kadar bahsedilen teorilerin sadece bireysel kazançlarına odaklanmasını eleştirmiş, sadece bireysel kazançlara odaklanmanın gelir dağılımını tam manasıyla açıklamada eksik kalacağını savunmuştur. Bunun sebebi ise, mülkiyetin önemli bir gelir kaynağı olmasıdır. Pigou'nun da bahsettiği gibi servet, bireysel kazançlardan daha adaletsiz bir şekilde dağılmaktadır. Mirasın, mülkiyet sınıfının devamlılığında ana kaynak olduğunu ileri sürmektedirler[108]. Meade'nin 1964 yılında önerdiği modelde, gelir dağılımındaki adaletsizliğin en önemli temel kaynağı servettir. Ayrıca şans faktörü de ikinci sırada yer almaktadır. Bahsedilen servet sadece gayrimenkul gelirlerinin varlığı değildir. Bunun yanı sıra, sahip olunan maddi ve manevi donanımlar gelir dağılımına etki etmektedir. Bu donanımlar 4 ana başlıktan oluşur. Genetik miras, ebeveyn eğitim seviyesi, kültürel sermaye (sosyal ilişkiler) ve maddi mirastır[109]. Bu donanımların etkileşimi bireylerin gelirlerini, tasarruflarını ve birikimlerini etkilemektedir. Bu sebeple de bu donanımlardaki eşitsizlik bireysel gelir dağılımdaki farklılıkları açıklar[110].

[108] Sahota, s.22.

[109] James E. Meade, **Efficiency, Equality and the Ownership of Property (Routledge Revivals)**, London: Routledge, 2013, s.40-65.

[110] James E. Meade, **The just economy: Principle of Political Economy (Routledge Revivals),** Vol.4., London: Routledge, 2012, s.170-180.

2.2.5. Çok Faktörlü Teori

Yukarıda bahsedilen teoriler genellikle gelir dağılımını kısmi bir şekilde analiz etmektedir. Çok faktörlü teori, gelir dağılımını, farklı emek türlerine yönelik arz ve talebin bir sonucu olarak görmektedir. Analiz sadece emek geliri için değil, aynı zamanda diğer üretim faktörlerinden elde edilen gelirler için de geçerlidir[111]. Tinbergen, bireysel gelir dağılımı modelini, kişisel karakteristik özellikleri göz önünde bulundurarak temellendirmiştir. Kişisel özellikler, sadece üretim faktörlerinin mülkiyeti değil aynı zamanda ırk, cinsiyet, sosyal statü, coğrafi konum ve yetenek gibi özellikleri içermektedir. Bu faktörler modelin arz kısmını temsil eder. Bu niteliklere olan talep, ekonominin üretim profilinin yanı sıra sosyal, kültürel ve politik yapılar tarafından oluşur[112]. Hem arz hem de talep tarafındaki sorunlara odaklanır ve o sorunların derinliklerini inceler[113].

Tüm bu bireysel gelir dağılımı teorileri oldukça sınırlı politika sonuçlarına sahip olma eğilimindedir. Sebebi ise sorunun yalnızca bireysel karakteristik özelliklerden kaynaklanmamakta, mevcut ekonomik konjonktürde önem arz etmektedir. Makroekonomik politikaların önemi ve bunların kısa ve uzun dönemli gelir dağılımına etkilerini bu teoriler göz ardı etmektedir. Bir ülkenin ekonomi politikaları gelir dağılımı üzerinde önemli etkiye sahiptir[114].

Öyleyse ampirik olarak, gelir dağılımını analiz etmek için bireysel gelir dağılımı ve fonksiyonel gelir dağılımı yaklaşımlarını uzlaştırmak, her ikisinden de yararlanan modeller inşa etmek gerekir. Hem toplum üyelerinin karakteristik özelliklerine yönelik refah gelişimini hem de sosyoekonomik grupları (üretim faktörlerine sahip gruplar) ve kurumları farklı şekilde etkileyecek politikaların sonuçlarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir[115].

---

[111] Jan Tinbergen, **Income Distribution: Analysis and Policies,** Amsterdam – Oxford: North Holland Publishing Company, New York: American Elsevier Publishing Company Inc., 1975.

[112] Irma Adelman ve Sherman Robinson. s.973.

[113] Bjerke, s.59.

[114] Dervis, De Melo ve Robinson, s.400.

[115] Dervis, De Melo ve Robinson, s.401-403.

3. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN BAŞLICA FAKTÖRLER

Artan gelir eşitsizliğinin ekonomik büyüme ve diğer sürdürülebilir kalkınma faktörleri üzerindeki olumsuz etkisi göz önüne alındığında, gelir dağılımını etkileyen faktörleri anlamak önemlidir. Bu faktörler ekonomik faktörler, demografik faktörler, teknolojik faktörler, politik ve kurumsal faktörler başlıkları altında ele alınacaktır.

3.1. Ekonomik Faktörler

Gelir eşitsizliği üzerinde etkili olan faktörlerin en önemlileri ekonomik faktörler altında incelenmektedir. Burada incelenecek ekonomik faktörler, makroekonomik politikalar, küreselleşme, ticaretin küreselleşmesi ve finansal serbetleşme olarak sayılabilir. Bunlardan özellikle makroekonomik politikalar belirleyiciliği nedeniyle ayrıntılı incelenecektir. Takip eden alt başlıklarda demografik, teknolojik, politik ve kurumsal faktörlere de değinilecektir.

3.1.1. Makroekonomik Politikalar

Uygulanan makroekonomik politikaların sonucunda gelir dağılımı dolaylı ve dolaysız bir şekilde etkilenir. Maliye ve para politikaları ekonominin tüm alt kümelerine etki ederek gelir eşitsizliğini şiddetlendirir ya da şiddetini azaltır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası kapitalizmin altın çağı olarak anılan dönem[*], istikrarlı ekonomik büyüme, düşük enflasyon ve tam istihdamı amaçlayan makroekonomik politikalar, güçlü sendikal örgütlenmeyle birlikte ücretlerde artış ve gelir eşitsizliğinde iyileşmeye katkıda bulunmuştur. Özellikle 1960'lı yıllar gelir dağılımını iyileştirici politikalar bakımından sosyal devlet anlayışının en parlak olduğu dönemdir. 1970'lerde başarılı olan büyüme rejiminin bazı olumsuz yansımalarının olduğu, kapitalizmin krizi sürecine girilmiştir. Nominal ücretlerdeki yükseliş sonucunda enflasyonun artması, diğer

[*] Milanoviç'in eşitsizliği azaltıcı kötü güç (savaş sebebiyle bireylerin tamamının fakirleşmesi) olarak tanımladığı savaş sonrası döneme denk gelmektedir.

yandan ise petrol ve emtia fiyatlarındaki artış, karların düşmesine sebep olmuştur. Ulusal ve küresel ölçekte işsizliğin artmasının, Bretton Woods sabit döviz kurları sistemindeki çöküşle aynı zamana denk gelmesiyle makroekonomik politikalarda önemli değişikliklere gidilmiştir. Mali denge ve fiyat istikrarı hakim olmuştur[116].

1980'li yıllarda pek çok ülkenin stagflasyon ve borç krizleri yaşamasından dolayı ekonominin istikrara kavuşması amacıyla neoliberal politikalar daha fazla yaygınlık kazanmıştır. Neoliberal politika anlayışını somut bir şekilde ortaya koyan Washington Mutabakatı ilk kez 1989 yılında John Williamson tarafından kavram olarak kullanmıştır. Washington Mutabakatı liberalizasyon, özelleştirme ve makroekonmik istikrarın sağlanması üzerine üç temel ilkeye dayanmaktadır[117].

Mali disiplin; kamu harcamalarının ülkelerin önceliklerine göre yeniden düzenlenmesi, vergi reformu; faiz oranlarının piyasada belirlenmesini amaçlayan finansal liberalizasyon, rekabetçi kur politikası, ticaret liberalizasyonu, doğrudan yabancı yatırım girişlerini sağlama, özelleştirme, deregülasyon ve mülkiyet hakları Washington Mutabakatı'nı oluşturan on temel reformdur[118]. Washington Mutabakatı'nın uygulandığı dönemde tüm ülkelerin ve uluslararası kuruluşların odak noktası makroekonomik istikrarı sağlama[119] ve büyümedir, böylece herkesin fayda sağlayacağı varsayılmaktadır. Aslında bu uygulanan neoliberal politikaların eşitsizliği artırdığına dair kanıtlar göz önünde bulundurulduğunda ve büyümede yaşanan hayal kırıklığı da eklendiğinde gelir eşitsizliği daha açık bir şekilde hayati bir konu haline gelmiştir[120]. Mutabakatın belirlediği

[116] Andrew Glyn, **Capitalism Unleashed: Finance, Globalization, and Welfare**, Oxford: Oxford University Press, 2007, s.1-2.

[117] Narcis Serra, Shari Spiegel ve Joseph E. Stiglitz, "Introduction: From the Washington Consensus Towards a New Global Governanace", Narcís Serra ve Joseph E. Stiglitz (Ed.), **The Washington Consensus Reconsidered: Towards A New Global Governance**, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.3.

[118] John Williamson, "A Short History of the Washington Consensus", **Law & Business Review of the Americas**, No.15, (Winter 2009), s.9-10.

[119] Joseph E Stiglitz, **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı,** Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural (çev.), İstanbul: Plan B İletişim Tasarım Tanıtım Yayıncılık, 2006, s.114.

[120] Paul Krugman, "Inequality and Redistribution", **The Washington Consensus Reconsidered: Towards A New Global Governance**, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.31-40.

politikaların etkisi gelir eşitsizliğinin şiddetini artırmış, yüksek gelirlilerin yararına etkiler yaparken düşük gelirli kesim daha fazla fakirleşmiştir[121].

Washington Mutabakatı himayesi altında maliye ve para politikasındaki değişiklikler çoğunlukla gelir dağılımında adaletsizliğe yol açmıştır. Yaşanan gelişmeleri özetleyerek açıklayacak olursak, ekonomik istikrarı sağlamak ve korumak amacıyla para politikası araçlarından yararlanılmıştır. Enflasyonu sınırlandırmak amacıyla faiz oranı bir politika aracı olarak kullanılmıştır. Artan faiz oranları sermaye yatırımlarını artırmış, yatırımları düşürmüş böylece işsizlik ve kayıt dışı istihdam oranlarında artışa neden olmuştur[122].

Yüksek faiz oranları ve finansal serbestleşme sonucunda ülkelere spekülatif sermaye de dahil olmak üzere büyük sermaye girişleri olmuştur. Bunun sonucunda reel efektif döviz kuru değerlenmiş, ihracata yönelik ekonomik faaliyetlerin getirisi pahalılaşırken, ithalat yurt içinde ucuzlamış böylece ticaret dengesinde bozulma riskiyle karşı karşıya gelinmiştir[123]. Artan sermaye girişleri talebi artırırken, değerlenen reel efektif döviz kuru, bu talebin yerel üretimden ziyade ithalatla karşılanması sonucunda büyümeyi ve istihdamı azaltmaktadır. Bu politikalar sonucunda pek çok gelişmekte olan ülke kur krizleri, devalüasyon riskleri ve ödemeler dengesi krizleriyle karşı karşıya kalmıştır[124]. Para devalüasyonları ve krizler, reel ücretlerin düşmesine sebep olmuştur[125]. Ayrıca, sermaye girişleri yüksek faiz oranları ile birleştiğinde yüksek getirili ekonomik faaliyetlerde kullanılacağı anlamına gelmektedir. Bu durumda yoksul ve vasıfsız

[121] Stiglitz, 2006, s.41.

[122] Giovanni Andrea Cornia, "The New Structuralist Macroeconomics and Income Inequality", Giovanni Andrea Cornia ve Frances Stewart (Ed.), **Towards Human Development: New Approaches to Macroeconomics and Inequality** içinde (175-197), Oxford: Oxford University Press, 2014, s.178-180.

[123] Nancy Birdsall v.d., **The Washington Consensus: Assessing A Damaged Brand**, The World Bank, 2010, s.10.

[124] Dani Rodrik, "Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform", **Journal of Economic Literature,** Vol.44, No.4, (2006), s.975.

[125] Rolph Van der Hoeven ve Hoeven Lübker, "Financial Oppenness and Employment: The Need for Coherent International and National Policies", José Antonio Ocampo ve Jomo Kwame Sundaram (Ed.), **Towards Full And Decent Employment**, London: Zed Books, 2007, s.37-38.

işgücünün istihdam edilmesine katkıda bulunmaz yani kredi piyasalarındaki genişlemeden de mahrum kalınmaktadır[126].

Washington Mutabakatı'nda yer alan diğer politika aracı maliye politikalarıdır. Uygulanan maliye politika araçları kalkınma ve dağıtım rolünü terk etmiş, istikrarı sağlamaya odaklanmıştır. İstikrarın sağlanmasına düşük enflasyon, düşük bütçe açıkları sürdürme politikasını beraberinde getirmiş, harcamalarda kesintilere sebebiyet vermiştir. Altyapı yatırım harcamalarında kesintiye gitmek büyüme ve yoksulluk üzerinde olumsuz etkiler yaratırken, sosyal harcamalara temel olan sağlık ve eğitim hizmetlerindeki kesintiler gelir eşitsizliğini artırmış ve sosyal hareketlilik fırsatlarını azaltmıştır. Harcamaların yanı sıra vergi reformları neoliberal politika anlayışıyla gerçekleştirilmiş, sermaye girişlerini ve özel sektörü teşvik etmek amacıyla gelir ve kurumlar vergisi oranları düşürülmüş[127] böylece vergi gelirlerinde düşüşe ve yüksek bütçe açıklarına yol açmıştır. Vergi gelirindeki kaybı telafi etmek için dolaylı vergiler artırılmış, vergilendirme sisteminin gelir dağılımı üzerinde bozucu bir etki yaratmasına neden olmuştur[128]. Diğer bir deyişle, vergilendirmenin yeniden dağıtıcı rolü sosyal harcamalar için mevcut olan vergi gelirlerinin boyutunu (miktarını) azaltarak, vergi sistemini gelir dağılımını bozucu hale getirmiştir[129].

[126] Giovanni Andrea Cornia, "Exchange Rate Regimes for Development and Poverty Alleviation", Giovanni Andrea Cornia (Ed.), **Pro-Poor Macroeconomics Potential and Limitations** içinde (75-96), New York: Palgrave Macmillan, 2006, s.84-85.

[127] Dani Rodrik, **The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy**, New York – London: WW Norton & Company, 2011, s.196-197.

[128] Lance Taylor, "External Liberalization, Economic Performance, and Distribution in Latin America and Elsewhere", Giovanni Cornia Andrea (Ed.), **Inequality, Growth, And Poverty in an Era of Liberalization and Globalization**, Oxford: Oxford University Press, 2004, s.177.

[129] José Antonio Ocampo, "A Broad View of Macroeconomic Stability", Narcís Serra ve Joseph E. Stiglitz (Ed.), **The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance**, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.74.

3.1.2. Küreselleşme

Küreselleşmenin pek çok yönü, özellikle fonksiyonel gelir dağılımını ve bireysel gelir dağılımını ciddi şekilde etkilemektedir. Ülkelerin ticaretlerinin dışa açıklığının, finansal liberalizasyonun ve teknolojik gelişmelerin, gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri büyük ilgi odağı olmaktadır. Küreselleşmenin bu itici güçlerinin birçok ülkedeki gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi, ülkelerin ulusal makroekonomik politikalarına ve işgücü piyasası politikalarına bağlıdır. Bazı ülkeler küreselleşmenin olumsuz etkileriyle daha da kötüleşen gelir eşitsizliğini dengeleyici politikalara sahipken, bazı ülkeler ise gelir eşitsizliğinin şiddetinin artmasını engelleyecek politika araçlarına sahip değillerdir.

3.1.2.1. Ticaretin Küreselleşmesi

Gelir dağılımı literatüründe, ticaret ve küreselleşme sıkça tartışılan etmenlerin başında gelmektedir. Hem ampirik hem de teorik analizler, ticaretin serbestleşmesinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri ile ilgili tam bir mutabakat oluşturamamışlardır. Burada teorik ve ampirik literatüre geçmeden önce ticaret anlaşmalarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında adil olmadığını belirtmek gerekir. Pazarlık gücü gelişmiş ülkelerin uhdesindedir. ABD özelinde anlatacak olursak, dünya genelinde birçok serbest ticaret anlaşmasına sahiptir. Bu anlaşmalar özel çıkarları maksimize edecek doğrultuda yönetilmiş ticaret anlaşmalarıdır. Diğer bir deyişle istihdamı artırmaya yönelik olmasından ziyade önceliği şirket karlarının artmasıdır. Stiglitz bu durumu şu şekilde açıklıyor; eğer gerçek anlamda serbest ticaret anlaşmaları olsalardı bunun için getirilecek kurallar belirlidir. Tarifler, tarife dışı engeller ve sübvansiyonlar ile ilgili alınan kararların anlaşmada yer alması yeterlidir. Halbuki bu anlaşmalarda fazla sayıda istisna ve muafiyet diyebileceğimiz özel uygulamalar mevcuttur[130].

Heckscher-Ohlin uluslararası ticaret modeline göre, ülkeler en çok tedarik edebildikleri faktörü yoğun bir şekilde kullandıkları malları ihraç ederler ve kıt

[130] Joseph E. Stiglitz, **The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future**, New York – London: WW Norton & Company, 2012. s.118.

faktörlerini yoğun bir şekilde kullandıkları malları ithal ederler[131]. Bu modeli temel alan Stopler-Samuelson modeli ticaretin serbestleşmesinin gelir dağılımına etkisi ile ilgilenir. Ticaretin bol faktör sahiplerinin gelirlerini artıracağını ve kıt faktörlerin sahiplerinin gelirlerinin azalacağını tahmin etmişlerdir[132].

Modele göre, ticaretin serbestleşmesi (küreselleşmesi) ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak gelir eşitsizliklerini farklı şekillerde etkiler. Ülkelerin en çok tedarik edebildikleri faktörü yoğun bir şekilde kullandıkları malları ihraç edeceklerini ve bu nedenle ticaretin her ülkede nispeten bol olan faktörün getirisini artırarak ülkedeki diğer faktörlerin getirisini düşüreceğini öngörmektedir. Yurtdışından gelen talep, ihraç edilen malın fiyatında artışa ve ticaretin serbestleşmesi öncesindeki fiyatına karşılık gelen üretim faktörlerinin getirisinde bir artışa yol açacaktır. Ayrıca, ithalat ile üretim faktörü kıt bulunan malların yerel fiyatları düşme eğilimi gösterecek, ithal malın fiyatı ve ithal malın üretiminde yoğun olarak kullanılan faktörlerin getirisi düşecektir. Sermaye ve vasıflı emek bakımından daha zengin olan gelişmiş ülkelerde, ticaretin serbestleşmesiyle sermayenin getirisi ve vasıflı işgücünün gelirinin artacağı, gelişmekte olan ülkelerde ise çoğunlukla vasıfsız işgücünün daha yoğun olması sebebiyle vasıfsız işçilerin ücretlerinde bir artışın gerçekleşeceğini varsaymaktadır. Dolayısıyla, ticaretin küreselleşmesi, gelişmiş ülkelerde gelir eşitsizliğini artırmalı, gelişmekte olan ülkelerde ise azaltmalıdır.

Milanovic, ticaretin serbestleşmesinin çok yoksul olan ülkelerdeki yoksul bireylere nazaran zenginlere daha fazla fayda sağladığını, ülkelerin gelir düzeyleri arttıkça ülkelerdeki düşük gelirli ve orta gelirli bireylerin daha fazla fayda sağladığını belirtmektedir[133]. Robbins, Stolper – Samuelson modelinin aksine gelişmekte olan birçok ülkede ücret eşitsizliğinin arttığını savunmuştur[134].

---

[131] Ronald W. Jones, "Factor Proportions and the Heckscher-Ohlin Theorem", **The Review of Economic Studies,** Vol.24, No.1, (1956), s.1-3.

[132] Sarbuland Khan, "A Review of Heckscher-Ohlin and Stolper-Samuelson Theorems of Internatıonal Trade", **The Punjab University Economist,** Vol.8, No.1, (1970), ss.59-73.

[133] Branko Milanovic, "Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys", **The World Bank Economic Review**, Vol.19, No.1, (2005), s.39-41.

[134] Donald J. Robbins, "Evidence on Trade and Wages in the Developing World", **OECD Development Centre Working Papers**, No.119, (December 1996), s.30-32.

Stiglitz, ticaretin küreselleşmesinin, sermayenin ve finans piyasaların serbestleşmesi kadar gelir eşitsizliğini olumsuz etkilemediğini ileri sürmektedir. Fakat yine de gelir adaletini bozucu etkilerden bahsetmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, vasıflı işgücüne dayalı malları ihraç edip, vasıfsız işgücüne dayalı malları ithal ettiği için bunun sonucunda da ülke içinde vasıfsız işgücüne olan talep azalmakta ve bu ülkedeki vasıfsız işgücünün ücretleri düşmektedir. Stiglitz ticaretin küreselleşmesinin gelir eşitsizliğini bozucu etkisini bu örnekle açıklar[135].

IMF'in yapmış olduğu araştırmaya göre, finansal küreselleşme gelir eşitsizliğini artırırken ticaretin küreselleşmesi azaltıcı bir etkiye sahiptir. Küreselleşmenin çok boyutlu bir olgu olması sebebiyle tam etkiyi kestirebilmek çok güçtür. Ticaretin serbestleşmesi, finansal liberalizasyon ve teknolojik değişim birbirinden ayrılması güç etmenlerdir. Gelişmekte olan bir ülke, ticaretin serbestleşmesi sonrasında teknoloji ithal edebilir ve bunun sonucunda vasıfsız emeğe nazaran vasıflı emeği tercih eder, gelir eşitsizliğini artırır[136].

3.1.2.2. Finansal Serbestleşme

Küreselleşmenin diğer bir yönü de finansal hizmetlerin küreselleşmesidir. Neoliberal politika rejimi olarak anılan finans piyasalarının deregülasyonu ve serbestleşmesi, kamu sektörünün küçülmesi, devlete ait olan kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi, işçi haklarının kısıtlanması, emeğin milli gelir payındaki düşüşüne ve gelir dağılımında adaletsizliğe yani hem ülke içinde hem de küresel ölçekte bireyler arasındaki gelir uçurumunun artmasına neden olarak gösterilmektedir. Uygulanan neoliberal politikalar aslında yabancı yatırımı yurt içine çekmek, yabancıları cezbetmek için uygulanır.

[135] Stiglitz, s.118.

[136] International Monetary Fund, **World Economic Outlook: Globalization and Inequality**, Washington D.C., 2007, s.158-159.

Küresel ölçekte, finansal küreselleşme sermaye kontrollerinin gevşetilmesinden kaynaklanan küresel sermaye akışlarındaki artışı ifade eder. Uzun vadeli büyüme stratejileri yerini kısa vadeli planlamaya bırakmıştır. Yöneticilerin maaşları hisse senedi fiyat hareketlerine bağlanmıştır ve böylelikle yöneticilerin çıkarları hissedarların çıkarlarıyla uyumlu hale getirilmiştir. Bu gelişme muhafaza et ve yatırım yap stratejisinden küçült ve dağıt stratejisine bir geçiş olarak özetlenebilir[137]. Gelişmiş ülkelerdeki finans sektörleri özellikle 1990'lardan beri hızlı bir şekilde büyümüştür. Ancak çok fazla iş imkanı yaratmadıkları için sınırlı sayıda kişi kazanç sağlamıştır[138].

Gelişmekte olan ülkelerde gelir eşitsizliğinin Heckscher-Ohlin ve Stopler-Samuelson modellerine göre azalan eşitsizlik beklentilerine rağmen artmasının açıklaması olarak finansal serbestleşme gösterilmektedir. Finansal serbestleşme birçok ülkede reel döviz kurunun yükselmesine sebep olmuştur. Reel döviz kurunun yükselmesi hem ithalat ve ihracat bakımından hem de iç talep bakımından mevcut ekonomik düzeni değiştirir ve bu durum dolaylı olarak istihdam piyasasını etkiler, diğer bir deyişle makroekonomik istikrarsızlığı artırır. Kalifiye olmayan işgücüne olan ihtiyaç azalır, kayıt dışılık artar ve ücret eşitsizliğinin büyümesine sebep olur[139].

Gelişmekte olan ülkeler genel olarak finansal dalgalanmalara karşı savunmasızdır ve ekonomilerinin istikrarını bozucu gelişmelerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu sebeple regüle edilmemiş bir küresel sermaye piyasasının ekonomik sonuçları hiçbir zaman gelir eşitsizliğini iyileştirmez[140]. Ekonominin istikrarsızlaşması finansal krizlerin sıklığını ve şiddetini artırır. Mali krizler yoksul kesime zenginlerden daha fazla zarar verir. Krizler baş gösterdikçe de, ekonomi resesyona girer, vergi tabanı aşınmaya, sosyal harcamalar azalmaya başlar ve işsizlik oranı yükselir[141]. Zengin bireyler ekonomik durgunlukları

---

[137] William Lazonick ve Mary O'sullivan, "Maximizing Shareholder Value: A New Ideology for Corporate Governance", **Economy And Society**, Vol.29, No.1, (2000), s.18.

[138] James K. Galbraith, **Inequality And Instability: A Study of the World Economy Just Before The Great Crisis**, Oxford: Oxford University Press, 2012, s.148-149.

[139] Taylor, s.190-191.

[140] Richard B. Freeman, "It's Financialization!", **International Labour Review**, Vol.149, No.2, (2010), s.165.

[141] United Nations Development Program, **Human Development Report**,. NewYork, 1999, s.36-37.

yoksullara göre daha kolay atlatırlar, yoksullar ekonomik durgunluğun tetiklediği kamu harcama politikalarının azalmasıyla daha fazla etkilenirler ve gelir eşitsizliği artar.

Finansal serbestleşmenin emeğin pazarlık pozisyonu üzerinde iki önemli etkisi olmuştur. Birincisi, finansallaşmanın bir sonucu olarak firmalar yatırım için daha fazla seçenek kazanmışlardır. Finansal varlıklara olduğu kadar gerçek varlıklara da yatırım yapabilmişlerdir. Hem coğrafi konum hem de yatırım içeriği açısından hareketlilik kazanmışlardır. İkincisi, finansallaşma, şirketlere daha fazla kar elde etmeleri için ek kısıtlamalar getirerek hissedarları işçilere göre güçlendirmiştir[142]. Stiglitz finansal serbestleşme sonrasında oluşan durumu asimetrik serbestleşme olarak tanımlamaktadır. Finans piyasasındakilerin sadece kendilerine yarar sağlamaya yönelik politikaları savunmaları, işçilerin sendika kurabilme, toplu sözleşme yapabilme ve greve gidebilme haklarını kullanmalarına karşı olarak sermaye çıkışı tehdidiyle kendi pozisyonlarını güçlendirmektedirler. Böylece işçilerin ücretlerini düşük tutabilmektedirler. Finans piyasalarının ellerini güçlendiren diğer bir husus da, özellikle gelişmekte olan ülkelerin sermayeyi kendi ülkelerine çekmek konusunda rekabet içerinde olmalarıdır[143].

3.2. Teknolojik Gelişme

Teknolojik gelişme, üretim faktörleri üzerindeki etkisiyle gelir dağılımını etkilemektedir. Acemoğlu, teknolojik değişimin vasıfsız işgücüne nazaran vasıflı işgücüne nasıl fayda sağlayabileceğini ve teknoloji beceri tamamlayıcı bir faktör olarak kabul edildiğinde ücret eşitsizliğini nasıl artırabileceğini açıklayan teorik bir model sunmaktadır[144]. Teknolojik ilerlemenin kalifiye olan işgücünden yana olduğu varsayımı beceri yanlı teknolojik gelişim hipotezine dayanır. Hipotez, teknolojinin kalifiye olan

[142] Engelbert Stockhammer, "Determinants of Functional Income Distribution in OECD Countries", No.5, **IMK Studies**, Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung, 2009. s.14-15.

[143] Stiglitz, s. 116.

[144] Daron Acemoglu, "Why Do New Technologies Complement Skills? Directed Technical Change and Wage Inequality", **The Quarterly Journal of Economics**, Vol.113, No.4, (1998), s.1082.

işgücünün üretkenliğini kalifiye olmayanlara göre artıran beceri yanlı bir faktör olduğu kabul eder[145].

Teknolojik değişim, genel olarak eğitimle desteklenen becerileri tamamlayarak, yüksek eğitimli işçilerin daha az eğitimli işçilere göre üretkenliğini artırır ve böylece kalifiye işgücünün gelirini kalifiye olmayan işgücüne göre artırarak ücret eşitsizliğinde bir artışa neden olur[146]. Teknolojik gelişme ile vasıfsız işgücüne olan talep azalır ve vasıflı işgücüne talep artışı olur ise beceri priminde[*] bir artışa sebebiyet verir aynı zamanda gelir eşitsizliğine yol açabilir.

Birleşmiş Milletler'in hazırlamış olduğu rapora göre, teknolojik gelişme sonucunda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde vasıflı işgücüne olan talep artmıştır[147]. Ayrıca OECD'nin araştırmasına göre, beceriye dayalı teknolojik değişim OECD ülkelerinde de gelir eşitsizliğindeki artışın temel itici gücü olarak gösterilmektedir. Özellikle teknolojik gelişmelerin ortaya çıkışı daha eğitimli yetenekler için beceri primlerini artıran ve düşük vasıflı işçiler için istihdam ve ücret beklentilerini azaltan piyasa odaklı ekonomik reformlar nüfus grupları arasındaki gelir eşitsizliğinin artmasına neden olmaktadır[148]. ABD'de teknolojik değişimin son altmış yılda beceriye dayalı olduğu öne sürülür ve bu çerçevede vasıflı işgücüne talep artışı olmuştur[149].

Atkinson'un bu konuda dikkat çektiği diğer önemli husus vasıflı işgücüne olan talep artmasa bile, teknolojik gelişme ile işgücünün daha verimli hale gelmesidir. Artık işveren vasıflı ya da vasıfsız işgücü çalıştırmasından bağımsız olarak, daha düşük

---

[145] Atkinson, s.84.

[146] David H.Autor, Lawrence F. Katz ve Alan B. Krueger, "Computing Inequality: Have Computers Changed the Labor Market?", **The Quarterly Journal of Economics,** Vol.113, No.4, (1998), s.1202-1203.

[*] Vasıflı işgücünün vasıfsız işgücünün ücretine oranıdır. Ayrıca, ücret pirimi olarak da literatürde adlandırılmaktadır.

[147] United Nations Conference On Trade and Development, **Trade and Development Report 2012 Policies fo Inclusive and Balanced Growth**, New York and Geneva: United Nations Publication, 2012, s.86.

[148] Organisation for Economic Co-operation and Development, **Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising**, Paris: OECD Publishing, 2011.

[149] Daron Acemoglu, "Technical Change, Inequality and the Labor Market", **Journal of Economic Literature,** Vol.40, No.1, (2002), s.64.

maliyetle daha fazla ürün elde etmektedir[150]. Bunun sonucu olarak teknolojik gelişmenin, emeğe göre sermayenin üretkenliğini ve getirisini artırarak fonksiyonel gelir dağılımını da etkilediği sonucuna varabiliriz. Sermayenin getirisinin artması ve azalan bir emek geliri, ücret oranlarındaki artışın emek verimliği artışının gerisinde kalmasını açıklar.

Piketty, ABD'deki gelir dağılımındaki en zengin %1'in zaman içinde sermaye sahipliğinin giderek arttığını, sermayenin getirisinin emeğin getirisinden çok hızlı büyüdüğüne ve böylece en tepede yükselen gelir eşitsizliğinin ekonomik nedeni olduğunu ileri sürmektedir[151].

3.3. Demografik ve Sosyal Faktörler

Demografik yapıdaki değişiklikler ve hane halkı fert sayısının azalışı OECD ülkelerinin nüfusunun ekonomik refahını azaltmıştır. Tüm OECD ülkeleri, son otuz yılda demografik profillerinde ve ülkelerin nüfuslarının yaşam düzenlerinde radikal değişiklikler yaşamıştır. Ülke nüfusunun yaş ortalaması ve bireylerin ait olduğu hane türündeki radikal değişimler hem kamu bütçelerini ve makroekonomik faktörleri etkilerken aynı zamanda gelir eşitsizliği ve ekonomik risklerin bireyler arasındaki dağılımı için de önemli etkiler yaratmıştır[152].

Gelir eşitsizliğini artıran diğer demografik değişikliklerden biri, literatürde sınıflandırıcı evlilik olarak adı geçen bireylerin eşlerini benzer kazanç düzeyindeki gruptan seçme eğiliminde olmasıdır. Bu durum gelir dağılımını bozucu bir etki yaratmaktadır. Aynı zamanda kadınların işgücüne katılımı gün geçtikçe artmaktadır. Kadınların istihdam oranlarının önemli ölçüde artması gelir eşitsizliğinin azalmasına

[150] Atkinson, s.85.

[151] Piketty, s.625.

[152] Organisation for Economic Co-operation and Development, **Growing Unequal?: I Distribution and Poverty in OECD Countries**, Paris: OECD Publishing, 2008, s.58.

yardımcı olan diğer bir etkendir. Kadın ile erkek arasındaki kazanç farkı gelir dağılımını bozucu ve kadınların uzun dönemde istihdamını olumsuz etkileyen bir olgudur[153].

Nüfus yaşlanması tüm OECD ülkelerini farklı yoğunlukta etkilemiştir[*]. Hane türüne göre nüfus yapısında daha keskin değişiklikler meydana gelmiştir. Bireylerin yaşam beklentisi uzamış emeklilerin aile reisi olarak hane halkı türü artmıştır. Kadınların işgücüne katılım oranları yükselmiş bu durum doğurganlık oranlarını düşürmüş ve çocuklu hane sayısında azalış gerçekleşmiştir. Gençlerin üniversite çağı ve özellikle sonrasında tek başlarına yaşamayı tercih etmeleri iki neslin bir arada yaşamasını azaltmış ayrıca yalnız bir şekilde yaşayan birey hane halkı payında artışlar gerçekleşmiştir, son olarak tek ebeveynlik hane halkı türü eskiye nazaran artış göstermiştir[**]. Genel olarak bu değişiklikler geçmişte en yaygın olan tipik aile yapısından yavaş yavaş uzaklaşıldığını göstermektedir[***]. Hane halkı fert sayısının azalması gelir eşitsizliğini artırmaktadır. Çünkü hane halkı üyeleri birbiriyle paylaşım içerisinde olurlar, gelirleri bir havuz içerisinde toplanır, tüketimde ölçek ekonomisinden yararlanırlar; bireylerin yaşam standartlarına katkıda bulunduğundan, hane halkı büyüklüğü bireysel refah için önemlidir. Hane halkı büyüklüğü küçüldükçe ölçek ekonomilerinin kaybolduğu ve aynı refah düzeyini sağlamak için daha yüksek bir parasal gelire ihtiyaç duyulduğu anlamına

---

[153] Organisation for Economic Co-operation and Development, **Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising**, 2011, s.194.

[*] 1985 ile 2005 yılları arasında tüm OECD ülkelerinde çocukların ve gençlerin nüfus içerisindeki paylarında düşüş yaşanmıştır. Meksika, Türkiye ve Japonya'da çocukların nüfus içerisindeki payı OECD ortalamasından daha fazla düşerken, tersine Portekiz, Norveç ve İsveç'te 65 yaş ve üstü kişilerin nüfus içerindeki payı OECD ortalamasından daha fazla düşmüştür. OECD, 2008, s.58.

[**] Nordik ülkelerinde, Kanada'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışma çağındaki toplam işgücü hanehalkı içerisinde tek başına yaşayan bireylerin (sadece tek ebeveyn ve bekarlar dahildir) payı yüzde 25'ini ve daha fazlasını oluşturmaktadır. Tüm OECD ülkelerinde bu hanehalkı türünün payı ortalama olarak yüzde 5 puan artmıştır. OECD, 2011. s.203-204.

[***] Tipik aile, ebeveyn ve çocuklardan oluşmaktadır. 1980-2005 arasında tipik aile yapısı 9 puan azalmış, çocuksuz çiftlerin paylarında 3 puan, yalnız yaşayanların 2 puan ve tek ebeveynlerin paylarında 1 puan artış meydana gelmiştir. Tek ebeveynli hane halkı payı Fransa, Almanya ve Birleşik Krallık'ta OECD ortalamasının çok üzerindeyken; Japonya, Güney Avrupa Ülkeleri, Türkiye, Polonya ve Slovakya'da bu oran çok düşüktür. Yalnız yaşayan hane halkı açısından (nüfusun yaşlanması ve gençlerin yalnız yaşaması dahildir) genel olarak OECD ülkelerinde yaygın iken Türkiye bu hane halkı türünde marjinal kalmıştır. OECD, 2008, s.59.

gelir[154]. Tek başına yaşayan ebeveynlerin düşük gelire sahip olması daha olasıyken, çalışabilecek yaşta olan ve tek başına yaşamayı tercih eden bireylerin çok yüksek kazanç elde etmeleri olasıdır. Bu sebeple, tek ebeveynli ailelerin ve yalnız yaşayan bireylerin toplam hane halkı içerisindeki payının artması gelir dağılımını bozucu yönde etkilemektedir.[155]

Emeklilik yaşını geçen nüfus yüzdesindeki artışlar, nihayetinde çalışanlara ve kamu bütçelerine dayanılmaz yükler getirmesinin yanı sıra gelir eşitsizliğini de etkileyebilir. Emeklilik yaşını geçen nüfus büyüdükçe, yetişkinlerin artan bir yüzdesi destek için yalnızca emekli maaşlarına ve kamu transferlerine bağlı olacaktır. Emeklilik maaşları ve sosyal transferler, emeklilik öncesi ücretlerden daha düşük olduğundan, birçok ailenin yıllık geliri nispeten küçük olacaktır. Birçok ülkedeki kamu emeklilik sistemleri, emekli maaşlarını azaltacak veya emeklilik yaşını yukarıya çekecektir[156].

Daha yüksek kazançlı kişilerin eşlerinin aynı kazanç diliminde olması eğilimi sınıflandırıcı evlilik olarak adlandırılır. Sınıflandırıcı evliliğin toplumda giderek artması gelir eşitsizliğinde artışa sebep olur[157]. OECD ülkelerinde, 2011 yılında hane halkı içerisindeki kadın ve erkeğin çalıştığı hane halklarının yüzde 40'ı aynı veya benzer gelir diliminde iken bu oran 1990'larda yüzde 33'tür[158].

Greenwood, Güner, Kocharkov ve Santos'un ABD verilerine dayanan 2014 yılındaki araştırmalarında, 1960'lı yıllarda kadınların kendilerine denk eğitim durumdaki erkeklerle evlenmeleri halinde ortalamadan daha düşük, kendilerinden daha yüksek eğitimli erkeklerle evlendiklerinde ortalamadan daha yüksek hane halkı geliri elde ettiklerini ortaya koymuşlardır. Düşük ve yüksek değerler ortalamaya oldukça yakındır. Aynı inceleme 2005 yılı için yapıldığında ise kadınların kendilerinden daha düşük

[154] OECD, 2008, s.59.

[155] OECD, 2011, s.204.

[156] Gary Burtless, "Demographic Transformation and Economic Inequality", Brian Nolan, Wiemer Salverda ve Timothy M. Smeeding (Ed.), **The Oxford Handbook of Economic Inequality**, 2012.

[157] Christine R. Schwartz, "Earnings Inequality and the Changing Association between Spouses' Earnings", **American Journal of Sociology,** Vol.115, No.5, (2010), s.1526.

[158] OECD, 2011, s.33.

eğitimli erkeklerle evlenmeleri halinde ortalamadan düşük ancak oldukça yakın, denk eğitimli bir erkekle evlendiklerinde ise ortalamanın iki katından fazla hane halkı geliri elde edecekleri gösterilmiştir[159]. Gelirler 2005 yılında daha fazla kutuplaşmıştır. Bireyler arasında ücretlerdeki değişim, gelir eşitsizliğindeki bu artışın başlıca sebebidir[*].

ABD'de 1960 ve 2005 yıllarındaki Gini katsayıları sırasıyla 0.34 ve 0.43'tür. Araştırmacılar, o dönemki kadın erkek gelir verilerini rastgele eşleştirmişler ve rastgele eşleşmenin sonucunda 1960 yılındaki Gini katsayısı sadece 0.33'e düşmüştür, 2005'te ise Gini katsayısı 0.43'ten 0.34'e düşmüştür. Sınıflandırıcı evliliklerin gelir eşitsizliği üzerinde pozitif bir etkisi olması için evli kadınların çalışması gerekir. Bu tezi araştırmacılar farklı bir simülasyon yaparak gözler önüne sermişlerdir. 1960 yılındaki evli kadınların 2005 yılındaki evli kadınların işgücüne katılım oranını ile 2005 yılındaki evli kadınların 1960 yılının istihdam oranları ile simüle ederek rastgele bir eşleştirme yaptıklarında elde edilen Gini katsayıları 1960 yılı için 0.32 iken 2005 yılı için 0.44'tür. Eşleştirme rastgele olduğunda, evli kadınların işgücüne katılımının 2005 yılındaki oran sebebiyle gelir eşitsizliği üzerinde önemli bir azaltıcı etkiye sahiptir. Ancak bu etki yalnızca evli kadınların 1960'tan 2005'e istihdam oranlarında artış olması sebebiyle gerçekleşmiştir, evli kadınlar çalıştığı sürece rastgele eşleştirme, yani gelirin hane içerisindeki erkek ve kadın arasında, çeşitlendiği için gelir dağılımını aşağı çekebilir. Rastgele eşleştirme, 1960'ta 2005'e göre daha az etkiye sahiptir. Bunun sebebi ise 1960'ta gelirler daha az kutuplaşmıştır. 2005 yılındaki evli kadınların istihdam oranı baki kalıp evlenme paterni 1960 yılındaki şekilde olsa idi, Gini katsayısı 0.43'te 0.35'e inecektir. Bu durum gelir eşitsizliğini anlamak için evli kadınların işgücüne katılımının önemini göstermektedir[160].

---

[159] Jeremy Greenwood et al., "Marry Your Like: Assortative Mating and Income Inequality", **American Economic Review**, Vol.104, No.5, (2014), s.349.

[*] Lise mezunu olmayan bir kadın kendisi ile benzer eğitimi alan bir erkek ile evlendiği zaman bu ailenin hane halkı geliri ortalama hane halkı gelirinin yüzde 77'sine kadardır. Eğer aynı kadın üniversite mezunu bir erkekle evlenmiş olsa idi o zaman ortalama hane halkı gelirinin yüzde 123'üne sahip olacaklardır. 2005 yılında ise eğer lisans üstü eğitimini tamamlamış bir kadın lise mezunu olmayan bir erkek ile evlenir ise o ailenin hane halkı gelirleri ortalama hane halkı gelirinin yüzde 92'sine karşılık gelirken, eşi kendisi gibi lisansüstü eğitimini tamamlamış bir erkek olursa bu oran yüzde 219'a çıkacaktır

[160] Greenwood v.d., s.350-353.

Sosyal normlardaki değişikliklere, politika reformlarına, eşit ve şeffaf ücret yasalarının geliştirilmesine rağmen, çoğu OECD ülkesinde kadınların kazançları benzer niteliklere ve deneyime sahip erkeklerinkinden daha düşük olmaya devam etmektedir. Düşük ücretler, işgücü piyasasına katılma ve beşeri sermayeye yatırım yapma teşviklerini azalttığından, kadın ve erkek arasındaki ücret uçurumları eşitlik endişelerini artırır. Kısa dönemli olumsuz istihdam etkileri uzun dönemde kadınların istihdama katılımını azaltır ve ekonomik refah üzerinde olumsuz etkiye sebebiyet vererek azaltır[161].

Sosyal normlar ve politikalardaki değişikliklere rağmen, ortalama olarak 25 Avrupa ülkesinde[*], benzer niteliklere sahip erkekler ve kadınlar arasındaki saatlik kazançlarda yaklaşık yüzde 15'lik bir fark vardır. Bu durum gelir dağılımı adaletsizliğini artırır ve kadınların işgücü piyasası potansiyellerinin tamamına ulaşmasını engelleyerek büyümeyi sınırlar[162].

Kadın erkek arasındaki ücret farklılaşmasının nedenleri araştırıldığında yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, tüm ülkeler göz önünde bulundurulduğunda ortalama olarak, toplumsal normlar, cinsiyet kalıpları ve ayrımcılıkla ilgili "yapışkan zeminlerin[**]" kadın erkek arasındaki ücret farkının yüzde 40'ını, annelik cezasıyla ilgili

[161] Organisation for Economic Co-operation and Development, **OECD Employment Outlook 2018**, Paris: OECD Publishing, 2018.

[*] Kuzey ve Batı Avrupa ülkeleri şunlardır: Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri şunlardır: Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya. Güney Avrupa ülkeleri şunları içerir: Yunanistan, İtalya, Portekiz, İspanya ve Türkiye.

[162] Gabriele Ciminelli, Cyrille Schwellnus ve Balazs Stadler, "Sticky Floors or Glass Ceilings? The Role of Human Capital, Working Time Flexibility and Discrimination in the Gender Wage Gap", **OECD Economics Department Working Papers**, No.1668, (2021), s.6.

[**] İşverenlerin bilinçli veya bilinçsiz önyargılar nedeniyle veya ortalama bir kadının ortalama erkekten daha az üretken olduğunu algıladıkları için kadınlara karşı ayrımcılık yapması olabilir. Bu açıklamaya göre, cinsiyete dayalı ücret farkı "yapışkan zeminleri", yani işgücü piyasasına girişten emekliliğe kadar kadınların çalışma hayatları üzerindeki kalıcı dezavantajları yansıtacaktır.

"cam tavanın[*]" ise yaklaşık yüzde 60'ını oluşturduğunu göstermektedir[163]. Cam tavanın önemi, özellikle Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinin çoğunda büyüktür, oysa yapışkan zeminler çoğu Orta, Doğu ve Güney Avrupa ülkesindeki kadın erkek arasındaki ücret farkının büyük bölümünü açıklamaktadır[164].

Ülke grupları açısından bakıldığında ücret farklılıkları: Kuzey, Batı ve Güney Avrupa'da yaklaşık yüzde 14, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yüzde 17'den fazlasına kadar değişmektedir. Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde kadınların işgücüne katılım oranları yüksektir, ancak bu yüksek katılım kadınların yarı zamanlı çalışma oranıyla elde edilir. Diğer taraftan Güney Avrupa ülkelerinde kadınlar ya tam zamanlı çalışma ya da hiç çalışmama eğilimindedirler. Bu durum aslında işgücüne yalnızca en yüksek gelirli kadınların seçilmesiyle gerçekleşir. Yunanistan, İtalya ve Türkiye de dahil olmak üzere Güney Avrupa ülkelerinde kadınların istihdama katılma payları oldukça düşük olduğundan kadın erkek arasındaki ücret farkları sınırlı çıkmaktadır. Bu ülkelerdeki işgücüne katılan seçilmiş kadın grubu ile erkekler arasındaki ücret farklılaşması diğer ülke ortalamalarına benzer iken, aslında çoğu kadın ilk etapta işgücüne girememektedir[165].

Gelir eşitsizliğini etkileyen diğer önemli eğilim, kadın istihdam oranlarındaki önemli artışlardır[**]. İstihdamdaki artış ile ilgili olarak kadınların daha fazla eğitim hizmetine ulaşması, teknolojinin gelişmesi, doğurganlık oranlarının düşmesi ve devletin işgücü piyasasına uygulamış olduğu politikaların yanı sıra toplumsal sosyolojinin de değişmesi gözden kaçırılmamalıdır.

---

[*] Kadınların kariyer yolları, erkeklerle aynı oranda beşeri sermaye biriktirmelerine izin vermeyebilir. Örneğin; doğumdan sonra kariyerlerine ara verirler, işyerinde erkek akranlarına göre daha az zaman harcarlar veya terfilerden vazgeçerler. Buradan hareketle kadınların kariyerlerini ve ücret ilerlemelerini engelleyen bir çocuk cezası (cam tavan) tanımlanmaktadır. Ciminelli v.d., s.7.

[163] Ciminelli v.d., s.20.

[164] Ciminelli v.d., s.28.

[165] Ciminelli v.d., s.16-17.

[**] 23 OECD ülkesi içerinde 14'ünde artış yüzde 10 puanın üzerinde gerçekleşmiştir. En büyük artışlar Hollanda, Lüksembourg ve İspanya'da görülmektedir. OECD, 2011, s.198.

Fernandez, Fogli ve Olivetti tarafından 2004 yılında yayınlanan Amerika Birleşik Devletleri özelinde yapılan araştırmada, çalışan bir annenin olduğu bir ailede büyütülmüş erkeğin toplumdaki varlığının artışının, kadın işgücü arzının zaman içinde artmasına önemli ölçüde katkıda bulunduğu sonucuna varmışlardır. Tüm diğer sosyoekonomik değişkenler göz önünde bulundurulduğunda, çalışan bir anneye sahip olmanın, bir erkeğin eşinin çalışma olasılığını önemli ölçüde artırdığı vurgulanmıştır. Kullanılan veri setine bağlı olarak, annesi çalışan erkeklerin, eşlerinin de çalışma ihtimali, annesi çalışmayan erkeklerin eşlerine göre yüzde 24 ila 32 daha yüksektir. Modelden çıkarılan diğer bir sonuç, çalışan kadınların ortalama doğurganlığı çalışmayan kadınlara göre ne kadar büyükse, ceteris paribus, gelecek nesil kadın işgücü arzı da o kadar büyük olmalıdır[166].

Literatürde, ebeveynlik izninin emek üzerinde olumlu ve olumsuz etkilerinin bulunduğu tartışılmaktadır. Kadınların işgücüne katılımı ve doğurganlık açıkça birbirine bağlıdır. Annelik izninin işgücü piyasası sonuçları üzerindeki etkisinin kısmen izin süresine bağlı olduğu genel kabul olarak görülmektedir[167]. 159 ülkeyi kapsayan bir analizde annelik izni süresi ile kadınların işgücüne katılımı arasında ters U şeklinde bir ilişkinin varlığı doğrulanmakta ve kadınların işgücü piyasasına katılımını olumlu yönde etkileyen annelik izni süre eşiği yaklaşık 30 hafta olarak tanımlamaktadır[168].

Annelik izninin yanı sıra babalık izni de birçok ülkede yaygındır. Babalık izninin emek piyasası üzerine etkileri özellikle bu iznin var olduğu ülkelerde araştırılmıştır. İspanya'da 2007 yılında iki haftalık ücretli babalık izni uygulamasının[*] emek piyasası üzerindeki etkilerinin analiz sonuçları ilgi çekicidir. Babalık izni reformunun babalar için işgücü piyasası sonuçları üzerinde herhangi bir etkisi olduğuna dair hiçbir kanıt

[166] Raquel Fernández, Alessandra Fogli ve Claudia Olivetti, "Mothers and Sons: Preference Formation and Female Labor Force Dynamics", **The Quarterly Journal of Economics**, Vol.119 No.4, (2004), ss.1249-1299.

[167] Florence Jaumotte, "Labour Force Participation of Women: Empirical Evidence on the Role of Policy and Other Determinants in OECD Countries", **OECD Economic Studies,** Vol.2003, No.2, (2004), s.65.

[168] Elena Del Rey, Andreas Kyriacou ve José I. Silva, "Maternity Leave and Female Labor Force Participation: Evidence from 159 Countries", **Journal of Population Economics**, Vol.34, No.3, (2021), s.816.

[*] Makalede emek üzerine etkilerin dışında doğurganlığa etkileri de incelenmiştir. İspanya'da babalık izninin doğurganlık üzerine negatif etkisinin bulunduğu, babalık iznini uygulayan Nordik ülkelerinde ise doğurganlık üzerine herhangi bir etkisinin bulunmamasına rağmen İspanya'da bulunmasının Güney Avrupa ülkeleri ile Kuzey Avrupa ülkeleri arasındaki gelenek ve kültürel farklılıklar sebebiyle gerçekleştiği belirtilmiştir.

bulunmamasına rağmen, eşleri babalık iznine uygun olan annelerin istihdama katılma oranlarında bir artış kaydedilmiş, kadınların özellikle altı ay sonra daha yüksek istihdam oranlarına sahip oldukları görülmüştür[169].

3.4. Kurumsal ve Politik Faktörler

Neo-liberal politikalardan sonra gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin işgücü piyasaları, hem asgari medyan maaş oranlarının azaltılması, daha düşük sosyal yardım ikamesi oranları gibi düzenleyici reformlara hem de daha az sendika yoğunluğu veya toplu pazarlık düzenlemelerinin kapsamı gibi kurumsal değişikliklere tanık olmuştur[170]. Ayrıca teknolojideki gelişme nitelikli işgücüne eğilimli bir istihdam yapısı yarattığı için niteliksiz işgücünün pazarlık gücüne zarar vermiş, sendikalaşmada azalmalar yaşanmış ve bu da gelirin adil dağılmasını engellemiştir[171]. Bu değişikliklerin istihdam ve ücret dağılımı üzerinde farklı etkileri olmuştur. Üretkenliği ve büyümeyi teşvik etmeye ve istihdam fırsatlarını artırmaya yardımcı olurken, aynı zamanda daha geniş ücret eşitsizliklerine sebep olmuşlardır. Bu faktörlerin genel kazanç eşitsizliği ve hane halkı gelir eşitsizliği üzerindeki birleşik etkisi, istihdam ve ücret etkileri birbirlerini nötrleştirmeye eğilimlili olduğundan, bir hayli karmaşıktır[172]. OECD ülkelerinde düzenleyici reformların yarı zamanlı işlerin artmasını ve toplu pazarlık düzenlemelerinde düşüşü desteklemektedir[173].

Ülkelerdeki siyasal kurumların özellikleri, ülkelerin eşitsizliğin tarihsel miraslarıyla ve güncel ekonomik belirleyicileriyle nasıl başa çıktıkları konusunda çok

---

[169] Lídia Farré ve Libertad González, "Does Paternity Leave Reduce Fertility?", **Journal of Public Economics**, Vol.172, (2019), s.57-59.

[170] Atkinson, 2015, s.93.

[171] Daron Acemoglu, Philippe Aghion ve Giovanni L. Violante, "Deunionization, Technical Change and Inequality", **Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy**, Vol.55, No.1, North-Holland, 2001, s.251.

[172] Guillaume Cohen ve Maxime Ladaique, "Drivers of Growing Income Inequalities in OECD and European Countries", Renato Miguel Carmo, Cedric Rio ve Marton Medgyesi (Ed.), **Reducing Inequalities** içinde (31-43), New York: Palgrave Macmillan, Cham, 2018, s.38.

[173] OECD, 2008, s.92.

önemlidir. Siyasi rejim yani ülkenin demokrasiyle ya da otokrasiyle yönetilmesi, siyasi istikrarın varlığı* ve kamu kurumlarının kalitesi iç politik kurumların en önemli özellikleridir[174].

Demokratik siyasal bir sistemde, ülkenin, vatandaşları adına medyan seçmenin arzuları doğrultusunda hareket etmesi beklenir. Demokrasisi kısıtlı bir ülkede, daha ileri bir demokrasinin ya da belki oy verme hakkının genişlemesinin medyan seçmeni daha yüksek bir gelir basamağına taşıyacak bir gelir dağılımı sonucunu vermesi gerekmektedir.

Bu beklenti, medyan seçmen hipotezi ile karşılanmıştır. Medyan seçmen hipotezine göre, medyan gelir elde eden seçmen kamu politikalarını belirleyici seçmendir. Ortalama gelir ile medyan gelir arasındaki farkı azaltmayı amaçlayan politikaları destekleyeceği medyan seçmen hipotezi ile formüle edilmiştir. Bir ülke ne kadar demokratik olursa, vergi sistemi de o ölçüde gelir dağılımında adaleti sağlayıcı özelliklere sahip olur[175].

Gerçekte, daha fazla siyasi oy hakkının aslında daha düşük gelir eşitsizliğine yol açmadığı durumlar olabilir. İnsanların bir siyasi partiye yalnızca yeniden dağıtım ve gelir eşitsizliği tercihlerine dayalı olarak oy vermeleri gerekmez. Seçmen için daha önemli olabilecek başka birçok ilgili politika görüşü vardır. Ekonomide sosyal hareketlilik yüksek ise yoksul kesimin yakın gelecekte kendilerinden daha iyi kazanç sağlayan kesimlerden biri olma beklentisi nedeniyle veya vergi politikalarını karmaşıklığı sebebiyle yeniden dağıtım politikalarına karşı yönde oy vermeyi tercih edebilirler. Demokrasinin hukuka dayalı gücü, fiili gücüne eşit olmayabilir. Demokrasi toplumdaki

* İstikrarlı siyasi birimler gelir eşitsizliğiyle mücadelede gerekli olan orta ila uzun vadeli politika önlemlerini alma şansına sahiptirler. Siyasi istikrar terimi, yaşam ve mülkiyet garantisinin olduğu, siyasi şiddetin olmadığı ve siyasi rejimde büyük bir değişikliğin meydana gelmediği durumu ifade etmektedir.

[174] Philip Nel, **The Politics of Economic Inequality in Developing Countries**, New York: Palgrave Macmillan, 2008. s.40.

[175] Allan H. Meltzer ve Scott F. Richard, "A Rational Theory of the Size of Government", **Journal of Political Economy**, Vol.89, No.5, (1981), ss.914-927.

hukuki gücün dağılımını değiştirse bile, gelir eşitsizliği sadece hukuki değil, aynı zamanda fiili güç dağılımına da bağlıdır[176].

İlke olarak duyarlı, yozlaşmamış ve verimli bir yönetimin eşitsizlik üzerinde düzeltici bir etkiye sahip olması beklenir. Ayrıcalıklı grupların rant arayışının engellendiği, bürokrasinin yoksulların olanaklarını artırmaya yoğunlaştığı bir ülkede, yönetimin gelir dağılımında adaleti olumlu şekilde etkileyeceği beklenebilir[177].

Fakat örgütlü çıkar grupları yasaları kendi lehine güvenceye almak adına lobi faaliyetleri yürütebilmektedir. Devlet bu durumu bazı politikaları yasalaştırma ya da yasalaştırmama yoluyla gerçekleştirebilir[178].

Gücü elinde bulunduranlar güçlerini artırmak veya muhafaza etmek için rant arayışı içerisine girerler. Servet ya da gelir üretiminde bulunsa ya da bulunmasa bile üretilenin daha büyük bir kısmına el koyarak gelir elde etmeye çalışırlar. Piyasada bilgi eksikliği veya asimetrisi sebebiyle tam olarak rekabet oluşturulamaz ve bu sebeple dışsallıklar meydana gelir. Devlet meydana gelen piyasa başarısızlıklarını düzeltmek amacıyla ekonomiye müdahale etmelidir. Devlet bu müdahale esnasında çıkar gruplarının yönlendirmesine yönelik düzenlemeler yapar ya da yapmaz. Sübvansiyonlar ve devletin cömertliği, piyasanın daha az rekabetçi olmasına yönelik kanunlar, rekabeti artırıcı kanunların gevşetilmesi yoluyla tekel rantları oluşur ve sürdürülebilir hale gelebilir[179].

Rejim türünün gelir eşitsizliği üzerine etkisi araştırılırken demokrasilerin otokrasilerden marjinal bir farkla iyi durumda olduğu belirtilmiştir. Bu marjinal farkın sebebi otoriter liderlerin kendi kurallarını meşrulaştırma ihtiyacıyla karşı karşıya kalmaları ve popülist meşruiyet arayışlarında kamuoyunun dikkatini çeken düzeyde dağıtımsal politikaları uygulamasıdır. Otoriterlikle demokratik rejimler arasında az fark

[176] Daron Acemoglu v.d., "Democracy, Redistribution, and Inequality", Anthony B. Atkinson ve François Bourguignon (Ed.), **Handbook Of Income Distribution**, Vol. 2., Elsevier, 2015, s.1953.

[177] Humberto López, "Macroeconomics and Inequality", **Research Workshop Macroeconomic Challenges in Low Income Countries**, (2003), s.10.

[178] Jacob S. Hacker ve Paul Pierson, "Winner-Take-All Politics: Public Policy, Political Organization, and the Precipitous Rise of Top Income in the United States", **Politics & Society**, Vol.38, No.2, (2010), s.196.

[179] Stiglitz, 2014, s.80-95.

olmasının diğer bir sebebi de; devlet, iş dünyası ve işçi sınıfı arasında toplumsal dönüşümü sağlayabilen otoriter korporatist düzenlemelerdir. Güney Kore, Tayvan ve Malezya en azından ilk başlarda bu tür otoriter korporatist düzenlemelerin görece başarılı olduğu devletlerdir[180].

Ne tam demokrasinin olduğu ne de tam otokrasinin olduğu tutarsız rejimlere sahip gelişmekte olan ülkelerde seçimlerin yaygın hale gelmesine karşılık devletin yönetici pozisyonlarını işgal eden elit gruplar ortaya çıkmıştır. Bu karma rejim eşitsizlikle başa çıkmada en az başarılı olan rejimdir. Bunun da temelde iki sebebi vardır. İlki, tutarsız rejimler, tutarlı rejimlerden daha az dayanıklıdır. İkincisi, kamu sektörünün kalitesindeki eksikliklerle ilgilidir. İmtiyazlı seçkinler tarafından devletin ele geçirilmesine ilişkin yaygın uygulama, gelir ve servet eşitsizliğini azaltmayı amaçlayan politikaların başarılı bir şekilde uygulanmasının dayandığı kamu sektörünün kalitesini zayıflatmaktadır[181].

Kamu sektörünün tutarlılığı ve kalitesi, kamu büyüklüğünden daha önemlidir. Hem demokrasinin kalitesi hem de devletin kapasitesi söz konusu olduğunda kurumsal başarısızlıklar, gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak karşılaşılan yüksek düzeydeki eşitsizliğin önde gelen belirleyicileri olarak ortaya çıkmaktadır. Yeterince büyük ve yetkin bir devletle birleşen demokratik tutarlılık, gelir ve servet eşitsizliği ile etkili bir şekilde mücadele etmek için en iyi kurumsal yöntem olarak görünmektedir.

[180] Nel, 2008, s.42-43.

[181] Nel, 2008, s.44-45.

İKİNCİ BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ ÖNEMİ VE GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜM YÖNTEMLERİ

İkinci bölümde gelirin yeniden dağılımına ilişkin kavramsal çerçeve sunulacaktır. Gelirin yeniden dağıtılmasının iktisadi sistemde hangi sonuçlar doğurduğu, bazı olumsuz sonuçlarına rağmen gelirin yeniden dağılımının niçin istenen bir olgu olduğu incelenecektir. Buna ek olarak sosyal refah yaklaşımlarının gelirin yeniden dağılımına bakışı da kavramsal çerçevenin belirleyicilerinden biri olarak ele alınacaktır. Ardından gelir eşitsizliğinin nasıl ölçüleceğine ilişkin yaklaşımlar aktarılmış, gelir eşitsizliğinin göstergelerini oluşturan ölçütlerden bahsedilmiştir. Gelir eşitsizliğinin ölçümü ve bu konuda kullanılan ölçütler ampirik çalışmalara da kaynaklık ettiğinden kavramsal çerçeve içinde önemli bir konuma sahiptir.

1. GELİR EŞİTSİZLİĞİ VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ ÖNEMİ

Gelirin yeniden dağıtılmasının neden gerekli olduğuna ve daha adil bir dağılım arayışının kökenlerine dair incelemeler yapılırken, ön bir adım olarak gelir kavramının tanımından ve öneminden bahsetmek yerinde olur. Burada ele alınacak gelir kavramı, iktisatçıların kendi alanlarına göre tariflerini şekillendirdikleri vergilemeye ve sonrasında yeniden dağıtıma konu olan gelirdir.

Gelir kavramının doğasını açıklamak için öncelikle geleneksel yaklaşımdan yararlanılabilir. Bu yaklaşımdan Haig-Simons yaklaşımı olarak söz edilmektedir. Simons'un tanımında gelir; vergi mükellefinin net servetindeki artış ile vergilendirme döneminde yapmış olduğu tüketimin toplamı olarak ele alınır[182]. Haig, modern ekonomik analizin geliri temel olarak tatminlerin ve soyut psikolojik deneyimlerin akımı olarak

[182] Victor Thuronyi, "The concept of income", **Tax Law Review**, Vol.46, 1990, s.48.

gördüğünü belirtmiştir[183]. Haig'in de gelir tanımını vergilendirme ile ilişkilendirdiği açıktır. Soyut tatminlerin ve deneyimlerin tanıma katılması sadece bu kapsamı genişletir. Haig'e göre; bir kişiye belirli bir tutarda para verildiğinde o kişi parayı harcayabilir. Bu parayla bir yemek yiyebilir. Yemek yediğinde temel bir ihtiyacını karşılamış olur. Bu bir tatmine işaret eder. Yemekten daha kalıcı bir şey, mesela bir kitap ya da pipo aldığında gelir yine de kitap ya da pipo değildir. Bu ürünlerden elde edilen arzunun faydasıdır ve bu fayda şüphesiz geliri tanımlar[184].

Simons, geliri doğrudan doğruya bir maliye politikası meselesi olarak görmektedir. Burada eşitsizliğin vergiler yolu ile giderilmesine ilişkin maliye politikası amaçlarına sıkça değinmektedir. Simons'a göre gelir kavramı, vergilendirmeye esas kabul edileceğinden sayısal, nesnel ve ölçülebilir olarak tanımlanmalı, ayrıca tanımda doğrudan ölçüm yöntemine ilişkin yönlendirme de yer almalıdır. Başta verilen genel tanımdan daha ayrıntılı olarak Simons'un tanımı şöyledir; "kişisel gelir; tüketimde kullanılan hakların piyasadaki değeri ile elde bulundurulan mülkiyet haklarının değerindeki artışın belirli bir zaman aralığında matematiksel olarak toplanması şeklinde tanımlanabilir"[185].

Gelirin vergilendirilmesi söz konusu olduğunda ilk olarak vergilendirmenin adil yapılması gerektiği, sonrasında da bu vergilerle elde edilen kamu gelirlerinin toplumda gelir dağılımını düzeltici amaçlara da hizmet edebilecek şekilde sarf edilmesi gerektiği söyleyenebilir. Bu bağlamda adil vergileme için esas alınacak gelirin belirlenmesine yönelik teorilerden, net artış ve kaynak teorilerinden bahsedilecektir.

Kaynak teorisine göre gelir; belirli bir kaynaktan elde edilir, düzenli ve sürekli bir akışı ifade eder ve üretim faktörlerinin üretim süreci sonunda elde ettikleri çıktılara karşılık gelir. Kaynak teorisine göre sahip olunan üretim faktörlerinin kendi değerlerine ilişkin artışlar veya üretim süreci sonunda ortaya çıkmamış olan miras, bağış, piyango

[183] Thuronyi, s.52.

[184] Robert Murray Haig, "The concept of income", Robert Murray Haig (Ed.), **The Federal Income Tax** içinde (1-29) New York: Columbia University Press, 1921, s.2.

[185] Henry C. Simons, **Personal Income Taxation: The Definition of Income as a Problem of Fiscal Policy**, Chicago: Chicago University, 1938, s.50.

gibi değerler gelir sayılmaz. Gelirin sağlanması için yapılan faaliyetlerin masrafları gelirden düşürülebilir[186]. Ayrıca gelirin sürekli olması da kaynak teorisi bakış açısına göre önemlidir. Sürekli olmayan gelirler arızi kazanç olarak adlandırılmıştır ve gelir sayılmazlar. Bu yüzden herhangi bir üretim faktörü üretim sürecine girse bile süreklilik söz konusu olmadığı için arızi kazançlar vergiye konu edilmez[187]. Kaynak teorisini değerlendirirken, günümüz ekonomilerinde işlevsiz kalacak hatta kötüye kullanılacak taraflar görülebilmektedir. Ayrıca vergileme bakımından da dezavantajlı bir çapadır. Geliri sağlayan kaynaklardaki değer artışının vergilendirilebilmesi, vergi idaresi için son derece önemlidir.

Net artış teorisi ise, daha genel aynı zamanda daha kapsayıcı bir açıklamayla, gelir kavramını; servette fiili bir artış sağlayan varlıkların tamamı olarak tanımlamıştır[188]. Bu yönüyle daha önce bahsedilen Simons yaklaşımına benzemektedir. Ancak Alman iktisatçı Schanz tarafından kurulduğu belirtilen bu teori 1896 tarihli bir eserde yer almaktadır. Simons ve Haig 1920'ler ve 1930'lar boyunca bu geleneği sürdürmüşlerdir. Bu yüzden bazı eserlerde Schanz-Haig-Simons gelir konsepti olarak da yer almaktadır[189].

Günümüzde yaygın olarak kullanılan olmasından dolayı net artış teorisinin vergilendirme için elverişli bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Toplumda gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik vergileme güçlü ve doğru yönlendirilmiş bir maliye politikası aracı olarak kabul edilir. Bu durumun niçin böyle olduğu, vergilerin adil ve yeniden dağıtıcı olduğu sürece başarılı kabul edildiği ise gelir dağılımı kavramının temellerini inceleyerek görülebilir. Adil bir gelir dağılımının niçin ulaşılmak istenen bir hedef olduğu ve sosyal grupların gelir dağılımına ilişkin beklentileri burada incelenecektir.

Gelirin yeniden dağılımı denildiğinde akla zenginden alıp yoksula vermek gelebilir. Tarihte ve günümüzde yeniden dağılımı bu şekilde yapan hükümetler vardır. Ancak çoğu modern hükümette zenginden alıp siyasal olarak iyi organize olmuş gruplara

---

[186] Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 6. Basım, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998, s.117.

[187] Gülay Akgül Yılmaz, **Kamu Maliyesi**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013, s.233.

[188] Turhan, s.118.

[189] Carl Sumner Shoup, "The Schanz Concept of Income and the United States Federal Income Tax", **FinanzArchiv/Public Finance Analysis**, No.3, (1984), s.435.

da kaynak aktarımı yapılmaktadır. Yoksullara yardım sağlamak modern hükümetlerin görevlerinden biridir ve yeniden dağılım kavramı bu yardımları da kapsamaktadır. Eğer yeniden dağılım, hükümetlerin toplumdaki bir gruptan ya da kişiden diğer bir gruba ya da kişiye fon veya servet aktarımı şeklinde tarif edilirse, çok daha kapsamlı bir tanım ortaya konulmuş olur[190].

Bu aşamada birincil gelir dağılımından ve ikincil gelir dağılımından (gelirin yeniden dağıtılması) kavramsal olarak bahsetmek yerinde olacaktır. Birincil gelir dağılımı, faktörlerin üretim sürecine girmesi sonucu gelirin üretim faktörleri arasında piyasa koşullarında dağılmasını ifade eder[191]. İkincil gelir dağılımı ise vergiler uygulandıktan ve transfer niteliğindeki ödemeler ve aktarımlar yapıldıktan sonra oluşan gelir dağılımıdır[192].

Gelirin yeniden dağıtılması hususu bilimsel olmaktan çok ahlaki bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliğiyle de hükümet programlarında az ya da çok yer alırlar. Yönetime geçen bütün hükümetler de bu konuda dar ya da geniş kapsamlı politikalar uygulamışlardır. Tullock, gelirin yeniden dağıtılmasının motivasyonları olarak üç temel unsurdan bahsetmektedir. Bunlardan ilki, politik olarak iyi organize olan grupların (meslek grupları, siyasal ya da sosyal zümreler v.b.) yeniden dağılımı ve dolayısıyla kendilerine gelir transferi yapılmasını istemeleri, ikincisi yoksullar ve yaşlılar gibi grupların "hayırseverlik" güdüleriyle korunması ve sonuncusu da toplumda aslında çok da yoksul olmayanların kendilerinden daha zengin olanları kendi seviyelerine yakınlaştırma isteğidir.[193] Aynı eserde gelirin yeniden dağılımına ilişkin ileri sürülen bilimsel nedenler de ele alınmıştır. Toplam faydanın maksimizasyonu ve Rawls'un yaklaşımından türetilen aslında uzun dönemde kimin ne durumda olduğunu bilemeyeceği

[190] Gordon Tullock, **Economics of Income Redistribution**, 2. Basım, New York: Springer Science+Business Media, 1997, s.1.

[191] International Monetary Fund Statistics Department, **Revision of the Balance of Payments Manual Annotated Outline**, Fifth Edition, Washington: IMF, 2004, s.142.

[192] International Monetary Fund Statistics Department, **Revision of the Balance of Payments Manual Annotated Outline**, Fifth Edition, Washington: IMF, 2004, s.162-163.

[193] Tullock, s.6.

ve bu yüzden daha eşitlikçi bir yaklaşımın herkesin işine yarayabileceği[194] yaklaşımları bu nedenlerin ana çerçevesini oluşturur.

Toplam faydanın maksimizasyonu yaklaşımı, azalan marjinal faydalar varsayımına dayanmaktadır. Bireylerin gelirleri yükseldikçe son birim gelirden elde ettikleri fayda başlangıçtakine göre daha az olacaktır. Böylece gelirin yeniden dağılımı, gelir artışından hala yüksek düzeyde marjinal fayda sağlayan düşük gelirli gruplar lehine yapıldığında belirli bir eşiğe kadar toplam fayda artırılabilir[195].

Belirtilen yaklaşımlara ek olarak, gelirin yeniden dağılımının politik olarak savunulmasının nedenlerinden biri de sosyal sözleşmenin bozulması ihtimalidir. Gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik açık bir mutabakat olmasa bile örtülü olarak herkes bir dereceye kadar bu ihtiyacın farkındadır. Bu mutabakat; devletin güçlü bir orta sınıf yaratarak onu ayakta tutması, düşük gelirli grupların ve orta gelirli grupların mutlak gelirlerinin yükseltilmesi, buna karşılık yüksek gelirlilerin de vergi avantajları ve yüksek karlılıkla mutlak gelirlerini yükseltmeleri ve böylece ekonomik sistemin ayakta tutulmasına yöneliktir. Ancak enflasyonist dönemlerde, orta ve üst gelir grupları satınalma güçlerindeki azalmayı fark ederek veya gelirlerindeki enflasyona bağlı artışı kendi maharetleri ile sağladıkları düşüncesine kapılarak örtük sosyal sözleşmeye bağlılıklarını gevşetip, gelirlerinden başka kişilere ve gruplara transfer yapılmasını istememeye başlayabilirler. İkinci olarak ekonomik daralma dönemlerinde de sosyal sözleşmeden cayma eğilimi yükselir. Bu dönemlerde insanlar ekonomik sorunların gelirlerin yükseltilmesi ile çözüleceğini düşünecek ve daha fazla vergi ödeyerek başkalarına yardım etmeye yetecek kadar paraları olmadığını ileri süreceklerdir. Bu kırılganlıkları gözler önüne seren Thurow, yaşlılara ve yoksullara dönük transferlerin ve istihdam piyasasındaki yeniden dağıtım çabalarının önemini kabul ederek bunların yeterli

[194] John Rawls, **A Theory of Justice**, Revised Edition, Cambridge MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999, s.118.

[195] Abba P. Lerner, **Economics Of Control: Principles Of Welfare Economics**, New York: Macmillan and Company Limited, 1944, s.26.

olmayacağını veya belki de çok farklı bir bakış açısına gerek olacağını, konunun özüne ve bu çabaların vizyonuna dair tartışmaların daha yerinde olacağını ifade etmiştir[196].

Hochman ve Rogders, gelirin yeniden dağıtılmasının aslında bu dağıtımı finanse eden vergi mükelleflerinin de yararına olabileceğini, yani yeniden dağıtımda bir Pareto optimal noktaya ulaşılana kadar herkesin aynı anda daha iyi duruma gelebileceğini ileri sürmüşlerdir. Hatta yeniden dağılımla Pareto iyileştirme sağlanabiliyorsa, yeniden dağılım Pareto optimale ulaşmak için bir şart bile sayılabilir. Yazarların bu şartın yerine getirilebilmesi için kullandıkları varsayım, bireysel faydaların bir diğerine bağımlılığıdır. Yani yüksek gelir elde eden bireyin ya da grubun faydası, düşük gelir elde edenlerin faydasına bağlı olarak artabiliyorsa o zaman yeniden dağılım herkesin faydasını aynı anda yükseltebilir. Durum böyle yorumlandığında gelirin yeniden dağıtılması bir tam kamusal mal niteliğine bürünmektedir[197]. Ekonomik sistemin ayakta tutulması ve sosyal sözleşme yaklaşımı ile birlikte düşünüldüğünde faydaların bağımlılığı varsayımı özellikle modern ekonomik sistemde gözle görülür olmasa da rasyonel olarak mümkün kabul edilebilecek bir varsayımdır.

Bireyler ve gruplar çıkar motivasyonları ile hareket etseler de, toplumda belirli bir düzeye kadar diğerkam eğilimlerin de olduğu gelirin yeniden dağıtılmasına ilişkin olarak kabul edilebilir. Bu durumun temel bir hakkaniyet duygusuna dayandığını söylemek mümkündür. Hükümetlerin gelirin yeniden dağılımına ilişkin politikaları yürütürken hem gözetilen amaçlara hem de temel hakkaniyet duygusuna uygun hareket etmesi beklenebilir. Hükümetlerin vergiyi toplarken ve bu vergileri kamu harcamaları yolu ile yeniden ekonomiye yönlendirirken gözetmesi gereken kavramlardan ikisi de dikey adalet ve yatay adalet kavramlarıdır.

Dikey adalet ve yatay adalet kavramları sadece vergilendirmeye ilişkin olarak değil felsefi olarak da değerlendirilebilir. Bu durumda dikey adalet farklı durumdakilere durumlarına göre farklı uygulamalar yapılmasını, yatay adalet ise aynı durumdaki kişilere

[196] Lester C. Thurow, "Equity, Efficiency, Social Justice, and Redistribution", **Nebraska Journal of Economics and Business**, Vol.20 No.2, (Spring 1981), s.5-24.

[197] Harold M. Hochman ve James D. Rodgers, "Pareto Optimal Redistribution", **The American Economic Review**, Vol.59, No.4, (September 1969), s.542-543.

aynı uygulamaların yapılmasını ifade eder. Vergileme bakımından da yatay adalet durumları eşit olanların eşit düzeyde vergilendirilmesine, dikey adalet ise az gelir elde edenlerin az, çok gelir elde edenlerin çok vergilendirilmesine hükmeder[198]. Anayasal eşitlik ilkesi yatay adaletin bir örneği olarak sayılabilir[199]. Yatay adaletin bu anayasal özelliği daha kolay gerçekleşebilmesini de sağlamaktadır. Dikey adalet ise ister istemez keyfi uygulamalar içerecektir[200]. Keyfi uygulamalara örnek vermek gerekirse, ne kadar bilimsel hesaplamalar sonucunda belirlenmiş olsa da, vergi dilimlerine uygulanacak olan tarifeler aslında doğrudan hükümetler tarafından belirlenmektedir ve toplum tarafından benimsenmeyebilir. Toplumun bir kesimi bu tarifeleri adil bulurken bir kesim haksızlığa uğradığını düşünebilir.

Musgrave bu konu ile ilgili önemli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalarından birinde, yatay adaletin sağlanabilmesi için gerekli olan şartların farklı dağıtımsal adalet yaklaşımlarında hemen hemen aynı kaldığı ancak dikey adaletin yaklaşım farklılıklarına göre büyük ölçüde değişen şartlar taşıdığı görüşünden hareketle ulaşılması gereken birinci önceliğin yatay adalet olduğunu savunmaktadır. Yatay adalet, dikey adaletin ulaşmak istediği sonuçların bir çoğuna ulaşır. Sosyal ahlaki ilkeler bakımından da daha sağlam temellere sahiptir[201].

Burada sözü edilen adalet kavramları başta da belirtildiği gibi, kendine uygulama sahası olarak çok uygun olan vergilendirme çerçevesi içinde değerlendirilse de, sadece vergilendirmeye ilişkin değildir. Kamu harcamaları da kamu kesiminin gelirin yeniden dağılımına yönelik politikaları bakımından önemli bir yer tutar ve adalet ilkesi bu alanda da göz önünde bulundurulmalıdır. Kamu harcamalarının kamusal mal ve hizmetlerin sunumu için gerçekleşen reel harcamalardan ve transfer harcamalarından oluştuğu düşünüldüğünde, transfer harcamaları doğrudan doğruya, gelirin yeniden dağıtılmasına yönelik politikalar kapsamında değerlendirebilir. Ancak kamusal mal ve hizmetlerin

---

[198] Halil Nadaroğlu, **Kamu Maliyesi**, 10. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi, 1998, s.307-308.

[199] Joseph E. Stiglitz, "Utilitarianism and Horizontal Equity: The Case for Random Taxation", **Journal of Public Economics**, Vol.18, No.1, (June 1982), s.1-2.

[200] Nadaroğlu, s.308.

[201] Richard A. Musgrave, "Horizontal Equity, Once More", **National Tax Journal**, Vol.43, No.2, (June 1990), s.116-117.

sunumu için yapılan reel harcamalar daha ayrıntılı bir analizi gerektirmektedir. Bu analizler tezin üçüncü bölümünde ele alınmaktadır.

Gelirin yeniden dağıtılmasının kavramsal önemi bağlamında son olarak, bu tezin ampirik analiz bölümünde de ele alınan OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) üyesi ülkelerdeki durumdan ve OECD'nin bu konuyla ilgili geliştirdiği yaklaşımlardan söz etmek faydalı olacaktır. OECD raporlarında son yıllarda hane halkları arasındaki gelir eşitsizliğinin arttığından söz edilmekte ve bu gelir eşitsizliği sadece yüksek gelirli grupların payının artmasına değil aynı zamanda düşük gelirli grupların payının da dramatik olarak düşmesine bağlanmaktadır. Gelir eşitsizliğinin önemli bir kaynağı da istihdam piyasasındaki ayrışmalardır ve bu ayrışmaların dijitalleşme ve teknolojik gelişmelerin belirsiz geleceği dolayısıyla yakın zamanda düzelmesi de beklenmemektedir. OECD bünyesinde vergi ve transfer sistemlerinin gelirin yeniden dağıtılmasına yapabilecekleri muhtemel katkılara önem verilmektedir. Hem vergilerin hem de kamu harcamalarının paket halinde; eğitim ve sağlıkta daha yüksek seviyede fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik olması, barınma ve sürekli öğrenim sorunlarının çözümüne yönelik olması gerekliliğinin altı çizilmektedir[202].

Cinsiyete dayalı eşitsizliklerin çözümü, ücret eşitsizliklerinin ortadan kaldırılması, özellikle eğitime dönük fırsat eşitliğinin sağlanması ve hükümetlerin vergi ve transfer araçlarını gelir ve servet eşitsizliklerini sağlama yolunda çekinmeden kullanmaları OECD ülkeleri için sürekli olarak gündeme getirilen ve önerilen hususlardır. Özellikle eğitim, istihdam ve maliye politikaları gelirin yeniden ve daha adil dağıtımını sağlamak bakımından sürekli olarak teşvik edilmektedir[203].

Gelirin yeniden dağıtılması, sadece daha eşit bir durum yaratmakla kalmaz aynı zamanda özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyümenin ve yoksulluğun azaltılmasının daha hızlı gerçekleştirilmesini sağlar. Gelişmiş ülkeler için de düşük gelirlilere yüksek gelirlilerden bir gelir transferi yapmak önemlidir. Çünkü örneğin bu transferlerle eğitim

[202] Orsetta Causa, James Browne ve Anna Vindics, "Income Redistribution across OECD Countries: Main Findings and Policy Implications", **OECD Economic Policy Papers**, No.23, (September 2018), s.7.

[203] Brian Keeley, **Income Inequality: The Gap between Rich and Poor**, Paris: OECD Publishing OECD Insights, 2015, s.1-4, 80-104.

konusunda fırsat eşitsizliğinin giderilmesi, söz konusu ülkenin gelecekteki büyümesini destekler ve yine gelecekte oluşabilecek yoksulluğun önüne geçilmesine yardımcı olur. Yeniden dağıtım politikaları düşük gelirlilerle yüksek gelirliler arasındaki uçurumu kapatır, sosyal ve politik gerilimleri azaltarak toplumsal huzurun sağlanması için rol oynar[204].

2. ETKİNLİK VE ADALET İKİLEMİ

Tam rekabet koşullarında işleyen bir ekonomide; fayda maksimizasyonu hedefleyen tüketiciler ile kâr maksimizasyonu hedefleyen üreticiler, fiyat mekanizması sayesinde piyasada birbirlerini uygun noktada bulurlar. Bu sayede piyasada denge ve etkinlik sağlanmış olur. Böyle bir denge durumunda kaynakların tahsisinde de etkinlik sağlanmış olur. Bu durum refah ekonomisinin birinci temel teoremine göre Pareto optimumdur. Birinci temel teoreme göre, belirli istisnalar (dışsallıklar, kamusal mallar, ölçek ekonomileri ve eksik bilgi durumları) hariç rekabetçi piyasadaki tüm dengeler pareto optimaldir[205]. Pareto optimal dengede, en az bir kişinin durumunu kötüleştirmeden herhangi bir kişinin durumu iyileştirilemez. Yani kimseyi olumsuz etkilemeden en az bir kişinin durumunda bir iyileşme sağlamak anlamına gelen Pareto iyileştirme[206] ekonomide söz konusu değildir. Pareto'nun bugün Pareto etkinlik ya da Pareto optimum kavramlarına kaynaklık eden çalışması, 1906 yılında yazmış olduğu, "Politik İktisatın El Kitabı" isimli çalışmadır[207].

Refah iktisatının ikinci temel teoremine göre Pareto optimal kaynak dağılımı ancak gelire göre belirlenen götürü transferler gerçekleştikten sonra işleyen rekabetçi dengenin bir sonucu olarak gerçekleşebilmektedir[208]. Bu teoremleri, refah iktisatının

[204] François Bourguignon, "Spreading the Wealth", **Finance and Development**, Vol.55, No.1, (March 2018), s.22.

[205] Mark Blaug, "The Fundamental Theorems of Modern Welfare Economics, Historically Contemplated", **History of Political Economy**, Vol.39, No.2, 2007, s.185.

[206] David D. Friedman, "Does Altruism Produce Efficient Outcomes? Marshall versus Kaldor", **The Journal of Legal Studies**, Vol.17, No. 1, (Jan 1988), s.1.

[207] Blaug, s.186.

[208] Kenneth J. Arrow, **Pareto Efficiency with Costly Transfers**, Cambridge MA: Harvard University Press, 1979, s.1.

birinci ve ikinci temel teoremleri olarak ya da birinci ve ikinci optimalite teoremleri olarak ilk kullanan kişi Kenneth Arrow'dur[209].

Arrow'a göre; eğer bir rekabetçi denge oluşmuşsa, bu dengede faydalar ve maliyetler piyasa şartlarında fiyatlanmışsa, bu denge Paretocu anlamda optimaldir. Bu piyasadaki bütün katılımcıların aynı anda daha iyi durumda olacağı başka bir kaynak dağılımı söz konusu değildir. Arrow, ikinci optimalite teoremine ilişkin olarak, satınalma gücünün yeniden dağıtılmasından sonra rekabetçi piyasada oluşan dengenin etkin denge noktası olacağını ifade etmiştir. Satınalma gücünün yeniden dağıtılması genellikle nakdi formda, vergi ya da sübvansiyonlar olarak ekonomide yer bulmaktadır. Bu yöntemle eğer kişilerin yeni dağılımdan tatmin düzeyleri doğru tahmin edilebilirse, hem tercih edilen sosyal duruma ulaşılacak ve kamu hedeflediği yeniden dağılımı gerçekleştirebilecek hem de kaynak dağılımı hala önemli ölçüde piyasa tarafından gerçekleştirilecektir[210].

Sözü edilen maliye politika araçlarının özellikle önerilmesinin nedeni mal ve hizmetlerin nispi fiyatlarında herhangi bir değişikliğe sebebiyet vermemesi ve bireylerin davranışlarına etki etmemesidir. Bunun sebebi bireylerin istemedikleri mal bileşimine zorlanmamaları ve emek piyasasına yönelik davranışlarında çalışmak yerine boş zamanı tercih etmemeleridir. Malların nispi fiyatlarını değiştirecek bir vergileme ya da sübvansiyon (ayni sübvansiyon) bireylerin istemedikleri bir mala yönelmelerine sebep olabilir. Bundan dolayı ikinci temel teorem nispi fiyatları değiştirmeyecek (etkilemeyecek) bir vergilendirme ya da nakdi yardımı önermektedir. Böylece hem etkinlik hem de daha adil bir gelir dağılımı sağlanabilecektir. Aynı şekilde artan oranlı vergilemede de insanların daha fazla çalışmanın sonucunda daha az gelir elde edecekleri ve bu sebeple de çalışmak yerine boş zamanı tercih edecekleri öngörülmektedir. Çünkü boş zamanın fırsat maliyeti artan oranlı vergileme ile artmaktadır. Yani teorik olarak ikame etkisi oluşmaktadır. Yine gerçek ekonomik düzende bireyler ikame etkisine yol açacak durum içerisine girmemektedirler. Bireyler her ne kadar boş zamanın fırsat

[209] Blaug, s.185.

[210] Kenneth J. Arrow, "Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care", **The American Economic Review**, Vol.53, No.5, (December 1963), s.942-943.

maliyeti artsa da çalışmayı tercih ederler burada bireylerin miyopluğu ya da daha fazla gelir elde etme hırsı devreye girecektir. Alternatif olarak kayıt dışılığa yönelebilirler.

Tüm bunların ışığında özellikle neoklasik iktisat literatüründe vergilerin etkinlik kaybına sebep olacağı düşüncesi hala geçerlidir. Bu düşüncenin dayanaklarından biri Ramsey Kuralı'dır. Ramsey, etkinlik kaybını önlemek amacıyla zorunlu tüketim mallarının vergilendirilmesi gerektiğini ileri sürer. Bu sayede insanlar zorunlu malları tüketmekten vazgeçmeyeceğinden etkinik kaybı söz konusu olmayacak, alınan vergi; insanların azalan rantına eşit olacaktır[211]. Yani devletin kasasına giren para tüketici rantındaki azalmaya eşit olacaktır.

Ekonomide kaynakların etkin olarak dağılması, bireylerin (toplumun) adil bir gelir dağılımına da sahip olduğu anlamına gelmez. Bu sebeple kaynak tahsisinde etkinliği sağlamış ekonomide bile daha adil bir gelir dağılımını sağlamak devletin ekonomiye müdahalesinde en önemli nedenlerden biri olmuştur[*]. Etkinlikten yana olanların, literatürde, gelirin yeniden dağılımı sonucunda ekonomide etkinlik kaybı oluşacağına dair teorik ve ampirik çalışmaları bulunmaktadır. Adalet savunucuları ise bunun tam tersini, aslında toplumun daha adil bir gelir dağılımını önceledeğini ve böylece insanların refahlarını artıracaklarını savunmaktadırlar. Bu noktada literatürde çokça başvurulan çalışmalardan örnekler vermek yerinde olacaktır.

Browning ve Johnson[212] 1984 yılında yapmış oldukları çalışmada, gelir eşitsizliğini azaltmaya yönelik vergi benzeri bir politika müdahalesinin marjinal maliyetinin ne olduğunu bulmayı amaçlamışlardır. Tahminler sadece kişilerin emek arzı üzerinde oluşan etkiler aracılığıyla sunulmaktadır. Literatürde ampirik olarak gelir

[211] Frank Ramsey, "A Contribution to the Theory of Taxation", **Economic Journal**, Vol.37, No.45, (March 1927), s.47-61.

[*] Gerçek ekonomik düzende, tam rekabet koşullarını sağlayan bir ekonomi mevcut değildir. Bunun sebepleri piyasa aksaklıkları ve yeniden dağıtımdır. Piyasa aksaklıkları ve yeniden dağıtım sebebiyle, devlet ekonomiye müdahale eder. Devletin ekonomiye müdahale etmesindeki fonksiyonları (hem amacı hem de sonucu) Musgrave 1959 yılında yayınlamış olduğu kitabında şu şekilde özetlemiştir: Kaynak tahsisinde etkinliği, gelir dağılımında adalet ve ekonomik istikrarı sağlamaktır.

[212] Edgar K. Browning ve William R. Johnson, "The Trade-off Between Equality and Efficiency", **Journal of Political Economy**, Vol.92, No.2, s.175-203.

eşitsizliğini azaltmanın maliyeti ile ilgili yapılmış ilk çalışmalardan olan bu makale, vergi benzeri bir müdahalenin marjinal maliyetinin çok yüksek olduğunu yani gelir eşitsizliği azaltılırken etkinlikten uzaklaşıldığını ortaya koymaktadır. Browning ve Johnson'a göre gelir dağılımının düzeltilmesi sosyal olarak maliyetsiz değildir, çünkü gelir dağılımını adilleştirmek için gereken politikalar genellikle kaynak dağılımında başarılı olamamaktadır. Yazarlar makalelerinin başlığında verilen etkinlik ve adalet arasındaki çatışmanın ya da ödünleşmenin doğru kabul edildiğini ancak asıl önemli olanın bu ödünleşmenin boyutunun tahmin edilmesi, ölçülebilmesi olduğunu ifade etmektedirler. Bunu yapabilmek için de eşitsizliğin bir birim azaltıldığı durumdaki maliyeti araştırmak istemişlerdir. Browning ve Johson, bugüne kadar yapılmış çalışmaların çoğunun toplam refah odaklı araştırmalar içerdiğini ancak toplam refaha odaklanmanın özellikle yeniden dağıtım politikaları bakımından isabetli olmadığını belirtmektedir. Bu çalışmalara yakın olarak optimal vergilendirme literatürü de yazarlara göre çoğunlukla varsayımsal verilere dayandığı için tutarsızdır. Bu nedenlerle bahsedilen araştırma türleri toplumun karşılaştığı ödünleşmeyi tam anlamıyla tahmin edememektedirler. Browning ve Johnson, çalışmalarının sonucunda daha önce de belirtildiği gibi daha adil bir gelir dağılıma ulaşmanın maliyetinin, emek arzı elastikiyetinin düşük olduğu durumlarda bile şaşırtıcı biçimde yüksek olduğunu ileri sürmektedirler. Yazarlar sonuçlarının olması gereken durumu gözler önüne sermediğini ya da eşitsizliğin optimal seviyesini bulmaya yönelik bir çalışma olmadığını da özellikle ifade etmektedirler. Burada yapılan gerçek hayatta ortaya çıkmış verilerle, toplumun yüz yüze kaldığı gerçek ödünleşmenin ölçülebilmesi için çaba göstermek olarak tanımlanabilir.

Browning ve Johnson son olarak da gelir eşitsizliğini azaltmanın maliyetinin yüksek olması nedeniyle bu tür politikalardan vazgeçilmesi gerektiğini söylemek istemediklerini belirtmektedirler. Makalede ele alınan negatif gelir vergisi uygulamasına alternatif olarak gelir sübvansiyonları gibi Amerikan sisteminde uygulanması mümkün olan diğer politikaların daha az maliyetli olmalarının muhtemel olduğunun altı da çizilmiştir[213].

[213] Browning ve Johson, 1984.

Bugüne kadar yapılmış iktisadi tartışmaların bir sonucu olarak piyasa güçlerinin ortaya çıkardığı gelir eşitsizliğinin devlet müdahaleleriyle değiştirilebileceği kanısı yaygınlaşmıştır[214]. Yine genel kanı olarak daha adil bir gelir dağılımı için ekonomik etkinlikten bazı tavizler verilmesi gerektiği de literatürde belirtilmektedir. İktisatçılar bu noktada bazı temel konular ile ilgilenmektedir. Bunlardan ilki daha adil bir gelir bölüşümüne ulaşmak için katlanılması gereken etkinlik kaybının maliyetinin ne olduğudur. Bu konu ile ilgili daha az etkinlik kaybına yol açacak gelir dağılımı müdahaleleri ile ilgili reformlar ve öneriler sıkça dile getirilmiştir. İkinci olarak, reform yapılamasa bile çoğu iktisatçı daha az etkin bir ekonomi pahasına daha adil bir gelir bölüşümüne ulaşılması gerektiğini, çünkü mevcut gelir adaletsizliğinin sürdürülebilir olmadığını düşünmektedir. Son olarak az da olsa, ekonomide etkinliğin azalmasının gelir dağılımını kalıcı olarak daha az adil hale getirdiğinden bahseden iktisatçılar da vardır[215].

Bu bağlamda literatürde karşımıza "Merhametlilerin İkilemi" çıkmaktadır. Buchanan[216], oyun teorisi mekanizması içinde bazı tanımlamalar yapar. Bu tanımlamalar sonucunda oyun gerçekleştiğinde görülür ki bireyler uzun vadeli faydalarını azaltmak pahasına içinde bulundukları hamle sırasında "yumuşak" seçeneklere yönelmektedirler. Bu seçimler uzun vadede hem bireylerin kendileri için hem de toplumlar için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Buchanan Batı toplumlarının zenginleştikçe bu ikilem içinde kaldıklarını ve özellikle gelir dağılımına ilişkin tercihlerinin "yumuşak" olduğunu ileri sürmektedir. Bunu yapabilmektedirler çünkü servetler arttıkça ülkeler iflas etmeden önce daha uzun süre sosyal politikaları yürütebilmektedirler. Ancak Buchanan'a göre bu davranış kalıbı stratejik değil pragmatiktir. Buchanan bu durumu kilisenin insanları "hayırsever" ya da "bencil" gibi sıfatlarla sınıflandırmasını ve öngördüğü kolektif davranış biçimlerini dikte etmesini örnek göstermektedir.

Lee, merhametlilerin ikilemi üzerine, bir çalışmasında şunları aktarmaktadır: Uzun vadeli olumsuz etkilerin varlığının farkında olunsa bile, siyasal otoriteler yoksullara

[214] Dwight R. Lee, "The Trade-off Between Equality and Effciency: Short-run Politics and Long-run Realities, **Public Choice**, No.53, (January 1987), ss.149-165.

[215] Lee, s.149.

[216] James M. Buchanan, **Freedom in Constitutional Contract: Perspectives of a Political Economist**, First Edition, College Station: Texas A&M University Press, 1977, s.169-181.

yönelik politikalarını sürdürmek zorundadırlar. Lee'ye göre kendi makalesi de dahil olmak üzere, literatürde, özellikle politik iktisat bağlamında bir çözüm önerisi sunulamamıştır[217].

Lee, gelir dağılımında adalet ve ekonomik etkinlik arasındaki ödünleşmenin kısa dönemli ve uzun dönemli etkilerinin göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Makalesinin sonucu olarak gelir eşitsizliğini azaltıcı politikalardan başarılı olanlarının seçilip uygulamalarına devam edilmesini ve başarısız olanların elenmesini önermektedir. Ancak bu noktada altını çizdiği en önemli konu, politika yapıcıların sosyal transferlere başlamasından itibaren transfer yapılan grupların bu transferleri ne kadar hak ettikleri değil, politik güçlerinin ne kadar fazla olduğunun önem kazanmasıdır. Bu durum hem kamu kaynaklarının harcanmasına hem de bu harcamalar ve transferler karşılığında aslında gelir eşitsizliğinin azaltılmasına hizmet edilmemesine yol açmaktadır[218].

Literatürde bazı iktisatçılar da daha önce söz edildiği gibi gelir dağılımını iyileştirici devlet müdahalelerinin ekonomide etkinlik kaybına yol açacağı düşüncesinin aslında bir yanılgı olduğunu, daha adil gelir dağılımının tam tersine daha etkin bir ekonomik yapının oluşumunda faydalı olacağını ileri sürmektedir. Literatürün bu kısmında yine ampirik çalışmaların en çok başvurulanlarından biri Kenworthy'e aittir.

Kenworthy, geleneksel olarak ulusların gelir dağılımında adalet ile ekonomik etkinlik arasında bir ödünleşme ile karşı karşıya kaldıkları görüşünü yinelemiştir. Yine literatürde yaygın olarak daha yüksek düzeyde bir gelir adaletinin iki olumsuz etkisinden bahsedilir. Bunlardan ilki yatırımların azalması ikicisi ise emek arzının ve çalışmaya olan teşvik edici faktörlerin zayıflamasıdır. Ancak Kenworthy, heterodoks literatürde bu savlara karşılık olarak, tüketici talebinde artışın ve işçilerin işbirliğine teşvik edilmesinin etkinlik bakımından faydaları olduğunun savunulduğunu da belirtmiştir. Kenworthy, çalışmasında 1974-1990 yılları arasında 17 gelişmiş ve sanayileşmiş ülke için eşitlik ve etkinlik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmanın bulguları, gelir eşitliğine yönelik

[217] Lee, s.162.

[218] Lee, s.165.

politikaların tüm olumsuz etkilerini reddederken, büyümeye, ticaret performansına daha yüksek bir yatırım seviyesine ve daha düşük enflasyona katkı yaptığını ileri sürmektedir[219].

Ekonomik etkinlik ve gelir adaletinin kökenlerini, egaliteryenler ve liberteryenler diğer bir adlandırmayla eşitlikçiler ve özgürlükçüler arasındaki çatışmada bulmak mümkündür. Özgürlükçüler ancak özgürlüklerin kısıtlanması durumunda eşitliğin daha yüksek seviyeye çıkacağını ve bu kısıtlamaların mülkiyet haklarının kısıtlanmasıyla sonuçlanacağını ileri sürmüşlerdir. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist devletlerin tecrübeleri de bu görüşü doğrular niteliktedir. Sadece mülkiyet haklarının kısıtlanması değil, üst düzey politik ve sosyal baskıların olduğu ortamda eşitlikçilerin bekledikleri tablo oluşacaktır. Aslında bu eşitlikçi çıktıların bahsedilen baskılar ve kısıtlamalar altında ortaya çıkıp çıkmayacağı da kesin değildir. Egaliteryenler ise, mülkiyete sahip olmanın kendi içinde çelişkili bir kavram olduğunu savunmaktadırlar. Mülkiyete sahip olma özgürlüğü sonucunda, mülkler eşitsiz dağılmaktadır. Hatta bu dağılım sonucunda bazı kişilerin hiç mülkü olmayacaktır. Bu şartlar altında mülkü olmayanın özgürlüklerinin ciddi anlamda kısıtlanmış olacağı düşünülmektedir. Bu durumda daha yüksek düzeydeki eşitlik daha fazla sayıda kişiye istenen şeyleri yapabilme imkanı sağladığı için toplumdaki özgürlük seviyesini de artıracaktır. Çalışmanın bulguları ödünleşme yönünde sonuçlar sergilememektedir. Paneli oluşturan ülkelerin 16 yıllık verisi, gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler için daha yüksek gelir eşitliğinin daha etkin ekonomik çıktı seviyesine eşlik ettiğini göstermektedir. Kenworthy, daha adil gelir dağılımı için iki öneride bulunmaktadır. Bunlar birincil gelir dağılımındaki sorunların giderilmesi ve hükümet müdahalesi ile vergi ya da transfer uygulamalarına girişilmemesine yöneliktir. İlk olarak bürokrasideki bütçeler küçültülmeli, bürokratların rant kollama faaliyetleri sona erdirilmelidir. İkinci öneri ise Japonya örneğinde olduğu gibi, daha adil bir gelir dağılımı için gelir dağılımıyla ilişkisiz görünen diğer faktörlerin de niteliğinin iyileştirilmesidir[220].

[219] Lane Kenworthy, "Equality and Efficiency: The Illisory Trade-off", **European Journal of Political Research**, Vol.27, No.2, (February 1995), ss.225-254.

[220] Kenworthy, ss.225-254.

Normal şartlarda toplumlar sosyal ve politik haklara öncelik verirken en azından prensipte eşitliği ekonomik etkinliğe tercih etmektedirler. Ancak bu durum piyasa ve ekonomik kurumlar için düşünüldüğünde etkinlik öncelik kazanmaya başlar. Zaman geçtikçe de bu önceliğin derecesi yükselmiş ve daha yüksek ekonomik etkinlik seviyeleri için daha büyük eşitsizliklere göz yumulmaya başlanmıştır. Sonraları ekonomik etkinlikten taviz vermeden eşitliği artırmanın bazı yolları bulunmuştur. Bu yollar şüphesiz önemlidir ancak kısıtlı yöntemlerdir. Bu yüzden toplumlar ekonomik etkinlik ve eşitlik arasında bir ödünleşmeye mecburdurlar. Bu ödünleşme esnasında da çok kritik bazı tercihler yapmak durumundadırlar. Bir vergi uygulamasına başlanırken ya da refahın adil dağılımına ilişkin bir politika belirlenirken, karar vericiler attıkları bu adımın ekonomik etkinlik kaybının ne olacağını bilemezler. Hatta etkinlik kaybındaki bilinemezliğin yanında bunun adalete ne oranda katkı yapacağı da bilinemez. Ancak ampirik örneklerde gördüğümüz gibi tutarlı tahminler yapılabilir. Bunlar da istatistiksel olarak doğru ya da yanlış olabilirler. Politika yapıcıların bu tür akademik çalışmaları ve tahminleri karar aşamasında kullanmaları da nadir görülen bir durum olabilir[221].

"İkinci En İyinin Genel Teorisi" adlı çalışmalarında Lipsey ve Lancaster teorilerini şöyle açıklamaktadırlar; "Bilindiği üzere Pareto optimum noktaya ulaşmak, tüm optimum koşullara eş zamanlı olarak sahip olunmasını gerektirir. Bu noktada İkinci En İyinin Genel Teorisi ifade etmektedir ki; eğer genel denge sisteminde Pareto optimum koşullarından birine ulaşılmasını engelleyen bir kısıtlama tanımlanmışsa ve diğer Pareto optimum koşullarına hala ulaşılabiliyorsa, genellikle bu bahsedilen diğer Pareto optimum koşullarına ulaşmak artık arzulanan bir şey değildir. Diğer bir deyişle, eğer belirli bir Pareto optimum noktasının Pareto optimalite koşullarının tamamı sağlanamıyorsa, ideal durum bu noktanın gerektirdiği diğer Pareto optimalite koşullarının da terk edilmesiyle oluşacaktır. Nihai olarak ulaşılan optimum durum ikinci en iyi olarak adlandırılabilir

[221] Arthur M. Okun, **Equality and Efficiency: The Big Trade-off**, Washington DC: The Brookings Institution, 2015, s.86-87.

çünkü en başta belirlenen tanımsal kısıtlama, Pareto optimum noktasına ulaşılmasını engellemektedir[222].

Bir örnekle anlatmak gerekirse, piyasada bilinen her yönden en iyi marka, en kaliteli bir otomobile bir tekerleği olmadan binmektense, o otomobile başka boyutlarda bir tekerlek takılması veya tekerleksiz binilmesi, piyasada bilinen her bakımdan ikinci en iyi sırada ve tüm aksamları, donanımları tam olan bir otomobile binmekten daha iyi bir sonuç vermeyecektir. Bu durumda tercih edilmesi gereken otomobil, ikinci en iyi otomobildir.

"İkinci En İyi" teorisinden hareketle ve yine teoriyi ortaya atan yazarların anlatımıyla refah ekonomisi bağlamında bir örnek verilebilir. Ekonomi Pareto optimum noktasındayken, bir mal ya da hizmet üzerine vergi getirildiği ve bu vergiden toplanan paralarla bu malı satın alanlara bazı hediyeler verildiği düşünülebilir. Bu durumda söz konusu vergi ekonomide saptırıcı etkiye sahip olacaktır. Diğer tüm malları olduğu durumda korumak ekonomideki saptırıcı etkiye bir çözüm sunmaz. Hal böyleyken, diğer mallardan bazılarına söz konusu mala getirilen vergiden daha fazla, bazılarına daha az vergi ve bazılarına da ayni ya da nakdi sübvansiyonlar getirilmelidir. Hangi mal grubunda ne tür değişiklikler yapılacağı değişkendir. Ancak burada görülmesi gereken gerçek, ikinci en iyiye ulaşmak ve ekonomideki saptırıcı etkiyi ortadan kaldırmak için baştaki Pareto optimum koşullarını sağlayan bütün noktaların terk edilmesi gerekliliğidir[223].

Tüm bu tartışmalar ışığında sosyal refahın ölçülüp ölçülemeyeceği, toplumun toplam refahının bireylerin refahları toplamına eşit olup olmadığı gibi konular eş zamanlı olarak gün yüzüne çıkmaktadır. Bireylerin ve toplumların refahının hangi gelir seviyesinde, hangi gelir dağılımı ve kaynak dağılımı durumunda en üst düzeyde olacağı akademisyenlerin ilgi odağı olmuştur. Yine iktisat literatüründe bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da kesin bir sonuca ulaşılamamış ancak süreçler derinlemesine irdelenerek bir çok farklı bakış açısı ortaya koyulmuştur.

---

[222] Richard G. Lipsey ve Kelvin Lancaster, "The General Theory of Second Best", **The Review Of Economic Studies**, Vol.24, No.1, (January 1956), s.11.

[223] Lipsey ve Lancaster, s.12.

3. SOSYAL REFAH VE GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI

Bu başlık altında ilk olarak sosyal refah fonksiyonlarının varlığı ya da yokluğu konusundaki tartışmalara değinmek gereklidir. Bu tartışmaları takiben, Bentham ve Mill'in fikirlerinden doğmuş sosyal refah fonksiyonu yaklaşımı, ardından Rawls'un sosyal refah fonskiyonuna ilişkin düşünceleri ve devamında Bergson ile Samuelson'un geliştirmiş oldukları sosyal refah fonksiyonuna ait kavramsal çerçeve ele alınacaktır. Daha sonra ise tüm bu sosyal refah fonksiyonlarına eleştiriler ve eklemeler getiren, güncel olarak da literatürde sıklıkla başvurulan çalışmaların sahibi Amartya Sen'in sosyal refah fonksiyonuna ve gelir adaletine ilişkin çalışmalarından örnekler sunulacaktır.

Arrow'un İmkansızlık Teoremi, toplu olarak rasyonel karara ulaşabilecek bir karar mekanizmasının ancak diktatörlük rejimleri içinde mümkün olabileceğini, bunun haricinde imkansız olduğunu ve bu yüzden de topumsal refah fonksiyonunun var olamayacağını ileri sürmektedir. Başka bir ifadeyle, Arrow'a göre bir sosyal refah fonksiyonu, sınırlandırılmamış bir alanda, hem Pareto etkin hem de ilgisiz alternatiflerin bağımsızlığı prensibine uygun olarak ancak ve ancak diktatörlük şartları altında var olabilir[224]. Sosyal refah fonksiyonunun var olabilmesi için gerekli şartlar Coleman tarafından şöyle sıralanmıştır[225];

1. Üç alternatif arasında, sosyal refah fonksiyonu, grup üyelerinin bu alternatifleri kendi tercihlerine göre nasıl sıraladığından bağımsız olarak, refahı artıran bir seçimi ifade etmelidir.

2. Sosyal sıralama, grup üyelerinin herhangi birinin tercihindeki değişimlere olumlu tepki vermeli ya da en azından olumsuz tepki vermemelidir.

3. Alternatiflerden birinin elenmesi, sosyal refah fonksiyonundaki diğer alternatiflerin sıralamasında bir değişikliğe yol açmamalıdır.

---

[224] Robert A. Pollak, "Bergson-Samuelson Social Welfare Functions and the Theory of Social Choice", **The Quarterly Hournal of Economics**, Vol.93, No.1, (February 1979), s.75.

[225] James S. Coleman, "The Possibility of Social Welfare Function", **The American Economic Review**, Vol.56, No.5, (December 1966), s.1105.

4. Grup üyeleri bütün alternatifler arasından özgürce seçim yapabilmelidirler.

5. Herhangi bir grup üyesi kendi tercihlerini sosyal tercihlerin sıralamasında diğer üyelerin seçimlerinden bağımsız olarak dikte etmemelidir.*

Coleman aslında sosyal refah fonksiyonlarının var olabileceğini, bunun için bireylerin (grup üyelerinin) risk ve belirsizlik altında vereceği kararların ve bu şartlar altında tercihlerinin yoğunluklarının ölçülebilmesinin önemli olduğunu vurgular. Coleman'a göre Arrow'un imkansızlık teoremi sadece göreceli yoğunlukların ifade edilemediği yani bireylerin hangi bileşimi tercih ettiklerini, bu bileşim içindeki seçimlerinin yoğunluklarına göre ortaya koyamadığı sosyal tercih mekanizmalarında geçerli olabilmektedir. Bu durumda üçüncü koşul, sadece kolektif rasyonelite varsayımıyla değil aynı zamanda bireysel rasyonelite varsayımı ile de uyumsuzdur. Daha açık bir ifadeyle, eğer bireyler ve gruplar sosyal faydaya ulaşma yolunda tercihlerinin yoğunluğunu, belirsizlik ve risk altında rasyonel bir şekilde ifade edebilirlerse, sosyal refah fonksiyonuna ulaşmak mümkün olabilir[226].

* Arrow, Palgrave Ekonomi Sözlüğü'nde bu koşullar hakkında daha önce kafa karıştırıcı bilgiler yer aldığını, asıl koşulların sözlük maddesinde belirttiği şekilde olduğunu ifade etmektedir;

Koşul U: Mutabakat (anayasa) alternatif kümelerinden seçilebilecek, mantıksal olarak mümkün olan tüm tercih sıralaması profilleri için tanımlanmıştır.

Koşul M (Monotonluk): Belirli bir profil için x'in y'ye sosyal olarak tercih edildiğini farz edelim. Daha sonra x'in bazı bireysel sıralamalarda daha üste çıktığı ve hiç bir sıralamada daha alta inmediği yeni bir profil düşünelim. Bu durumda yeni profille ilişkili sosyal sıralamada x, y'ye tercih edilir.

Koşul I (İlgisiz Alternatiflerin Bağımsızlığı): S bir alternatifler kümesi olsun. S kümesi içindeki iki profil aynı sıralamaya sahip olsun ve bu profiller içindeki tüm bireyler S'nin içinden tam olarak aynı sıralamada kararlar versinler. Sonraki koşulu tanımlayabilmek için burada dayatılmış bir mutabakat tanımlama ihtiyacı vardır. Bu mutabak öyledir ki, içinde sosyal tercih için bazı alternatif çiftleri tüm profiller için aynı olmalıdır.

Koşul N (Dayatmasız Durum): Mutabakat dayatılmamıştır. Eğer bir bireyin kesin tercihleri sosyal tercih olarak kabul ediliyorsa bu tür bir mutabakata diktatoryal denilebilir.

Koşul D (Diktatörsüz Durum): Mutabakat diktatoryal değildir.

Ayrıca aynı sözlük maddesinde Arrow, buradakilerden farklı dört koşulun daha sağlanamayacağına ilişkin ikinci teoremini de açıklamıştır.

[226] Coleman, s.1106.

Rawls'un sosyal refah anlayışına göre toplumun refahı, toplumun en kötü durumdaki bireyinin durumundaki iyileşme ile ölçülebilmektedir[227]. "Cehalet Perdesi" olarak bilinen kavramda Rawls, kimsenin kendi sınıfsal pozisyonunu, sosyal statüsünü, talihini, doğal kaynaklardan payına düşeni, yeteneklerini, zekasını, gücünü ve buna benzer özelliklerini bilmediği bir durum tanımlamaktadır[228]. Kişiler bu perdenin arkasındayken başlangıçtaki dağılımın daha adil olmasını isterler. Böylece söz konusu bilgiler bilinir olduğunda daha kötü durumda olma ihtimallerini azaltmış olurlar.

Faydacı sosyal refah anlayışında ise sosyal refah bireylerin faydalarının toplamını ifade eder. Faydacı etik anlayışına göre toplumun genel refahı için bir bireyin iyiliği göz ardı edilebilir. Ancak Rawls'un etik anlayışında buna izin verilmemektedir. Rawls'un fark ilkesinde, sosyal ve iktisadi eşitsizlikler ancak dezavantajlı kişilerin ya da grupların iyiliğine hizmet etmesi bekleniyorsa göz ardı edilebilir[229].

Sosyal refah ve sosyal refah fonksiyonlarından derinlemesine olarak bahsetmeden önce yolumuz Jeremy Bentham'dan ve kurucusu olduğu klasik faydacı ahlak felsefesinden geçmektedir. Dagum, Welch'in yazmış olduğu ansiklopedi maddesine de dayanarak Bentham'ın faydacı felsefesinin temel önermelerini üç başlık altında aktarmıştır[230]. Bentham'a göre;

i) Bireysel refah ahlaki hareketin nihai noktası olmalıdır.

ii) Herkes tek bir kişi olarak sayılmalı, kimse bir kişiden fazla sayılmamalıdır,

iii) Sosyal hareketin görevi daha fazla sayıda insanın en yüksek düzeydeki mutluluğunu sağlamak olmalıdır.

Üçüncü madde, sosyal refahı maksimize etmeye yönlendirilmiş sosyal hareket olarak yorumlanabilir.

---

[227] Oded Stark, Marcin Jakubek ve Fryderyk Falniowski, "Reconciling the Rawls and the Utilitarian Approaches to the Mazimization of Social Welfare", **Economic Letters**, Vol.122, No.3, (March 2014), s.439.

[228] Rawls, s.118.

[229] Stark, Jakubek ve Falniowski, s.439.

[230] Camilo Dagum, "The Social Welfare Bases of Gini and Other Income Inequality Measures", **Statistica**, Vol.53, No.1, ss.3-30.

Aynı dönemde eserler veren bilim insanları olarak Kenneth Arrow ve geliştirdiği imkansızlık teorisine destek verenler ile Bergson ve Samuelson'un sosyal refah fonksiyonlarının ulaşılabilir, hesaplanabilir oldukları (Bentham'ın faydacı yaklaşımları ışığında) fikrine katılanlar sosyal refah ekonomisi açısından akademik olarak verimli bir zaman aralığının yaşanmasını sağlamışlardır.

Arrow[231] kendi teoremini de açıkladığı çalışmasında sosyal refah ekonomisinin gelişimini kronolojik olarak anlatmaktadır. Arrow'a göre Bentham'ın bireysel faydaların toplanabilirliğine dayanan sosyal refaha ilişkin görüşleri, sosyal refah literatüründe ciddi anlamda kullanılmamış ancak 1897'de Edgeworth tarafından matematiksel olarak ele alınıp vergileme ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Faydaların toplanması yönteminin kullanılması bireyler arası kıyaslanabilir kardinal faydaları gündeme getiriyordu. Bireyler arası kıyaslamanın kullanılmasına yönelik isteksizlik ise Kaldor ve Hicks tarafından 1939'da geliştirilen telafi ilkesini ön plana çıkarmıştır. Telafi ilkesine göre iki tercihler bütünü (hizmet ya da ürün sepeti) arasından birinin tercih edilmesi toplumda kazançlı çıkan bir kesim yaratırken, bir de kayıp yaşayan kesim yaratacaktır. Eğer kazançlı çıkan kesim ellerindeki mal ve hizmetlerden bir kısmını fedakarlık yaparak kayıp yaşayan kesime tazminat olarak verirse ve bu tazminat ödemesi gerçekleştikten sonra ilk duruma göre kazanımlarının tümünü kaybetmemiş olursa sosyal refahta bir artış yaşanabilir. Burada göz önünde bulundurulan tek bilgi grupların tercih sıralaması olduğundan bireyler arası kıyaslamaya da gerek kalmamaktadır. Scitovsky 1941'de telafi ilkesinin sosyal sıralama yöntemi olarak işlemeyeceğini göstermiştir. Bergson'un 1938 yılında yazdığı ünlü makalede farklı bir yaklaşıma sahip olduğu görülmektedir[232]. Bu yaklaşım hem bireyler arası kıyaslamayı hem de kardinal fayda anlayışını devreden çıkarmaktadır. Bergson'un sosyal refah fonksiyonu anlayışına göre her bir birey ilk adımda kendi tercih sıralamasını temsil eden bir fayda fonksiyonu seçer. Her bir bireyin fayda fonksiyonları da sosyal refah fonksiyonunu oluşturur. Belirli bir tercih sıralaması profili için, fayda fonksiyonlarından herhangi biri yer değiştirdiğinde (motonon transformansyon ile) sosyal

[231] **The New Palgrave Dictionary of Economics,** "Arrow's Theorem", Basingstoke: Palgrave Macmillarn, 2008, s.2-3-4.

[232] Abram Bergson, "A Reformulation of Certain Aspects of Welfare Economics", **Quarterly Journal of Economics**, Vol.52, (1938), ss.310–334.

refah fonksiyonu da kendini bu değişime göre uyumlandırır. Ancak baştaki sosyal refah fonksiyonu tarafından tanımlanan sosyal tercihler değişmez. Bu yaklaşıma göre belirli bir sosyal refah fonksiyonu ancak belirli bir tercih profili ile ilişkilidir. Sosyal refah fonksiyonu ile farklı farklı profiller arasında bir ilişki bulunması zorunluluğu yoktur.

Arrow'un tarihsel olarak aktardığı, Bentham'dan başlayarak Samuelson, Bergson, Arrow, Ng gibi bilim insanlarının katkıları ve tartışmaları ile yürümüş olan sosyal refah fonksiyonu araştırmaları, uygulamaya sağlam bir zemin oluşturmakla beraber felsefe ve mantık teorileri bağlamında yirmibirinci yüzyıla aynı şekilde aktarılmamıştır. Yeni yüzyılın gereksinimleri, küreselleşen dünya, ülkelerin artan refah seviyeleri yirminci yüzyılın son yirmi yılından itibaren daha birey merkezli sosyal refah ve gelir bölüşümü araştırmalarının artmasına yol açmıştır.

Dagum 1993 tarihli çalışmasında[233] sosyal refah ve gelir eşitsizliği araştırmalarının altında yatan üç temel prensibi sistematik bir şekilde açıklamıştır. Dagum'a göre bu üç prensibin geliştirilmesi, sosyal refah fonksiyonları ve gelir eşitsizliği ölçütleri ile ilgili çalışmaları hem daha isabetli hem de daha anlamlı hale getirecektir. Üç temel prensip şu şekilde sıralanabilir;

- Bireysel ve sosyal yoksulluğu önleme ilkesi: Bu ilke daha fazla gelir ve servetin hem bireyler hem de toplumlar tarafından tercih edildiğini tespit eder.
- Sosyal eşitlizliği önleme ilkesi: Bu ilke daha az eşitsizliğin sosyal olarak tercih edildiğini tespit eder. Faydacılardan Rawls'un maximin prensibine kadar bu konu hakkında çalışma yapmış; sosyal filozoflar ve ekonomik, sosyal ve siyasal unsurların büyük çoğunluğu tarafından kabul görmüş en temel sosyo-ekonomik ve politik ilkedir.
- Faydanın ya da zararın (*utility ve disutility*) bireyler arası kıyaslanması ilkesi: Dagum'a göre faydaların ve zararların bireyler arası kıyası olağanüstü derecede zor olsa da, bu teorik ve uygulamalı ekonomi çalışmaları için bir bahane olmamalıdır. Bu zorluk kabul edilerek, iyi tanımlanmış ve kabul

[233] Dagum, s.25.

görmüş gelir eşitsizliği ölçütleri ile (Gini katsayısı ve benzeri ölçütler) üstesinden gelinmelidir.

Dagum'un doksanlı yılların başında yaptığı çalışmaların, bugün uluslararası örgütlerin de aralarında bulunduğu büyük girişimler tarafından verilen politika önerilerine ışık tuttuğu söylenebilir. Özellikle küresel gelir eşitsizliklerinin artık sınır seviyelerine ulaştığı düşünüldüğünde teorik olarak bireyler arası kıyaslamaların yapılamayacağı gibi savlar temelsiz kalmakta, teknolojik yenilikler eskiden kurulmuş mantıksal düzlemleri genişletmekte ve değiştirmektedir. Bu aşamada özellikle uluslararası örgütlerin çalışmalarında sıklıkla atıf yapılan Amartya Sen'in hem sosyal refah hem de gelir eşitsizliği konularındaki çalışmalarına değinmekte fayda olabilir.

Amartya Sen, konu ile ilgili görüşleri toparladığı çalışmasında[234] sosyal refah çalışmalarının iki ana damardan ilerlediğini belirtmektedir. Bu ana damarlardan biri Bentham ile başlayan normatif analiz, diğeri ise Borda ve Condorcet ile başlatılabilecek olan seçimlerin ve kararların matematiksel teorisidir. Arrow'un ifade ettiğinin aksine Sen, bugüne kadar en çok destek görmüş sosyal refah ekonomisi yaklaşımının faydacılık olduğunu ileri sürmektedir. Faydacılık, kardinal fayda ve bireyler arası kıyaslanabilirlik kavramlarını kullanmaktadır. Bu iki kavram da, 1930'lu yılların yoğun matematiksel yaklaşımlarıyla ağır biçimde eleştirilmiş, hatta kınanmıştır. Amartya Sen, çalışmasının devamında daha önce Arrow'dan aktarılanlara benzer fakat çalışmanın niteliği gereği çok daha ayrıntılı biçimde konu ile ilgili araştırmaların serüvenini anlatmaktadır. Amartya Sen'in konuyla ilgili hem matematiksel hem de normatif olarak onlarca çalışması mevcuttur. Bu çalışmalardan her birinde ekonomi literatürüne şüphesiz önemli katkıları vardır. Ancak burada mutlaka sözü edilmesi gereken ve güncel olarak da tartışılmakta olan iki kavramsal katkı; "kabiliyetler yaklaşımı" ve "kapsayıcı büyüme" kavramlarıdır. Bu iki yaklaşım gelir adaletine ve büyümeye dair iki farklı kavram olmakla beraber birbirini bütünlemektedir.

Kabiliyetler yaklaşımı, gelir adaletini sağlarken, nominal olarak gelirin adil dağıtılmasının yeterli olmayacağını, insanların bireysel özelliklerine göre

[234] Amartya Sen, "Social Choice Theory", **Handbook of Mathematical Economics**, Vol.3, (1986), s.1075.

değerlendirilerek özelleştirilmiş yaklaşımlarla gerçekten adil bir dağılımın sağlanabileceğini ileri sürmektedir. Amartya Sen'in ve bu konuda çalışan diğer bilim insanlarının sıklıkla verdikleri örnek, herkese adil şekilde et ya da patates dağıtılmasının aslında adil olmayan bir yaklaşım olduğunu, dağıtımın yapıldığı grupta proteini ya da karbonhidratı sindirmeyi olanaksız kılan bir sindirim sistemi hastalığına sahip bir insan varsa bu insanın görünen adaletten asla yararlanamayacağını gözler önüne sermektedir. Amartya Sen[235] ve Nussbaum'un kabiliyetler yaklaşımı[236] aynı zamanda "insani gelişme" kavramının da çekirdeğini oluşturmuştur[237]. Günümüzde ülkeler arasında karşılaştırma yapılırken insani gelişme endeksi, ekonomik büyüme ve gelir dağılımı analizlerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Kapsayıcı büyüme yaklaşımında ise, dünyanın belirli ülkelerinin teknoloji, sanayi, hizmetler gibi her alanda daha ileri giderek, yoksul ülkelerin daha derin bir yoksulluğa gömülmelerinin dünya genelinde büyüme olarak kaydedildiği, halbuki az gelişmiş ve yoksul ülkelerin geride bırakılmasının küresel olarak başka sorunlara yol açacağı ve eşitsiz büyümenin sürdürülebilir büyüme olmadığı ifade edilmektedir. Kapsayıcı büyüme kavramı, insani gelişme kavramının da ötesinde, sadece toplumların eğitim, sağlık, sosyal nitelikler gibi alt kırılımlara dikkat çekmekle kalmayıp, toplum içindeki grupların hatta gruplar içindeki bireylerin dezavantajlarını da göz önünde bulundurmaktadır. Kapsayıcı büyüme, sadece çok hızlı gerçekleşen ekonomik büyümenin yanında insani fonksiyonlarda hatırı sayılır iyileşme sağlandıktan sonra mümkün olabilmektedir. Ancak kapsayıcı büyümenin söz konusu olabilmesi için, hızlı ekonomik büyümenin doğasında kapsayıcılık olması gereklidir[238].

---

[235] Amartya Sen, **Commodities and Capabilities**, Oxford: Oxford University Press, 1985.

[236] Martha C. Nussbaum, **Women and Human Development: The Capabilities Approach,** Vol.3, Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

[237] Santosh Mehrotra, **Realising the Demographic Dividend: Policies to Achieve Inclusive Growth in India**, Cambridge: Cambridge University Press. 2015, s.4.

[238] Mehrotra, s.21.

4. GELİR EŞİTSİZLİĞİ ÖLÇÜMÜ: İLKELER VE YÖNTEMLER

Vergiler, sosyal yardımlar, eğitim ve sağlık hizmetlerinin sağlanması, fiyat ve rekabet düzenlemeleri gibi pek çok kamu politikasının gelir üzerinde dağıtımsal etkileri vardır. Farklı sosyal kurumlara, eğitim sistemlerine, sermaye ve işgücü piyasalarına sahip ülkelerde, gelir bireyler arasında ne kadar eşit dağıtılır? Eşitsizlik zaman içinde nasıl gelişmiştir? Bu önemli soruları cevaplayabilmek için tutarlı bir eşitsizlik ölçüsü belirlemek ve kullanmak gerekir. Gelir eşitsizliği ölçüleri, gelir dağılımının nasıl yayıldığını kavramaya çalışır. Gelir dağılımındaki adaletsizliği azaltmada ülkelerin kaydettiği ilerlemeyi izlemede önemli bir rol oynamaktadırlar.

4.1. Gelir Eşitsizliği Ölçüm İlkeleri (Aksiyomatik Yaklaşım)

Aksiyomatik yaklaşım bir konuyu incelerken o konu ile ilgili genel kabul görecek, çerçeve belirleyecek ve kıstas oluşturacak varsayımlarda bulunarak konunun daha iyi anlaşılabilmesini ve karşılaştırılabilir olmasını sağlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Ülkeler arasında ve zaman içinde gelir dağılımlarını karşılaştırabilmek için, eşitsizlik ölçütlerinin beş aksiyomu karşılaması gerekir. Bu ilkeler, literatürde eşitsizlik ölçütlerinin sahip olması gerektiği düşünülen temel özelliklerdir. Eşitsizlik ölçülerine yapısal bir yaklaşımdır[239]. Aksiyomlar, temel alınan resmi varsayımlardır[240]. İktisatçılar gelir eşitsizliği konusunda aksiyomatik yaklaşımın benimsenmesi bakımından oldukça muhafazakar olsalar da, bu aksiyomlar reddedilemez kurallar değildir[241].

[239] Frank Cowell, **Measuring Inequality**, Oxford: Oxford University Press, 2011. s.62.

[240] Yoram Amiel ve Frank Cowell, **Thinking About Inequality: Personal Judgment And Income Distributions**. Cambridge: Cambridge University Press, 1999. s.8.

[241] Lin Yang, "The Relationship Between Poverty And Inequality: Concepts And Measurement", **London School of Economics Centre for Analysis of Social Exclusion**, 2017, s.29.

4.1.1. Transfer İlkesi (Pigou-Dalton İlkesi)

Transfer ilkesinin kabulüne göre, herhangi bir gelir dağılımı için, bir kişiden küçük bir miktar gelir alıp daha zengin bir kişiye verirseniz, gelir eşitsizliği artmalıdır. Bu ilke, ilk olarak Pigou tarafından 1912 yılında ortaya atılmış ve 1920 yılında Dalton tarafından geliştirilmiştir[242].

Pigou, iki kişilik bir toplulukta bireylerin pozisyonlarını değiştirmeyecek derecede zenginden geliri daha düşük olan bireye bir gelir transferi gerçekleştirildiğinde hiç şüphesiz sosyal refahın artacağını ileri sürmüştür. Fakat iki kişiden fazla bir toplulukla ilgili kafalardaki soru işaretine herhangi bir cevap vermemiştir.

Dalton, Pigou'nun fikrini geliştirerek eşitsizlik ölçümü için uygun bir ilke geliştirmiştir. n- kişilik toplulukta dağılımda bireylerin pozisyonlarını değiştirmeyecek şekilde zenginden daha fakire (bir kişiden kendinden daha az gelire sahip olan diğer bir kişiye) yapılacak olan gelir transferi, eşitsizliği azaltmak zorundadır.

Matematiksel ifade ile, $(x_1, x_2, \dots, x_i, \dots, x_j, \dots x_n)$ en düşük gelirliden en yüksek gelirliye doğru giden artan sıralamadaki gelirin vektörleri bu şekilde gösterilmektedir. Yapılacak olan gelir transferinin (δ), $\delta > 0$ ve $x_i + \delta < x_j - \delta$ olduğu durumda, vektörler $(x_1, x_2, \dots, x_i + \delta, \dots, x_j - \delta, \dots x_n)$ daha az eşitsizliğe sahip gelir dağılımını ifade ederler[243].

Diğer bir ifadeyle, gerçekleşen gelir transferi sonucunda toplumdaki gelir dağılımı eşitsizliğini ölçen yöntem eşitsizliğin azaldığını göstermelidir. Bu durum göstergenin bu ilkeye katı bir şekilde sahip olduğunu gösterir. Eğer ölçüm göstergesi bu ilkeyi zayıf bir

[242] Amiel ve Cowell, s. 12.

[243] Yoram Amiel, Frank Cowell ve Dan Slottje, "Why Do People Violate the Transfer Principle? Evidence from Educational Sample Surveys", Frank Cowell (Ed.), **Inequality, Welfare and Income Distribution: Experimental Approaches** içinde (1-16), Emerald Group Publishing Limited, 2004, s.2.

şekilde taşıyorsa, gerçekleşen transfer sonucunda en azından gelir eşitsizliğinin artmadığı gözlenmelidir[244].

4.1.2. Gelir Ölçeğinden Bağımsız Olma İlkesi

Bu ilke, pasta dilimlerinde ölçülen eşitsizliğinin pastanın boyutuna bağlı olmaması gerektiğini ifade eder. Herkesin geliri aynı oranda değişirse, gelir dağılımında önemli bir değişiklik olmayacaktır ve dolayısıyla eşitsizlik ölçüsünün değerinin aynı kalması gerektiği söylenebilir. Tüm gelirdeki orantılı bir gelir değişikliği, paylara etki etmediğinden, gelir payları ile ilgili olarak tanımlanan ölçütler oldukça kullanışlı hale gelmektedir[245]. Örnek olarak; gelir dağılımını ölçmek için kullanılan yöntemin, geliri Amerikan Doları cinsinden ya da Türk Lirası cinsinden ölçmesinin bir önemi yoktur. Çünkü gelirin büyüklüğü ile değil gelirin nasıl dağıldığı ile ilgilenir. Burada yoksulluğu ölçme yöntemlerinden ayrılır[246].

4.1.3. Nüfus İlkesi

Nüfus ilkesi, pasta dağılımındaki eşitsizliğin, pastanın dağıtılacağı kişi sayısına dayalı olmamasını gerektirir. Eğer belirli bir sayıda insanı barındıran bir ekonomideki eşitsizliği ölçmeye çalışıyorsak, aynı sayıda insanı barındıran bir ekonomi ile ilk ekonominin birleştirildiğini düşünelim, başlangıçtakinden iki kat fazla, pasta bekleyen kişiye ulaşılır. Sonradan birleştirilen ekonomide de ilkiyle aynı şekilde oransal bölüşüm yapıldığı düşünülürse, pasta bekleyen kişi sayısı iki katına çıkmış ancak pasta dağılımında

---

[244] Rita Neves Costa ve Sébastien Pérez-Duarte, **Not All Inequality Measures were Created Equal - The Measurement of Wealth Inequality, Its Decompositions, and An Application to European Household Wealth**, European Central Bank, 2019, s.10.

[245] Cowell, 2011, s.63.

[246] Michael P Todaro ve Stephen C. Smith, **Economic Development**, Vol.12, The Pearson Series in Economics, Pearson Education Limited, 2014, s.223.

bir değişiklik olmamış olur. Bu ekonomide eşitsizliği ölçtüğümüz zaman da aynı sonuçları elde ederiz. Bu durumda nüfus ilkesinin şartı sağlanmış olur[247].

Diğer bir deyişle, gelir dağılımı ölçüsü ülkenin nüfusuna bağlı olmamalıdır. Örneğin, Çin ekonomisinin Vietnam ekonomisinden daha fazla veya daha az eşit olmadığı düşünülmelidir çünkü Çin, Vietnam'dan daha büyük bir nüfusa sahiptir[248]. Bu şekilde, nüfus büyüklüklerine veya toplam gelirlerine bakılmaksızın küçük ve büyük ülkeleri karşılaştırmak mümkündür.

4.1.4. Ayrıştırma İlkesi

Ayrıştırma ilkesi, toplumun tamamındaki eşitsizlik ile onu oluşturan alt gruplardaki eşitsizlik arasında tutarlı bir ilişki olması gerektiğini ifade etmektedir. Daha ayrıntılı bir şekilde anlatacak olursak, grup içi eşitsizliğin, her bir alt gruptaki eşitsizliğin bir ortalaması gibi ifade edilebilmesi beklenmektedir. Bir bütün olarak nüfustaki alternatif dağılımların eşitsizlik sıralaması, nüfusun oluşturduğu alt gruplarından herhangi biri içindeki karşılık gelen dağılımların eşitsizlik sıralamasıyla eşleşmelidir[249]

Temel olarak, bu ilke nüfusu oluşturan gruplardaki (erkekler, kadınlar, yaş grupları, etnik gruplar ve diğerleri) eşitsizlik ile tüm nüfusun arasında mantıksal bir ilişki kurar. Ayrıştırma ilkesindeki temel mantık, nüfusun bir alt grubunda eşitsizlik artarsa, ceteris paribus, eşitsizliğin bir bütün olarak nüfusta artacağıdır[250].

Örnek olarak, ekonomik kalkınma sürecinde bir ülkedeki eşitsizliğin, genel olarak %X eşitsizlik artışının %Y'si kırsal kesimdeki eşitsizlik artışına %Z'si kentsel kesimdeki

[247] Cowell, 2011, s.63.

[248] Todaro ve Smith, s.223.

[249] Cowell, 2011, s.64.

[250] Amiel ve Cowell, s.15.

eşitsizlik artışına atfedilebilmesine ve bu şekilde ayrıştırılmış analiz yapılabilmesine yarar sağlar[251].

4.1.5. Anonimiti İlkesi

Bu ilke aynı zamanda simetri ilkesi olarak da anılır. Her birey farklı özelliklere sahiptir. Ölçümlerde bireysel karakteristikler sonuçları etkileyebilir[252]. Yanıltıcı sonuçlara sebebiyet vermemek için eşitsizlik ölçümlerinin bireylerin gelirleri dışındaki tüm özelliklerinden bağımsız olması gerekmektedir[253].

Nüfusu sıralamanın yalnızca gelir değişkeni hakkındaki bilgilerin kullanılmasını, fark yaratabilecek diğer özellikler hakkında bilgi vermemesi gerekliliğini ifade eder[254].

4.2. Gelir Eşitsizliği Ölçüm Yöntemleri

Burada, gelir dağılımında eşitsizliğin ölçüm yöntemlerinden literatürde en yaygın olarak kullanılanlar ele alınacaktır[255]. Bunlar Lorenz eğrisi, Gini katsayısı, Theil endeksi, Atkinson eşitsizlik ölçüsü ve yüzde payları analizidir.

---

[251] Amiel ve Cowell, s.17 .

[252] Julie A Litchfield, **Inequality: Methods and Tools**, World Bank, 1999, s.2.

[253] Francois Bourguignon, "Decomposable Income Inequality Measures", **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, 1979, ss.901-920.

[254] Frank A. Cowell, "Measurement of Inequality", Antony Atkinson ve François Bourguignon (Ed.), **Handbook of Income Distribution** içinde Vol.1, Amsterdam: Elsevier, 2000. s.97.

[255] World Bank, **Poverty Manual Introduction to Poverty**, 2005, s.97.

4.2.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz Eğrisi, 1905 yılında Max Otto Lorenz tarafından geliştirilen, bir ülkedeki gelir eşitsizliğinin derecesini gösteren bir grafik yöntemidir[256]. Yatay eksen en yoksul bireyden (ya da hane halkından) en zengin bireye (ya da hane halkına) doğru sıralanan gelir sahiplerinin kümülatif sayısını, dikey eksen ise toplam gelirin kümülatif yüzdesini gösterir[257].

Şekil 1'deki OB köşegeni üzerindeki her noktadaki nüfus yüzdesi ile bu yüzdeye karşılık gelen gelir yüzdesi birbirine eşit olacaktır. Mutlak eşitliği gösteren, yatay eksen ve dikey eksenle 45 derecelik açı[258] yapan bu doğruya tam eşitlik doğrusu[259] denir. Lorenz eğrisi bu çizginin altındadır. Eğri çizgi ile çakışırsa, bu toplumdaki her bir kişinin aynı geliri aldığı anlamına gelir, bu da mükemmel gelir eşitliği durumudur. Mutlak eşitsizlik durumunda, Lorenz eğrisi OA ve AB ile çakışır, bu da toplumdaki bir kişinin ekonomide tüm geliri aldığı anlamına gelir. Lorenz eğrisi, gelir dağılımının mükemmel eşitlikten sapmasını gösterdiğinden, bir anlamda eşitsizliğin özünü yakalar[260]. Lorenz eğrisi tam eşitlik doğrusuna ne kadar yakınsa, gelir dağılımı o kadar eşit, ne kadar uzaksa gelir dağılımı o kadar eşitsiz olacaktır.

[256] Max O. Lorenz, "Methods of Measuring the Concentration of Wealth", **Publications of The American Statistical Association**, Vol.9, No.70, 1905, ss. 209-219.

[257] Barry C. Arnold, "The Lorenz Curve: Evergreen After 100 Years", **Advances in Income Inequality and Concentration Measures** içinde (12-24), London: Routledge, 2008, s.14.

[258] Hugh Dalton, "The Measurement of the Inequality of Incomes", **The Economic Journal**, Vol.30, No.119, 1920, s.353-354.

[259] Amartya Sen ve James Foster, **On Economic Inequality,** Oxford: Oxford University Press, 1997. s.30.

[260] Nanak Chand Kakwani, **Income Inequality And Poverty: Methods of Estimation And Policy Applications**, No.10092, The World Bank, 1980, s.32.

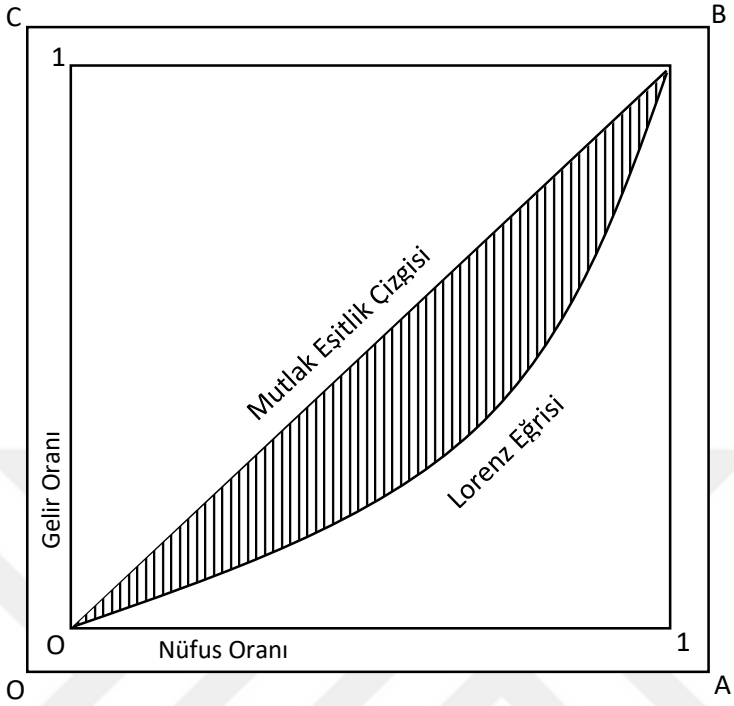

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Amartya Sen ve James E. Foster, **On Economic Inequality**, s.30.

Lorenz eğrisi bir ülkedeki kamu politikalarını veya programlarını sıralamak için veya farklı ülkelerin gelir dağılımı eşitsizliğini karşılaştırmak için bir kriter olarak kullanılabilir. Bir ülkedeki vergi ve transferlerin dağıtımsal etkilerini, gelir dağılımını iyileştirici ya da bozucu etkilerinin görülmesine yardımcı olur. Eğer ikincil dağılımı gösteren Lorenz eğrisi (W eğrisi) birincil dağılımı gösteren Lorenz eğrisinden (Z eğrisi) her noktada mutlak eşitlik doğrusuna yakınsa, ikincil dağılım daha adaletlidir. Aynı şekilde ülkelerin gelir dağılımlarının karşılaştırmasında da benzer şekilde sonuçlar elde edilebilir. Şekil 2'de yer alan W ve Z eğrileri açısından ele alırsak W dağılımı, Z dağılımına Lorenz baskındır denir[261]. Gelir dağılımı adaleti açsısından W dağılımı Z dağılımına göre tercih edilir.

[261] Jonathan R Kesselman ve Ron Cheung, "Tax Incidence, Progressivity, and Inequality in Canada", **Canadian. Tax Journal**, Vol.52, 2004, s.722.

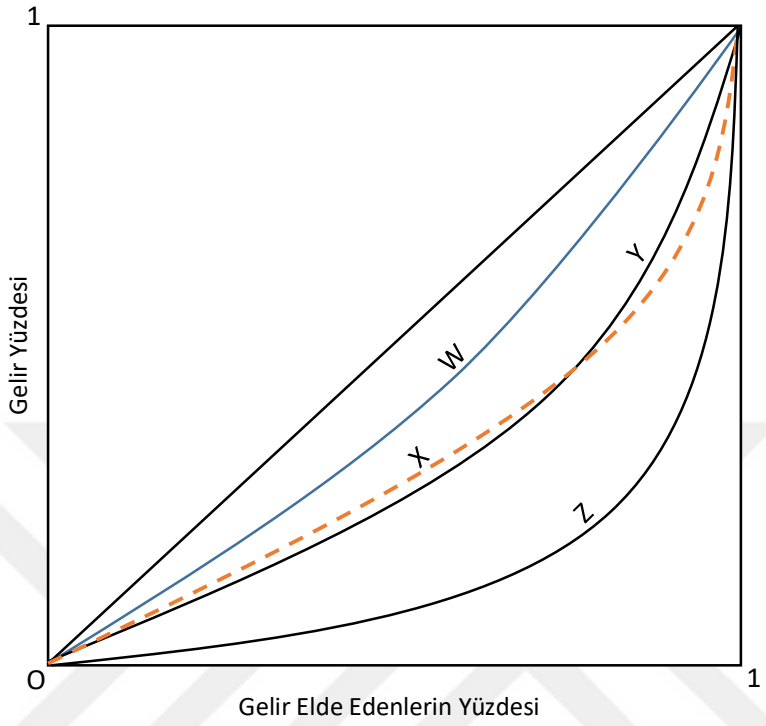

Şekil 2: Gerçekleşmesi Mümkün Olan Dört Farklı Lorenz Eğrisi

Kaynak: Todaro ve Smith, **Economic Development**, s.223.

Fakat karşılaştırılan Lorenz eğrilerine göre her zaman bir dağılım diğerine Lorenz baskın olmaz, grafikte X ve Y eğrilerindeki dağılımlarda olduğu gibi kesişir ise gelir dağılımında adaleti açısından kesin bir bilgi elde edilemez[262]. İki ülkenin gelir dağılımı karşılaştırılması açısından bakıldığında, bir ülkede dağılımın (Y eğrisi) alt kısmındaki insanlar aşırı derecede yoksul ise ancak orta ve üst gelirlilerin gelir dağılımı daha eşit ise bu durumda Lorenz eğrisinin alt segmenti eşitlikten daha uzakta olur. Diğer ülkede (X eğrisi) bunun tersi durum gerçekleşmiştir yani üst gelir grubunun olduğu bölgede daha fazla eşitsizlik vardır yani Lorenz eğrisinin üst kısmı eşitlik çizgisinin daha uzağındadır.

Bir ülkede iki farklı dönemdeki gelir dağılımı karşılaştırması açısından yorumlayacak olur isek; X ve Y eğrilerinin kesişme noktalarının altında kalan nüfusun gelirleri değişmemiştir ancak bu gelirler artık toplam milli gelirin daha küçük bir

[262] Amartya Sen, "Poverty, Inequality and Unemployment: Some Conceptual Issues in Measurement", **Economic and Political Weekly**, 1973, s.1459.

bölümüdür. Bu nedenle kesişmenin altında kalan kısım ile ilgili olarak gelir dağılımı yoksullar için daha adaletsiz gerçekleşmektedir. Eğrilerin kesişim noktasının üzerinde kalan kısımdaki en zengin grup aynı mutlak geliri alır ancak şimdi en zengin gelir grubu tarafından alınan pay daha küçük olduğundan Y eğrisi X eğrisinin üzerinde yer almaktadır. Dağılımın ortasındaki yer hakkında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır[263]. Yoksulluk problemini önceleyen bir devlet politikası temelinde, devlet X dağılımı tercih edecektir. Bu durumda en yoksullar daha zengin, en zenginler de daha da zengin olsa da orta sınıf sıkışmış durumdadır. Fakat daha güçlü bir orta sınıfa sahip olmak isteyen bir ekonomi temelinde ise Y dağılımı tercih edilecektir[264].

4.2.2. Gini Katsayısı

Lorenz eğrisi, alternatif hükümet politikalarını refah açısından değerlendirmek için güçlü bir araç olsa da, temel sınırlaması, yalnızca Lorenz eğrileri kesişmediğinde işe yaramaktadır. Lorenz eğrileri kesişirse, her biri farklı bir sosyal refah işlevini ifade eden tekil eşitsizlik ölçütlerini dikkate almamız gerekir[265].

Gini Katsayısı, 1912 yılında İtalyan istatistikçi Corrado Gini tarafından formüle edilmiştir. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçülerinden en yaygın olarak kullanılan ölçüdür ve doğrudan Lorenz eğrisi ile ilişkilidir[266]. Lorenz eğrisinin eşitlikçi çizgiden ne ölçüde ayrıldığını ölçer[267].

---

[263] Gary S. Fields, **Poverty, Inequality, And Development**, Cambridge University Press, 1980, s.46-56.

[264] Michael P Todaro ve Stephen C. Smith, s.222-223.

[265] Nanak Kakwani ve Hyun Son, "On Measurement of Inequality and Poverty with Welfare Implication; Public Expenditure Analysis", Anwar Shah (Ed.), **World Bank Public Sector Governance and Accountability Series** içinde (33-47), 2005, s.36.

[266] Joseph L. Gastwirth, "The Estimation of the Lorenz Curve and Gini Index", **The Review of Economics and Statistics**, (1972), s.306.

[267] Amartya ve Foster, s.30.

Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile 45 derecelik çizgi (tam eşitlik doğrusu) arasındaki alanın 45 derecelik çizginin altındaki toplam alana bölünmesi olarak tanımlanır[268]. 0 ile 1 arasındaki değerleri alır. 0 "tam eşitlik" anlamına gelir. 1 "tam eşitsizlik" yani nüfustaki sadece 1 kişi tüm gelirin sahibidir. Gini değeri ne kadar yüksek ise, gelir dağılımındaki eşitsizlik o kadar yüksektir; ne kadar düşük ise toplumdaki gelir dağılımı o kadar adaletlidir[269]. Bu ölçünün en önemli avantajı, hesaplanmasında tüm gelir dağılımını içermesidir. Ayrıca literatürde gelir dağılımı ölçüleri arasında en iyi bilinen ve en çok kullanılan ölçüdür[270].

Literatürde 40 puan ve üstü Gini puanı kritik seviye olarak kabul edilir[*]. Ülkeler arasında oldukça fazla farklılık olmasına rağmen, OECD ülkeleri genelinde ortalama ortalama Gini değeri 31,5 puandır[**]. En düşük eşitsizlik düzeyine sahip toplumlar, Slovenya ve İskandinav ülkeleri yaklaşık 24 ile 28 Gini puanı iken, Meksika ve Şili en eşitsiz toplumlar olarak yaklaşık 45 puandadır[271].

Gini katsayısı, gelir ölçeğinden bağımsız olma ilkesine, nüfus ilkesine, anonimiti ilkesine uygundur. Transfer ilkesi ile ilgili olarak zayıf bir şekilde bu özelliği de sahip olduğu söylenebilir. Zenginden yoksula transfer gerçekleştiği zaman bunu ölçer fakat tüm nüfusa yönelik bir ölçü yöntemi olduğundan tam olarak yansıtamayabilir. Bu durum Gini özelinde zayıf transfer ilkesini açıklamaktadır.

Gini katsayısının bir gelir dağılımı ölçüm aracı olarak kusursuz olduğunu söylemek mümkün değildir. Çünkü birbirlerine yakın Gini katsayısına sahip ülkelerde

---

[268] Kuan Xu, "How has the Literature on Gini's Index Evolved in the Past 80 Years?", **Dalhousie University Economics Working Paper,** 2003, s.7-8.

[269] James Morgan, "The Anatomy of Income Distribution", **The Review of Economics and Statistics**, 1962, s.280-281.

[270] Michael Förster, David Jesuit ve Timothy Smeeding, "Regional Poverty and Income Inequality in Central and Eastern Europe: Evidence from the Luxembourg Income Study", Ravi Kanbur Anthony J. Venables (ed.), **Spatial Inequality and Development** içinde (311-347), Oxford: Oxford University Press, s.317.

[*] Anlamayı kolaylaştırmak için literatürde bazen Gini puanı olarak geçmektedir. Her bir Gini katsayısı 100 ile çarpılarak Gini puanı elde edilir.

[**] Bahsi geçen puanlar vergi ve transferler sonrasındaki harcanabilir gelir için hesaplanan Gini puanlarıdır.

[271] Brian Keeley, **Oecd Insights Income Inequality: The Gap Between Rich And Poor,** Paris: OECD Publishing, 2015, s.22-23.

farklı gelir dağılımları gerçekleşmiş olabilir. Örneğin, matematiksel olarak, nüfusunun yarısı hiç gelir elde etmeyen ve diğer yarısının ülkedeki tüm geliri elde ettiği bir ülke ile nüfusun çeyreğinin gelirin yüzde yetmişbeşini, diğer üç çeyreğinin ise gelirin yüzde yirmibeşini elde ettiği ülke karşılaştırıldığında ikisinin de Gini puanının elli olduğu görülebilir. Gini puanları aynı olan bu iki ülkeye bakıldığında nüfusunun yarısı hiç gelir elde etmeyen ülkenin diğerine göre çok daha eşitsiz olduğunu söylemek mümkündür[272].

4.2.3. Theil Endeksi

1967 yılında Henry Theil tarafından geliştirilen Theil endeksi, her bir alt grubun bir nüfus içindeki toplam gelir eşitsizliğine katkısını tahmin edilmesine yarayan ve özellikle ayrıştırma ilkesini karşılayabilen bir gelir dağılımı eşitsizliği ölçüsüdür[273].

Toplumdaki toplam eşitsizlik, gruplar arası eşitsizlik ve grup içi eşitsizlik bileşenlerinin toplamı ile bulunur. Gruplar arası eşitsizlik, her bir gözlemin aynı özellikleri paylaşan grubun ortalama geliriyle değiştirilmesi durumunda var olacak olan eşitsizliktir. Grup içi eşitsizlik ise, her grup içindeki eşitsizliğin ağırlıklı ortalamasıdır. Gruplar arası eşitsizliğin toplam eşitsizliğe oranı, gruplar tarafından eşitsizliğin ne kadarının açıklandığını gösterir[274]. Adil gelir dağılımına sahip olan grupların Theil endeksine hiçbir katkısı yoktur. Tüm grupların gelir dağılımından elde ettikleri payın adil dağılması durumunda Theil endeksi minimum değerine ulaşır[275]. Gelir dağılımında tam eşitlik (mutlak eşitlik) durumunda Theil endeksi 0 değerini alır iken 1 değerini alması gelirin sadece bir kişiye ait olduğu, mutlak eşitsizlik durumunu gösterir[276].

---

[272] Ija Trapeznikova, "Measuring Income Inequality", **IZA World of Labor,** 2019, s.6-7.

[273] Cowell, 2000, s.109.

[274] Kakwani ve Son, s.40.

[275] Pedro Conceição ve Pedro Ferreira, "The Young Person's Guide To The Theil Index: Suggesting Intuitive Interpretations and Exploring Analytical Applications", **University of Texas Inequality Project Working Paper,** No.14, 2000, s.52.

[276] Fred Campano ve Dominick Salvatore, **Income Distribution,** Oxford: Oxford University Press, 2006 s.81.

Theil endeksi, ayrıştırma özelliğini sağlamasından gelir dağılımını oluşturan alt gruplar (örneğin yaş, cinsiyet, ırk, etnik köken, eğitim seviyesi, coğrafi bölgeler, kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan nüfus vb.) için hesaplanan eşitsizlikleri kapsamlı bir şekilde yansıtabilen bir ölçüdür. Örneğin, nüfus eğitim seviyelerine göre gruplandırılırsa eğitimin toplam eşitsizliğin içerisindeki belirleyici katsayısı elde edilir. Ayrıca, Theil endeksi gelir dağılımı ölçüm ilkelerinin özelliklerini taşır.

4.2.4. Atkinson Endeksi

Anthony B. Atkinson tarafından 1970 yılında geliştirilmiş sosyal refah fonksiyonunu temel alan normatif gelir dağılımı ölçüm yöntemidir. Atkinson endeksinin temel taşları eşit dağıtılmış eşdeğer gelir kavramı $(y_{ede})*$ ile toplumun gelir dağılımında adalete olan duyarlılığı (ε)'dır. Atkinson endeksi, gelir dağılımı adaletsizliği sonucunda ortaya çıkan refah kaybını ölçmektedir.

Toplam gelirin belirli bir dağılımında, eşdeğer gelirler eşit olarak dağıtılırsa, bu durumda Atkinson'a göre, kişibaşı milli gelirin bu seviyesi, herkes memnun olduğu takdirde, toplam refahın mevcut gelir dağılımından üretilen toplam refaha kesin olarak eşit olduğu seviyedir[277]. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise gerçekleşen gelir dağılımı sonucunda oluşan refah seviyesine denk refah seviyesine ulaştıracak eşit bir şekilde dağıtılmış eşdeğer gelir (y_{ede}) toplumların gelir dağılımında adalete olan duyarlılığı (ε) ile oluşturulur. "ε" eşitsizliğe karşı hoşnutsuzluğun göstergesi ve ağırlıklandırma parametresidir[**].

[*] Atkinson'nun 1970 yılında eşitsizliğin ölçümü üzerine yazdığı ve indeksi açıkladığı makalesinde bu gelirin orijinal ismi "equally distributed equivalent income"dır. Anthony B. Atkinson, "On the Measurement of Inequality", **Journal of Economic Theory**, Vol.2, No.3, 1970, s.250.

[277] Sen ve Foster, s.38.

[**] Eşitsizlikten kaçınma derecesini gösteren bu parametre araştırmacı tarafından karar verilen teorik bir parametredir. Helena Afonso, Marcelo LaFleur ve Diana. Alarcón, "Inequality Measurement: Development Issues No. 2", **Department of Economic and Social Affairs**, 2015, s.1.

Toplumun adil bir gelir dağılımına olan duyarlılığı arttıkça, yani ε yükseldikçe, dağılımın alt ucundaki gelir transferine daha fazla ağırlık verilir ve dağılımın en üstündeki transferlere daha az ağırlık bağlanır[278]. "ε = 0" ise toplum, gelir dağılımı adaletsizliğine nötrdür, umursamaz (utaliarian sosyal refah yaklaşımı). Eğer ε sonsuza yaklaşırsa, toplum yalnızca en yoksul kişiyi önemser (Rawlsçu sosyal refah yaklaşımı)[279].

Eşit olarak dağıtılan eşdeğer gelirin, gerçekleşen gelir dağılımının ortalamasına oranını 1'den çıkarttığımızda Atkinson indeks puanına ulaşırız. Atkinson indeks 0 ile 1 arasındadır. Tam eşitlik durumunda sıfıra eşittir yani tüm bireyler aynı gelire sahip iken tam eşitsizlik durumunda bire eşittir[280]. Atkinson, katsayıyı daha iyi anlamamız için iki örnek vermiştir. İlki, Atkinson indeksi 0.3 olduğu durumda eğer gelirler eşit olarak dağıtılsaydı aynı sosyal refah düzeyini elde etmek için mevcut milli gelirin %70'i yeterli olacaktır. Gelir eşit dağılmadığı için 30 birimlik bir refah kaybı söz konusudur[281]. Diğer örnek, ülke karşılaştırmasında ε=1.5* iken Amerika Birleşik Devletleri için çıkan sonuç 0.34, Meksika için çıkan sonuç 0.50'dir. Diğer bir deyişle gelirler eşit olarak ABD milli gelirinin yalnızca üçte ikisi ile aynı sosyal refah düzeyine ulaşabilir iken Meksika için aynı sosyal refah düzeyine ulaşması için milli gelirinin yarısı yeterli olacaktır[282]. Atkinson indeksi gelir dağılımı ölçüm ilkelerinin özelliklerini taşır ve şartlarını yerine getirir.

[278] Kakwani ve Son, s.42.

[279] Atkinson, s.250.

[280] Atkinson, s.250.

[281] Atkinson, s.250.

* Makalede Atkinson indeks sonuçları ε'nin 1, 1.5, 2 değerleri hesaplanarak farklı sonuçlar elde ediliyor. Parametre ε arttıkça indeks değerleri de artmaktadır. Bu, toplumun gelir dağılımında adalete ulaşmak için vazgeçemeye hazır olduğu geliri artırmaktadır.

[282] Atkinson, s.258-259.

4.2.5. Yüzde Payları Analizi

Yüzde payları analizi Piketty'nin "21. Yüzyılda Kapital" kitabının yayınlanmasının ardından oldukça popüler olan bir yöntemdir. En kapsamlı örnekleri de yine Piketty, Saez ve Atkinson'un çalışmalarında kullanılmıştır[283]. Yüzde payları analizi, nüfusu gelirlerine göre küçükten büyüğe olacak şekilde sıralar ve eşit paylara bölerek her bir grubun toplam milli gelirden aldıkları paylarını belirlemek için kullanılır[284].

Yüzde payları analizi, nüfusun en zengin %x'inin ortalama gelirinin, en yoksul x%'in ortalama gelirine oranlanması esasına dayanır. Zenginlerin geliri, yoksullarınkinin bir katı olarak ifade edilir. Literatürde 90/10 oranı, 99/10 oranı, Palma oranı, 20/20 oranı yaygın olarak kullanılır.

- Palma oranı[285]: Nüfusun en zengin %10'unun milli gelirden aldığı payın en yoksul %40'ın sahip olduğu gelire oranıdır. J. G. Palma, orta sınıf gelirlerinin neredeyse her zaman milli gelirin yaklaşık yarısını oluşturduğunu ve diğer yarının payları ülkeler arasında önemli ölçüde değişmesine rağmen en zengin %10 ve en yoksul %40 arasında bölündüğünü öne sürmektedir[286].

- 90/10 oranı ve 99/10 oranı[287]: En zengin %10'nun gelirinin en yoksul %10'unkine oranı ve en zengin %1'in gelirinin en yoksul %10'un gelirine oranıdır.

---

[283] Ben Jann, "Assessing inequality using percentile shares", **The Stata Journal**, Vol.16 No.2, 2016, ss.264-300.

[284] Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi**, 2. Basım, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları Ankara Üniversitesi Basımevi, 1986, s.323.

[285] Jose Gabriel Palma, "Globalizing Inequality: 'Centrifugal' and 'Centripetal' Forces at Work", **UN DESA Working Paper,** No.35, 2006, s.10-11.

[286] Jose Gabriel Palma, "Homogeneous Middles vs. Heterogeneous Tails, and the End of the "Inverted-U": It's All about the Share of the Rich", **Development and Change**, Vol.42, No.1 ,(2011): 87–153.

[287] Anthony B. Atkinson, Thomas Piketty ve Emmanuel Saez, "Top Incomes in the Long Run of History", **Journal of Economic Literature**, Vol.49, No.1, 2011, ss.3-71.

- 20/20 oranı (80/20 oranı) [288]: Nüfusun en zengin %20'sinin ortalama gelirinin, nüfusun en yoksul %20'sinin ortalama gelirine oranıdır.

Yüzde paylar analizleri, anonimite, nüfus ilkesi ve gelir ölçeğinden bağımsız olma aksiyomlarına sahiptir. Fakat transfer ilkesini katı bir şekilde sağlamaz, zayıf bir şekilde sağlar. Örneğin 90/10 oranı analizini ele alalım; nüfusun en zengin %10'luk kesimin milli gelirin %50'sine sahip olması; toplam milli gelirin yarısının en yoksul %90'lık hanehalkı kesimine ait olduğu ve milli gelirin diğer yarısının da en zengin %10'luk kesime ait olduğu anlamına gelir. Ancak bu göstergeden söz konusu iki grup içinde gelir dağılımına ilişkin herhangi bir bilgi çıkarılamamaktadır. Milli gelirin yarısı %90'lık en yoksul kesim içinde eşit olarak dağıtılmış olabilir ya da 90. yüzdelik dilimdeki hanehalkları kendi başına toplam servetin yarısına sahip olabilir. Her iki durumda da %10'luk göstergenin değeri aynı kalacaktır[289].

[288] Devlet Planlama Teşkilatı, **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, 2001, s.7.

[289] Neves Costa ve Pérez-Duarte, s.16.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GELİRİN YENİDEN DAĞILIMININ ARAÇLARI

Gelirin yeniden dağıtımı kamu kesiminin ekonomiye müdahalesini meşrulaştıran gerekçelerden biri olarak her zaman kamu kesiminin baskın ilgi alanlarından biri olmuştur. Hükümetler, bazı mal ve hizmetlere, gelirlere ve servetlere vergi salarak ve buradan elde ettikleri gelirleri farklı yollarla harcayarak daha adil bir gelir dağılımına ulaşılması için çalışmaktadır. Yoksulları ve engellileri hedefleyen, sosyal sigortaları, emeklilik ödemelerini, tarımsal desteklemeler gibi destekleri içeren yeniden dağıtıcı transferler, toplumdan topluma değişmek koşuluyla geniş ya da dar kesimlere hitap edebilmektedir[290].

Geleneksel piyasa ekonomisi yaklaşımına göre servetin ve gelirin dağılımı; aileden gelen varlıklar, doğuştan sahip olunan yetenekler, eğitim imkanlarının toplumdaki dağılımı, sosyal sınıflar arasındaki geçişkenlik ve işleyen piyasanın yapısı gibi bir çok unsura bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu birincil dağılım toplumdan topluma farklılık göstererek kimi zaman eşit kimi zaman da eşit olmayan bir şekilde hayata geçebilir. Ayrıca işleyen bir piyasa tarafından gerçekleştirilmiş bir gelir dağılımı durumunun adil olup olmayışı, onu değerlendiren iktisatçının dünya görüşü ile de yakından ilişkilidir. Kimi iktisatçılar bu dağılımı adil bulurken kimileri de tam tersini düşünebilmektedir[291]. Örneğin klasik iktisatçılara göre piyasanın kendiliğinden yarattığı birincil gelir dağılımı adildir ve dolayısıyla yeniden dağıtım yapılmasına, ayrıca bir ikincil gelir dağılımı oluşturulmasına gerek yoktur. Dahası liberal düşünce tam rekabet şartları sağlandığında bu şartların herhangi bir müdahale olmadan toplumsal maksimum refah seviyesini de beraberinde getireceğini savunmaktadır[292]. Elbette liberal akıma dahil

---

[290] Dimitri B. Papadimitriou, "Government Effects on the Distribution of Income: An Overview", Dimitri B. Papadimitriou (Ed.), **The Distributional Effects of Government Spending and Taxation** içinde (1-12), 2006, s.2.

[291] Richard A. Musgrave, **Kamu Maliyesi Teorisi Birinci Kitap Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi ve Siyasal Karar Alma Mekanizmasında Etkinlik**, Orhan Şener ve Yaşar Methibay (çev.), Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004, s.21.

[292] Özlem Özkıvrak, **OECD Ülkelerinde Refah Devletinin Yeniden Dağıtıcı Rolü Teori ve Uygulama**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2019, s.4.

olabilecek ancak devletin müdahalesine gerek olduğunu düşünen Keynesyen iktisatçılar da mevcuttur.

Bu bölümde kamu kesiminin gelir dağılımını düzenlemek için kullandığı maliye politikası araçlarından vergilerin ve kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Vergilerin ve kamu harcamalarının alt bileşenleri de incelenerek, maliye politikalarının kullanım yöntemlerinin gelirin yeniden dağılımı bakımından nasıl bir birinden farklılaştığı da araştırılacaktır. Vergiler; vergileme ilkeleri, vergi tekniği ve vergi türleri bakımından, kamu harcamaları ise harcama türleri bakımından incelenecektir.

1. VERGİLERİN GELİRİN YENİDEN DAĞILIMINA YÖNELİK ETKİLERİ

Vergilendirme konusu, gelir dağılımı üzerinde transfer harcamaları gibi doğrudan ve yönlendirilebilir etkilere sahip olmasa da ekonomik sistem içinde, anayasal temellere ve egemenlik gücüne dayanılarak sürekli var olduğundan dolayı oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu bölümde; vergileme ilkelerinden başlayarak vergi teknikleri ve vergi türlerinin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri incelenecektir.

Vergilerin gelir dağılımının daha adil hale getirilmesinde aşamalı olarak kullanılması ve etkiler göstermesi mümkündür. İlk olarak vergi yükünün toplumdaki gerçek ve tüzel kişiler arasında adil olarak dağıtılması gerekmektedir. İkinci aşamada vergi sisteminin ve bu sistemin içindeki bütün vergilerin özünde adil olması gerekir. Son olarak da bu vergilerin yeniden dağıtıcı niteliği ön plana çıkarılmalıdır[293].

[293] Gülay Akgül Yılmaz, "Türkiye'de Gelir Vergisi Tarifesinde Meydana Gelen Değişikliklerin Vergilendirmede Adalet İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt.21, Sayı.1, 2006, s. 239.

1.1. Vergilendirme İlkeleri Bağlamında Gelirin Yeniden Dağılımı

Vergilemenin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri, Klasik iktisatçılardan itibaren vergilemeye özgü ilkelerin sistemleştirilmesine dayandırılabilir. Vergilerden söz edilen temel metinlerde, vergileme ilkelerinden bazıları doğrudan doğruya gelir dağılımı ile ilişkilidir. Örneğin ödeme gücü ilkesi hem Smith'te hem de Ricardo'da vergileme ilkeleri arasında yer almıştır.

Neumark'a göre vergileme ilkelerinden; genellik ilkesi, eşitlik ilkesi ve oransallık ilkesi vergilerin adaletli dağıtılmasının çerçevesini oluşturuken, vergilerin geliri ve serveti yeniden dağıtması ilkesi ise gelir dağılımındaki adalete ilişkin aktif rolü doğal olarak tanımlamaktadır[294].

1.1.1. Vergilemede Genellik İlkesi

Neumark genellik ilkesini bir şekilde vergi mükellefi sıfatını kazanmış gerçek ve tüzel kişiler arasında hukuki bağlılık, sosyal sınıf ve seviye, din, ırk gibi gerekçelerle ayrım yapılmaması ve muafiyetlerin sadece iktisadi, sosyal, kültür ve sağlık politikaları gibi kamu politikaları bakımından gerekli görülürse uygulanması olarak tanımlamaktadır[295].

Genellik ilkesi, tanımlarına da uygun olarak temel bir adalet yaklaşımını içermektedir. Ancak gelirin yeniden dağıtılması meselesiyle ilgili olarak asgari geçim indirimi veya vergi iadesi gibi uygulamalar, genellik ilkesinin sosyal ve ekonomik amaçlar uğruna ihlal edilmesi olarak sayılabilir.

---

[294] Fritz Neumark, **Vergi Politikası Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri**, İclal Feyzioğlu Cankorel (çev.), İstanbul: Filiz Kitabevi, 1975, s.75.

[295] Neumark, s.82.

1.1.2. Vergilemede Eşitlik İlkesi

Vergilemenin eşitlik ilkesi hem genellik ilkesiyle hem de ileride bahsedilecek olan oransallık ilkesiyle ilişkilidir. Eşitlik ilkesi, genellik ilkesinde belirtilen özelliklerine göre ayrım yapılmaksızın aynı durumda olanların aynı şekilde vergilendirilmesi gerektiğini öngörür. Bu bakımdan yatay adaletle birlikte değerlendirilmelidir. Eşitlik ilkesi de genellik ilkesi gibi belirli iktisadi ve sosyal politikalar için ihlal edilebilir, ancak ihlal edileceği durumların yasal metinlerde gerekçeleri ile birlikte açıklanmış olması da yüksek derecede önemlidir. Uygulamada tarihsel olarak bazı ülkelerde denenmiş olan artan oranlı veraset ve intikal vergileri (akrabalık bağı uzaklaştıkça vergi oranının artması), nüfus politikaları ile ilişkili bekarlık vergileri, daha da eski zamanlarda din ve ırk temelli vergi uygulamaları eşitlik ilkesinin ve dolayısıyla genellik ilkesinin ihlal edildiği örnekler olarak sayılabilir. Ayrıca kanunda belirtilen istisnalar, muafiyetler ve uygulamada değişiklik yaratan bazı maddeler (örneğin gelirin elde edildiği kaynağa göre değişiklikler) kamu politikalarının gerçekleşebilmesi için genellik ve eşitlik ilkelerinin ihlal edilmesi ya da esnetilmesi çerçevesine dahildir[296]. Gelirin kaynağına ve elde ediliş biçimine dair ihlallere ise vergilerin türlerine göre gelirin yeniden dağtılmasına etkileri bağlamında değinilecektir. Bu bilgiler ışığında Neumark eşitlik ilkesini mükelleflerin vergi bakımından eşit ya da benzer durumda olanlarının aynı vergi rejimine, eşit olmayan durumda bulunanların ise farklı uygulamalara tabi tutulması olarak tarif etmektedir[297].

1.1.3. Vergilemede Ödeme Gücü (Oransallık) İlkesi

Hem Adam Smith hem de David Ricardo kendilerine ait Klasik iktisat metinlerinde vergilere ilişkin çeşitli ilkeleri tarif etmişlerdir. Bunlardan adaletle ilgili olanları ve dolayısıyla gelirin yeniden dağılımı bağlamında yorumlanabilecek olan yaklaşımlar ödeme gücü ilkesi üzerinedir. Her iki iktisatçı da iktisadi düzene en az saptırıcı etkide bulunacak şekilde[298], ancak devletin işlevlerini yerine getirebilmesi

[296] Neumark, s.100-107.

[297] Neumark, s.129.

[298] Ricardo, s.123-127.

bakımından yeterli olacak vergi gelirlerinin herkesten kendi ödeme gücüne uygun olacak şekilde toplanmasını, vergi yükünün adil dağıtılması olarak ifade etmektedirler. Adam Smith'e göre "hükümetin masrafını karşılamak için her devletin uyrukları kendi güçlerine imkan ölçüsünde en yakın oranda, yani devletin koruyuculuğunda her birinin yararlandığı gelir oranında katkıda bulunmalıdır. Vergide eşitlik ya da eşitsizlik denilen şey bu ana kuralın gözetilmesinden veya gözetilmemesinden oluşur". Smith vergi adaletine ilişkin bahsettiği bu ilkeye ve ileri sürdüğü diğer ilkelere, adalete uygunlukları ve faydalılıkları dolayısıyla her milletin değer verdiğini ileri sürmüştür[299].

Ödeme gücü ilkesi literatürde oransallık ilkesi olarak da bilinmektedir. Neumark oransallık ilkesini, genellik, eşitlik ilkeleri ile birlikte değerlendirmiş, hem devletin iktidar ilkesine göre vergi almasını hem de yurttaşların bireysel ödeme güçleri ölçüsünde vergi ödemelerini farklı uygulamalar ışığında tartışmış, fedakarlık yaklaşımlarının gerçek hayatta uygulanıp uygulanamayacağına değinmiştir. Bu tartışmalara vergileme tekniği ve artan oranlılık ile ilgili bölümde daha ayrıntılı değinilecektir. Neumark, ödeme gücü ilkesini; mükelleflerin ödedikleri vergilerin bireysel vergi ödeme güçlerini yansıtması gerekliliği ve ayrıca vergi ödemekten gördükleri kayıp ve zararların da oransal olarak aynı ölçüde olması şartı üzerinden tanımlamıştır[300].

Weston'un eşitlik ve genellik ilkesine dair görüşleri önemli ve özgün yanlara sahiptir. Tüm iktisadi ekollerin felsefi olarak adalet ve eşitlik yaklaşımları farklı olsa da vergi yükünün eşit ve genel dağıtılması konusunda bir fikir birliği mevcuttur. Bu fikir birliği vergilendirmenin hem ekonomik hem de ahlaki temellerine uygundur. Hem eşitlik hem de genellik ilkeleri ödeme gücü yaklaşımının üzerine kurulmuştur[301].

Eşitlik ilkesine göre vergilendirilen yurttaşların vergi ödemeden önceki göreceli ekonomik durumları vergi ödedikten sonraki göreceli ekonomik durumları ile denk olmalıdır. Vergi ödedikten sonra sadece ekonomik durumlar değil, hissedilen kişisel tatmin ya da tatminsizlikler, zararlar ve kayıplar da denk olmalıdır. Öyleyse vergilemede

[299] Smith, s. 927-930.

[300] Neumark, s. 145.

[301] Stephen F. Weston, **Principles of Justice in Taxation**, New York: Columbia University Press, 1903, s.210-211.

eşitliği sağlamak için herkesten eşit oranda mı vergi alınmalıdır yoksa üzerinden vergi alınacak olan gelir; kaynağına, karakterine ve miktarına göre mi sınıflandırılmalıdır? Bu soruya verilecek cevap vergilerin farklı oranlarda uygulanmasının mantıksal kaynağını meydana getirir[302].

Vergileri gelirin kaynağına, karakterine ve miktarına göre incelemeden önce, kategorik olarak bir üst konu olan ödeme gücünün kavranmasında kullanılan yöntemlere değinmekte yarar vardır. Vergilemenin ödeme gücüne göre yapılandırılması için; gelirin, servetin ve harcamaların vergilendirilmesi gerekmektedir. Vergilemede üniter[*] sistem tercih edilmeli, tarhiyat beyan esasına göre yapılmalı, gelir vergisi beyana dayalı olmalıdır. Gerçek giderler indirilirken, istisna ve muafiyetlerin kapsamı dar tutulmalıdır. Vergi kaçırmanın mümkün olabileceği sistem açıkları giderilmelidir[303].

Ödeme gücünü kavramada uygulama yönünden dört yöntemden bahsedilebilir. Bunlardan ilki artan oranlılıktır. İkinci olarak ayırma kuramı ve daha sonra sırasıyla asgari geçim indirimiyle vergi harcamaları gelmektedir. Ödeme gücünün kavranması vergi adaletinin sağlanması bakımından oldukça önemli bir konudur. Ödeme gücünün kavranması aynı zamanda vergilemenin dikey adaletini de sağlayacak şartlardan bir tanesidir[304].

Asgari geçim indirimi ve vergi harcamaları esas olarak iktisat ve vergi politikalarına uygun biçimde yasama organı tarafından düzenlenir ve idare tarafından uygulanır. Bu yüzden gelirin yeniden dağıtımı ile ilgili olabileceği gibi büyüme ve istihdam sağlayıcı iktisat politikalarıyla da ilişkili olabilir. Vergi tekniği ile ilgili kısımda hem artan oranlılığa hem de asgari geçim indirimi yöntemine değinilmiştir.

---

[302] Weston, s.212-213.

[*] Üniter gelir vergisinde "belli bir dönem boyunca bir kişinin çeşitli kaynaklardan elde ettiği kazanç ve iratlar toplanır, toplam kazançtan varsa zararlar düşülür, mükellefin kişisel durumuna göre indirimler ve istisnalar uygulanılır ve geriye kalan artan oranlı vergilemeye tabi tutulur." **Bkz.** Gülay Akgül Yılmaz, **Kamu Maliyesi**, s.234.

[303] Gülay Akgül Yılmaz, s.218-219.

[304] Hüseyin Şen ve İsa Sağbaş, **Vergi Teorisi ve Politikası**, İkinci Baskı, Ankara: Kalkan Matbaası, 2016, s.235-236.

1.1.3.1. Geleneksel Ayırma Kuramı

Ayırma kuramı emek gelirinin vergi ödeme gücünün sermaye gelirine kıyasla daha düşük olduğu görüşüne dayanmaktadır. Çünkü çalışılmayan zamanlarda, hastalık ya da yaşlılık durumlarında emek geliri kesilmektedir. Sermaye ise her durumda yönetilebilen ve gelir getiren bir kaynak olarak tarif edilmektedir. Bu yüzden ayırma kuramı sermaye gelirlerinin emek gelirlerinden daha yüksek oranda vergilendirilmesini öngörmektedir. Sermaye gelirlerinde vergiden kaçınma ve vergi kaçırma olanakları daha yüksektir, elde edilen gelirin marjinal faydası daha düşüktür, istendiğinde emek geliri ile desteklenebilir ve sosyal sınıflar arasında dengeli bir dağılım için daha fazla vergilendirilme söz konusu olabilir[305].

1.1.3.2. Kaynağa Göre Ayrım

İlk ayrım mülk gelirleri ile kişisel gelir arasında yapılabilir. Mülk gelirlerinin kişisel gelirlere göre daha yüksek vergilendirilmesi gerektiğini düşünen iktisatçılar, mülk gelirlerinin emek gerektirmemesi, daha kalıcı olması, gelecekteki ihtiyaçlar için daha fazla tasarruf imkanı yaratması ve kişisel geliri elde etmek için belirli harcamalar yapılmak zorunda kalınması gibi sebepler ileri sürerler. Weston, kalıcılık faktörünü, kamu hizmetlerinin yürütülmesine olan ihtiyacın giderek artması ve bu hizmetler için istihdam edilen kalıcı kadroların kalıcı gelirlere sahip olduğunu ileri sürerek eleştirmektedir. Diğer bir ifadeyle aylık kişisel kazançların bir kısmı da mülk gelirleri gibi kalıcı olma özelliğine sahiptir. Yine de kalıcılık tartışması gelirin kaynağından ziyade karakteri ile ilgili bir tartışma konusudur. Mülk gelirlerinin kişisel gelirlere göre daha fazla vergi ödeme gücü doğurmasının sebebi olarak gelecekteki ihtiyaçlar için tasarruf imkanı yaratması faktörü yine kalıcılık tartışmasının alanına girer. Çünkü mülkün değeri kadar servet sahibi olunması belirli bir vadede bu servet tükeneceğinden geleceğe dönük avantajları kısıtlıdır. Ancak kalıcı mülkün ve bu mülkten elde edilen gelirin gelecekteki

[305] Nadaroğlu, s.320-321.

ihtiyaçlar için kullanılabilir olması gelecek için kesin olarak katkı sunma potansiyeli taşımaktadır[306].

Weston, tekel gelirleri ile sermaye gelirlerini birlikte değerlendirirken, tekel gelirlerinde ister sermaye tekeli ister doğal tekel olsun gelir bakımından tekel geliri olmayan gelirlere göre fazla vergi ödenmesini gerektirecek rasyonel bir sebep göremediğini belirtmektedir. Ancak tekel gelirlerinin, bu tekellerin kamu mallarından da faydalanması, diğer girişimcilerin aynı faaliyet için bu kamu mal ve hizmetlerinden faydalanamaması yüzünden bir vergi oranı farklılaştırmasına gidilebileceğini belirtmiştir. Sermaye gelirlerinde ise daha yüksek vergi alacak bir gerekçe olmadığını çünkü kişinin sermaye geliri elde etmesinin sosyal gerekçelerle değil kişisel etkinlikle temellendirilebileceğini ileri sürmektedir. Sermaye üzerine konulacak bir verginin, sermaye kazançlarını törpülemesi nedeniyle üretimde kullanılacak kaynakların piyasadan çekilmesine sebep olacağını ve böylece üretimin azalacağını da savunmaktadır[307].

1.1.3.3. Karaktere Göre Ayrım

Burada vergilendirmeye ve vergi adaletine ilişkin mesele, gelirin karakterinin yani kalıcı ve düzenli ya da geçici ve istikrarsız olmasının vergi oranları üzerinde bir değişikliğe gidilmesini gerektirip gerektirmediği ile ilgilidir. Gelirleri kendi karakterlerine göre eğer kalıcıysa kalıcı olarak, geçici ise geçici olarak vergilendirilecektir ancak tartışma vergi oranlarında farklılık söz konusu olduğunda başlamaktadır. Eğer vergi oranı karaktere göre farklılaştırılacaksa bu ancak gelirin gelecekte de tatmin sağlayıp sağlamayacağı ile ilgilidir. Burada genel kabul görmüş doktrin, istikrarsız gelirlerin geçici gelirlere göre geçici gelirlerin de kalıcı gelirlere göre daha az vergilendirilmesi gerektiğidir. Çünkü gelir ne kadar kalıcı olursa gelecekte hastalık ya da emeklilik zamanlarında kişiye, o kadar fazla harcama yapabilme kabiliyeti

[306] Weston, 214-216.

[307] Weston, s.217-220.

sağlamaktadır. Söz konusu ayrım emek geliri ile sermaye geliri arasındaki ayrımla benzer mantık çerçevesine sahiptir[308].

1.1.3.4. Miktara Göre Ayrım

Vergilendirme ve vergi adaleti bakımından gelirlerin kaynağından ve karakterinden daha önemli olan konu gelirin miktarıdır. Ödeme gücü de, artan oranlılık da gelirin miktarına göre belirlendiğinde vergi ödeme kabiliyetini daha iyi yansıtmaktadır. Karakter ve kaynak faktörleri aynı kabul edildiğinde de vergilemenin gelirin miktarına göre düzenlenmesi mümkün olabilir ve adalete uygunluğu da asgari düzeyde sağlanmış olur. Adalet bağlamında daha ayrıntılı olarak incelendiğinde gelirin miktarı göreceli vergi ödeme kabiliyeti üzerinden ele alınmalıdır. Bireylerin vergi ödendikten sonra ellerinde kalan ekonomik kaynakların sağladığı tatmin ya da vergiye ayrılan miktardan gördükleri zararlar diğer bireye göreceli olarak eşit olmalıdır. Bu konu ödeme gücü kavramı için de benzer şekilde kabul edilir. Weston bu noktada, "gelirin miktarı göz önünde bulundurulduğunda verginin oranı göreceli eşitlik gözetilerek nasıl belirlenmelidir" sorusunu sorar. Weston'a göre kaynağı ne olursa olsun gelirden kast edilen kişisel toplam gelirdir. Bu yüzden gelirin türleri arasında vergi oranı bakımından adaletsizlik olmamalıdır. İdari ya da başka nedenlerle adaletsizliğe yönelim olmamalıdır. Adaletli olması vergi oranının ne olacağı sorusunun cevabı değildir elbette. Uzun tartışmalar sonunda Weston'un vardığı sonuç, oransal ve artan oranlı bir vergiye, vergi mükelleflerinin göreceli ödeme güçlerini tam olarak kavrayacak şekilde, aynı zamanda ekonomi üzerinde bozucu, saptırıcı etkiler doğurmadan ulaşılabilmesi gerekmektedir[309].

Ödeme gücü ilkesi çerçevesinde vergilemede adaletten bahsedilirken sıkça değinilen fedakarlık teorilerinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Fedakarlık teorileri başlıca dört görüş altında değerlendirilebilir. Bunlar; eşit fedakarlık teorisi, oransal fedakarlık teorisi, eşit marjinal fedakarlık teorisi ve en az fedakarlık teorisidir. Eşit fedakarlık teorisine göre vergi yükleri öyle ayarlanmalıdır ki her vergi mükellefi bir diğer

[308] Weston, s.221-224.

[309] Weston, s.224-246.

vergi mükellefiyle tam olarak eşit miktarda fayda kaybına uğramalıdır. Oransal fedakarlık teorisine göre her mükellefin vergi olarak vazgeçtiği faydanın gelirine oranı diğer mükelleflerin vazgeçtikleri faydaların gelirlerine oranına eşit olmalıdır. Eşit marjinal fedakarlık teorisine göre mükelleflerin yüklendikleri marjinal fayda kayıpları (disutility) eşit olmalıdır. En az fedakarlık teorisine göre ise doğrudan ya da dolaylı olarak feda edilen faydaların toplamının bu fedakarlık yapıldıktan sonra arta kalan gelirlerine oranı mümkün olabildiğince az olmalıdır[310]. Alt varsayımları ile birlikte değerlendirildiğinde fedakarlık teorilerinin artan oranlılığı gerektirdiği mantıklı bir çıkarsama olarak geçerlidir[311]. Bu yüzden de artan oranlılık, hem geçmişte hem de modern ekonomik sistemlerde ödeme gücünün kavranmasında kullanılan temel araç olarak karşımızda durmaktadır.

1.1.4. Gelirin Yeniden Dağıtımı İlkesi

Vergilerin toplanması, adalet ilkeleri kapsamında gerçekleştirildiğinde ve bu ilkelerin ihlali ancak sosyal politikaların amaçları için mümkün olduğunda, gelirin yeniden dağıtımının birinci aşaması başarı ile yerine getirilmiş olacaktır.

Ancak yeniden dağıtımın birinci aşaması tamamlanmadan önce modern müdahaleci ekonomiler için geçerli olan vergilemenin yeniden dağıtım ilkesine de değinmek gerekir. Bu ilke vergilemenin ahlaki ve sosyal ilkeleri arasında yer alır. Elbette gelirin ve servetin yeniden dağıtılması günümüzde sadece ahlaki ve sosyal çerçevede değil iktisat politikalarının başarıya ulaşması için de arzu edilen bir durumdur[312].

Yeniden dağıtıcı maliye politikaları modern yaklaşımlara göre fonksiyonel gelir dağılımını etkilemektedir ancak bunu kişisel gelir dağılımını değiştirerek başarabilecektir. Kişisel gelir dağılımıyla fonksiyonel gelir dağılımı bir diğeriyle ilişkili olduğundan uzun dönemli ve istikrarlı politikalar, kişisel gelir dağılımı üzerinden

[310] Elmer D. Fagan, "Recent and Contemporary Theories of Progressive Taxation", **Journal of Political Economy**, Vol.46, No.4, (1938), s.458.

[311] Fagan, s.459.

[312] Neumark, s.202.

hareketle emek gelirinin lehine bir durum oluşturacaktır. Vergilemenin, gelirin yeniden dağıtımı ilkesi; vergi ödeme gücünün kavranmasının yeterli olmayacağı, bunun ötesinde artan oranlı bir rejimin uygulanması gerektiği, bu sayede piyasa mekanizması ile meydana gelen birincil dağılımdaki farklılıkların azaltılması ve daha adil bir gelir ve servet dağılımına ulaşılabilmesi görüşü çerçevesinde tanımlanmaktadır.[313]

Bu tanımdan da anlaşılabileceği üzere, vergileme ilkeleri adalet ve gelirin yeniden dağılımı üzerine bir takım temel yaklaşımları içermektedir. Modern ekonomilerde bu yaklaşımların en önemlilerinden biri ise vergilerin artan oranlılığı olarak karşımıza çıkar. Vergilerin artan oranlılığı vergilemenin tekniğine dair ve uygulanan tekniklerin gelirin yeniden dağıtımı üzerindeki etkilerinin irdelenmesini gerektirmektedir.

1.2. Vergi Tekniği Bağlamında Gelirin Yeniden Dağılımı

Vergiler teknik olarak oranlarına ilişkin özelliklerine göre; sabit miktarlı vergiler, düz oranlı vergiler, artan oranlı vergiler ve azalan oranlı vergiler olarak sınıflandırılmaktadır. Azalan oranlı vergiler, artan oranlı vergilerin özel bir türü olarak ele alındığından burada ayrıca değinilmeyecektir.

Sabit miktarlı vergilerde oransallık söz konusu değildir. Hatta azalan oranlı olarak da görülebilir çünkü vergi tutarı matrahtan bağımsız olarak önceden saptanır. Önceden saptanan bir tutar matrah arttıkça bu matrah içinde daha az bir orana isabet edecektir[314]. Bu tür vergilere spesifik vergiler ya da birim vergileri adıyla rastlamak da mümkündür. Sadece vergi tekniği tarafından bakıldığında, sabit miktarlı vergiler ile oransal vergilerin farklı rekabet koşulları altında farklı avantajlı taraflara sahip oldukları tartışılmıştır. Eğer tam rekabet kusursuz bir şekilde mevcutsa oransal (ad-valorem) vergiler ile birim vergileri arasında bir fark olmayacaktır. Ekonomik koşullar tam rekabetten uzaklaşıp monopol koşullarına yaklaştıkça ad-valorem vergilerin tercih edilmesi fiyatlar genel

[313] Neumark, s.209-210.

[314] Nadaroğlu, s.255.

seviyesi için daha uygun olacaktır[315]. Ancak sabit miktarlı vergileme, doğal olarak gelirin yeniden dağılımı ve vergilemede adalet amaçlarına uygun bir vergileme tekniği değildir.

1.2.1. Düz Oranlı Vergileme

Düz oranlı vergilemede vergi tutarı, vergi matrahının doğrusal bir fonksiyonu olarak ifade edilebilir. Vergi adaleti ve gelirin yeniden dağıtılması bakımından sabit miktarlı vergilemeye göre daha uygundur ancak yine de artan oranlı vergilemeye göre daha az adildir. Gelir adaletinin oldukça yüksek olduğu, ücret gelirlerinin ve diğer gelirlerin birbirlerine yakın olduğu çok gelişmiş bazı ülkelerde kendine uygulama alanı bulabilir. Ayrıca tek başına tüm vergi sistemine hakim olmasa da modern bir vergi sistemi içerisinde bazı vergi türlerine uygulanabilir. Yine de modern ekonomik sistemlerde düz oranlı vergilerin ödeme gücünü tam olarak kavradığı söylenemez. Düz oranlı vergileme hemen hemen her vergi sisteminde nesnel, dolaylı vergiler yoluyla uygulanmaktadır[316].

Düz oranlı vergilemeye ilişkin olarak vergi ödeme kabiliyetinin gelirin artmasıyla orantılı olarak artıp artmayacağı tartışılmaktadır. Bir görüşe göre gelirin artmasıyla birlikte medeniyetin mükelleflere sunduğu olanaklar artar. Bu durum ekonomik tatmin düzeyini yükseltecektir. Dolayısıyla verginin düz oranlı olması adalet bakımından yeterli olacaktır çünkü ekonomik tatminlerden arta kalan kısım ancak oransal olarak artabilir. Hem ekonomik tatmin düzeyi, hem bu tatminin sağlanmasından sonra gelirden arta kalan kısım hem de vergi ödeme kabiliyeti oransal olarak artmaktadır. Weston'a göre bu görüş çok sağlam dayanaklara sahip değildir. Weston, medeniyetin sunduklarının gelirden ve servetten daha hızlı büyüdüğünü ileri sürer[317]. Bu durumda yüksek gelir elde edenler medeniyetin sunduğu imkanlardan çok daha yüksek seviyelerde faydalanacak, elde ettikleri ekonomik tatmin artacak ve vergiden geriye kalan ekonomik kaynakları da bu

[315] Daniel B. Suits ve Richard A. Musgrave, "Ad Valorem and Unit Taxes Compared", **The Quarterly Journal of Economics**, Vol.67, No.4, (1953), s.604.

[316] Nadaroğlu, s.256-257.

[317] Weston, s.226-230.

oranda yükselecektir. Böyle bir durumda düz oranlı vergileme adaleti olumlu yönde etkileyemez.

1903 yılında yapılmış bir çalışmada bu ileri sürülebiliyorsa, yirmi birinci yüzyıl için değerlendirildiğinde haklılık payı daha da yükselmektedir. Ekonomik tatmin düzeyi de eğitim ve kültür düzeyi ile ilişkilidir. Eğitim ve kültür düzeyinin artması da önce servetin ya da gelirin artması ile mümkün olabilir. Bu argümanlar ortaya koyulduğunda oransal bir vergileme değil aksine artan oranlı bir vergileme daha uygun olacaktır.

1.2.2. Artan Oranlı Vergileme

Gelirin yeniden dağıtılması bağlamında ayrıntılı olarak incelenecek olan vergileme tekniği artan oranlılıktır. Genel ifadeyle, öznel dolaysız vergiler bakımından, vergi tutarının, vergi matrahının belirli bir seviyesine kadar matrahtan daha çok yükselmesi olarak tanımlanmaktadır[318]. Burada önce teknik bakımdan artan oranlılığın çeşitleri ve uygulamalarına değinilecek ardından da artan oranlılığın vergi ve gelir adaleti ile ilişkisi ele alınacaktır.

Artan oranlı vergilemede matrah büyüdükçe bu matraha uygulanacak olan vergi oranı da büyür. Hesaplanacak olan ortalama vergi oranındaki artış matrahtaki artışa eşit olduğunda düz artan oranlılık, matrahtaki artışa göre daha az artış olduğunda azalan artan oranlılık, matrahtaki artışa göre daha büyük bir artış olduğunda ise çoğalan artan oranlılıktan söz edilir[319]. Artan oranlılığın türlerine göre oluşturdukları farklılıklar Şekil 3'te görsel olarak sunulmaktadır.

Vergilerin yeniden dağıtıcı rolü kapsamında artan oranlılık oldukça eski zamanlara dayanan, ilk prensip çalışmaları ihmal edilirse ondokuzuncu yüzyıl başındaki monarşilerden başlayarak günümüz modern demokrasilerine kadar gelmiş olan bir

[318] Nadaroğlu, s.257.

[319] Turhan, s.55.

yaklaşımdır. Seligman, "dereceli vergilendirme*" kavramı yerine, tersine artan oranlılık ve azalan oranlılık ile karıştırılmaması için, "artan oranlı vergilendirme" kavramını kullanmıştır[320].

Artan oranlılığın uygulanmasında tarife şekilleri oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Bu tarife şekilleri açık artan oranlılık, gizli artan oranlılık ve bileşik tarifeler olarak üç farklı başlık altında incelenmektedir. Açık artan oranlılık; basamak tarife, doğrusal tarife ve eğri tarife olarak alt gruplara ayrılmaktadır[321].

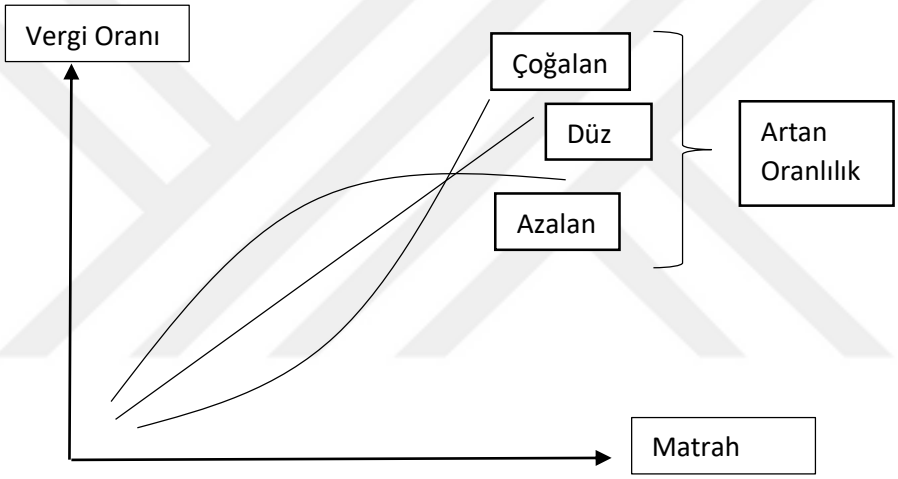

Şekil 3. Artan Oranlılık Türleri

Kaynak: Salih Turhan, Vergi Teorisi ve Politikası, s.55.

Basamaklı tarife aynı basamak içinde farklı gelirlere sahip olanların aynı oranda vergilendirilmelerinden dolayı vergi adaletini ve dolayısıyla gelir dağılımını bozucu etkilere sahiptir. Bu özellikleri nedeniyle uygulamada terk edilmiştir. Doğrusal tarife ise söz konusu artan oranlılık doğrusunun eğiminin belirlenmesindeki zorluklardan dolayı tercih edilmemektedir. Eğer doğrunun eğimi çok dik olursa belirli bir seviyeden sonra

* "Graduated taxation" teriminin azalan oranlı vergilendirmede de mümkün olabileceğini, bu yüzden "progressive taxation" teriminin tercih edildiğini belirtmektedir. Türkçe'de de aynı karışıklık söz konusu olacağından burada ifade etme ihtiyacı duyulmuştur.

[320] Edwin R. A. Seligman, "The Theory of Progressive Taxation", **Political Science Quarterly**, (1893), s. 221.

[321] Turhan, s.59-72.

ödeme gücü kavranamamakta ve vergi adaleti ile gelir dağılımı bakımından olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır. Eğer eğim çok yatık olursa bu kez de orta gelir grupları bakımından vergi yükü oldukça azalır ve vergileme potansiyeline ulaşılamamış olur. Bu nedenlerle eğri tarifeli artan oranlılık uygulamada oldukça yaygındır ve en sık karşılaşılan temel modeli dilim usulüdür. Her bir dilim için ödenecek vergi tutarının sabit olduğu ve üst dilime geçen tutar için yeni hesaplamaların söz konusu olduğu bu usül de tamamen kusursuz değildir ancak hem vergi adaletinin hem de gelirin yeniden dağıtımının gereklerini mümkün olduğunca yerine getirmektedir[322].

Artan oranlılığın uygulamadaki başarısı tarife içindeki dilim adedine ve bu dilimlerin kapsadığı gelir grubunun büyüklüğüne ayrıca her bir dilime uygulanan tarifenin artma oranına göre değişebilir. Dilim sayısı fazla olduğunda daha yüksek dereceli bir artan oranlılıktan söz edilmektedir. Dilim sayısı yetersizse ve her bir dilimdeki gelir grubu daha fazla kişi barındırıyorsa, bu dilimler ile en üst dilim kendi içinde düz oranlı vergilemenin geçerli olduğu alanlar olmaktadır. Böyle bir dilim sistemiyle ne dikey adaletin ne de yatay adaletin elde edilmesi mümkün olabilir[323].

Gizli artan oranlılık genellikle vergi indirimleri ya da artırımları yoluyla düz oranlı tarifelerin uygulamada artan oranlılığa dönüştürülmesi olarak ifade edilebilir. Düz oranlı bir tarifede asgari geçim uygulaması ya da örneğin veraset ve intikal vergisinde akrabalık derecelerine göre indirimler ya da zamlar uygulanması bu tür bir tarifeyi artan oranlı hale getirmektedir[324].

Kombine tarifeler ise artan oranlılığın düz oranlılık ile bir arada kullanımına karşılık gelmektedir. Aslında tüm artan oranlı tarife uygulamalarında son dilimden sonra tek bir oran uygulanması bu tarifenin kombine bir tarife olduğunu göstermektedir. Türk Vergi Sistemi'nde de olduğu gibi hem asgari geçim indirimi uygulaması hem de son

[322] Turhan, s.61-68.

[323] Akgül Yılmaz, s.242.

[324] Turhan, s.68-69.

dilimden sonra tek oranlılığın mevcut olması kombine tarifenin vergi uygulamarında doğal olarak karşılaşılan bir durum olduğunu göstermektedir[325].

Artan oranlı vergilendirmenin gelirin yeniden dağıtımında tamamıyla başarılı olduğunu söylemek zordur. Hatta artan oranlı vergi tekniğinin uygulandığı bir çok ekonomide ekonomik büyüme ile birlikte gelir dağılımındaki adaletin bozulduğu da gözlemlenmektedir. Bunlara neden olarak artan oranlılığın, vergi indirimleri ve sosyal güvenlik katkılarına ilişkin tavan tutarlarının düşüklüğü nedeniyle bozulması gösterilebilir. Bu bozucu etkilere rağmen artan oranlılığın gelirin yeniden dağıtımına etkisiz olduğu da söylenemez. Ancak ülkelerin daha etkin bir artan oranlılık yolunda atacağı çok fazla adım bulunmaktadır. Marjinal vergi oranlarının düşürülmesi yoluyla düşük gelirliler üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi bu adımlardan biridir[326].

Musgrave, Thin ile birlikte yapmış olduğu çalışmasında gelir dağılımında daha adil bir düzeyin yakalanması için gerekli olan artan oranlılığın, "etkin artan oranlılık" olduğunu ileri sürer. Etkin artan oranlılığın tarifinde Lorenz Eğrisi'nden ve Gini Katsayısı'ndan da yararlanılmıştır. Buna göre vergilendirmeden sonraki eşit dağılım katsayısının vergilendirmeden önceki eşit dağılım katsayısına bölünmesi ile etkin artan oranlılık göstergesi elde edilmektedir. Bu hesaplama sonucunda ortaya çıkan değer 1'den büyükse artan oranlılık, 1'e eşitse oransallık, 1'den küçükse tersine artan oranlılık söz konusudur. Musgrave ve Thin, etkin artan oranlılık kavramının vergilerin gelir adaletini sağlayıcı yönüne dair doğrudan bir araç olduğunu ancak tahminlere dayalı olsa da oldukça kullanışlı bir araç olduğunu ileri sürmektedirler[327].

Artan oranlılığın gelirin yeniden dağıtımı üzerindeki etkilerini incelerken dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da vergilerin istihdam piyasasına katılım kararları üzerinde yarattığı etkidir. Eğer emek arzı elastik olmayan bir yapıdaysa artan oranlılığın

[325] Turhan, s.70-72.

[326] Willem Vermeen, Rick Van Der Ploeg and Jan W. Timmer, **Taxes and the Economy: A Survey on the Impact of Taxes on Growth, Employment, Investment, Consumption and the Environment**, 2008, Edward Elgar Publishing, s.78.

[327] Richard A. Musgrave ve Tun Thin, "Income Tax Progression, 1929-48", **Journal of Political Economy**, Vol.56, No.6, (1948), s.510-514.

yüksek düzeyde olması gelir eşitsizliğini kademeli olarak düşürmek için faydalı olacaktır. Ancak emek arzı elastik olduğunda normalde uzun vadede karşılaşılacak olan büyümenin bozulması ve eşitsizliğin artması durumları, faktör getirilerindeki etki nedeniyle çok daha kısa vadede gerçekleşecektir. Emeğin sabit olduğu varsayıldığında, artan oranlılıktaki bir artış, uzun dönemde büyüme ve eşitsizlik arasında bir ödünleşmeyi ifade eder. Eğer politika yapıcılar artan oranlılığın seviyesini yükseltirlerse gelir dağılımındaki eşitsizliklerle birlikte büyüme oranları da uzun vadede azaltılmış olur. Bu ödünleşme ancak birinci aşamadaki temel vergi oranının düşürülmesi ile aşılabilir. Eğer başlangıçtaki vergiler belirli bir oranda düşürülürse hem yeterli miktarda büyüme hem de az ama asla önemsiz olmayan bir gelir eşitsizliği iyileşmesi sağlanabilir[328].

Ödeme gücü ilkesinin benimsenmesi vergilemeye ilişkin görüşlerin artan oranlılık etrafında şekillenmesine neden olmaktadır. Ancak artan oranlılığa gerek olmadığını oransallığın ödeme gücünü kavramada yeterli olacağını ileri süren ya da artan oranlılığın teorik olarak olumlu bir yaklaşım olduğunu ancak uygulamadaki zorlukların aşılamayacağını savunan iktisatçılar da vardır. Artan oranlılık temelde vergi ödeme kabiliyetinin gelirden daha hızlı arttığı fikrinin kabul edilmesine dayanmaktadır. Vergi ödeme kabiliyeti gelir arttıkça artar çünkü gelirden zorunlu ihtiyaçlara ayrılan kısım artmamakta ve başka ihtiyaçlar, lüks ya da zevk için ayrılabilecek kısım artmaktadır. Ayrıca düşük gelirlilerin daha az vergi ödeyerek katlandıkları marjinal fedakarlık, yüksek gelirlilerde daha yüksek düzeyde vergi ödendiğinde ortaya çıkmaktadır. Vergi sistemi ile hedeflenen, bireylerin ödedikleri vergiler nedeniyle öznel olarak aynı yoğunluğu hissetmeleri ise o zaman gerçekte ölçülemeyen bir ideal belirlenmiş denilebilir. Bu durumda, bu ideale ulaşmak için oransal, artan oranlı ya da tersine artan oranlı vergilerin tercih edilmesi gerektiği matematiksel olarak ileri sürülemez. Çünkü ulaşılması gereken ideal ölçülemezdir. Bu yüzden artan oranlılığın uygunluğu da ancak öznel fedakarlıklar üzerinden yorumlanabilmektedir. Tüm bu teorik tartışmalara rağmen, eğer bir hükümet vergi oranlarını ve vergi sistemini zorunlu işlevlerini yerine getirmeye yetecek kadar vergi toplamaya, bu vergileri bireyler arasında adil şekilde dağıtmaya ve ödeme gücünü

[328] Murat Koyuncu ve Stephen J. Turnovsky, "The Dynamics of Growth and Income Inequality under Progressive Taxation", **Journal of Public Economic Theory**, Vol.18, No.4, (2016), s.582.

nesnel şartlara ve nesnel ekonomik koşullara göre belirlemeye uygun şekilde tasarlamışsa yükümlülüklerini yerine getirmiştir denilebilir. Böyle bir vergi sisteminin öznel olarak denk yoğunluklar ve hissiyatlar ürettiği de söylenebilir[329].

Artan oranlılık ile ilgili tartışılması gereken diğer bir husus da etkinlik ile artan oranlılığın ilişkisidir. Ülkelerin arzu ettiği artan oranlılığın derecesi ne olursa olsun bu seviyeye olabilecek en etkin şekilde ulaşılması esastır. Etkinlik arayışı bariz şekilde dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri olsa da vergi sistemlerinden pek azı bu arayışı olumlu şekilde sonuçlandırabilmektedir. Gelirin yeniden dağılımı toplumsal bakımdan istenen bir adalet mekanizması olsa da eğer uygulamada etkinsiz şekilde gerçekleşirse uzun vadede toplumun zararına bir hamle yapılmış olur. Tüm bu nedenlerden dolayı birincil gelir dağılımı iyi analiz edilmeli, vergi politikası ile ilgili bir değişikliğe hangi toplum kesimlerinin nasıl tepki verdiği anlaşılmalı ve vergilerin saptırıcı etkileri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır[330].

1.3. Vergi Türleri Bağlamında Gelirin Yeniden Dağılımı

Vergilerin sınıflandırılması meselesi literatürde oldukça farklı biçimlerde ele alınmıştır. Bu sınıflandırma yaklaşımlarından her biri vergilerin farklı boyutlarını esas almaktadırlar ancak bu sınıflandırmalar bir diğeriyle çatışmak zorunda değildir. Bu yüzden gelirin yeniden dağıtımını vergi türleri bağlamında incelerken, gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergiler ile harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergiler şeklinde karma bir ayrımdan yararlanılacaktır. OECD'nin yaptığı sınıflandırmada da dolaysız vergilerin altında gelir vergileri, sosyal güvenlik katkıları ve servet vergileri, dolaylı vergilerin altında ise katma değer vergileri ve diğer harcama vergileri yer almaktadır[331].

[329] Weston, s.231-245.

[330] Laura Abramovsky, Paul Johnson ve David Phillips, "Tax Design in Turkey and Other Middle Income Countries: Lessons from the Mirrlees Review", **Economic Research Forum**, TÜSİAD, Koç Univ., (June 2013), s.30.

[331] Vermeen, Ploeg and Timmer, s.61.

1.3.1. Dolaylı – Dolaysız Vergiler ve Gelirin Yeniden Dağılımı

Geleneksel kamu maliyesi akımları ekonomi üzerinde daha az saptırıcı etkiye sahip olduğunu düşündükleri harcama vergilerini gelir vergilerine tercih etmektedirler. Ancak gelişmiş ve ileri derecede sanayileşmiş ülkelerde gelir vergilerinin harcama vergilerinden daha baskın oldukları görülmektedir[332]. Krussel v.d.'ye göre bu konudaki geleneksel literatür ekonomideki gerçek uygulamaları yansıtmamaktadır. Eğer gelir vergileri, yeniden dağıtıcı transferlerle birlikte uygulanırsa, ekonomide daha yüksek çıktı seviyesine ulaşılmaktadır ve refah şartları iyileşmektedir. Uygulanan simülasyona göre sadece gelir vergilerinin bulunduğu bir ekonomi sadece harcama vergilerinin bulunduğu bir ekonomi haline getirilirse herkesin durumu aynı anda kötüleşmektedir[333]. Dolaysız vergilerin gelirin yeniden dağıtımı bakımından olumlu etkileri sadece genel refah düzeyinin artışı ile sınırlı değildir. Doğrudan dağıtımsal etkileri de mevcuttur.

Bir toplum ihtiyaçlar bakımından homojen, zevkler bakımından heterojen kabul edildiğinde, aynı refah düzeyindeki hane halklarının kendi tercihlerine dayanmayan ihtiyaçlar bakımından aynı oranda dolaylı vergiye yükümlü tutulmaları beklenebilir. Ancak zorunlu ihtiyaç olmayan ama tüketiminden zevk duyulan ürünler üzerindeki vergiler farklılaşabilir. Bu durumu dikkate alan bir mikrosimülasyonda, iki oranlı bir harcama vergisi sisteminin yüksek düzeyde yeniden dağıtıcı olduğu tespit edilmiştir[334]. Decoster v.d. tarafından yapılan başka bir mikrosimülasyon çalışmasında, karma bir vergi sisteminde sosyal güvenlik katkılarında meydana gelen bir azalmanın katma değer vergisi oranlarında yapılan artışlarla telafi edildiği bir ortam tasarlanmıştır. Bu simülasyon sonucunda sosyal güvenlik katkılarının azalışı tüm gelir grupları üzerinde satınalma gücünde artışa sebep olsa da en düşük gelir gruplarının satınalma gücündeki bu artış katma değer vergisi oranlarındaki artışın yarattığı fiyat yükselişleri tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bu durumda harcama vergilerinde artış planlanıyorsa, mevcut gelir

[332] Per Krusell, Vincenzo Quadrini ve Jose Victor Rios-Rull, "Are Consumption Taxes Really Better than Income Taxes?", **Journal of Monetary Economics**, Vol.37, No.3, (1996), s.476.

[333] Krussel v.d., s.499-500.

[334] Andre Decoster, Eric Schokkaert ve Guy Van Camp, "Is Redistribution Through Indirect Taxes Equitable?", **European Economic Review**, Vol.41, No.3-5, (1997), s.607.

vergilerindeki artan oranlılığın daha da yükseltilmesi gerekliliği ileri sürülmüştür[335]. Harcama vergilerinin artışından zarar gören düşük gelir grupları, artan oranlı vergilendirmenin yükseltilmesi ile sağlanacak ek kaynaklarla desteklenebilir.

Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünler bakımından dolaylı vergilerin düzenlenmesi üzerine yapılmış çalışmalardan bir diğerinde, Boadway ve Song, geleneksel yaklaşımda artan oranlı bir gelir vergisi sisteminde belirli şartlar yerine gelirse yeniden dağıtıcı işlev gerçekleşir ve harcama vergilerinin uygulanmasına gerek kalmaz şeklindeki kanıya ters bulgulara ulaşmışlardır. Gelir vergisinin artan oranlılığının optimal durumdan uzak olduğu hallerde lüks mallar vergilendirilmeli ve temel ihtiyaç mallarının vergilendirilmesi isteğe bağlı olmalıdır. Gelir vergisindeki artan oranlılık optimal durumdaysa ancak düşük gelirli hanehalkları lüks tüketim yapacak refah düzeyinde değillerse, ideal olan zorunlu ihtiyaç mallarının lüks mallardan daha düşük oranlarda vergilendirilmesidir[336].

Benjamin Okner, Amerika odaklı bireysel gelir vergilerini ele aldığı çalışmasında gelirin yeniden dağıtımının önemli bir ulusal amaç olduğunu vurgularken, bireysel gelir vergilerinin doğrudan etkilerinin değil indirimler uygulandıktan sonraki net etkilerinin ekonomide bireysel gelir dağılımını tespitte kullanılabileceğinin ancak her durumda sosyal transferlerin gelirin yeniden dağıtımı için hayati öneme sahip olduğunun altını çizmektedir[337].

Dolaylı vergilerin, dolaysız vergilerle harmanlanmış ve transferlerle desteklenmiş şekilde bir vergi sistemi içinde yer almasının etkinlik kaybına sebebiyet vermeden gelir dağılımını adil hale getiren ve refahı artıran etkileri olduğu Correia tarafından

---

[335] Andre Decoster v.d., "Microsimulation of Indirect Taxes", **International Journal of Microsimulation**, Vol.4, No.2, (2011), s.54.

[336] Robin Boadway ve Zhen Song, "Indirect Taxes for Redistribution: Should Necessity Goods Be Favored?", **Research in Economics**, Vol.70, No.1, (2016), s.82.

[337] Benjamin A. Okner, "Individual Taxes and the Distribution of Income", James D. Smith (Ed.), **The Personal Distribution of Income and Wealth** içinde (45-74), NBER, 1975, s.66-67.

gösterilmiştir. Bu sonuçlar harcama vergileri ile vergi yükünün düşük gelirli ve orta gelirli sınıflar üzerine kaydırılacağı görüşü ile çatışmaktadır[338].

Almanya'da katma değer vergisi sistemi üzerine yapılmış bir çalışma sonuçları arasında, eğer optimal bir gelir vergisi ya da transfer sistemi mevcut değilse, yüksek gelir gruplarının tükettiği mallar üzerinden daha yüksek vergiler alınması gerektiği ileri sürülmüştür. Ancak daha önce belirtildiği gibi, bu çalışmada da vergi sisteminde tek tipliliğin hem kaynak dağılımı hem de gelirin yeniden dağıtımı boyutları nedeniyle reddedilmesi gerektiği vurgusu oldukça önemlidir[339].

Katma değer vergileri, modern ekonomilerde çoğunlukla farklı boyutlarda oran değişiklikleri ile uygulanmaktadır. Temel ihtiyaç maddelerinde düşük oranlı katma değer vergileri uygulandığı bilinmektedir. Bu yönüyle hanehalkı gelirleri arttıkça zorunlu ihtiyaçların genel tüketim içindeki oranı düşmekte ve katma değer vergisi yüksek gelirli gruplardan daha fazla tutarda tahsil edilmektedir. Ancak bu durum harcama vergilerinin tersine artan oranlı kimliğini değiştirmemektedir. Bazı ülke uygulamalarında daha az tersine artan oranlılık, bazılarında ise daha fazla tersine artan oranlılık mevcuttur. Harcama vergilerine konu olan mal ve hizmet türlerinin ayrıştırılarak incelendiği çalışmada O'Donoghue v.d. harcama vergilerinin tersine artan oranlılığına dikkat çekmiştir. Yazarlara göre en önemli yeniden dağıtıcı araçlar sosyal harcamalar ve transferler, ardından dolaysız vergiler ve en sonra dolaylı vergilerdir. İlk iki araçla birlikte kullanıldığında dolaylı vergilerin yeniden dağıtıcı etkisi neredeyse nötr olarak gözlemlenmiştir[340].

Kişisel gelir vergisindeki yükün bir kısmının harcama vergilerine kaydırıldığı uygulamalar da mevcuttur. Bunlardan biri 1988-1993 arasında Belçika'da yapılan vergi reformudur. Reform kapsamında en üst vergi oranları azaltılmış buradan kaynaklanan

---

[338] Isabel Correia, "Consumption Taxes and Redistribution", **American Economic Review**, Vol.100, No.4, (2010), s.1691.

[339] Helmut Kaiser ve Bernd Spahn, "On the Efficiency and Distributive Justice of Consumption Taxes: A Study on VAT in West Germany", **Journal of Economics**, Vol.49, No.2, (1989), s.215-216.

[340] Cathal O'donoghue, Massimo Baldini ve Daniela Mantovani, "Modelling the Redistributive Impact of Indirect Taxes in Europe: An Application of EUROMOD", (No. EM7/01), **EUROMOD Working Paper**, (2004), s.19-21.

kayıp harcama vergileri ile telafi edilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde Belçika'daki vergi reformunu inceleyen çalışmanın sonuçları, bireysel gelir vergisi sisteminin artan oranlılık özelliğini korumasına rağmen yeniden dağıtıcı etkilerinin törpülendiğini, dolaylı vergilerin olumsuz yeniden dağıtıcı etkilerinin arttığını ve birlikte değerlendirildiğinde reformun gelirin yeniden dağılımını olumsuz etkilediğini ileri sürmektedir. Ayrıca bu reformun en olumsuz etkilediği gruplar gelir dağılımında en altta yer alan gruplar olmuştur. Sonuçlar genel olarak kişisel gelir vergisi sistemindeki artan oranlılığın, harcama vergilerindeki tersine artan oranlılık tarafından domine edildiği ve böylece gelir dağılımında olumsuz çıktılar elde edildiği yönünde bilgi vermektedir[341].

Dolaylı vergiler ekonominin geri kalanından soyutlanarak bir model içinde incelendiğinde, yeniden dağıtıcı etkilerinin oldukça kısıtlı olduğu görülmüştür. Üstelik bu durum ekonomideki eşitsizlikler abartılı olarak kurgulandığında bile geçerlidir. Bu yüzden sadece dolaylı vergilerle tasarlanmış bir vergi sisteminin gerçek dünyada daha da az yeniden dağıtıcı etkilere sahip olacağı çıkarımını yapmak mümkündür[342].

Bu çalışmalara ek olarak, Bachas, Gadenne ve Jensen, 31 ülkeden hanehalkı harcama verilerini kullanarak yaptıkları analiz sonucunda, gelirin artmasıyla birlikte kayıtdışı harcamaların sert bir biçimde azaldığını, kayıtlı ekonomiye geçildikçe harcama vergilerinin yükünün yüksek gelirli gruplar üzerinde kaldığını ve harcama vergilerinin bu yolla artan oranlılık niteliğine kavuştuğunu ortaya koymaktadır[343]. Elbette bu durum kayıtdışılığın oranına bağlı olarak da değişecektir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde harcama vergilerinin uzun dönemli yansımalarını ve gelir dağılımı üzerindeki etkilerini inceleyen Poterba, özellikle alkol, tütün ve petrol ürünleri üzerinden alınan harcama vergilerinin bireylerin ömür süreleri boyunca oldukça dengeli bir dağılım gösterdiğini bu yüzden de tersine artan oranlılığın

[341] Andre Decoster ve GuyVan Camp, "Redistributive Effects of the Shift from Personal Income Taxes to Indirect Taxes: Belgium 1988–93", **Fiscal Studies**, Vol.22, No.1, (2001), s.99-100.

[342] Raaj Kumar Sah, "How Much Redistribution is Possible Through Commodity Taxes?", **Journal of Public Economics**, Vol.20, No.1, (1983), s.101.

[343] Pierre Bachas, Lucie Gadenne ve Anders Jensen, "Informality, Consumption Taxes and Redistribution", **NBER Working Paper Series,** No.w27429, (2020).

önemli ölçüde azaldığını, gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkilerinin literatürdeki standart analizlere göre daha düşük seviyede gerçekleştiğini ortaya koymuştur[344].

2. KAMU HARCAMALARININ GELİRİN YENİDEN DAĞILIMINA YÖNELİK ETKİLERİ

Kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkilerini incelemeden hemen önce kamu harcamalarının sınıflandırılmasına dair farklı yöntemler kullanıldığı hatırlanmalıdır. Burada yeniden dağılım üzerindeki etkilerin daha açıkça görülebilmesi için genel temaya uyum sağlanarak reel harcamalar ve transfer harcamaları şeklindeki ayrımdan yararlanılacaktır. Reel harcamalar kamu mal ve hizmetlerinin sunulması ve ayrıca kamu kesiminin kullandığı mal ve hizmetler için yapılan harcamaları kapsamaktadır. Transfer harcamaları ise kişilere ya da kurumlara yapılan üretken olmayan harcamalar olarak tanımlanmaktadır.

Kamu harcamaları farklı sınıflandırmalar altında ele alınmış olmasına rağmen, bu sınıflandırmalar idari ve ekonomik sınıflandırmalar olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. İdari sınıflandırma, organik sınıflandırma ve fonksiyonel sınıflandırmadan oluşur. Organik sınıflandırma harcamaların devlet içindeki idari birimlere göre tasnifidir. Fonksiyonel sınıflandırma ise kamu harcamalarının hangi kamu hizmeti için yapıldığını esas almaktadır. Ekonomik sınıflandırmalar, reel harcama – transfer harcaması ve cari harcama – yatırım harcaması ayrımları üzerine inşa edilmiştir. Aslında cari harcama – yatırım harcaması ayrımı, reel harcamaların kendi içinde bölünmesini ifade ettiği için, bilimsel sınıflandırmanın, reel harcamalar ve transfer harcamaları olarak ele alınması yerindedir[345].

Reel harcamalara örnek olarak savunma harcamaları ve eğitim harcamaları, transfer harcamalarına örnek olarak ise faiz ödemeleri ile emeklilik maaşı ödemeleri

[344] James M. Poterba, "Lifetime Incidence and the Distributional Burden of Excise Taxes", **NBER Working Paper Series**, No.2833, (1989).

[345] Nadaroğlu, s.154-162.

gösterilebilir. Reel harcamaların üretilen çıktılar üzerinde etkili olduğu, transfer harcamalarının ise dağılım üzerinde etkili olduğu üretim çıktılarına ise dolaylı etkiler yaptığı ifade edilmektedir[346]. Burada verilen örneklerin aksine eğitim ve sağlık harcamalarının dağıtımsal etkileri ve fırsat eşitliği seviyesinde yaptığı kalıcı değişiklikler nedeniyle ayni transferler altında incelendiği görülmektedir. Hem bahsedilen etkilerinden dolayı hem de piyasada özel olarak sunulan bir mal ya da hizmetin kamusal ve bedelsiz olarak vatandaşlara sunulmasından dolayı eğitim ve sağlık harcamaları ayni transfer olarak kabul edilmiş ve transfer harcamaları altında incelenmiştir.

Kamu harcamalarının gelir dağılımında eşitsizliği giderici etkileri analiz edilirken, kamu harcamalarının bu etkiler bakımından da ayrıştırılması yerindedir. Literatürde az rastlanan bir ayrıma göre, tıpkı vergilerde yapılan ayrım gibi kamu harcamalarını da gerileyici kamu harcamaları, oransal kamu harcamaları ve artan oranlı kamu harcamaları şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Tuncer, gerileyici kamu harcamalarının gelir dağılımını düşük gelir grupları aleyhinde bozan harcamalar olarak nitelendirmiştir. Oransal kamu harcamaları gelir dağılımını değiştirmez. Kamu harcaması yapılmadan önceki gelir dağılımı, harcama yapıldıktan sonra da aynı düzeyde kalmaktadır. Artan oranlı kamu harcamaları ise gelir dağılımını düşük gelir grupları lehine düzenleyen harcamalardır. Tuncer devletin tahvil faizi ödemelerini gerileyici, eğitim ve sağlık giderlerini ise artan oranlı kamu harcamalarına örnek olarak göstermiştir. Artan oranlı harcamaların artan oranlı vergiler ile birlikte uygulanması gelir eşitsizliğini hızlı bir şekilde düzeltecektir[347].

Klasik iktisadi görüşte, kamu harcamaları konusu sürekli olarak vergi gelirlerinin toplanması meselesinin gölgesinde, buna bağımlı olarak ele alınmıştır. Aslında uygulamadaki durum bundan farklıdır. Uygulamada hangi ihtiyaçların karşılanacağı ve hangi kamu harcamalarının yapılacağı belirli ve bağımsızken, bu harcamaların nasıl finanse edileceği kamu harcamalarına bağlı olarak şekillenmektedir. Ancak klasik maliye teorisinin analizleri sürekli olarak birinci durum etrafında şekillenmeye devam etmiştir.

---

[346] Hugh Dalton, **Principles of Public Finance**, London: Routledge and Keagan Paul Ltd., 1954, s.145.

[347] Selahattin Tuncer, **Kamu Maliyesi**, Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No.41, 1969, s.89.

Bu durum Keynesyen iktisatın kamu harcamalarını edilgenlikten etkenliğe taşıması ile değişebilmiştir. Fakat Keynesyen iktisatın ilgisi de genellikle kamu harcamalarının milli gelir üzerine etkileri bağlamında toplanmaktadır[348].

Kamu harcamaları genel ekonomik ve sosyal etkileriyle sosyal refah seviyesini etkiler ve genellikle bu etki olumlu yöndedir. Eğitim, sağlık ve bunlara benzer sosyal harcamaların bütçe harcamaları içindeki payı arttıkça toplumun refah seviyesinin yükseldiği varsayılmaktadır. Bu hizmetlere ayrılan maddi kaynakların hem nicelik olarak artması hem de etkin olarak kullanılması hizmetlerin kalitesini de artırarak devletin gelirin yeniden dağıtılması bağlamında işini kolaylaştırmakta ve işlevini yerine getirmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda eğitim, sağlık hizmetleri ve diğer sosyal harcamalar ülkelerin reel gelir düzeylerinin artmasına da hizmet etmektedir[349].

Kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkilerini doğrudan ve dolaylı etkiler başlıkları altında incelemek mümkündür. Kamu harcamalarının doğrudan etkileri kamu mal ve hizmetlerinin sunumu ile transfer programları aracılığıyla gerçekleşir. Kamu harcamalarının dolaylı etkileri ise ikincil ekonomik etkilerdir (göreceli fiyat etkileri).

Boratav'ın kamu harcamalarının analizinde önerdiği yöntemsel çerçeve gelir dağılımı üzerindeki doğrudan etkilerin incelenmesidir. İncelemenin reel harcamalar üzerinden yapılmasını uygun görür[*]. Bu inceleme yapılırken, kamu mal ve hizmetleri sunumunun artırılmasının hangi gruplara yarar sağladığı ve bu mal ve hizmetlerin sunumu için artan kamu harcamalarının yükünü kaldırabilmek için hangi grupların piyasadan elde ettikleri mal ve hizmetlerden ne ölçüde vazgeçtikleri ele alınmalıdır. İkinci olarak kamu harcamalarının ekonomiye yansımaları analiz edilmeli, kamu

[348] Korkut Boratav, **Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı Kavramlar ve Metot Meseleleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1965, s.195-196.

[349] Ayşegül Mutlu, "Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Desantralizasyonu" **Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar**, Güncel Yayıncılık 1, (2006), s.30.

[*] Boratav ikinci olarak kamu harcamalarının reel kamu harcamaları olarak analizini, transfer harcamalarının ise daha çok dolaylı negatif vergiler ve dolaysız negatif vergiler olarak ele alınmasını önerir ve bu şekilde inceleme yapar.

harcamalarının artışı ve kamu mal ve hizmetlerinin sunumundan özel kesimin üretimde kullandığı faktörlerin miktarının ve fiyatlarının nasıl etkilendiği araştırılmalıdır[350].

Bu çalışmada ilk olarak kamu harcamalarının hem doğrudan kamu mal ve hizmet sunumuna ilişkin etkileri hem de ikincil ekonomik etkileri ele alınacak ardından transfer harcamalarının detaylı incelemesi yapılacaktır. Çünkü özellikle içinde bulunduğumuz dönemde transfer harcamaları oldukça çeşitlenmiş, gelirin yeniden dağıtılması üzerindeki etkileri oldukça artmış ve buna uygun olarak literatürde incelenme sıklığı da çoğalmıştır.

Öncelikle kamu mal ve hizmetlerinin sunumu için yapılan kamu harcamalarını ele alırken bu türdeki kamu harcamalarının doğrudan tüketime yönelik olarak bedelsiz veya piyasa fiyatının altında bir bedelle vatandaşlara sunulduğu varsayılmaktadır. Bu varsayımın altında devletin ekonomideki rolüne yönelik ekonomik ve siyasi görüşlerin etkisiyle bir takım tartışmaların varlığından bahsedilebilir. Bazı görüşler bu mal ve hizmetlerin doğrudan tüketime konu olmadığını büyük çoğunluğunun piyasada üretilen mal ve hizmetlere ara mal girdisi olarak sunulduğunu savunmaktadır. Yine kamu kesiminin ekonomideki yerinin daraltılmasını savunan görüşler bazı kamu mal ve hizmetlerinin toplam refahı azaltıcı etkilere sahip olduğunu[*] savunmaktadır[351].

Gerek faydası bölünebilen kamusal mal ve hizmetlerin, gerekse faydası bölünemeyen kamusal mal ve hizmetlerin gelir dağılımına etkilerinin tam olarak saptanamayacağı, özel mala olan niteliksel yakınlıklarına göre az veya çok ikincil etkiler doğurdukları ve bu etkiler nedeniyle gelirin toplumsal gruplar arasında dağılımı üzerindeki etkilerinin değişken ve geçişken olduğu savunulmaktadır[352].

Nadaroğlu, hem kamu transfer harcamalarının hem de reel harcamaların gelirin fonksiyonel dağılımı üzerinde etkilere sahip olduğunu ileri sürmektedir. Transfer

---

[350] Boratav, s.195-196.

[*] Kayıtdışı ekonomi ve suç ekonomisi de ekonominin birer parçasıdır ve içinde bulundukları faaliyetler farklı şekillerde ekonomik çıktılar üzerinde etkili olmaktadır. Bundan dolayı kamu hizmetlerinden negatif etkilenenler arasında suçlular gösterilebilir. Hırsızlık yapan birinin iç güvenlik ve emniyetin sağlanmasına ilişkin kamu hizmetlerinden olumsuz yönde etkilendiğini söylemek mümkündür.

[351] Boratav, s.199.

[352] Boratav, s.205-212.

harcamaları vergilerin yarattığı etkinin tersine bir etki yaratmakta ve yönlendirildiği gruplar lehine üretim faktörlerinin gelirinin artışına sebep olmaktadır. Reel harcamalar sonucunda sunulan kamusal mal ve hizmetler de aslında ayni transferler olarak ele alınabilir. Bu durumda kamusal mal ve hizmetlerden yararlanan sosyal grupların gelirleri artacaktır. Nadaroğlu yarı kamusal nitelikte olan eğitim hizmeti ile bu konuyu örneklendirir. Herhangi bir kamu eğitim kurumunun bulunmadığı bir bölgede aileler çocuklarını mecburen özel eğitim kurumuna gönderirler. Ancak devlet, kamu harcamaları ile bu bölgeye bir eğitim kurumu açtığında aileler gelirlerinin bir kısmını özel eğitim kurumunun sunduğu hizmete harcamak yerine ücretsiz nitelikteki kamu hizmetinden faydalanarak çocuklarını bu eğitim kurumuna gönderebileceklerdir. Söz konusu kamu harcaması bölgede yaşayan ailelerin gelirlerinde önceden özel eğitim kurumuna ödedikleri miktarda bir gelir artışına sebep olur. Devletin sunduğu eğitim hizmetinden öncelikli olarak yararlananların düşük gelirli sosyal gruplar olduğu düşünüldüğünde, bu sosyal gruplar lehine oransal olarak gelir dağılımı düzenlenmiş olacaktır. Ayrıca, bir kimsenin gelirin yeniden dağıtılması sonucunda avantajlı konuma gelip gelmediğini tespit etmek için o kişinin devlete vergiler yoluyla aktarmış olduğu tüm kaynakların ve devletten tarafına aktarılan tüm nakdi ya da ayni kaynakların tespit edilebilmesi gerekir ki, bu da pek mümkün görünmemektedir[353]. Bulutoğlu, bu hesaplamalar ve mahsuplaşma sonunda ortaya çıkan iki kavramdan söz eder. Bu kavramlardan ilki "mali sömürü", ikincisi ise "mali temettü" kavramıdır. Bireylerin kamuya aktardığı kaynaklar ve tüm yansıma ve yerleşmelerden sonra kamu mal ve hizmetlerinden elde ettiği çıkarlar mahsuplaştırıldığında eğer çıkarlar çoğunluktaysa mali temettü, devlete aktarılan kaynaklar çoğunluktaysa mali sömürü meydana gelmiş olur[354]. Bu durumu uluslararası literatürde sıkça tartışılan fayda fonksiyonları üzerinden değerlendirdiğimizde ise bireylerin kamu mal ve hizmetlerinden elde ettikleri faydaların ve bu mal ve hizmetlere biçtikleri değerlerin son derece öznel olmasından dolayı kamu harcamalarının gelirin yeniden dağıtımı üzerindeki etkilerini saptamak daha da zorlaşmakta ve imkansıza yaklaşmaktadır.

---

[353] Nadaroğlu, s.168-169.

[354] Kenan Bulutoğlu**, Kamu Ekonomisine Giriş Devletin Ekonomik Bir Kuramı**, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1997, s.236.

2.1. Kamusal Mal ve Hizmetlerin Sunumu (Reel Harcamalar)

Kamu harcamalarının önemli bir kısmı kamu mal ve hizmetlerinin sunumu için ayrılmaktadır. Kamu mal ve hizmetleri kendine özgü nitelikleri gereği aynı anda birden çok kişi tarafından tüketilebilir. Tüketimlerinde rekabet yoktur. Faydaları tam anlamıyla bölünemez. Bu niteliklerinden dolayı bireylerin kamu hizmetlerine biçtikleri değer de tam olarak belirlenememektedir. Örneğin devletin yaptığı savunma harcamaları hane halkları arasında bölünemez çünkü savunma hizmeti için herkes farklı bir değer öngörebilir[355].

Gelir dağılımını transfer harcamaları kadar doğrudan etkileme kabiliyeti olmasa da reel harcamaların da etkileri söz konusudur. Örneğin kaynak dağılımının etkin ve adil olması reel harcamaların birincil etkisi olurken bu etkinlik ve adalet gelirin yeniden dağıtılması safhasında da olumlu etkiler doğurabilecektir. Temel olarak bölüm genelinde söz edildiği gibi, reel harcamaların bölgeler arasında, sosyal gruplar arasında ve üretim – tüketim ilişkileri üzerinde faydalanma oranına bağlı etkileri gelirin yeniden dağıtımını etkilemekte ancak kamu mal ve hizmetlerinin faydalarının bölünemezliği bu etkinin kesin bir şekilde ortaya koyulamamasına neden olmaktadır[356].

Özelilkle 1960'lı yılların başından itibaren, maliye politikalarının yansıma analizlerini yapan çalışmaların sayısı artmıştır. Bu çalışmaların belirli kısıtlılıklar altında yürütüldüğü de bir gerçektir. Vergi ve harcama politikaları sonuçları itibariyle değerlendirilmiş ve üretilen çıktılar akla yatkın tahminler üretmekten ileri gidememiştir. Bu çalışmalar genellikle yüksek gelir gruplarından düşük gelirli gruplara doğru gelirin yeniden dağıtıldığı ve ülkelerin mali sistemlerin bu yeniden dağıtımın aktörü olduğu sonucuna ulaşmaktadırlar. Kamu bütçelerinin harcama tarafı doğal olarak daha adil bir gelir dağılımına erişmek için birincil araç olarak görülmektedir. Kamunun yarı kamusal ve tam kamusal mallara sarf ettiği kaynakların gelirin yeniden dağılımını nasıl etkilediği ile ilgili olarak belirli değişkenler kullanılmış, bu değişkenler genellikle zayıf temsil

[355] Harvey S. Rosen ve Ted Gayer, **Public Finance**, Global Edition, 2014, s.264.

[356] Kamil Mutluer, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik, **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi**, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, (2007), s.128.

gücüne sahip olmuştur*. Gelir gruplarının bu harcamalardan ne kadar faydalandığı ve dolayısıyla gelirin bu gruplar arasında nasıl yeniden dağıldığı ise çözülememiş bir sorun olarak karşımızda durmaktadır[357].

Kamu harcamalarının gelirin yeniden dağıtımı üzerindeki etkilerine ilişkin olarak analizlere hanehalklarının mı yoksa bireylerin mi dahil edilmesi gerektiği literatürde bir tartışma konusudur. Bu konudaki görüşler zaman içinde değişmiştir. Bireylerin merkeze alındığı çalışmalar çoğunluktayken daha sonra hanehalklarının merkezde bulunduğu çalışmalar artmıştır. Aaron ve McGuire, literatürde sık rastlanmayan bir konuya dikkat çekmişlerdir. Bireyi ve bireyin gelir durumunu analiz eden çok fazla çalışmanın olduğu ancak bireye bağımlı hanehalkının çoğunlukla hesaba katılmadığını ifade ederken, kamu mallarının sunumundan doğan faydaların hanehalkı üzerinde olumlu dışsallıklar yarattığı ve gelir dağılımında bu konunun hesaba katılmasının da önemli olduğunu belirtmişlerdir[358]. Reynolds ve Smolensky, Amerika'da kamu harcamaları ve vergilerin gelir dağılımına etkilerini inceledikleri çalışmada, yeniden dağıtım kavramına dair önemli açıklamalar ve eleştiriler geliştirmişlerdir. Önceki çalışmalarda, özellikle geleneksel gelir dağılımı çalışmalarının analiz birimi olarak gelir gruplarını, aileleri ya da hanehalklarını esas aldıklarını ve bireylerin incelenmesinde yaşanan zorluklardan dolayı bireysel değerlendirmelerin ihmal edildiğini bildirmektedirler. Ancak Reynold ve Smolensky hem geliri elde eden hem de harcayan birim olarak bireyi analizlerine konu etmektedirler[359].

* Kamu mal ve hizmetlerinin sunumundan elde edilen öznel faydalar yansıma analizine doğrudan dahil edilemediği için vekil değişkenler kullanılmış ancak bu vekil değişkenlerin temsil güçleri yetersiz kalmıştır.

[357] Arthur J. Mann, ve Donald Perlis, "Utility Functions, Public Goods, and Income Redistribution" **Public Finance Quarterly**, Vol.5, No.1, (1977), s.9-22.

[358] Henry Aaron ve Martin McGuire, "Public Goods and Income Distribution", **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, (November 1970), ss.907-920.

[359] Morgan Reynolds ve Eugene Smolensky, **Public expenditures, taxes, and the distribution of income: The United States, 1950, 1961, 1970,** New York: Academic Press, (2013), s.12.

2.2. Göreceli Fiyat Etkileri (İkincil Ekonomik Etkiler)

Göreceli fiyat etkileri, kamu kesiminin yaptığı harcamaların ekonomideki yansımalarını ifade eder. Kamu kesimi, özel kesimden mal veya hizmet alımı yaptığında, özellikle bu alımın boyutu büyük olduğunda, söz konusu mal veya hizmetin piyasasında önce talep yönlü daha sonra da arz yönlü etkiler ortaya çıkar. Fiyat seviyelerinde değişimler gerçekleşir. Bu etkilerden ikincil ekonomik etkiler olarak bahsedilmektedir.

Rosen ve Gayer bu konuya konut piyasası üzerinden bir örnekle açıklık getirmektedirler. Örnekte, hükümetin düşük gelirli gruplar için bir konut sübvansiyonu programı yürüttüğü farz edilmektedir. Bu durumda sübvansiyonları alan kesimin avantajlı olduğu ve ödedikleri vergilerle bu sübvansiyona kaynaklık eden kesimin dezavantajlı olduğu düşünülebilir. Eğer dezavantajlı olduğu düşünülen kesim, programın uygulanmasından önce yararlanıcılara göre daha yüksek gelir grubunu temsil ediyorsa, o zaman bu programın geliri yeniden dağıtarak daha adil bir gelir dağılımı seviyesine ulaşılmasında katkı yaptığını söylemek mümkündür. Ancak basitçe ifade edilen bu mantıksal çerçeve bazı eksik değerlendirmeleri de barındırmaktadır. İşte burada da kamu harcamalarının ikincil etkileri, fiyat mekanizması üzerinde yarattığı değişiklikler devreye girmektedir. Düşük gelir gruplarının sübvanse edilmesi, bu grupların konut taleplerini artıracak, bu durumda konut piyasası program öncesine göre konutları daha yüksek seviyeden fiyatlayacaktır. Yüksek fiyatlar sübvansiyon alanların, bu kazanımlarından bir kısmını ev sahiplerine aktarmasına neden olacaktır. Dahası, konut talebi arttığında, konut üretimi de artış göstermeye başlayacağı için, bu inşaat faaliyetlerinde kullanılan girdilerin fiyatları da artacaktır. Sadece girdilerin fiyatları değil, bu faaliyet kollarında çalışan işçilerin ücretleri (emek girdileri) de artacaktır. Eğer bu girdilerin sahipleri orta ve üst gelir gruplarından ise o zaman sonuç daha az adil gelir dağılımı şeklinde gerçekleşir. Genel olarak kamu harcaması yapılan tüm programlar göz önünde bulundurulduğunda, bu harcamalar ister sübvansiyon ya da transfer olsun ister kamu mal ve hizmetlerinin sunumu olsun, hem tüketicilerin gelir seviyesini hem de bu mal ve hizmetlerin sunumu için kullanılan girdilerin üreticilerinin gelir seviyesini etkilemektedir. Söz konusu etkilerin hesaplanması da oldukça güç olduğu için, analizlerde genellikle faydaları elde

edenlerin gelir düzeylerindeki iyileşme dikkate alınır ve fiyat mekanizması üzerindeki etkilerin ihmal edilebilir olduğu varsayılır[360].

2.3. Transfer Harcamaları ve Kamu Sosyal Harcamaları

Kamu sosyal harcamalarının net bir tanımı yapılamamakla birlikte, sosyal gereksinimleri karşılama amacıyla yapılan, bir takım sosyal sorunlara çözüm getirme amacı taşıyan, yoksulluğun ve işsizliğin azaltılması için uygun kanallar içeren, gelir dağılımını iyileştirici etkiler yapması öngörülen ve ayrımcılıkların ortadan kaldırılması ile dezavantajlı kesimlerin korunması hedeflerine yönelmiş olan harcamaların sosyal nitelikteki harcamalar olduğunu[361] söylemek mümkündür.

Sosyal harcamaların sayılan işlevlerinden önemli bir kısmı transfer harcamaları vasıtasıyla yerine getirilmektedir. Transfer harcamaları ise ayni transferler ve nakdi transferler olarak iki grupta incelenebilir.

Ayni transferlerin en klasik olan şekli düşük gelir gruplarına yapılan gıda yardımlarıdır. Gıda yardımları kimi zaman gıda malzemelerinin doğrudan yoksul hanehalklarına ulaştırılması şeklinde gerçekleşir. Kimi zaman da kupon sistemi uygulanmaktadır. Ayrıca ücretsiz sağlık hizmeti ya da sosyal konut hizmetleri de ayni yardımlar olarak tanımlanmaktadır. Sağlık ve eğitim hizmetlerinin ayni transfer kategorisinde tanımlanması, bu hizmetlerden yararlanan orta gelirli ya da yüksek gelirli sosyal gruplara da bu tür transferlerin yapıldığını göstermektedir[362].

Kamu eğitim harcamalarının, gelir dağılımının daha adil bir şekilde gerçekleşmesi için önemli işlevleri vardır. Bu tür harcamalar belirli kanallarla gelir dağılımında adalet üzerinde olumlu etkiler yaratır. Söz konusu kanallardan en önemlisi eğitimli nüfusun

[360] Rosen ve Gayer, s.263-264.

[361] Mustafa Erdoğdu, "Sosyal Harcamalar", Ahmet Buldam (Ed.), **Türkiye'de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?** İçinde (6-35), İstanbul: Tesev Yayınları, 2008, s.21-24.

[362] Rosen ve Gayer, s.266.

artmasıyla istihdam içindeki nüfusun da eğitim düzeyinin artması ve eğitimli çalışanların toplam verimlilik düzeyini artırmasıdır. Daha önce düşük gelir elde eden bireyler hem toplam verimlilik artışı hem de kendi eğitim seviyelerindeki yükselişler nedeniyle daha yüksek gelir elde etmeye başlarlar. İstihdamın azalmadığı kabul edildiğinde ücretlerin yeni seviyesi gelir dağılımını olumlu yönde etkiler. Eğitim harcamalarının, gelir dağılımını etkilediği kanallardan ikincisi sosyal gruplar arasındaki geçişkenliktir. Daha eğitimli bireyler ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenir, bir üst sosyal tabakaya geçiş kolaylaşır. Bu geçişkenlik dolaylı olarak tabakaları da bir diğerine yakınlaştırır ve gelir dağılımını düzeltir[363].

Ayni transferlere konu olan mal ve hizmetlerin tüketiminde rekabet vardır ancak yine de bu mal ve hizmetleri kullananların onlara ne kadar değer biçtiklerini belirlemede zorluklar devam etmektedir. Öyleyse yararlanıcıların tespit edilebildiği bu tür ayni transferlerin gelir dağılımını nasıl etkilediği daha isabetli şekilde tahmin edilebilir, önermesinin de tam olarak doğru olmadığı bazı örneklerle ileri sürülmektedir. Rosen v.d.'nin çalışmalarında verilen örnekte, hükümetin yürüttüğü ayni peynir yardımlarının, peynirin değeri kadar nakdi yardım yapılmasına göre, transferi alan bireyin refahında daha az artış sağladığı gösterilmiştir. Fakat bu durum da sürekli olarak geçerli değildir. Eğer hükümetin peynir programında transfer ettiği peynir miktarından daha az peynir tüketiliyorsa bu durumda nakdi transfer, daha fazla peynir tüketildiği ve peynire daha fazla değer verildiği durumda ise ayni transfer daha tercih edilebilir olmaktadır. Transfer programına alınacak tüm kişilerin tüketim tercihlerine göre programın içeriğini belirlemek ise şu ana kadar olanaklı bulunmamıştır. Transfer harcamaları ile ilgili diğer bir önemli sorun ise idari maliyetlerin yüksekliğidir. Bazı durumlarda temel gıda maddelerinin depolanması, nakliyesi ve dağıtımı ile ilgili maliyetler yaratılan faydayı gölgede bırakabilmektedir. Yine gıda kuponları ile ilgili idari maliyetler de doğrudan nakit transferlerinin tercih edilmesine neden olabilecek kadar yüksek olabilmektedir.

[363] Mustafa Erdoğdu, "Kamusal Niteliği Bağlamında Türkiye ve Güney Kore'de Eğitimin Finansmanı", **16. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 28-31 Mayıs 2001, s.326-327.

Avantaj olarak ise, nakdi transferlerde görülebilecek olan sahtecilik ve yardımların kötüye kullanımı gibi durumların en aza indirilebiliyor olmasından bahsedilebilir[364].

Modern ekonomilerde transfer harcamaları daha geniş bir bağlamda sosyal refah devleti uygulamaları içerisinde değerlendirilebilir. Sosyal refah uygulamaları Avrupa'da doğduğu için en gelişmiş sistemleri de Avrupa ülkelerinde görmek mümkündür. Esping-Andersen, refah devleti kümelerini; liberal refah devletleri, "corporativist" refah devletleri (Kıta Avrupası'na karşılık gelmektedir), sosyal demokrat refah devletleri (kuzey ülkelerini içerir) şeklinde ifade etmiştir[365].

Sapir, Esping-Andersen'den ilham alarak Avrupa'da uygulanan sosyal refah sistemlerini dört başlık altında incelemektedir[366]:

- **Kuzey Ülkeleri:** Sosyal koruma harcamalarının ve evrensel refah sunumunun en yüksek seviyede olduğu Danimarka, Finlandiya, İsveç ve bunlara ek olarak Hollanda'yı içermektedir. İstihdam piyasasında etkin politika araçlarıyla geniş mali müdahaleler söz konusudur. Aynı zamanda işçi birliklerinin güçlü olması ücret bandının oldukça daralmış olmasını sağlamaktadır.
- **Anglo-Sakson Ülkeler:** İrlanda ve Birleşik Krallık ülkelerinde, devlet son merci olarak büyük ölçekli sosyal yardımlar yapmaktadır. Nakdi transferler çalışma çağındaki nüfusa göre düzenlenmiştir. İstihdam piyasasındaki uygulamaları kuzey ülkelerine göre oldukça farklıdır. İşçi birlikleri zayıftır ve oldukça yüksek, yükselmeye de devam eden ücret farklılıkları mevcuttur. Bu durumda düşük ücretli çalışanların oranı da yüksektir.
- **Kıta Avrupası:** Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa ve Lüksemburg gibi ülkelerin sosyal sistemleri çoğunlukla sigorta temelli, istihdam dışındaki grupları ve ileri yaş gruplarını kapsayacak şekilde gelişmiştir. İşçi birlikleri zayıflama eğiliminde olsa da hala güçlüdürler. Düzenlemeler toplu sözleşme

[364] Rosen ve Gayer, s.266-267.

[365] Gøsta Esping-Andersen, "The Three Political Economies of the Welfare State", **International Journal of Sociology**, Vol.20, No.3, (1990), s.111-114.

[366] Andre Sapir, "Globalization and the Reform of European Social Models", **Journal of Common Market Studies**, Vol.44, No.2, (2006), s.375-376.

pazarlıklarını işçi birlikleri dışında kalanları da kapsayacak şekilde genişletmiştir.

- **Akdeniz Ülkeleri:** İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerin sosyal harcamaları emeklilik ödemelerinde yoğunlaşmıştır. Sosyal refah sistemleri genellikle istihdam piyasasının korunması, işsizliğin önlenmesi ve çalışma çağındaki nüfusun istihdam dışında kalmaması için erken emeklilik düzenlemelerinin yapılması için çalışır. Kamu kesiminde çalışanlar için ücret yapısı toplu sözleşme pazarlıklarıyla belirlenir ve oldukça dar bir bantta oluşur.

Gruplar arasında uygulamalar bakımından farklılıklar olsa da ideal sosyal devlet modelinin içermesi gereken işlevler şu sıralama ile verilebilir[367];

- Toplumsal kesimler arasında denge sosyal adalet amacıyla gözetilmelidir.
- İşsizlik sigortalarına ilişkin uygulamalar kurumsal bir nitelikte olmalıdır.
- Eğitimde fırsat eşitliği gelir düzeyindeki ekonomik eşitsizlikleri gidermenin ön şartı olarak hedeflenmelidir.
- Emeklilik ve sağlık sigortası şemsiyeleri tüm toplumu koruma altına alabilmelidir.
- Kentleşmenin doğurduğu konut ve ulaşım sorunlarına yönelik çözümler geliştirilmelidir.
- Kamu hizmetlerinin sadece sayısal olarak değil kalite olarak da ilerlemesi gereklidir.
- Her ülke kendi içindeki bölgesel farklılıkların ekonomik eşitsizlikler yaratmayacak şekilde giderilmesi ile sorumludur.

Kamu kesimi tarafından sübvanse edilecek mal ve hizmetlerin bileşimi üzerinde gerçek ya da algılanan ekonomik eşitsizliklerin önemli ve belirleyici etkileri mevcuttur. Aynı etki sosyal harcamalar üzerinde de vardır. Kamu sosyal harcamaları özel malların

[367] Gülay Akgül Yılmaz, **OECD Ülkelerinde ve Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar**, İstanbul: Arıkan Yayıncılık, 2006, s.8-9.

sunumunda kullanılan kamu harcamaları olarak ele alınabilir, bu harcamalar nakit ya da nakit benzeri harcamaları da içerir[368].

Yeniden dağılımın kapsamı toplumun tercihleri tarafından belirlenmektedir[369]. Bu nedenle toplumun yeniden dağılım üzerindeki belirleyici etkileri sistemli şekilde ele alınmalıdır. Sosyal harcamalar ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi ve toplumun bu ilişkiyi belirlemesinde etkili olan kanalları inceleyen çalışmalar üç ana temadan ilerlemektedir; bunlardan ilki sosyal sermaye ve eşitsizlikler arasındaki ilişkileri, ikincisi medyan seçmen modellerinin eşitsizlik ve sosyal harcamaların belirlenmesi üzerindeki rollerini, üçüncüsü ise sosyal harcamalarla ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri incelemektedir[370].

2.3.1. Sosyal Sermaye, Sosyal Harcamalar ve Gelirin Yeniden Dağılımı

Sosyal sermayenin tanımı tartışmalı bir konudur. Bazı sosyal bilimciler sosyal sermayenin sermaye kavramına ait bir takım özelliklerden yoksun olduğunu ve bu yüzden sermaye adı ile anılmaması gerektiğini ileri sürerken, Robinson v.d. sosyal sermayenin dönüşüm kapasitesi, uzun ömürlülük, esneklik, ikame edilebilirlik, aşınabilirlik, güvenilirlik, diğer sermaye formlarını yaratabilme ve yatırım yapılabilme gibi özelliklere sahip olduğunu bu yüzden de gerçekten sermaye olarak anılmayı hak ettiğini savunmuşlardır[371].

[368] Jonathan A. Schwabish, Timothy M. Smeeding ve Lars Osberg, "Income Distribution and Social Expenditures", Dimitri B. Papadimitriou (Ed.), **The Distributional Effects of Government Spending and Taxation** içinde (247-288), London: Palgrave Macmillan, 2006, s.247.

[369] Abramovsky, Johnson ve Phillips, s.26.

[370] Schwabish, Smeeding ve Osberg, s.251.

[371] Lindon Robison, Allan Schmid ve Marcelo E. Siles, "Is Social Capital Really Capital?", **Review of Social Economy**, Vol.60 No.1, (2002), s.1-21.

Sosyal sermaye, Putnam tarafından; güven, normlar ve ağlar gibi toplumlara has özelliklerin, koordine olarak ve kolektif aksiyonlar yardımıyla toplumdaki etkinlik düzeyini artırması, olarak tarif edilmektedir[372].

Bu tanımlama toplumun kolektif hareketlerini ve aralarındaki güven ilişkilerini de içerdiğinden kamu sosyal harcamaları ve gelir eşitsizliği bağlamında oldukça önemli bir noktada durmaktadır. Çünkü devletlerin, toplumsal ihtiyaçlara ve toplumsal taleplere cevap verebilmek için bu harcamaları yaptığı varsayıldığında, bu taleplerin devlete belirli mekanizmalarla iletilmesi gerekmektedir. Bu mekanizmalardan en bilineni seçim mekanizmasıdır. Ancak seçim mekanizması bir süreci değil sonucun belirlenmesini ifade eder. Süreç içinde hükümet programlarının oluşturulması aşamalarında toplumsal yapıların toplumdaki talepleri sistemli bir şekilde iletebilmeleri gerekmektedir. Sosyal sermayesi gelişmiş gruplar ya da toplumun tamamı, taleplerini daha sistematik bir şekilde iletebilirler ve teorik olarak bu sermayenin getirisini de kamu sosyal harcamaları, daha adil gelir dağılımı ve fırsat eşitliği olarak alabilirler. Ancak toplumdaki talepler de homojen değildir. Bireylerin ve oluşturdukları grupların yeniden dağıtım politikalarına ilişkin görüşleri her zaman örtüşmeyebilir.

Toplumdaki bireylerin sosyal sermayelerinin artması, sosyal sınıflar arasında geçişkenlik olması ve toplumdaki diğer bireylerin eşit fırsatlara erişebilmesi gelirin yeniden dağıtımı ile ilgili tutumlarını etkilemektedir. Bireylerin yeniden dağıtım politikalarına verdikleri desteğin, gelecekteki gelirlerinin yüksek olacağı beklentisindeki artışlar ve bir üst sosyal sınıfa geçebileceklerine dair inançlarla olumsuz bir ilişki halinde olduğu Alesina ve La Ferrara tarafından gösterilmiştir. Bireyler fırsatların eşit dağılmadığını düşündüklerinde ise muhtemelen bir üst sosyal sınıfa geçmenin yolu olarak kamunun yeniden dağıtım politikalarını desteklemektedirler. Bu bulgular hükümetlerin hangi gruplara hangi türde sosyal harcamalar yapacağını ve bu sosyal harcamaların

[372] Robert D. Putnam, Robert Leonardi ve Raffaella Y. Nanetti, **Making Democracy Work**, New York: Princeton University Press, 1993, s.167.

hedeflenen toplumsal grupta nasıl bir tepki ile karşılaşacağını tahmin edebilmesi bakımından oldukça önemlidir[373].

Sosyal sermayenin geçmişe göre düşüş içinde olduğu ve bu düşüşün heterojen toplumlar yaratacağı Costa ve Khan tarafından ileri sürülmüştür. Daha heterojen toplumlarda yeniden dağıtımın daha düşük seviyelerde olduğu görülmektedir çünkü bu heterojen toplumların taleplerini sağlıklı bir şekilde iletebilmesi zorlaşmaktadır. Ayrıca kaybolan sosyal sermaye kamu harcamaları yoluyla aynı oranda yerine koyulamamaktadır[374].

2.3.2. Medyan Seçmen Hipotezi, Sosyal Harcamalar ve Gelirin Yeniden Dağılımı

Medyan seçmen teorisinin iki temel açıklaması vardır. İlk olarak seçimleri kazanan siyasal parti çoğunluğun taleplerini kabul ederek çoğunluğun tercihlerini temsil eder. İkinci olarak siyasal partiler ya da adaylar seçim sürecinden galip çıkabilmek için çoğunluğun tercihleri doğrultusunda çalışır ya da bu yönde sözler verirler. Bu açıklamalar medyan seçmen teorisinin arz yanını ifade etmektedir[375]. Her iki açıklamanın da geçerli olduğu durumlarda sosyal harcamaların artacağına işaret etmektedir. Ancak Barnes'e göre, medyan seçmenin gelir düzeyi ortalama gelirden yüksek oldukça yeniden dağıtıcı harcamalarda bir azalma meydana gelecektir (medyan seçmen gelirinin ortalama gelirden düşük olduğu durumlarda yeniden dağıtıcı harcamalarda artış beklenir)[376]. Temel olarak medyan seçmen modeli oldukça kısıtlıdır. Seçmen grubunun kamu hizmetlerinin seviyesi gibi tek bir meseleyi düşünerek karar verdikleri varsayılır. Her seçmenin kendi tercihleri

[373] Alberto Alesina ve Eliana La Ferrara, "Preferences for Redistribution in the Land of Opportunities", **Journal of Public Economics**, Vol.89, No.5-6, (2005), s.929.

[374] Dora Costa ve Matthew E. Kahn, "Understanding the Decline in Social Capital, 1952-1998", **NBER Workin Paper Series**, No.w8295, (2001), s.33.

[375] Sepalika Sudasinghe ve Direk Patmasiriwat, "Determinants of Social Expenditure in Sri Lanka", **Asian Social Work and Policy Review**, Vol.8, No.1, (2014), s. 99.

[376] Lucy Barnes, "Does Median Voter Income Matter? The Effects of Inequality and Turnout on Government Spending", **Political Studies**, Vol.61, No.1, (2013), s.98.

doğrultusunda oy kullandığı, alternatiflerin doğrusal olarak sıralandığı kabul edilmektedir. Çoğunluğun tercihleri seçim süreci sonunda diğer tüm tercihleri saf dışı bırakır. Bu varsayımlar altında harcamaların seviyesi medyan seçmenin tercihine karşılık gelecektir[377].

Milanovic medyan seçmen modelinden yararlandığı çalışmasında, medyan seçmene hitap eden yeniden dağıtım politikalarının düşük gelirli grupların daha iyi hale gelmesini hedefleyen yeniden dağıtım politikalarına göre çok daha zayıf olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özellikle yeniden dağıtıcı transfer harcamaları göz önünde bulundurulduğunda medyan seçmen modelinin zayıflığı daha da belirginleşmektedir. Böyle bir modelde orta sınıf yeniden dağıtımdan yeterli payı alamadığı halde yeniden dağıtım politikalarını finanse etmeye devam edecektir çünkü bu politikaları kendileri için bir sigorta niteliğinde algılamaktadır. Kendilerini tamamen güvende hissetmediklerinden gelecek dönemlerde işsizlik ödemelerine ya da yeniden dağıtıcı politikaların faydalarına ihtiyaç duyabileceklerini düşünürler. Medyan seçmen hipotezi kolektif karar alma mekanizması olarak yeniden dağıtım kararlarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Buna sebep olarak Milanovic temsili demokrasilerde medyan seçmen tarafından öngörülen yeniden dağıtım politikalarının hayata geçmediğini göstermektedir[378].

Toplumun gelir eşitsizliğinin azaltılmasına yönelik talepleri hem politik hem de ekonomik süreçlerden çok boyutlu ve çok değişkenli olarak etkilenmektedir. Moene ve Wallerstein, kurdukları modelde hem yeniden dağıtıcı harcamaları hem de sigortaları kullanarak toplumsal talebin hangi nedenlerle değiştiğini araştırmışlardır. Bu modele göre eğer toplumda yüksek düzeyde eşitsizlikler mevcutsa, çalışanlara yönelik sosyal harcamalar çok destek görmekte ancak hiç geliri olmayan toplumsal gruplara yapılan harcamalar daha az destek görmektedir[379].

---

[377] Paul G. Farnham, "Form of Government and the Median Voter", **Social Science Quarterly** Vol.68, No.3, (1987), s.570.

[378] Branko Milanovic, "The Median-voter Hypothesis, Income Inequality, and Income Redistribution: An Empirical Test with the Required Data", **European Journal of Political Economy**, Vol.16, No.3, (2000), s.394-396.

[379] Karl Moene ve Michael Wallerstein, "Inequality, Social Insurance, and Redistribution", **American Political Science Review**, (2001), s.871.

Kamu sosyal harcamalarının belirlenmesinde önemli bir yere sahip olan medyan seçmen teorisi politik karar alma süreçlerinin hükümetlerin sosyal refah devleti harcamalarına yönelik motivasyonlarının nasıl şekillendiğini gözler önüne sermektedir. Daha önce gelir dağılımında adaletin sağlanmasının neden önemli olduğu konusunda sözü edilen maddeler hükümetler için toplumdan bu yönde bir talep olmasa da ulaşılması gereken hedefler olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak öte taraftan toplumun ve toplumun içinde aktif olarak var olan sosyal grupların gelir dağılımına yönelik tercihlerini ve taleplerini politik karar alma süreçlerine yansıtmaları, karar alıcıların ve politika yapıcıların kısa vadeli motivasyonlarla uzun vadede topluma faydalı olacak sosyal harcamaları ihmal etmesinin önüne geçebilecektir.

2.3.3. Ekonomik Büyüme, Sosyal Harcamalar ve Gelirin Yeniden Dağılımı

Ekonomik büyüme gelir dağılımını ve sosyal harcamaları etkilediği gibi, aynı zamanda yeniden dağıtıcı politikalardan ve gelir dağılımı sonuçlarından da etkilenmektedir. Bu yüzden iktisat literatüründe sıklıkla çalışılmış konulardan biri haline gelmiştir. Eğitim ve sağlık harcamalarının bu hizmetlerin kaliteli olarak yerine getirildiği durumda büyümeyi olumlu etkilediği bilinmektedir. Bunun yanında kamu kesiminin nakdi sosyal transferlerinin hem doğrudan etkileriyle hem de çarpan etkileriyle ekonomik büyüme üzerinde yukarı yönlü etkiler oluşturduğunu söylemek mümkündür[380].

Sosyal harcamaların önemli bir bileşeni olan sosyal güvenlik harcamalarının ekonomik büyüme ile uzun dönemli ve karşılıklı bir nedensellik ilişkisi içinde bulunduğu Lee ve Chang tarafından ortaya koyulmuştur. Ekonomik büyüme her safhasında sosyal refah politikaları ile ilişki içindedir ve sosyal refah politikalarının sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin kaynağı da yine ekonomik büyüme olarak gösterilmektedir[381].

[380] Schwabish, Smeeding ve Osberg s.255.

[381] Lee Chien, ve Chang Chun, "Social Security Expenditures and Economic Growth", **Journal of Economic Studies**, Vol.33, No.5, (2006), ss.386-404.

Kamu kesiminin büyüklüğünün artmasının ekonomik çıktılar üzerinde olumsuz yönde bir baskı oluşturacağı şüphesi hem ampirik çalışmalarla ortaya koyulmuş hem de teorik olarak incelenmiştir. Bu nedenle kamu kesiminin sosyal harcamalar vasıtasıyla büyüyeceği ve bu durumun ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği düşünülebilir. Ancak Alper ve Demiral eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu OECD üye ülkeleri için gösterirler. Bulgular içsel büyüme teorilerine uygun olarak hükümetlerin beşeri sermayeye ilişkin harcama politikaları yoluyla ekonomik büyümeyi sağlayabileceğini göstermiştir[382].

Bu çalışmanın ampirik analiz kısmında olduğu gibi OECD ülkelerinin incelendiği bir başka çalışmada Im v.d. kamu sosyal harcamaları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Çalışmada sosyal harcamaların gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme üzerinde daha fazla olumlu etkilerinin olamayacağı ancak gelişmekte olan ülkelerde bu etkinin olumlu ve anlamlı olacağı ileri sürülmüştür. Gelişmiş ülkelerin oturmuş ekonomik sistemleri ve rekabet koşullarına daha fazla müdahale etmenin olumlu sonuçlar doğurmayacağı fakat gelişmekte olan ülkelerde bu tür müdahalelere yüksek düzeyde ihtiyaç olduğu düşünülmektedir[383].

Yine 34 OECD üye ülkesi için yapılan çalışmada Connoly ve Li, kamu sosyal harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde negatif etkilere sahip olduğunu ve kamu nihai tüketim harcamaları ile kamu yatırım harcamalarının ekonomik büyüme ile anlamlı bir ilişki içinde olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bunun nedeni olarak OECD ülkelerinin Barro-Laffer eğrisinin kamu harcamalarından olumlu etkilenmeyen tarafında olabileceği belirtilmiştir[384].

---

[382] Özlem F. Alper ve Mehmet Demiral, "Public Social Expenditures and Economic Growth: Evidence from Selected OECD Countries", **Research in World Economy**, Vol.7, No.2, (2016), s.44-51.

[383] Tobin Im, Wonhyuk Cho ve Gregory Porumbescu, "An Empirical Analysis of the Relation between Social Spending and Economic Growth in Developing Countries and OECD Members", **Asia Pacific Journal of Public Administration**, Vol.33, No.1, (2011), s.37-55.

[384] Michael Connolly ve Cheng Li, "Government Spending and Economic Growth in the OECD Countries", **Journal of Economic Policy Reform**, Vol.19, No.4, (2016), s.386-395.

Görüldüğü gibi kullanılan modele, örneklem grubuna, gelişmişlik düzeylerine ve dönemselliğe göre farklı sonuçlar elde edilebilmektedir. Ancak özellikle gelir dağılımının bozuk olduğu gelişmekte olan ülkelerde kamu sosyal harcamalarına olan ihtiyaç sadece gelir dağılımının düzeltilmesi için değil ekonomik büyümenin tetiklenmesi için de söz konusudur.

Bütün kamu harcamaları ekonomik büyümeyi aynı yönde etkilemez çünkü ekonomik sistem içinde harekete geçirdikleri faktörler farklılaşmaktadır. Bu çerçevede geniş bir ülke örneklemiyle yaptığı çalışmasında Kelly, sosyal harcamalardan konut harcamalarının, ve sosyal güvenlik harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu, sağlık harcamalarının ve eğitim harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin ise model spesifikasyonlarına göre farklılıklar gösterdiğini ileri sürmektedir[385].

Lindert de hükümetlerin sosyal programlar yürütmesinin ülkelerinin ekonomik büyümesini olumsuz etkilemeyeceğini aksine gelir eşitsizliğinin görünmeyen etkilerinden kurtararak büyüme yarışında arka sıralardan önlere doğru hareket ettirebileceğini belirtmektedir. İstatistiksel incelemelerle ve çarpıcı sonuçlarla konuyu tartışan Lindert, genel kanının bazı uç örnekleri ele alarak ileri sürdüğü az vergilendiren ve az harcayan hükümetlerin büyümek isteyen ülkeler için çözüm olduğu tezine karşı çıkmakta, sosyal transferlerin yoğun olduğu ülkelerin hiç birinde yoksulluk ya da ekonomik büyüme sorunlarının yaşanmadığının altını çizmektedir[386].

Bu bilgiler ışığında ekonomik büyümenin sosyal harcamaların kaynağı olduğunu ya da sosyal harcamaların ekonomik büyümenin sağlayıcısı olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Ancak ekonomik büyüme ile kamu sosyal harcamaları arasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin bulunduğu, düzgün yürütülen sosyal programlarla ekonomik büyümenin önündeki ön planda görünmeyen engellerin kaldırılabileceği muhtemeldir. Buna ek olarak ekonomik büyüklüğün özellikle gelişmiş ülkelerde refah

[385] Trish Kelly, "Public Expenditures and Growth", **The Journal of Development Studies**, Vol.34, No.1, (1997), s.60-84.

[386] Peter Lindert, "Does Social Spending Deter Economic Growth?", **Challenge**, Vol.39, No.3, (1996), ss.17-23.

devleti uygulamalarının zeminini güçlendirdiği, hükümetlerin işlerini kolaylaştırdığı ve sosyal harcamaların etkilerinin daha isabetli biçimde ekonomiye yansımasına yardımcı olduğu da görülmektedir.

2.3.4. Kamu Sosyal Harcamalarının Belirleyicilerine Dair Genel Bir Değerlendirme

Toplumlardaki eşitsizliklerin boyutunun büyük olması bireylerin daha fazla yeniden dağıtıcı politikaları talep etmesine olanak tanır. Bu bağlamda ekonomik eşitsizlikler ile sosyal harcamaların da birbirlerine karşılıklı olarak bağımlı oldukları söylenebilir[387].

Kamu sosyal harcamalarının boyutunun belirlenmesinde, sosyal sermaye faktörü, medyan seçmen hipotezinin etkisi ve ekonomik büyüme ile ilişkiler önemlidir. Ancak bu faktörlere ek olarak OECD ülkeleri için, demografik yapı ve yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı, istihdam düzeyi, küreselleşme ve toplumun küreselleşme ile ilişkisi, hükümet yapıları (tek parti ya da koalisyon) ve kamu borçları da kamu sosyal harcamalarının artmasına neden olan faktörler olarak sıralanabilir. Bütçe açıkları, ticari açıklık ve parti sistemlerinin parçalı yapısı kamu sosyal harcamalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden her ülkenin politika yapıcılarının kendi ülkelerindeki değişkenleri dikkate alarak sosyal programlar geliştirmeleri ve uygulamaları gerekmektedir[388].

Ülkelerde iktidarda bulunan siyasal partilerin ideolojileri de yeniden dağıtım politikalarının ve dolayısıyla sosyal harcamaların başarılı şekilde yürütülmesi üzerinde etkili olmaktadır. İktidardaki siyasal partinin sağ ya da sol görüşlü olduğuna bakılmaksızın yeniden dağıtım politikalarının kamu harcamaları yoluyla makroekonomik, mali ve demografik değişikliklere karşılık olarak yürütüldüğü

[387] Schwabish, Smeeding ve Osberg, s.257.

[388] Florian Haelg, Niklas Potrafke, ve Jan-Egbert Sturm, "Determinants of Social Expenditure in OECD Countries", **KOF Working Papers**, No.475, (2020).

görülmüştür. Bununla beraber sağ görüşlü iktidar partileri uygun sosyo-ekonomik koşullarda (uygun makroekonomik, mali ve demografik koşullar)* yeniden dağıtıcı politikaları başarıyla yürütürken, sol partilerin daha başarılı olduğu koşullar genellikle uygun olmayan sosyo-ekonomik koşullar olarak tarif edilmektedir[389].

* Makalede uygun sosyo-ekonomik koşullar, düşük borçluluk, yüksek GSYH, yüksek seviyede dış ticaret, bütçe dengesinin pozitifliği, 15 yaş üstü nüfusun yoğun, 65 yaş üstü nüfusun daha az yoğun olması gibi koşullar olarak tanımlanmıştır.

[389] Helmut Herwartz ve Bernd Theilen, "Ideology and Redistribution through Public Spending", **European Journal of Political Economy**, Vol.46, (2017), ss.74-90.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

VERGİ VE KAMU HARCAMA POLİTİKALARININ GELİRİN YENİDEN DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN AMPİRİK ANALİZİ

Çalışmanın ampirik analiz bölümünde vergi gelirlerinin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri ve alt bileşenler olarak dolaylı ve dolaysız vergi gelirlerinin, gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri, panel hata düzeltme yöntemleri ile tahmin edilmiştir. Kamu harcama politikaları tarafında ise, hem toplam kamu harcamalarının hem de alt bileşenler olarak eğitim, sağlık, sosyal koruma ve toplam kamu sosyal harcamalarının birincil ve ikincil gelir dağılımı üzerindeki etkileri aynı yöntemle incelenmiştir. Bölümde panel hata düzeltme modellerinin kullanılmasının olanaklı olup olmadığının görülmesine yarayan önsel ve yardımcı testler ile panel hata düzeltme modellerine ait ayrıntılı bilgiler ve bulgular yer almaktadır.

1. AMPİRİK LİTERATÜR

Wang ve Caminada, 2004 yılına ait mikro hanehalkı veri setini kullanarak 36 ülkede sosyal transferlerin ve vergilerin yeniden dağıtım etkisini incelemiştir. Bu inceleme yansıma analizi yöntemi ile yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, İskandinav ülkeleri, en eşit dağıtılmış birincil ve ikincil gelir dağılımına sahip ülkelerdir. Anglo-Sakson ülkeleri birincil gelir dağılımında en eşitsiz dağılıma sahip ülkelerdir. En büyük yeniden dağıtım Belçika'ya ait iken, Kolombiya ve Peru oldukça sınırlı yeniden dağıtım etkileri göstermektedir. Ortalama olarak, transferler gelir eşitsizliğini yüzde 85'in üzerinde azaltırken, vergiler toplam yeniden dağıtımın yalnızca yüzde 15'ini oluşturmaktadır. Tüm refah devletleri arasında, Kıta Avrupası ülkeleri (Belçika, Fransa, Almanya ve Lüksemburg) başlangıçtaki gelir eşitsizliğinin azaltılmasında en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Sosyal transferler açısından, Güney Avrupa ülkelerinde kamu yaşlılık yardımları toplam yeniden dağıtımın yüzde 80'inden fazlasını oluştururken, bu oran en düşük Anglo-Sakson ülkelerindedir. Diğer taraftan Anglo-Sakson ülkelerinde

gelir üzerinden alınan vergiler ve sosyal yardımlar açısından çocuk ve aile yardımları önemli bir rol oynamaktadır[390].

Martinez-Vazquez ve diğerleri, 1970 ve 2009 yılları arasında gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş ülkeleri olmak üzere toplam 150 ülkenin oluşturduğu panelde, vergi ve harcama politikalarının gelirin yeniden dağılmasına olan etkilerini fark-GMM tahmincisi ile incelemiştir. Kişisel gelir vergisinin ve kurumlar vergisinin gelir eşitsizliğini azalttığını, fakat küreselleşmiş ekonomileri göz önünde bulundurulduğunda kurumlar vergisinin etkisinin gelir dağılımında bozucu bir etkiye sahip olduğunu ve dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerinde negatif etkisi olduğunu bulmuşlardır. Kamu harcamaları açısından ise, eğitim, sağlık ve konut kamu harcamalarının gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır[391].

Kyriacou ve diğerleri, 1995-2010 döneminde 28 OECD ülkesinin oluşturduğu panelde kamu harcamalarının ve vergilerin yeniden dağıtım etkinliğini analiz etmektedir. Maliye politikalarının gelirin yeniden dağıtımını sağlamasında etkili olan faktörleri araştırmak için iki aşamalı bir yaklaşım uygulamışlardır. İlk aşamada, veri zarflama analizini (DEA) kullanarak kamu harcamalarının ve vergilendirmenin yeniden dağıtım etkinliğini değerlendirmişlerdir. Veri zarflama analizi sonucunda; Çek Cumhuriyeti, İsveç, Avustralya, Norveç, Danimarka, Letonya ve Hollanda'nın kamu harcamaları ve vergilerin yeniden dağılım etkinliğini sağlamada daha yüksek puana sahip olan ülkeler olur iken, Estonya, Portekiz, İtalya, Yunanistan, İspanya, Bulgaristan ve ABD en kötü performans gösteren ülkeler olduğu bulunmuştur[392]. İkinci aşamada ise, farklı performansların belirleyicilerini belirlemeye yönelik olarak maliye politikalarının

[390] Chen Wang ve Koen Caminada, "Disentangling Income Inequality and the Redistributive Effect of Social Transfers and Taxes in 36 LIS Countries", **Department of Economics Research Memorandum 2011**, (2011), ss.1-53.

[391] Jorge Martinez-Vazquez, Blanca Moreno-Dodson ve Violeta Vulovic, "The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries", **Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series**, (2012), ss.12-30.

[392] Andreas Kyriacou, Leonel Muinelo-Gallo ve Oriol Roca-Sagalés, "On the Redistributive Efficiency of Fiscal Policy", **Munich Personal RePEc Archive Paper**, No.69045, (2016), ss.1-31.

yeniden dağıtıcı etkisi olan faktörleri ortaya çıkarmak için panel regresyon analizi kullanılmıştır[*].

Balseven ve Tuğcu, 1990 ve 2014 yılları arasında 17 gelişmekte olan ve 30 gelişmiş ülkede vergi ve transferlerin gelir dağılımına etkilerini doğrusal panel veri teknikleriyle analiz etmişlerdir. Gelişmiş ülkelerle ilgili elde ettikleri bulgularda, sosyal yardımların en etkili müdahale aracı olduğu, toplam vergi gelirlerinin sosyal yardımlar kadar olmasa da gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir araç olmasına ulaşmışlardır. Ayrıca faiz harcamalarının ve sübvansiyonların gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğu sonucuna varmışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde ise gelir eşitsizliğini azaltmada toplam vergi gelirlerinin ve sosyal güvenlik katkılarının etkili olduğu bulgularına ulaşmışlardır[393].

Güder ve Kurt, BRIC-T ülkelerinin[**] 2005 ve 2015 yılları arasında makro ekonomik göstergelerinin gelir adaletsizliğine etkisini panel veri analizi ile incelemişlerdir. Elde ettikleri bulgulara göre toplam kamu gelirlerinin gelir dağılımını bozucu yönde etkisi olduğuna ulaşmışlardır[394].

Demirgil, Türkiye'de 1980 ve 2014 yıllarını kapsayan makalesinde dolaylı ve dolaysız vergilerin gelir dağılımı üzerindeki uzun dönemli etkisini ARDL sınır testi

[*] Bahsedilen makalede yer alan ikinci aşama sonuçları analizimiz ile birebir ilişkili olmadığından dipnotta yer almasında fayda vardır. Artan gelir eşitsizliği ve bütçe kısıtı altında bir çok ülkenin gelirin yeniden dağılmasında maliye politikalarının etkinliğine önem vermektedir. Verimlilik, belirli harcama ve vergilendirme düzeylerinde daha yüksek yeniden dağıtım düzeylerinin elde edilemesini kolaylaştırmaktadır. Maliye politika araçlarının yeniden dağılımdaki rolünün verimli bir şekilde kullanılmasını azaltan faktörler; eğitim eşitsizliği, etnik farklılık, kayıt dışı ekonomi ve nüfus artışıdır. Devlet yönetiminin etkinliği ve kişi başına düşen milli hasıla verimliliği artırıcı faktörler olarak makalenin bulgularında yer almaktadır.

[393] Hale Balseven ve Can Tansel Tuğcu, "Analyzing the Effects of Fiscal Policy on Income Distribution: A Comparison between Developed and Developing Countries", **International Journal of Economics and Financial Issues**, Vol.7, No.2, (2017), s.377.

[**] Literatürde Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'i kapsayan BRIC ülkeleri olarak kısaltmasıyla kullanılan ülkelere yazarlar ek olarak Türkiye'yi de analizlerine dahil etmişlerdir.

[394] Fatmanur Güder ve Serdar Kurt, "Makro Ekonomik Değişkenlerin Gelir Adaletsizliği Üzerine Etkileri: BRIC-T Ülkeleri için Panel Veri Analizi", **International Journal of Social Sciences and Education Research**, Vol.4, No.3, (2015), ss.501-513.

yaklaşımıyla incelemiştir. Vergiler ve Gini katsayısı arasında eşbütünleşme ilişkisi bulunmuş olup, ARDL hata düzeltme modeli ile katsayıları tahmin etmiştir. Yazarın elde ettiği bulgulara göre, dolaylı vergiler gelir dağılımı adaletini olumsuz etkilerken, dolaysız vergiler olumlu etkilemektedir[395].

İlgün, 1995 ve 2012 yılları arasında 17 OECD ülkesini kapsayan çalışmasında toplam kamu harcamalarının, toplam kamu sosyal harcamalarının ve kamu sosyal harcamalarının alt bileşenlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini panel veri analiziyle incelemiştir. Devletin ekonomideki payının artmasının ve toplam kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımında adaletin sağlanmasında pozitif etkileri elde ettiği bulgular arasındadır. Ayrıca, kamu sosyal harcamalarının alt bileşenlerinden aktif emek piyasası programlarının, dul ve yetimlere yapılan yardımlar ve işsizlik sigortası gelirin yeniden dağılmasında olumlu etkileri gözlemlenmiştir[396].

Eroğlu ve diğerleri, 21 OECD ülkesinde 2004 ve 2011 yılları arasında kamu sosyal yardım harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini panel veri analiziyle incelemişlerdir. Toplam kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliğini azalttığına yönelik elde ettikleri bulguları istatistiksel açıdan anlamlı iken, eğitim harcamalarının gelir dağılımına yönelik etkisi istatistiksel açıdan anlamlı değildir[397].

Afonso, Schuknecht ve Tanzi tarafından yapılan çalışmada, OECD ülkelerinde 1980-2000 dönemindeki kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Eğitim hizmetinin ve kamu kurumlarının kalitesinin etkileri de göz önünde bulundurularak veri zarflama yöntemi yardımıyla gelir dağılımına olan etkileri analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularında, daha iyi gelir dağılımını sağlayan kamu harcamaları ve daha iyi eğitim başarılarının* gelir dağılımında adalete yönelik daha fazla etki ettiği anlaşılmaktadır. Güney ve Kıta Avrupası'ndaki ülkelerin kamu harcamaları

---

[395] Bünyamin Demirgil, "Vergilerın Gelir Dağılımı Üzerindekı Etkisi: Ampirik Bir Çalışma", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt.19, No.2, (2018), ss.118-131.

[396] Miraç Fatih İlgün, "Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi", **Dokuz Eylul University Journal of Graduate School of Social Sciences**, Vol.17, No.4, (2015).

[397] Nadir Eroğlu v.d., "OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi", **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt.3, No.3, (2017), ss.335-354.

* Yazarlar eğitim başarısı olarak PISA skorlarını analize dahil etmişlerdir.

bakımından daha düşük verime sahip olduğu, Nordik ülkelerinin ise göreceli olarak daha yüksek bir verime sahip olduğu veri zarflama analizi ile gösterilmektedir. Çalışmanın ulaştığı nihai sonuç ise, sosyal harcamaların verimliliği eğitim başarısının artmasına bağlı olarak eğitim harcamalarıyla sağlanabilir.[398]

Niehues, literatürde etkinlik adalet çatışması olarak yer alan temel meseleyi ele alırken, daha fazla sosyal harcama politikası uygulandığında gelir etkisinin mi yoksa daha az çalışma isteğine neden olan ikame etkisinin mi ortaya çıkacağını araştırmıştır. Gelir eşitsizliği seviyesi ile sosyal politikalar arasındaki varolan içsellik probleminin üstesinden gelmek için yazar, sistem-GMM tahmincisini kullanmıştır. Analiz sonucunda, sosyal harcamaların eşitsizliği azaltıcı etkisi istatistiksel açıdan anlamlı çıkmıştır. Yazar, toplam sosyal yardımların birincil gelir dağılımını bozucu yönde etkilediğini ancak ikincil gelir dağılımında iyileştirici bir rolü olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal yardımların yapısı incelendiğinde, işsizlik yardımları ve emeklilik ödemeleri eşitsizliği azaltıcı bir etkiye sahiptir denilebilir. Hedefe yönelik yapılan (yoksullara yapılan yardımlar) yardımlar, gelir eşitsizliğini önemli ölçüde azaltmamaktadır[399].

Nantob, 46 gelişmekte olan ülkede vergilendirme ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Toplam vergi gelirleri, mal ve hizmetler üzerindeki vergiler, gelir üzerindeki vergiler, kârlar ve sermaye kazançları üzerindeki vergiler ile uluslararası ticaret üzerindeki vergilerin gelir eşitsizliği üzerindeki etkilerini analiz etmek için ampirik bir yaklaşım benimsemektedir. 2000–2012 dönemini kapsayan dinamik panel veri analizi için sistem GMM tahmincisini kullanarak, vergi geliri ile gelir eşitsizliği arasında negatif, diğer taraftan gelir üzerinden alınan vergiler, mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler ve uluslararası ticaret üzerinden alınan vergiler ile gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişki sonucuna ulaşmıştır[400].

---

[398] Antonio Afonso, Ludger Schuknecht ve Vito Tanzi, "Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency", **The Journal of Economic Inequality**, Vol.8, No.3, (2010), ss.367-389.

[399] Judith Niehues, "Social Spending Generosity and Income Inequality: A Dynamic Panel Approach", **IZA Discussion Paper**, No.5178, (2010).

[400] N'Yilimon Nantob, "Taxation and Income Inequality in Developing Countries: An Empirical Investigation", **Economics Bulletin**, Vol.36, No.3, (2016), ss.1508-1522.

Bulut ve diğerleri, 2000-2015 döneminde 30 gelişmiş ülke ve 8 gelişmekte olan ülkede maliye politikalarından toplam kamu harcamaları, dolaysız vergiler ve dolaylı vergilerin gelir eşitsizliğine olan etkilerini doğrusal panel veri analizi ile araştırmışlardır. Elde edilen sonuçlarda, gelişmiş ülkelerde ilgilenilen tüm maliye politika araçları istatistiksel olarak anlamlı ve kamu harcamalarının gelir dağılımında adaleti iyileştirici yönde, dolaylı ve dolaysız vergilerin ise gelir dağılımını bozucu etkilerine ulaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, kamu harcamalarının etkisi istatistiksel açıdan anlamsız çıkmış, dolaylı ve dolaysız vergilerin ise istatistiksel açıdan anlamlı ve gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde olduğu bulunmuştur[401].

Çevik ve Correa-Caro, Çin ve BRIC+ ülkelerinden[*] oluşan ülke örnekleminde 1980 ile 2013 dönemlerini kapsayan maliye politikasının yeniden dağıtımcı katkısına odaklanarak incelemektedir. Makalede, maliye politikası araçları olarak toplam kamu harcamalarının ve toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı kullanılmıştır. Çin için zaman serisi analizi ile kullanılırken, BRIC+ olarak makalede geçen toplam 34 gelişmekte olan ülke için IV-GMM panel veri analizi kullanılmıştır. Zaman serisi analizi sonucunda elde edilen bulgulara göre, Çin'de kamu harcamaları ve vergilendirmenin gelir eşitsizliği üzerinde zıt etkileri olduğunu göstermektedir. Toplam kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılması sonucunda oluşan dağılımı bozucu yönde bir etkiye sahipken, toplam vergi harcamalarının gelirin yeniden dağılımına etkisi pozitif yöndedir. Panel veri analizi için elde edilen bulgular ise, kamu harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki katsayının beklenen negatif işarete sahip olduğu, bu da daha yüksek devlet harcamalarının net Gini katsayısını düşürdüğünü gösterir. Ancak bu etkinin büyüklüğü küçüktür ve istatistiksel açıdan anlamsız çıkmıştır. Ayrıca, vergilendirmenin katsayısı da beklenildiği gibi negatif yani gelir dağılımını üzerinde yeniden dağıtıcı etkisinin olduğu sahip görünüyor fakat istatistiksel açıdan anlamsız çıkmıştır[402].

---

[401] Ela Bulut v.d., "Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi", **ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance**, Balıkesir /Turkey, November 16-17 2019.

[*] Toplam 34 gelişmekte olan ülkeden oluşmaktadır.

[402] Serhan Cevik ve Carolina Correa-Caro "Growing (Un) Equal: Fiscal Policy and Income Inequality in China and BRIC+", **Journal of the Asia Pacific Economy**, Vol.25, No.4, (2020), ss.634-653.

Çevik ve Correa-Caro, 1990 ile 2018 dönemi kapsayan Orta ve Doğu Avrupa'daki 29 geçiş ülkesinde maliye politika araçlarından toplam vergi gelirleri ile toplam kamu harcamlarının dağıtımsal etkisine odaklanmışlardır. Makelede elde edilen sonuçlara göre, geçiş ekonomilerinde maliye politika araçlarının vergilendirme ile harcamaların gelir eşitsizliği üzerinde zıt etkilere sahip olduğu toplam kamu harcamalar ile Gini katsayısı arasında negatif yönlü bir ilişki var iken toplam vergiler ile Gini katsayısısı arasında pozitif yönlü bir ilişki ortaya konulmuş fakat katsayılar istatistiksel açıdan anlamsız çıkmıştır[403].

Dayar ve Akıncı, Türkiye'de 1987 ile 2016 yıllarını kapsayan kamu sosyal transfer harcamalarının gelir dağılımına etkilerini tam düzeltilmiş en küçük kareler tahmincisi (FMOLS) ile araştırmışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre kamu sosyal transfer harcamalarının gelir dağılımını iyileştirmede etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır[404].

2. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR

Çalışmada, maliye politikalarının gelir dağılımında adalet üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde ampirik olarak araştırılmıştır. Bu bağlamda, 25 OECD ülkesi 1987-2017 yıllarını kapsayacak şekilde analiz edilmiştir. Çalışmada öncelikle toplam vergi gelirleri ile toplam kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımına etkisi ele alınmıştır. Vergi ve harcama politikalarının gelirin yeniden dağılımı üzerinde doğrudan bir etkisi olmasına rağmen daha adil bir yeniden dağılım hedefine ulaşmak için ekonomik etkinlik hedefi de göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple analize ülkelerin kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasılaları da dahil edilmiştir. Çalışmanın amacı, maliye politikasının gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin kapsamlı bir analizini sunmaktır. Ampirik analiz dahilinde, farklı vergi ve kamu harcama alt kategorilerinin etkileri de incelenmiştir. Vergi

[403] Serhan Cevik ve Carolina Correa-Caro, "Taking Down the Wall: Transition and Inequality", **Review of Development Economics**, Vol.24, No.1, (2020), ss.238-253.

[404] Hatice Dayar ve Adil Akıncı, "Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Kişisel Gelir Dağılımına Etkisi", **Maliye Dergisi**, (Temmuz-Aralık 2020), s.179.

alt kategorileri; dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler sınıflandırmasına göre analize dahil edilerek, bu kategorilerin gelir dağılımına etkileri ortaya koyulmuştur. Kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılması ile belirlenen; eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının ve toplam kamu sosyal harcamalarının etkileri de analizde yer almaktadır. Kamu harcamalarının alt kategorileri değerlendirilirken, fonksiyonel sınıflandırmalarda[*], veri mevcudiyetine bağlı olarak analizin sağlıklı yürütülebilmesi için veri kısıtı bulunan ülkeler veri setinden çıkarılmıştır.

Maliye politikalarının, gelirin yeniden dağılımına etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz edebilmek için 16 farklı model oluşturulmuş ve bu modeller yardımıyla değerlendirmeler yapılmıştır.

Model 1: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Toplam\ Vergi\ Gelirleri_{it} + \mu_{it}}$

Model 2: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Toplam\ Vergi\ Gelirleri_{it} + \beta_2 GSYH(kb)_{it} + \mu_{it}}$

Model 3: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Toplam\ Harcamalar_{it} + \mu_{it}}$

Model 4: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Toplam\ Harcamalar_{it} + \beta_2 GSYH(kb)_{it} + \mu_{it}}$

Model 5: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Dolaysız\ Vergiler_{it} + \mu_{it}}$

Model 6: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Dolaysız\ Vergiler_{it} + \beta_2 GSYH(kb)_{it} + \mu_{it}}$

Model 7: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Dolaylı\ Vergiler_{it} + \mu_{it}}$

Model 8: $\boldsymbol{Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Dolaylı\ Vergiler_{it} + \beta_2 GSYH(kb)_{it} + \mu_{it}}$

Model 9: $\boldsymbol{Gini(birincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Eğitim\ Harcamaları_{it} + \mu_{it}}$

Model 10: $\boldsymbol{Gini(birincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Sağlık\ Harcamaları_{it} + \mu_{it}}$

[*] Fonksiyonel sınıflandırmaya göre analiz yaptığımız veri setlerinde, ülkelerin veri kısıtından dolayı zaman boyutu 1995 yılından başlatılmıştır. Türkiye, Yeni Zelanda, Kore ve Avustralya yetersiz veri boyutundan dolayı analize dahil edilmemiştir. Ayrıca İsrail yine veri kısıtından dolayı sadece sosyal koruma harcamaları analizinden çıkarılmıştır.

Model11: $Gini(birincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Sosyal\ Koruma\ Harcamalar\iota_{it} + \mu_{it}$

Model 12: $Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Eğitim\ Harcamalar\iota_{it} + \mu_{it}$

Model 13: $Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Sağlık\ Harcamalar\iota_{it} + \mu_{it}$

Model 14: $Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Sosyal\ Koruma\ Harcamalar\iota_{it} + \mu_{it}$

Model 15: $Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Toplam\ Kamu\ Sosyal\ Harcamalar\iota_{it} + \mu_{it}$

Model 16: $Gini(ikincil)_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 Toplam\ Kamu\ Sosyal\ Harcamalar_{it} + \beta_2 GSYH(kb)_{it} + \mu_{it}$

Analizde kullanılan modellerin tahmin süreci şu adımları takip etmektedir;

- İlk olarak bütün modellerdeki değişkenlerin birim kök içerip içermediği belirlenmiştir.
- Daha sonra, değişkenler arasındaki uzun dönemli eşbütünleşik ilişkinin varlığı irdelenmiştir.
- Eğer değişkenler arasında eşbütünleşik ilişki bulunmuş ise, sonuçlar Panel Hata Düzeltme Modeli (Uzun ve Kısa Dönemli İlişkilerin Tahmini) ile tahmin edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen adımlar uygulanmadan önce analiz edilmesi gereken iki husus vardır. Birincisi panel veri modellerinin heterojen olup olmadığı ikincisi ise panel veri modellerinin birimler arası korelasyonlu olup olmadığıdır.

2.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada, 1987 - 2017 yılları arasında, OECD ülkelerinde vergilerin ve kamu harcamalarının gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkileri incelenmektedir. Sonuçları isabetli olarak tahmin etmek için, bu çalışmada ikinci nesil birim kök testi, ikinci nesil eşbütünleşme testi, artırılmış ortalama grup (AMG) hata düzeltme modeli kullanılmıştır.

Modelin tahminine geçmeden önce, değişkenler arasındaki yatay kesit bağımlılığının varlığı test edilmelidir. Veri setindeki değişkenler, ülkeler arasında gözlenmemiş ortak şoklar ve pozitif veya negatif dışsallıklar nedeniyle birbirini etkileyebileceğinden yatay kesit bağımlılığının varlığı oldukça önemlidir. Yatay kesit bağımlılığının ihmal edilmesi durumunda parametrelerin standart hataları tutarsız sonuçlara sebep olacaktır[405]. Hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlere Pesaran (2004) CD testi uygulanmıştır. Test sonuçlarına göre, değişkenler arasında herhangi bir yatay kesit bağımlılığı olmadığına dair boş hipotez, olasılık değerinin istatistiksel olarak anlamlı olması sebebiyle reddedilmiştir. Diğer bir deyişle, değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının varlığı doğrulanmaktadır. Bu, bir ülkede meydana gelen bir şokun diğer ülkeyi etkileyebileceğini göstermektedir. Yatay kesit bağımlılığının varlığı, ikinci nesil yaklaşımlara, birim kök testi, eş bütünleşme ve uzun dönemli tahmin, yönelmeyi gerektirmektedir.

Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin düzeyde ya da birinci fark düzeyinde durağan olması Pesaran tarafından geliştirilen birim kök testi[406] ile analiz edilmiştir. Modelde yer alan tüm değişkenlerin en az birinci düzeyde durağan olmaları sebebiyle panel hata düzeltme modellerinin kullanmasında bir engel mevcut değildir.

Parametrelerin homojenliği ve değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı modelin tahmininden önce test edilmelidir. Sabit parametrelerin ve eğim parametrelerinin birimlere göre homojen ya da heterojen olması durumuna dikkat edilerek eşbütünleşme ve tahmin yöntemleri seçilmektedir[407]. Parametrelerin homojenliğinin testi Swamy (1971) tarafından türetilen Swamy S testi[408] ile sınanmış olup tüm modellerdeki parametrelerin heterojen olduğu sonucuna varılmıştır.

---

[405] P Hashem M. Pesaran, "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels", **University of Cambridge, Faculty of Economics Working Paper**, No.0435, (2004).

[406] Hashem M. Pesaran, "A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence", **Journal of Applied Econometrics**, Vol.22, No.2, (2007), ss.265-312.

[407] Ferda Yerdelen Tatoğlu, **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**, 2. Basım, İstanbul: Beta Basım Dağıtım, s.246.

[408] Paravastu Swamy, **Statistical Inference in Random Coefficient Regression Models**, New York: Springer, 1971,

Uzun dönemli ilişkinin varlığının tespiti için kullanılan test, Westerlund (2008)[409] tarafından geliştirilen Durbin-Hausman testidir. Bu test, parametrelerin hem heterojenliğini hem de yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulundurduğu için analizde kullanılmış, modellerde uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Uygulanan tüm önsel testler sonucunda modeller için panel hata düzeltme modellerinden Bond ve Ederhardt (2009)[410] ile Eberhardt ve Teal (2010)[411] tarafından geliştirilen genişletilmiş ortalama grup (AMG) tahmincisi kullanılmıştır.

Panel AMG tahmincisinde, modele öncelikle T-1 tane gölge zaman değişkeni eklenmekte ve birinci farklar alınarak tahmin yapılmaktadır. İkinci safhada elde edilen bu tahminler her bir birim birim için kurulmuş olan hata düzeltme modellerine ilave edilmektedir. AMG tahmininde son aşamada katsayılar Pesaran ve Smith MG yaklaşımı yardımıyla bulunmaktadır.

Eberhardt & Bond (2009) tarafından önerilen model;

$$y_{it} = \beta_i' x_{it} + u_{it} \qquad u_{it} = \alpha_i + \lambda_i' f_t + \varepsilon_{it}$$

$$x_{mit} = \pi_{mi} + \delta_{mi}' g_{mt} + \rho_{1mi} f_{1mt} + \ldots + \rho_{nmi} f_{nmt} + \upsilon_{mit}$$

$$m = 1, \ldots\ldots, k \quad \text{ve} \quad f_{mt} \subset f_t$$

$$f_t = \varphi' f_{t-1} + \varepsilon_t \quad \text{ve} \quad g_t = K' g_{t-1} + \varepsilon_t$$

Birimler, i=1,…..,N ve zaman boyutu, t=1,….,T olarak ifade edilirken, X_{it} gözlemlenebilir eş değişkenler vektörü olarak denkleme dahil edilir. α_i, gruplara ait sabit etkilerin bileşimini, f_t, ortak faktörler setini ve λ_i yatay kesit birimlerine ait faktör yüklerini temsil etmektedir. f_t ve g_t gözlemlenemeyen ortak faktörleri ifade eder.

---

[409] Joakim Westerlund, "Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect", **Journal of Applied Econometrics**, Vol.23, No.2, (2008), ss.193-223.

[410] Markus Eberhardt ve Stephen Bond, "Cross-Section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator", **MPRA Working Paper**, No.17692, (2009).

[411] Markus Eberhart ve Francis Teal, "Productivity Analysis in the Global Manufacturing Production", **University of Oxford Department of Economics Working Paper**, No. 515, (2010).

Denklemde yukarıda belirtilen faktörlerin yanında, yatay kesit birimlerine ait regresörler de kullanılmaktadır. Bu regresörler k tanedir ve yatay kesit birimlerine ait faktör yüklerinin doğrusal fonksiyonu olarak modellenmiştir. Model sayesinde gözlenebilen ve gözlemlenemeyen faktörlerin yatay kesit bağımlılığı elde edilebilmektedir.

AMG tahmin sürecinin birinci aşaması denklemde görümektedir (Eberhardt & Bond, 2009).

$$\Delta_{y_{it}} = b'\Delta_{x_{it}} + \sum_{t=2}^{T} c_t \, \Delta D_t + e_{it}$$

$$\Rightarrow \hat{c}_t \equiv \hat{\mu}_t$$

Daha önce de söz edildiği gibi, denklemde görülen ilk aşamada birinci farklar kullanılmaktadır. Birinci farkların kullanılmasının nedeni durağanlığın ve gözlemlenemeyen faktörlerin etkilerinin saptırıcı etkilerinin aşılmasıdır. Bu yolla $\hat{\mu}_t$ İle gösterilen zamana ait kukla katsayıları elde edilir. İkinci aşamada tahmin edilen model ise;

$$y_{it} = \alpha_i + b_i' x_{it} + c_{it} + d_i \hat{\mu}_t + e_{it}$$

$$\hat{b}_{AMG} = N^{-1} \sum_{i} \hat{b}_i$$

Elde edilen zamana ait kukla değişkenler yatay kesit birimlerin regresyonuna dahil edilmektedir. Regresyonda lineer trend terimi de yer almaktadır. AMG tahminleri son tahlilde ülke birimlerinin ortalaması olarak elde edilmektedir.

2.2. Araştırmanın Veri Seti

Analiz, farklı gelişme düzeylerine sahip 25 OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkesini kapsamaktadır. Ülkelerin seçiminde 1987-2017 zaman periyodunda verilerine ulaşılabilen ülkelere öncelik verilmiş ve uygulama zorunlu olarak 25 OECD ülkesi ile sınırlandırılmıştır. Analiz kapsamındaki OECD ülkeleri ise şunlardır; Avusturalya, Avusturya, Belçika, Şili, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İsrail, İtalya, Güney Kore, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri.

Gini puanı, toplam vergi miktarının GSYH'ye oranı, toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranı, kişi başına düşen GSYH[*] ve analizde kullanılan tüm alt bileşenlerde yıllık veriler kullanılmıştır. Veri seti 25 ülke için bu değişkenlere ait zaman serilerini içermektedir. 25 kesit birim için zaman boyutu 1987 yılından itibaren 2017 yılı dahil olmak üzere 31 yıldan oluşmaktadır. Veri setinin zaman boyutunun uzunluğu sebebiyle kısa ve uzun dönemli katsayı tahmini yapılabilmektedir. Çalışmada tek bir ülke yerine, farklı gelişme düzeylerine sahip olan bir grup ülkeyi analiz etmek, ülkeleri kendi aralarında karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Gelir dağılımındaki adaleti ölçmek amacıyla kullanılan, harcanabilir gelir üzerinden hesaplanan Gini verileri Standart Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı'ndan (SWIID) temin edilmiştir. Bağımsız değişkenler olarak kullanılan; toplam vergi miktarının GSYH'ye oranı ve toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranı ayrıca vergi ve harcamaların alt bileşenleri; verginin alt bileşenleri olarak, gelir üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler ve harcamalar üzerinden alınan vergiler ile kamu harcamalarının fonksiyonel sınıflandırılmasına tabi olan alt bileşenler olarak eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının GSYH'ye oranı verileri IMF, Dünya Bankası ve OECD veri bankasından elde edilmiştir. Türkiye özelinde eksik verilerin

[*] Modellerde kişi başına düşen GSYH'nın logaritması kullanılmıştır.

tamamlanabilmesi için T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı istatistiklerinden yararlananılmıştır.

2.3. Ekonometrik Modeller ve Bulgular

Analizde tahmin edilen modeller üç grup altında sunulacaktır. Birinci grupta toplam vergilerin ve toplam harcamaların gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkilerini tahmin etmeye yönelik modeller yer almaktadır. Bu grupta Model 1, Model 2, Model 3 ve Model 4 yer almaktadır. İkinci grupta dolaylı ve dolaysız vergilerin gelirin yeniden dağılımı üzerindeki etkilerini tahmin etmeye yönelik olarak Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8 yer almaktadır. Üçüncü grupta ise, eğitim harcamalarının, sağlık harcamalarının, sosyal koruma harcamalarının ve toplam sosyal harcamaların gelir eşitsizliği üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu aşamada model spesifikasyonlarına birincil gelir dağılımı ve ikincil gelir dağılımı da dahil edilerek etkiler ayrıntılı olarak gözlemlenmeye çalışılmıştır. Son grupta Model 9, Model 10, Model 11, Model 12, Model 13, Model 14, Model 15 ve Model 16 yer almaktadır. Önsel ve yardımcı testler de bu gruplandırmaya göre tablolaştırılmıştır ve bu usül ile sunulmaktadır.

Birinci grupta yer alan Model 1, Model 2, Model 3 ve Model 4'te 25 OECD ülkesinde 1987-2017 yılları arasında toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı ve toplam kamu harcamalarının GSYH'ye oranı ile gelirin yeniden dağılımı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Analizlere kişi başına düşen GSYH de her iki değişken için ayrı ayrı dahil edilmiştir. Böylece söz konusu ilişki dört ayrı modelde incelenmektedir. Analizin yapılabilmesi için ve analizde doğru tahmincilerin seçilebilmesi için gerekli önsel testler mevcuttur.

Öncelikle bu testlerden değişkenler için birimler arası korelasyonun varlığını araştıran Pesaran (2004) CD testi uygulanmıştır. Modellerdeki tüm değişkenlerin birimler arası korelasyonlu olduğu tespit edilmiştir. Ardından Pesaran CADF birim kök testlerine geçilmiştir. İkinci nesil birim kök testi olan Pesaran CADF, birimler arası korelasyonun tespit edildiği durumlarda tercih edilmektedir. Modellerde kullanılan değişkenlerin en az

birinci fark düzeyinde durağan oldukları bu testler sonucunda gözlemlenmiştir. Birim kök testlerini takiben modellerin birimler arası korelasyonu yine Pesaran CD testi ile sınanmıştır. Modellerin de birimler arası korelasyonlu olduğu görülmüştür. Ardından ülke grubunun içindeki birimlerin homojenliği test edilmiştir. Homojenlik testi sonucunda ülke grubu içindeki birimlerin heterojen olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkelerin heterojen olması, tahmincinin seçimi ile birlikte her bir birim için ayrı sonuçlar elde edilmesini de sağlamaktadır.

Önsel testlerin sonuncusu Gini ile bağımsız değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin varlığını inceleyen eşbütünleşme testleridir. Diğer önsel testlerin sonuçlarına dayanarak Westerlund Eşbütünleşme testleri uygulanmıştır. Değişkenlerin Gini ile hem ayrı ayrı hem de kişi başına düşen GSYH ile birlikte kullanıldıklarında eşbütünleşik oldukları görülmüştür.

Birinci grupta yer alan dört model için sözü edilen önsel testlerin sonuçları Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 1

OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)

OECD Ülkeleri Paneli için Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)

Değişken	CD Test	P-Değeri
Gini	15.090	0.000
Toplam Vergi Gelirleri	13.850	0.000
Toplam Kamu Harcamaları	19.650	0.000
GSYH (Kişi Başı)	91.220	0.000

Tablo 2

OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Birim Kök Testi

OECD Ülkeleri için Birim Kök Testi

	Sabitli - Düzey		Sabitli - Birinci Fark	
Değişken	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**
Gini	-0.001	0.500	-7.115	0.000
Toplam Vergi Gelirleri	-1.711	0.044	-18.319	0.000
Toplam Kamu Harcamaları	-0.766	0.222	-17.164	0.000
GSYH (Kişi Başı)	1.044	0.852	-9.517	0.000

	Sabitli ve Trendli - Düzey		Sabitli ve Trendli - Birinci Fark	
Değişken	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**
Gini	2.452	0.993	-4.710	0.000
Toplam Vergi Gelirleri	-2.256	0.012	-16.752	0.000
Toplam Kamu Harcamaları	-0.111	0.456	-15.537	0.000
GSYH (Kişi Başı)	0.851	0.802	-7.175	0.000

Tablo 3

OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)

OECD Ülkeleri Paneli için Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)

Değişken	**CD Test**	**P-Değeri**
Gini ve Toplam Vergi Gelirleri	13.390	0.000
Gini ve ToplamVergi Gelirleri - GSYH(kb)	3.480	0.000
Gini ve Toplam Kamu Harcamaları	8.640	0.000
Gini ve ToplamKamu Harcamaları - GSYH(kb)	9.280	0.000

Tablo 4

OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Homojenlik Testi

Homojenlik Testi

	Test İstatistiği	Prob>chi2
Gini ve Toplam Vergi Gelirleri	349.88	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini ve ToplamVergi Gelirleri - GSYH(kb)	565.08	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini ve Toplam Kamu Harcamaları	361.76	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini ve Toplam Kamu Harcamaları - GSYH(kb)	521.13	0.0000

Tablo 5

OECD Ülkeleri İçin Birinci Grup (4 Model) Westerlund Eşbütünleşme Testi

Westerlund Eşbütünleşme Testleri

		Varyans Oranı İstatistiği	P-Değeri
Gini ve Toplam Vergi Gelirleri	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.1885	0.0007
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.3253	0.0004
Gini ve Toplam Vergi Gelirleri - GSYH(kb)	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	4.4666	0.0000
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.4896	0.0002
Gini ve Toplam Kamu Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.6258	0.0001
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	1.6498	0.0495
Gini ve Toplam Kamu Harcamaları - GSYH(kb)	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	2.7457	0.0030
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	2.0726	0.0191

Tüm önsel testlerin tamamlanmasının ardından toplam vergi gelirlerinin ve toplam kamu harcamalarının hem ayrı ayrı hem de kişibaşı GSYH ile birlikte kullanılarak Gini puanı üzerindeki etkilerini inceleyebilmek için, önsel testlere de uygun olarak seçilmiş Panel AMG Tahmincisi ile tahmini yapılmıştır. Panel AMG tahmincisi panel hata düzeltme modellerinden önsel testlerin sonuçlarına göre seçilmiştir ve kısa dönemli katsayılarla birlikte uzun dönemli katsayıyı ve hata düzeltme katsayısını da sunmaktadır. Birinci grupta yer alan ilk dört modelin Panel AMG tahmin sonuçları TABLO 6'da görülmektedir.

Tablo 6

Birinci Grup (4 Model) Panel AMG Tahmin Sonuçları

Grup 1 - AMG Tahmincisi Uzun Dönemli İlişki Katsayıları

Değişken		Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
Toplam Vergiler	Kısa Dönemli Katsayı (d)	-0.041***	-0.04**		
	Kısa Dönemli Katsayı (dl)	0.01	0.004		
	Uzun Dönemli Katsayı	-0.307***	-0.136*		
Toplam Harcamalar	Kısa Dönemli Katsayı (d)			-0.012	-0.006
	Kısa Dönemli Katsayı (dl)			0.01	0.013
	Uzun Dönemli Katsayı			-0.074*	-0.092*
GSYH (Kişibaşı)	Kısa Dönemli Katsayı (d)		-1.321**		-1.441**
	Kısa Dönemli Katsayı (dl)		0.989		0.091
	Uzun Dönemli Katsayı		-7.104***		-6.615***
	Hata Düzeltme Katsayısı	-0.169***	-0.22***	-0.188***	-0.226***
	Wald chi2	115.2	291.3	102.8	219.3
	Prob > chi2	0.000	0.000	0.000	0.000

= " *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 "

Tablo 6'da panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Model 1 değerleriyle, tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0,169) ve anlamlıdır, Gini puanı ile toplam vergi gelirleri arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Bu parametre, serilerin durağan olmamasından kaynaklanan kısa dönem sapmalarının bir sonraki dönemde dengeye gelme hızını göstermektedir. Buna göre, bir dönemde oluşan dengesizliklerin yaklaşık %17'si bir sonraki dönemde düzelecek ve yaklaşık 6 dönem sonra sistem dengeye ulaşacaktır.

Ayrıca modeldeki uzun ve kısa dönem parametrelerinin hepsi anlamlıdır. Dolayısıyla Gini ile toplam vergi gelirleri arasında kısa ve uzun dönemli bir nedensellik mevcuttur. Kısa dönemde toplam vergiler gelirlerinin GSYH içindeki payı 1 birim arttığında Gini 0.041 puan azaltmaktadır. Uzun dönemde toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye içindeki payı 1 birim arttığında, Gini yaklaşık 0.31 puan azaltmaktadır.

Ek Tablo 1'de görüldüğü gibi tüm parametreler her bir ülke için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Model 1'in ülke bazlı sonuçlarına göre Belçika, Fransa, İsrail, Hollanda, Portekiz, Birleşik Krallık ve ABD'nin toplam vergi yükünün uzun dönem parametresi istatistiksel açıdan anlamlıdır. Belçika, Fransa, Portekiz, Birleşik Krallık'ta toplam vergi yükünün uzun dönemli parametresi negatif ve istatistiksel açıdan anlamlı iken; İsrail ve Hollanda'da toplam vergi yükü pozitif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Toplam vergi yükü 1 birim arttığında Gini Belçika'da 0.84, Fransa'da 0.71, Portekiz'de 0.76, Birleşik Krallık'ta 0.51 ve ABD'de 0.54 puan azalmakta iken; İsrail'de 0.54 ve Hollanda'da 0.23 puan artmaktadır.

Tablo 6'da Model 2 değerleriyle, toplam vergi gelirlerinin, kişi başı GSYH ile birlikte bağımsız değişken olarak kullanıldığı durumda Gini üzerindeki etkileri görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0,22) ve anlamlıdır, dolayısıyla bir dönemde oluşan dengesizliklerin %22'sinin bir sonraki dönemde düzeleceğini ve yaklaşık 5 dönem sonra dengeye ulaşacağını göstermektedir. Modeldeki uzun ve kısa dönem parametrelerinin hepsi anlamlıdır. Dolayısıyla Gini ile toplam vergi oranı ve kişi başı GSYH değişkenleri arasında kısa ve uzun dönemli bir nedensellik mevcuttur. Kısa dönemde toplam vergi gelirlerinin GSYH içerisindeki payı 1 arttığında Gini 0.04 puan azaltmakta iken uzun dönemde 1 birimlik artış, Gini'yi yaklaşık 0.13 puan azaltmaktadır. Kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış hem kısa dönemde hem de uzun dönemde gelir dağılımındaki adaleti artırmaktadır.

Ek Tablo 1'de yer alan ülke bazlı sonuçlara bakıldığında, Model 2'de hem toplam vergi oranı değişkeni hem de kişi başı GSYH değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı çıktığı ülkeler; İrlanda, İtalya, Yeni Zelanda, Türkiye ve Birleşik Krallık'tır. Model 2'ye göre Türkiye için uzun dönemde toplam vergi yükünde 1 birimlik artış Gini'yi 0.47 puan

azaltmaktadır. Kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış gelir dağılımında adaletsizliği azaltmaktadır.

Tablo 6'da Model 3 verileriyle, toplam kamu harcamalarının Gini puanı üzerindeki etkisinin, panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi negatif (-0,188) ve anlamlıdır. Gini puanı ile toplam harcamaların uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Bu parametre, serilerin durağan olmamasından kaynaklanan kısa dönem sapmalarının bir sonraki dönemde dengeye gelme hızını göstermektedir. Buna göre, bir dönemde oluşan dengesizliklerin yaklaşık %19'u bir sonraki dönemde düzelecek ve yaklaşık 5 dönem sonra sistem dengeye ulaşacaktır. Modele göre 25 OECD ülkesi için, toplam harcamaların Gini puanına kısa dönemli etkisi bulunamamışken, uzun dönemde toplam harcamaların GSYH içerisindeki payı 1 birim artırıldığında Gini yaklaşık 0.074 puan azaltmaktadır.

Ek Tablo 1'de görüldüğü gibi tüm parametreler her bir ülke için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Sonuçlara göre Belçika, Almanya, İsrail, İtalya, Hollanda, Yeni Zelanda, Portekiz, Birleşik Krallık ve ABD'nin toplam harcamaların uzun dönem parametresi istatistiksel açıdan anlamlıdır.

Tablo 6'da Model 4 verileriyle, toplam kamu harcamalarının, kişi başı GSYH ile birlikte Gini puanı üzerindeki etkilerini inceleyen Panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0,22) ve anlamlıdır, dolayısıyla bir dönemde oluşan dengesizliklerin %22'sinin bir sonraki dönemde düzeleceğini ve yaklaşık 5 dönem sonra dengeye ulaşacağını göstermektedir. Modele göre 25 OECD ülkesi için, toplam harcamaların Gini puanına kısa dönemli etkisi bulunamamışken, uzun dönemde toplam harcamaların GSYH içerisindeki payı 1 birim arttığında Gini yaklaşık 0.1 puan azaltmaktadır. Kısa dönemde kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış hem kısa dönemde hem de uzun dönemde Gini puanını azaltmaktadır.

Ek Tablo 1'de yer alan Model 4'teki ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise, toplam harcamaların ve kişi başı GSYH parametrelerinin istatistiksel açıdan anlamlı çıktığı ülkeler ise Yeni Zelanda, Türkiye ve Birleşik Krallık'tır. Türkiye için uzun dönemde

toplam harcamaların GSYH içerisindeki payı 1 birim artırıldığında Gini puanı 0.05 puan azalmaktadır. Ayrıca kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış gelir dağılımında adaletsizliği azaltmaktadır.

Birinci grupta yer alan dört modelin önsel testleri ve Panel AMG tahmin süreçlerinin ardından aynı işlemler ikinci grupta yer alan Model 5, Model 6, Model 7 ve Model 8 için de uygulanmıştır. Yine önsel test sonuçlarının elverişli olmasından dolayı panel AMG tahmincisi seçilmiş ve ikinci grup modeller için de sonuçlar elde edilmiştir. İkinci grupta toplam dolaysız vergi gelirleri ve toplam dolaylı vergi gelirlerinin Gini üzerindeki etkileri hem ayrı ayrı hem de kişi başına düşen GSYH dahil edilerek incelenmiştir. Önsel test sonuçları Tablo 7, Tablo 8, Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11'de görülmektedir. Panel AMG tahmincisi sonuçları ise Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 7

OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)

OECD Ülkeleri Paneli için Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)

Değişken	CD Test	P-Değeri
Gini	15.090	0.000
Toplam Dolaysız Vergiler	21.880	0.000
Toplam Dolaylı Vergiler	17.810	0.000
GSYH (Kişi Başı)	91.220	0.000

Tablo 8

OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Birim Kök Pesaran Testi

OECD Ülkeleri için Birim Kök Pesaran Testi

	Sabitli - Düzey		Sabitli - Birinci Fark	
Değişken	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**
Gini	-0.001	0.500	-7.115	0.000
Toplam Dolaysız Vergiler	-1.664	0.048	-16.723	0.000
Toplam Dolaylı Vergiler	-2.522	0.006	-18.605	0.000
GSYH (Kişi Başı)	1.044	0.852	-9.517	0.000

	Sabitli ve Trendli - Düzey		Sabitli ve Trendli - Birinci Fark	
Değişken	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**
Gini	2.452	0.993	-4.710	0.000
Toplam Dolaysız Vergiler	-0.535	0.296	-14.643	0.000
Toplam Dolaylı Vergiler	-1.072	0.142	-16.838	0.000
GSYH (Kişi Başı)	0.851	0.802	-7.175	0.000

Tablo 9

OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)

OECD Ülkeleri Paneli için Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)

Değişken	**CD Test**	**P-Değeri**
Gini ve Toplam Dolaysız Vergiler	6.560	0.000
Gini ve Toplam Dolaysız Vergiler - GSYH(kb)	2.230	0.026
Gini ve Toplam Dolaylı Vergiler	9.240	0.000
Gini ve Toplam Dolaylı Vergiler - GSYH(kb)	2.980	0.003

Tablo 10

OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Homojenlik Testi

Homojenlik Testi

	Test İstatistiği	Prob>chi2
Gini ve Toplam Gelir Vergileri	431.50	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini ve Toplam Gelir Vergileri - GSYH(kb)	455.74	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini ve Toplam Dolaylı Vergiler	291.65	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini ve Toplam Dolaylı Vergiler - GSYH(kb)	472.35	0.0000

Tablo 11

OECD Ülkeleri İçin İkinci Grup (4 Model) Westerlund Eşbütünleşme Testi

Westerlund Eşbütünleşme Testleri

		Varyans Oranı İstatistiği	P-Değeri
Gini ve Toplam Dolaysız Vergiler	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.0120	0.0013
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	2.9396	0.0016
Gini ve Toplam Dolaysız Vergiler - GSYH(kb)	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.3108	0.0005
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	2.9396	0.0016
Gini ve Toplam Dolaylı Vergiler	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	2.5393	0.0056
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	1.8445	0.0326
Gini ve Toplam Dolaylı Vergiler - GSYH(kb)	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	2.1646	0.0152
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	-1.9963	0.0229

Tablo 12

İkinci Grup (4 Model) Panel AMG Tahmin Sonuçları

Grup 2 - AMG Tahmincisi Uzun Dönemli İlişki Katsayıları

Değişken		Model 5	Model 6	Model 7	Model 8
Dolaysız Vergiler	**Kısa Dönemli Katsayı (d)**	-0.054***	-0.046**		
	Kısa Dönemli Katsayı (dl)	0.019*	0.026*		
	Uzun Dönemli Katsayı	-0.277***	-0.187**		
Dolaylı Vergiler	**Kısa Dönemli Katsayı (d)**			0.139	0.148
	Kısa Dönemli Katsayı (dl)			-0.098	-0.221
	Uzun Dönemli Katsayı			2.006***	3.534***
GSYH (Kişibaşı)	**Kısa Dönemli Katsayı (d)**		-1.417**		-1.405**
	Kısa Dönemli Katsayı (dl)		0.965		1.913***
	Uzun Dönemli Katsayı		-4.033***		-12.333***
	Hata Düzeltme Katsayısı	-0.173***	-0.272***	-0.33***	-0.189***
	Wald chi2	157.54	91.80	194.45	213.89
	Prob > chi2	0.000	0.000	0.000	0.000

= ” *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 ”

Tablo 12’de Model 5’e ait panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0.173) ve anlamlıdır. Modele göre, kısa ve uzun dönemli katsayılar istatistiksel açıdan anlamlıdır. Uzun dönemde toplam dolaysız vergi gelirlerinin GSYH içerindeki payı 1 birim artığında Gini yaklaşık 0.28 puan azalmaktadır. Ek Tablo 2’de yer alan Model 5’in ülke bazlı sonuçlarına göre Belçika, Fransa, Birleşik Krallık ve ABD’de dolaysız vergilerin payı artıkça gelirin yeniden dağılımına olumlu etki yaratırken, Finlandiya, İsrail ve Hollanda’da olumsuz etki yaratmaktadır.

Tablo 12’de Model 6’ya ait panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0,27) ve anlamlıdır, dolayısıyla bir dönemde oluşan dengesizliklerin %27’inin bir sonraki dönemde düzeleceğini ve yaklaşık 4 dönem sonra dengeye ulaşacağını göstermektedir. Ayrıca modeldeki uzun ve kısa dönem parametrelerinin hepsi anlamlıdır. Dolayısıyla Gini ile gelir üzerinden alınan vergilerin GSYH’ya oranı, bordrolulardan

alınan vergilerin oranı ve sosyal sigorta primlerinin oranı ile servet vergisi oranı toplamı olan değişkenimiz (toplam dolaysız vergiler oranı) ve kişi başı GSYH değişkenleri arasında kısa ve uzun dönemli bir nedensellik mevcuttur. Kısa dönemde toplam dolaysız vergiler oranındaki 1 birimlik artış Gini'yi 0.046 puan azaltmakta iken uzun dönemde toplam vergi oranlarındaki 1birimlik artış, Gini'yi yaklaşık 0.19 puan azaltmaktadır. Kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış Gini puanını kısa dönemde ve uzun dönemde azaltmaktadır. Ek Tablo 2'de yer alan ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise, Modelde hem gelir üzerinden alınan vergilerin GSYH'ye oranı, bordrolulardan alınan vergilerin oranı, sosyal sigorta primlerinin oranı ve servet vergisi oranının toplamı olan değişkenimizin hem de kişi başı GSYH değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı çıktığı ülkeler ise; Almanya, Macaristan, İrlanda, Güney Kore, Hollanda, Türkiye ve Birleşik Krallık'tır. Türkiye için uzun dönemli parametrelerinin hepsi istatistiksel açıdan anlamlıdır. Toplam dolaysız vergilerin GSYH içeirindeki payı 1 birim arttığında Gini 0.14 puan azalmaktadır. Kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış hem kısa dönemde hem de uzun dönemde gelir dağılımında adaletsizliği azaltmaktadır.

Tablo 12'de Model 7 için panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0,33) ve anlamlıdır, dolayısıyla bir dönemde oluşan dengesizliklerin %33'ünün bir sonraki dönemde düzeleceğini ve yaklaşık 3 dönem sonra dengeye ulaşacağını göstermektedir. Ayrıca modeldeki uzun dönemli parametre anlamlı iken kısa dönemde anlamsızdır. Dolayısıyla, toplam dolaylı vergilerin GSYH içerisindeki payı 1 birim artığında Gini uzun dönemde 2 puan artmaktadır. Ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise, Avustralya, Şili, Finlandiya, Yeni Zelanda, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık'ın uzun dönemli dolaylı vergi parametresi istatistiksel açıdan anlamlıdır.

Tablo 12'de son olarak dolaylı vergilerin kişi başı GSYH ile birlikte Gini puanı üzerindeki etkilerinin araştırıldığı Model 8'e ait panel hata düzeltme modelinin AMG tahmincisi ile tahmini tüm panel için görülmektedir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif (-0,19) ve anlamlıdır, dolayısıyla bir dönemde oluşan dengesizliklerin %19'un bir sonraki dönemde düzeleceğini ve yaklaşık 5 dönem sonra dengeye ulaşacağını göstermektedir. Modele göre tüm panel için, dolaylı vergilerin Gini

puanına kısa dönemli etki bulunamamışken, uzun dönemde dolaylı vergilerin GSYH içerisindeki 1 birimlik artış Gini'yi yaklaşık 3.5 puan artırmaktadır. Gelir dağılımına bozucu bir etkiye sebebiyet vermektedir. Kişi başı GSYH ile Gini arasında hem uzun dönemli hem de kısa dönemli ilişki mevcuttur. Kişi başı GSYH oranındaki %1'lik artış hem uzun dönemde hem de kısa dönemde gelir dağılımında adaleti olumlu yönde etkilemektedir. Ek tablo 2'de Model 8'e ait ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise modelde hem dolaylı vergi parametresi hem de kişi başı GSYH parametresinin istatistiksel olarak anlamlı çıktığı ülkeler ise; Avusturya, Şili, İrlanda, Hollanda, Yeni Zelanda, İspanya, İsveç, Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD'dir. Türkiye uzun dönemli parametreler istatistiksel olarak anlamlıdır. Uzun dönemde dolaylı vergilerin GSYH içerisindeki payı 1 birim arttığında Gini 2.65 puan artmaktadır. Kişi başı GSYH'deki %1'lik artış gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir.

Üçüncü grup altında toplamda 8 model incelenecektir. Model 9 ve Model 10 eğitim harcamalarının birincil ve ikincil gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Model 11 ve Model 12 ise sağlık harcamalarının birincil ve ikincil gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Model 13 ve Model 14'te ise sosyal koruma harcamalarının birincil ve ikincil gelir dağılımına etkileri tahmin edilmektedir. Model 15 ve Model 16 toplam kamu sosyal harcamalarını incelerken, Model 15 toplam kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini, Model 16 ise toplam kamu sosyal harcamalarının kişi başı GSYH ile birlikte gelir dağılımı üzerindeki etkilerini tahmin etmeye yöneliktir. Model 15 ve Model 16'daki etkiler sadece ikincil gelir dağılımı için ele alınmaktadır. İlk iki grupta olduğu gibi önsel test süreçleri takip edilmiş, önsel testlerin sonuçlarına göre Panel AMG tahmincisi ile kısa ve uzun dönemli ilişki katsayıları tahmin edilmiştir. Önsel testlere ilişkin bilgiler Tablo 13, Tablo 14, Tablo 15, Tablo 16 ve Tablo 17'de sunulmuşken, Panel AMG tahmincisinin sonuçları Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 13

OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Değişkenler)

OECD Ülkeleri Paneli için Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi

Değişken	CD Test	P-Değeri
Gini_Katayısı (birincil)	21.030	0.000
Gini_Katsayısı (ikincil)	15.090	0.000
Kamu Eğitim Harcamaları	10.120	0.000
Kamu Sağlık Harcamaları	34.700	0.000
Sosyal Koruma Harcamaları	17.450	0.000
Toplam Sosyal Harcamalar	24.660	0.000
GSYH (Kişi Başı)	91.220	0.000

Tablo 14

OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Birim Kök Testi

OECD Ülkeleri için Birim Kök Testi

	Sabitli - Düzey		Sabitli - Birinci Fark	
Değişken	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**
Gini (birincil)	0.157	0.562	-5.374	0.000
Gini (ikincil)	-0.001	0.500	-7.115	0.000
Kamu Eğitim Harcamaları	1.614	0.947	-9.455	0.000
Kamu Sağlık Harcamaları	-0.360	0.360	-9.993	0.000
Sosyal Koruma Harcamaları	1.686	0.954	-8.146	0.000
Toplam Sosyal Harcamalar	1.723	0.958	-8.060	0.000
GSYH (Kişi Başı)	1.044	0.852	-9.517	0.000

	Sabitli ve Trendli - Düzey		Sabitli ve Trendli - Birinci Fark	
Değişken	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**	**Z(t-bar)**	**P-Değeri**
Gini (birincil)	2.833	0.998	-3.787	0.000
Gini (ikincil)	2.452	0.993	-4.710	0.000
Kamu Eğitim Harcamaları	3.520	1.000	-7.867	0.000
Kamu Sağlık Harcamaları	1.224	0.890	-7.986	0.000
Sosyal Koruma Harcamaları	2.471	0.993	-6.130	0.000
Toplam Sosyal Harcamalar	3.435	1.000	-6.648	0.000
GSYH (Kişi Başı)	0.851	0.802	-7.175	0.000

Tablo 15

OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)

OECD Ülkeleri Paneli için Birimlerarası Korelasyon Pesaran (2004) CD Testi (Modeller)

Değişken	CD Test	P-Değeri
Gini (birincil) ve Kamu Eğitim Harcamaları	13.440	0.000
Gini (ikincil) ve Kamu Eğitim Harcamaları	3.350	0.001
Gini (birincil) ve Kamu Sağlık Harcamaları	2.460	0.014
Gini (ikincil) ve Kamu Sağlık Harcamaları	18.170	0.000
Gini (birincil) ve Sosyal Koruma Harcamaları	12.940	0.000
Gini (ikincil) ve Sosyal Koruma Harcamaları	19.910	0.000
Gini (ikincil) ve Toplam Sosyal Harcamalar	2.040	0.041
Gini (ikincil) ve Toplam Sosyal Harcamalar - GSYH (kb)	1.960	0.051

Tablo 16

OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Homojenlik Testi

Homojenlik Testi

	Test İstatistiği	Prob>chi2
Gini (birincil) ve Kamu Eğitim Harcamaları	292.03	0.0000
Gini (ikincil) ve Kamu Eğitim Harcamaları	232.66	0.0000
Gini (birincil) ve Kamu Sağlık Harcamaları	304.91	0.0000
Gini (ikincil) ve Kamu Sağlık Harcamaları	276.91	0.0000
Gini (birincil) ve Sosyal Koruma Harcamaları	322.52	0.0000
Gini (ikincil) ve Sosyal Koruma Harcamaları	250.71	0.0000
	Test İstatistiği	**Prob>chi2**
Gini (ikincil) ve Toplam Sosyal Harcamalar	239.01	0.0000
Gini (ikincil) ve Toplam Sosyal Harcamalar - GSYH (kb)	391.99	0.0000

Tablo 17

OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Westerlund Eşbütünleşme Testi

Westerlund Eşbütünleşme Testleri

		Varyans Oranı İstatistiği	P-Değeri
Gini (birincil) ve Kamu Eğitim Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	5.2110	0.0000
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.0192	0.0013
Gini (ikincil) ve Kamu Eğitim Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.1968	0.0007
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.2984	0.0005
Gini (birincil) ve Kamu Sağlık Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.0170	0.0013
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	4.8550	0.0000
Gini (ikincil) ve Kamu Sağlık Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	2.4512	0.0071
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	2.7286	0.0032
Gini (birincil) ve Sosyal Koruma Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	3.6156	0.0001
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.0967	0.0010
Gini (ikincil) ve Sosyal Koruma Harcamaları	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	2.2683	0.0117
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	2.4798	0.0066
Gini (ikincil) ve Toplam Sosyal Harcamalar	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	2.9782	0.0001
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.1574	0.0008
Gini (ikincil) ve Toplam Sosyal Harcamalar - GSYH (kb)	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: En az 1 grup eşbütünleşiktir.	4.4944	0.0000
	Ho: Eşbütünleşme yoktur. Ha: Tüm paneller eşbütünleşiktir.	3.5280	0.0002

Tablo 18

OECD Ülkeleri İçin Üçüncü Grup (8 Model) Panel AMG Tahmin Sonuçları

Grup 3 - AMG Tahmincisi Uzun Dönemli İlişki Katsayıları

Değişken	Katsayılar							
	Birincil Gelir Dağılımı			İkincil Gelir Dağılımı				
	Model 9	Model 10	Model 11	Model 12	Model 13	Model 14	Model 15	Model 16
Eğitim Harc.								
Kısa Dönemli Katsayı (d)	-0.117			-0.171*				
Kısa Dönemli Katsayı (dl)	0.184*			0.148*				
Uzun Dönemli Katsayı	-1.020*			-0.557*				
Sağlık Harc.								
Kısa Dönemli Katsayı (d)		0.014			-0.044			
Kısa Dönemli Katsayı (dl)		0.02			0.11*			
Uzun Dönemli Katsayı		0.238			-0.523**			
Sosyal Koruma Harc.								
Kısa Dönemli Katsayı (d)			0.053**			-0.019		
Kısa Dönemli Katsayı (dl)			0.054*			0.063***		
Uzun Dönemli Katsayı			0.070			-0.233**		
Toplam Kamu Sosyal Harc.								
Kısa Dönemli Katsayı (d)							-0.007	-0.013
Kısa Dönemli Katsayı (dl)							0.034**	0.028
Uzun Dönemli Katsayı							-0.116*	-0.190*
GSYH (Kişibaşı)								
Kısa Dönemli Katsayı (d)								-0.004
Kısa Dönemli Katsayı (dl)								0.010
Uzun Dönemli Katsayı								-0.052
Hata Düzeltme Katsayısı	-0.24**	-0.26***	-0.285***	-0.278***	-0.239***	-0.295***	-0.25***	-0.268***
Wald chi2	27.2	62.14	40.01	77.96	59.66	56.82	57.73	59.17
Prob > chi2	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000

=" *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 "

Tablo 18'de kamu eğitim harcamaları ve kamu sağlık harcamalarının yanında kamu sosyal koruma harcamalarının hem birincil hem de ikincil gelir dağılımı üzerindeki kısa ve uzun dönemli etkilerinin Panel AMG tahmincisi ile tahmini yer almaktadır. Toplam kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi ise sadece ikincil gelir dağılımı açısından incelenmiş ve Model 15 ile Model 16'da sunulmuştur.

Tablo 18'de yer alan tüm modellerin hata düzeltme parametresi negatif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Eğitim harcamaları hem birincil hem de ikincil gelir dağılımında adaleti artırırken, sağlık harcamaları yalnızca ikincil gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Eğitim harcamalarının uzun dönemde hem birincil hem de ikincil dağılıma etkisi incelendiğinde birincil gelir dağılıma olan etkisi ikincil gelir dağılıma olan etkisinden yaklaşık iki kat daha fazladır. Diğer bir deyişle, gelir dağılımında adaleti olumlu yönde etkilediği gözlemlenmektedir. Ülke bazlı, istatistiksel açıdan anlamlı bulunan sonuçlara göre Avusturya, İtalya, Hollanda ve Birleşik Krallığı'n eğitim harcamalarındaki artış birincil gelir dağılımında adaleti olumlu yönde etkilemekteyken, İrlanda'da olumsuz yönde etkilemektedir. Avusturya, Finlandiya, İtalya'daki eğitim harcamalarındaki artış ikincil gelir dağılımı olumlu etkilerken, Portekiz'de olumsuz etkilemektedir. Sağlık harcamalarının ikincil dağılıma etkileri açısından ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise, Avusturya, Finlandiya, Macaristan ve İsveç'in sağlık harcamalarının uzun dönem parametresi negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır, bir başka deyişle sağlık harcamalarındaki artış gelir dağılımını iyileştirici etki etmektedir.

Sosyal koruma harcamaları ile birincil gelir dağılımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamazken, sosyal koruma harcamalarının ikincil gelir dağılımını iyileştirdiği Model 14'ün tahminlerinde görülmektedir. Sosyal koruma harcamalarının ikincil gelir dağılımını gösteren Gini puanı kısa dönemli katsayısı negatif fakat istatistiksel açıdan anlamsız iken uzun dönemli katsayısı negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Böylece, uzun dönemde sosyal koruma harcamaları gelir dağılımında adaleti olumlu yönde etkilemektedir. İkincil gelir dağılımına yönelik etkilerin ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Macaristan, Hollanda, Portekiz ve Birleşik Krallık'ın sosyal koruma harcamalarının uzun dönem parametresi

negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır, bir başka deyişle sosyal koruma harcamalarındaki artış gelir dağılımını iyileştirici etki etmektedir.

Toplam kamu sosyal harcamalarının ikincil gelir dağılımı üzerindeki olumlu etkileri Model 15 ve Model 16'nın tahminleri ile tespit edilmiştir. Tüm panel için hata düzeltme parametresi (ECM) negatif ve anlamlıdır, Gini puanı ile toplam sosyal harcamalarının arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Buna göre, bir dönemde oluşan dengesizliklerin yaklaşık %26'sı bir sonraki dönemde düzelecek ve yaklaşık 4 dönem sonra sistem dengeye ulaşacaktır. Model 15 ve Model 16'ya göre tüm panel için, toplam sosyal harcamaların Gini puanının kısa dönemli katsayısı negatif fakat istatistiksel açıdan anlamsız iken uzun dönemli katsayısı negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır. Böylece, uzun dönemde toplam sosyal harcamaların GSYH içerisindeki payı 1 birim arttığında Gini yaklaşık 0.16 ile 0.20 puan arasında azaltmaktadır. Ülke bazlı sonuçlara bakıldığında ise, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Macaristan, Birleşik Krallık'ın toplam sosyal harcamalarının uzun dönem parametresi negatif ve istatistiksel açıdan anlamlıdır, bir başka deyişle toplam sosyal harcamalardaki artış gelir dağılımını iyileştirici yönde etkilediği sadece ABD'de için toplam sosyal harcamalardaki artış gelir dağılımına bozucu etki yaptığı istatistiksel olarak kanıtlanmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmanın ilk üç bölümü gelirin yeniden dağılımı kavramının ve bu kavramın; temellerinin, öneminin, teorilerinin, türlerinin, ölçütlerinin incelenmesine, maliye politikası araçlarından vergilerin ve kamu harcamalarının gelirin yeniden dağıtılması ile ilişkisinin ve bu konudaki rollerinin incelenmesine ayrılmıştır. İlk üç bölüm kendi içinde maliye politikalarının, ülkelerin toplumsal ve ekonomik sistemlerinin sürdürülebilmesi açısından önemli olduğu ve bu yüzden belirli mekanizmalarla yeniden dağıtıcı maliye politikalarının ekonomik sistem içindeki yerlerinin pekiştirilmesi gerektiği sonucunu sunmaktadır.

Dördüncü bölümdeki ampirik analizde, OECD ülkeleri 1987-2017 arasındaki verileriyle incelenmiştir. Analiz panel zaman serisi analiz yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Eş bütünleşme ve hata düzeltme modelleri analizleri yapılmadan önce bu analizleri yapmanın uygun olup olmadığını gösteren önsel testlerin tamamı uygulanmıştır. Eş bütünleşme testleri ve hata düzeltme modelleri ile yapılan analizler bağımsız değişkenlerin, bağımlı değişken üzerindeki hem kısa dönemli hem de uzun dönemli etkilerinin tahmin edilmesine olanak sağlamıştır.

Analizler sonucunda toplam vergi gelirlerindeki artışların hem kısa dönemde hem de uzun dönemde gelir dağılımında adalet üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu gözlenmiştir. Toplam vergilerin etkilerinin analizine bağımsız değişken olarak kişi başı GSYH değişkeni eklendiğinde hem toplam vergi gelirlerindeki hem de kişi başı GSYH'deki artışların gelir dağılımında adalet üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Vergi gelirlerinin geliri yeniden dağıtıcı etkileri incelenirken vergilerin türlerini de analiz etmek faydalı olacağından dolaylı ve dolaysız vergiler ayrı ayrı analize dahil edilmiştir. Toplam dolaysız vergilerin hem tek başına hem de kişi başına düşen GSYH ile birlikte bağımsız değişken olarak kullanıldığı analizlerde her iki değişkendeki artışların hem kısa hem de uzun dönemde gelir dağılımında adaleti olumlu etkilediği görülmüştür. Diğer taraftan toplam dolaylı vergilerin etkileri kısa dönemli parametre istatistiksel olarak anlamlı olmadığından sadece uzun dönemli etkileri üzerinden değerlendirilebilmiştir. Dolaylı vergi gelirlerindeki bir artışın gelir dağılımında adalet üzerinde uzun dönemde olumsuz etkiler yaptığı gözlenmiştir. Kişi başı GSYH ve dolaylı

vergi gelirleri bir arada değerlendirildiğinde dolaylı vergilerdeki artışın gelir dağılımında adalet üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu görülmüştür. Kişi başı GSYH gelir dağılımında adalet üzerinde kısa ve uzun dönemli olumlu etkileri gözlenmiştir.

Kamu harcamalarının gelir dağılımında adalet üzerindeki etkileri öncelikle toplam kamu harcamaları üzerinden incelenmiştir. Toplam kamu harcamalarındaki bir artışın gelir dağılımında adalet üzerinde kısa dönemli etkisi bulunumazken, uzun dönemde gelir dağılımını düzeltici etkilere sahip olduğu görülmüştür. Kişi başı GSYH'de toplam kamu harcamalarıyla birlikte analize bağımsız değişken olarak dahil edilidiğinde her iki değişkendeki artışların uzun dönemde gelir dağılımını düzelttiği saptanmıştır. Ardından kamu harcamaları da alt bileşenlerine ayrılarak analize dahil edilmiştir. Alt bileşen analizlerinde, hem eğitim harcamalarındaki hem sağlık harcamalarındaki hem de sosyal koruma harcamalarındaki artışların uzun dönemde gelir dağılımını iyileştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamaları daha ayrıntılı olarak birincil ve ikincil gelir dağılımına etkileri bakımından ele alındığında; eğitim harcamalarının hem birincil hem de ikincil gelir dağılımında adaleti olumlu etkilediği, sağlık harcamalarının ve sosyal koruma harcamalarının ise sadece ikincil gelir dağılımında olumlu etkiler yarattığı gözlemlenmiştir. Ayrıca toplam sosyal harcamalardaki artışların da uzun dönemde gelir dağılımında adalet üzerinde olumlu etkileri tespit edilmiştir.

Literatür taramasında yer verilen çalışmalara sonuç kısmında da değinmek isabetli olacaktır. Bu çalışmanın sonuçları, toplam kamu sosyal harcamaları ve sosyal koruma harcamalarının gelir dağılımını olumlu yönde etkilemesi bakımından, İlgün'ün (2015) çalışmasıyla[412] benzerlik göstermektedir. Eroğlu v.d.'nin (2017) sonuçları[413] da toplam kamu sosyal harcamalarının etkileri bakımından bu çalışma ile paralel olmakla birlikte, eğitim harcamaları ile gelir dağılımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını ortaya koymaktadır. Ancak bu çalışmada daha önce de belirtildiği gibi eğitim harcamaları ile hem birincil gelir dağılımı hem de ikincil gelir dağılımı arasında uzun dönemli ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişkinin yönü eğitim harcamalarının gelir dağılımını daha adaletli hale getirdiğini göstermektedir. Literatürdeki diğer çalışmalarda da hem tüm ülkeleri ele alan, hem de farklı ülke gruplarını inceleyen

[412] İlgün, 2015.
[413] Eroğlu v.d., 2017.

analizler mevcuttur. Martinez-Vazques v.d.'nin (2012) çalışmasında bu çalışmanın sonuçlarına paralel olarak eğitim ve sağlık harcamalarının gelir dağılımını olumlu etkilediği ileri sürülmektedir[414]. Yine bu çalışmada da bulunduğu gibi dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkileri ortaya koyulmuştur. Çevik ve Correa-Caro (2020) da bu çalışmanın sonuçlarına benzer olarak BRIC+ ülkeleri için toplam kamu harcamalarının ve toplam vergilerin gelir eşitsizliğini azalttığını ileri sürmektedirler[415]. Balseven ve Tuğcu (2017), 17 gelişmekte olan ülkeyi ve 30 gelişmiş ülkeyi 1990-2014 yıllarını kapsayan dönem için analiz etmişlerdir[416]. Analizlerine göre gelişmiş ülkelerde sosyal yardımlar ve toplam vergi gelirleri gelir eşitsizliğini azaltmada önemli araçlardır. Yazarların bulguları bu çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir. Bulut v.d. (2019) çalışmalarında gelişmiş ülkeler için kamu harcamalarının gelir dağılımını olumlu etkilediğini, dolaylı ve dolaysız vergilerin ise olumsuz etkilediğini ileri sürmektedirler[417]. Kamu harcamaları ile ilgili bulgu bu çalışma ile örtüşürken, dolaysız vergiler ile ilgili bulgu farklılık göstermektedir. Bu farklılığın nedeni 2000-2015 yıllarının incelenmesi nedeniyle söz konusu zaman aralığındaki zamana bağlı karakteristik özellikler olabilir. Yazarların gelişmekte olan ülkeler ile ilgili bulgularından dolaysız vergilerin gelir eşitsizliğini azalttığı yönündeki tahmin bu çalışmanın tahminleri ile benzerlik gösterirken, kamu harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Söz konusu ilişki bu çalışmada anlamlı ve gelir eşitsizliğini azaltıcı yöndedir. Güder ve Kurt (2015) BRIC-T ülkelerini 2005-2015 arası 10 yıllık süreçte incelemişlerdir. Toplam kamu gelirlerindeki artışların gelir dağılımını olumsuz etkilediği bulgusuna ulaşmışlardır[418]. Bulguları, bu çalışmanın bulguları ile çatışmasına rağmen ele aldıkları zaman aralığı ve ülke grubu göz önünde bulundurulduğunda karşılaştırma yapmak aydınlatıcı olmayacaktır. Nantob'un (2016) çalışmasında Sistem-GMM yöntemi ile 46 gelişmekte olan ülke 2000-2012 yıllarını kapsayan dönem için incelenmiştir[419]. Toplam vergi gelirlerinin gelir eşitsizliğini azalttığı ve dolaylı vergilerin gelir eşitsizliğini artırdığı yönündeki bulguları, bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir.

[414] Martinez v.d., 2012.
[415] Çevik ve Correa-Caro, 2020.
[416] Balseven ve Tuğcu, 2017.
[417] Bulut v.d., 2019.
[418] Güder ve Kurt, 2015.
[419] Nantob, 2016.

Demirgil'in (2018) Türkiye için 1980-2014 yılları arasındaki dönemi değerlendirdiği, ARDL yönteminin kullanıldığı çalışma[420], bu çalışmanın Türkiye özelindeki sonuçları ile örtüşerek, dolaylı vergilerin gelir adaletini bozduğunu, dolaysız vergilerin ise gelir adaleti bakımından olumlu etkiler yarattığını ileri sürmektedir.

IMF'nin politika raporunda, bu tez çalışmasında elde edilen bulgular desteklenmektedir[421]. Raporda maliye politikası araçlarının gelir dağılımını düzenlemede devletlerin elindeki birincil araçlar olduğu belirtilirken, hem vergi politikalarının hem de harcama politikalarının gelir dağılımını değiştirme gücü olduğu ileri sürülmektedir. Raporda örnek olarak ayni transfer sayılan eğitim harcamalarının gelecekte elde edilen gelirleri değiştirerek birincil gelir dağılımı üzerinde olumlu etkiler yaptığı da ifade edilmiştir. İkincil gelir dağılımındaki düzenlemeler ise daha çok gelir vergileri, nakdi transferler aracılığıyla yapılmaktadır. IMF raporunda verilen örneklerden de anlaşılabileceği gibi bu çalışmada elde edilen bulgularla örtüşmektedir. Sosyal harcamaların gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin önemi çok yüksek olmasına ve bu önem genel kabul görmüş olmasına rağmen literatürde bu konuda yapılmış çalışmalar oldukça azdır. Sanchez ve Perez-Corral bu durumu dile getirdikleri ampirik çalışmalarında[422] Avrupa Birliği üye ülkelerini ve 2005-2014 yılları arasındaki dönemi ele almışlardır. Kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliği ile negatif yönlü bir ilişkiye sahip olduğunu ileri süren yazarlar bu tez çalışmasında ulaşılan sonuçlara benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Yazarlar aynı zamanda sosyal harcamaların yeniden dağıtıcı rolünde asıl yükü sosyal koruma harcamalarının çektiğini ve eğitim harcamalarının gelir eşitsizliği ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içinde olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu tez çalışmasında ise sosyal koruma harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltmada önemli olduğu bulgusuna ulaşılmışken, eğitim harcamalarının hem birincil gelir dağılımı ile hem de ikincil gelir dağılımı ile ilişkisi olumlu yönde tahmin edilmiştir. Niehues, çalışmasında[423] daha kapsamlı refah devleti uygulamalarının daha adil gelir dağılımına neden olup olmadığı sorusunu araştırmıştır. Niehues de sosyal harcamalardan özellikle sosyal koruma harcamalarının ikincil gelir dağılımında adalet üzerinde etkili olduğu

[420] Demirgil, 2018.
[421] IMF, 2014.
[422] Sanchez ve Perez-Corral, 2018.
[423] Niehues, 2010.

görüşünü destekleyen sonuçlar elde etmiştir. Yazar, incelediği sosyal koruma harcamaları ile birincil gelir dağılımı arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı olmamasına rağmen, pozitif yönlü bir ilişki bulduğunu ve bu ilişkinin pozitif yönlü olmasının söz konusu harcamaların birincil gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görüşünü desteklediğini ileri sürmektedir. Niuhues'in sonuçları hem birincil gelir dağılımı bakımından hem de ikincil gelir dağılımı incelendiğinde bu tez çalışmasının bulguları ile büyük ölçüde örtüşmektedir.

Bu tez çalışmasının literature sağladığı katkılardan bahsetmek gerekirse, panel hata düzeltme modellerinden AMG tahmincisinin sunduğu avantajlarla başlamak yerinde olacaktır. Elbette literatürde AMG tahmincisi ile yapılmış bir çok ampirik çalışma vardır ancak vergi ve harcama politikalarını detaylı olarak inceleyen, ülke grubu ve zaman aralığı bakımından benzer bir çalışma bulunmamaktadır. Panel AMG tahmincisi bu çalışmada OECD ülkelerinde veri uygunluğu bulunan her ülke için tahminler yapmamızı olanaklı kılmakla beraber tüm panel için de anlamlı sonuçlar sunmuştur. Panel AMG tahmincisinin birim bazlı sonuç vermesinin yanında bir diğer avantajı da hem kısa dönemli hem de uzun dönemli ilişkiyi gözler önüne serebilmesidir. Ayrıca uzun dönemli dengede meydana gelen bir değişikliğin tekrar dengeye gelme hızını da sunması politika tasarımı için önemli bir avantaj olarak görülebilir. Son olarak başka bir nedensellik testine ihtiyaç duymadan, bağımsız değişkenden bağımlı değişkene doğru bir nedensellik ilişkisinin bulunup bulunmadığını da Panel AMG tahmincisi ile görebilmek mümkündür. İstatistiksel olarak anlamlı bulunan her ilişki bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki nedensel etkisini de vermektedir. Ulaşılan sonuçlar tutarlı politika önerileri yapılmasına olanak sağlarken, gelir eşitsizliğini azaltmak için maliye politikası araçlarının kullanımına ilişkin önemli bilgiler üretmiştir.

Ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak, maliye politikaları düzenlenirken politika yapıcıların aldıkları kararların hem toplam vergi gelirlerinin ve toplam kamu harcamalarının hem de alt bileşenlerinin gelir dağılımında adalet üzerindeki etkileri gözlenerek alınmasının daha adil bir gelir dağılımı bakımından uygun olacağı söylenebilir. Doğal olarak politika çıkarımları da sonuçlar doğrultusunda gelirin yeniden dağıtımında olumlu etkiler bırakan vergi ve harcamaların artırılması, olumsuz etkilere sahip vergi ve harcamaların azaltılması yönünde yapılabilir. Bu bağlamda çalışmanın

literatüre yaptığı özgün katkı, hem kullanılan tarih aralığı ve veri setleri bakımından hem de kullanılan yöntemin söz konusu verilerle ve ülke grubuyla uygunluğu bakımından ileri sürülebilir. Literatürde aynı yöntem ve aynı veri kaynakları ile aynı tarih aralığı için yapılmış bir çalışmaya rastlanamamıştır. Ayrıca paneli oluşturan OECD ülkelerinin heterojenliği dikkate alan bir panel zaman serisi yöntemi ile analiz edilmiş olması, ülke bazlı sonuçların da elde edilmiş olması, ileri tarihli çalışmalarda daha küçük ülke gruplarının kendi maliye politikası özelliklerine göre analiz edilmesini de mümkün kılmaktadır.

EKLER

EK TABLO 1: Toplam Vergi Gelirlerinin ve Toplam Kamu Harcamalarının İkincil Gelir Dağılımına Uzun Dönem Etkileri

Ülkeler	*Değişken*	*Model 1*	*Model 2*	*Değişken*	*Model 3*	*Model 4*
Avustralya	**Toplam Vergiler**	0.12	0.023	**Toplam Harcamalar**	-0.325	-0.216
	Kişibaşı GSYH	-	-2.673	**Kişibaşı GSYH**	-	-1.751
Avusturya	**Toplam Vergiler**	-0.281	-0.395	**Toplam Harcamalar**	-0.025	-0.206
	Kişibaşı GSYH	-	-7.538***	**Kişibaşı GSYH**	-	-13.941*
Belçika	**Toplam Vergiler**	-0.848**	0.4	**Toplam Harcamalar**	-0.213**	1.214
	Kişibaşı GSYH	-	-39.223***	**Kişibaşı GSYH**	-	-263.357
Şili	**Toplam Vergiler**	141	0.352	**Toplam Harcamalar**	Şub.24	0.137
	Kişibaşı GSYH	-	-14.605***	**Kişibaşı GSYH**	-	-14.500***
Danimarka	**Toplam Vergiler**	-0.647	-0.631	**Toplam Harcamalar**	-0.387	-0.097
	Kişibaşı GSYH	-	-3.807	**Kişibaşı GSYH**	-	-11.272**
Finlandiya	**Toplam Vergiler**	0.303	0.741	**Toplam Harcamalar**	0.019	-0.611
	Kişibaşı GSYH	-	-33.612	**Kişibaşı GSYH**	-	-161.500
Fransa	**Toplam Vergiler**	-0.709**	-1.284**	**Toplam Harcamalar**	-0.897	-0.965
	Kişibaşı GSYH	-	-0.267	**Kişibaşı GSYH**	-	-20.637
Almanya	**Toplam Vergiler**	-0.762	-0.717	**Toplam Harcamalar**	-0.272***	-0.247***
	Kişibaşı GSYH	-	-28.423	**Kişibaşı GSYH**	-	-4.760
Yunanistan	**Toplam Vergiler**	-6.75	-2.649	**Toplam Harcamalar**	0.5	-2.531
	Kişibaşı GSYH	-	-16.192	**Kişibaşı GSYH**	-	-33.218
Macaristan	**Toplam Vergiler**	-0.206	0.033	**Toplam Harcamalar**	0.022	-0.113
	Kişibaşı GSYH	-	-2.820**	**Kişibaşı GSYH**	-	-5.033***
İrlanda	**Toplam Vergiler**	-0.718	-0.166***	**Toplam Harcamalar**	-0.133	-0.006
	Kişibaşı GSYH	-	-5.689***	**Kişibaşı GSYH**	-	-4.879***
İsrail	**Toplam Vergiler**	0.549**	0	**Toplam Harcamalar**	0.429***	0.666
	Kişibaşı GSYH	-	-54	**Kişibaşı GSYH**	-	-32.974
İtalya	**Toplam Vergiler**	0.085	0.204***	**Toplam Harcamalar**	0.141**	0.084

	Kişibaşı GSYH	-	-5.839***	**Kişibaşı GSYH**	-	-4.763**
Kore	**Toplam Vergiler**	-0.0718	-0.125	**Toplam Harcamalar**	0.027	0.107
	Kişibaşı GSYH	-	-5.041*	**Kişibaşı GSYH**	-	-5.785***
Lüksemburg	**Toplam Vergiler**	-0.339	-0.61	**Toplam Harcamalar**	-0.139	-0.216
	Kişibaşı GSYH	-	-10.155	**Kişibaşı GSYH**	-	-11.083
Hollanda	**Toplam Vergiler**	0.229**	0.196	**Toplam Harcamalar**	0.055*	-0.028
	Kişibaşı GSYH	-	-3.029***	**Kişibaşı GSYH**	-	-5.243***
Yeni Zelanda	**Toplam Vergiler**	0.103	-0.161**	**Toplam Harcamalar**	-0.16***	-0.088**
	Kişibaşı GSYH	-	-5.754***	**Kişibaşı GSYH**	-	-3.703***
Norveç	**Toplam Vergiler**	-0.013	-0.024	**Toplam Harcamalar**	0.057	-0.078
	Kişibaşı GSYH	-	-8.141	**Kişibaşı GSYH**	-	-7.230
Portekiz	**Toplam Vergiler**	-0.763*	14.75	**Toplam Harcamalar**	-0.28***	-0.576
	Kişibaşı GSYH	-	200.125	**Kişibaşı GSYH**	-	-6.77
İspanya	**Toplam Vergiler**	-0.524	-0.134	**Toplam Harcamalar**	0.156	0.051
	Kişibaşı GSYH	-	-4.250	**Kişibaşı GSYH**	-	-2.948
İsveç	**Toplam Vergiler**	-0.062	-0.041	**Toplam Harcamalar**	-0.099	-0.06
	Kişibaşı GSYH	-	-0.104	**Kişibaşı GSYH**	-	-1.704
İsviçre	**Toplam Vergiler**	-2.718	4.384	**Toplam Harcamalar**	-0.63	-0.605
	Kişibaşı GSYH	-	64.500	**Kişibaşı GSYH**	-	-13.834**
Türkiye	**Toplam Vergiler**	-3.514	-0.47***	**Toplam Harcamalar**	0.851	-0.056**
	Kişibaşı GSYH	-	-5.965***	**Kişibaşı GSYH**	-	-6.204***
Birleşik Krallık	**Toplam Vergiler**	-0.513*	0.34*	**Toplam Harcamalar**	-0.152***	-0.114**
	Kişibaşı GSYH	-	-10.559***	**Kişibaşı GSYH**	-	-3.228***
ABD	**Toplam Vergiler**	-0.547*	0.336*	**Toplam Harcamalar**	0.14**	0.106
	Kişibaşı GSYH	-	-0.545	**Kişibaşı GSYH**	-	-0.191

=" *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 "

EK TABLO 2: Dolaysız ve Dolaylı Vergi Gelirlerinin İkincil Gelir Dağılımına Uzun Dönem Etkileri

Ülkeler	*Değişken*	*Model 5*	*Model 6*	*Değişken*	*Model 7*	*Model 8*
Avustralya	**Dolaysız Vergiler**	0.235	0.111	**Dolaylı Vergiler**	-1.164**	1.335
	Kişibaşı GSYH	-	-1.881	**Kişibaşı GSYH**	-	-5.909
Avusturya	**Dolaysız Vergiler**	-0.162	-0.333	**Dolaylı Vergiler**	7.586	2.794***
	Kişibaşı GSYH	-	-14.666*	**Kişibaşı GSYH**	-	-10.617***
Belçika	**Dolaysız Vergiler**	-0.766*	0.609	**Dolaylı Vergiler**	30.781	5.030
	Kişibaşı GSYH	-	-41.804*	**Kişibaşı GSYH**	-	-37.536
Şili	**Dolaysız Vergiler**	6.111	-0.138	**Dolaylı Vergiler**	7.186**	4.144**
	Kişibaşı GSYH	-	-13.970*	**Kişibaşı GSYH**	-	-18.865***
Danimarka	**Dolaysız Vergiler**	-0.359	-0.638	**Dolaylı Vergiler**	-0.165	4.144
	Kişibaşı GSYH	-	-1.005	**Kişibaşı GSYH**	-	-17.376
Finlandiya	**Dolaysız Vergiler**	0.246***	0.213***	**Dolaylı Vergiler**	5.440**	1.295
	Kişibaşı GSYH	-	-4.324	**Kişibaşı GSYH**	-	-11.457
Fransa	**Dolaysız Vergiler**	-0.354**	-0.589**	**Dolaylı Vergiler**	-0.052	10.937
	Kişibaşı GSYH	-	-4.982	**Kişibaşı GSYH**	-	-39.010
Almanya	**Dolaysız Vergiler**	-0.648	-0.526***	**Dolaylı Vergiler**	-2.351	35
	Kişibaşı GSYH	-	4.736*	**Kişibaşı GSYH**	-	1443.5
Yunanistan	**Dolaysız Vergiler**	-0.697	-2.040	**Dolaylı Vergiler**	0.36	1.629
	Kişibaşı GSYH	-	-1.797	**Kişibaşı GSYH**	-	-1.193
Macaristan	**Dolaysız Vergiler**	0.093	-0.259**	**Dolaylı Vergiler**	-1.530	-0.448
	Kişibaşı GSYH	-	-2.218***	**Kişibaşı GSYH**	-	-1.675
İrlanda	**Dolaysız Vergiler**	0.453	-0.414***	**Dolaylı Vergiler**	-2.242	2.441***
	Kişibaşı GSYH	-	-7.121***	**Kişibaşı GSYH**	-	-9.318***
İsrail	**Dolaysız Vergiler**	0.358**	1.333	**Dolaylı Vergiler**	8.465	11.75
	Kişibaşı GSYH	-	-76.952	**Kişibaşı GSYH**	-	-103.812
İtalya	**Dolaysız Vergiler**	0.077	0.104	**Dolaylı Vergiler**	0.26	-0.305
	Kişibaşı GSYH	-	-4.217***	**Kişibaşı GSYH**	-	-4.766

Kore	**Dolaysız Vergiler**	-0.005	0.22*	**Dolaylı Vergiler**	1.543	518
	Kişibaşı GSYH	-	-5.446***	**Kişibaşı GSYH**	-	-907
Lüksemburg	**Dolaysız Vergiler**	0.018	-0.168	**Dolaylı Vergiler**	7.451	3.536
	Kişibaşı GSYH	-	-9.714	**Kişibaşı GSYH**	-	-4.850
Hollanda	**Dolaysız Vergiler**	0.084**	-0.005	**Dolaylı Vergiler**	0.054	1.924**
	Kişibaşı GSYH	-	-4.312***	**Kişibaşı GSYH**	-	-6.509***
Yeni Zelanda	**Dolaysız Vergiler**	-1.219	-0.514	**Dolaylı Vergiler**	3.230***	4.097***
	Kişibaşı GSYH	-	-4.631	**Kişibaşı GSYH**	-	-15.367***
Norveç	**Dolaysız Vergiler**	-0.056	-0.088	**Dolaylı Vergiler**	2.780***	-0.97
	Kişibaşı GSYH	-	-5.853	**Kişibaşı GSYH**	-	2.607
Portekiz	**Dolaysız Vergiler**	-1	-0.713	**Dolaylı Vergiler**	2.672	2.793
	Kişibaşı GSYH	-	2.417	**Kişibaşı GSYH**	-	7.959
İspanya	**Dolaysız Vergiler**	-0.627	-0.711	**Dolaylı Vergiler**	9.352	5.493**
	Kişibaşı GSYH	-	-0.362	**Kişibaşı GSYH**	-	-7.524***
İsveç	**Dolaysız Vergiler**	-0.004	0.06	**Dolaylı Vergiler**	3.047*	4.350***
	Kişibaşı GSYH	-	0.278	**Kişibaşı GSYH**	-	-5.541*
İsviçre	**Dolaysız Vergiler**	8.928	0.68	**Dolaylı Vergiler**	0.881	-4.525
	Kişibaşı GSYH	-	25.291	**Kişibaşı GSYH**	-	32.602
Türkiye	**Dolaysız Vergiler**	-0.911	-0.145**	**Dolaylı Vergiler**	-0.224	2.654**
	Kişibaşı GSYH	-	-5.016***	**Kişibaşı GSYH**	-	-10.187**
Birleşik Krallık	**Dolaysız Vergiler**	-0.538*	0.276**	**Dolaylı Vergiler**	3.064*	2.556**
	Kişibaşı GSYH	-	-8.154***	**Kişibaşı GSYH**	-	-10.262***
ABD	**Dolaysız Vergiler**	-0.477**	-0.261**	**Dolaylı Vergiler**	2.454	9.992***
	Kişibaşı GSYH	-	0.229	**Kişibaşı GSYH**	-	-16.051***

=" *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 "

EK TABLO 3: Kamu Sosyal Harcamalarının Birincil Gelir Dağılımına ve İkincil Gelir Dağılımına Uzun Dönem Etkileri

	Eğitim Harcamaları ve Birincil Gelir Dağılımı	**Sağlık Harcamaları ve Birincil Gelir Dağılımı**	**Sosyal Koruma Harcamaları ve Birincil Gelir Dağılımı**	**Eğitim Harcamaları ve İkincil Gelir Dağılımı**	**Sağlık Harcamaları ve İkincil Gelir Dağılımı**	**Sosyal Koruma Harcamaları ve İkincil Gelir Dağılımı**
Ülkeler	*Model 9*	*Model 10*	*Model 11*	*Model 12*	*Model 13*	*Model 14*
Avusturya	-4.906***	-4.518	-2.314**	-5.584**	-2.068**	-1.066***
Belçika	-3.766	-0.501	0.324	0.983	0.306	-0.390***
Şili	1.931	-0.431	-0.215	-0.480	-0.725	1.966
Danimarka	2.204	1.826	0.423	-3.075	1.210	-0.711
Finlandiya	-0.76	-0.649**	0.0712	-0.951**	-1.054***	-0.077**
Fransa	0.754	0.215	0.427*	-3.583	-0.796	0.314
Almanya	-1.071	1.357	0.576	-1.931	-0.599	0.228
Yunanistan	-0.099	0.490	0.200	0.218	-6.833	-0.638
Macaristan	-0.080	-1.126	-0.230**	-0.343	-1.380**	-0.220***
İrlanda	0.450**	0.347	-0.116*	1.395	-0.551	-0.521
İsrail	-4.619	8.906	0.896	-2.777	-3	1.597
İtalya	-5.025**	-1.720	0.770*	-2.409*	-0.545	-0.169
Lüksemburg	-0.488	6.333	0.500	-0.536	-2.005	0.063
Hollanda	-1.271**	0.081	-0.039	-0.735	-0.237	-0.268**
Norveç	1.452	0.501	-0.187	0.729	1.132	-0.153
Portekiz	0.412	1	0.112	0.667**	0.352	-0.584**
İspanya	3.402	5.597*	13.583	1.812	0.247	0.409
İsveç	4.049	1.872	2.447	0.390	-4.146**	-0.205
İsviçre	-0.342	-0.411	-0.202	-0.549	-1.496	-0.264
Birleşik Krallık	-0.448**	-0.611	-0.060	0.118	-0.535*	-0.541**
ABD	0.636	0.614	0.930*	0.533	0.389*	0.229

=" *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 "

EK TABLO 4: Toplam Kamu Sosyal Harcamalarının İkincil Gelir Dağılıma Uzun Dönem Etkisi

Ülkeler		*Model 15*	*Model 16*
Avusturya	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0.950***	-1.126***
	Kişibaşı GSYH	-	-0.301*
Belçika	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0.211***	-0.316***
	Kişibaşı GSYH	-	-0.553*
Şili	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	3.764	4.533
	Kişibaşı GSYH	-	0.800
Danimarka	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0,36	-0.614
	Kişibaşı GSYH	-	-0.433
Finlandiya	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0.056**	-0.026
	Kişibaşı GSYH	-	0.069
Fransa	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0,154	-2.966
	Kişibaşı GSYH	-	0.000
Almanya	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0,006	-0.170
	Kişibaşı GSYH	-	-0.582
Yunanistan	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-1.173	-0.403***
	Kişibaşı GSYH	-	-0.302***
Macaristan	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0.208***	-0.188***
	Kişibaşı GSYH	-	0.020
İrlanda	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0,352	-0.410
	Kişibaşı GSYH	-	0.082
İsrail	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0,461	-0.008
	Kişibaşı GSYH	-	-0.373
İtalya	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0,266	-0.370
	Kişibaşı GSYH	-	0.370
Lüksemburg	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0.000	0.402
	Kişibaşı GSYH	-	0.910
Hollanda	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0,043	-0.098
	Kişibaşı GSYH	-	-0.107
Norveç	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0,094	-0.115
	Kişibaşı GSYH	-	0.387
Portekiz	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-1628	-4.523
	Kişibaşı GSYH	-	-2.333
İspanya	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0,363	0.663**
	Kişibaşı GSYH	-	0.419**
İsveç	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0.120	-0,225
	Kişibaşı GSYH	-	0.290
İsviçre	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0,225	-0.105
	Kişibaşı GSYH	-	0.372
Birleşik Krallık	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	-0.222***	-0.228***
	Kişibaşı GSYH	-	-0.105
ABD	**Toplam Kamu Sosyal Harcamaları**	0.208*	0.0290
	Kişibaşı GSYH	-	-0.305

=" *p<0.10, **p<0.05, ***p<0.001 "

EK TABLO 5. VERGİ VE KAMU HARCAMALARININ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİNİ İNCELEYEN MAKALELER				
ÇALIŞMA	ÖRNEKLEM VE DÖNEM	DEĞİŞKENLER	YÖNTEM	BULGULAR
Wang ve Caminada (2011)	36 OECD Ülkesi 1995-2010	Transfer Harc., Gelir Vergisi	Yansıma analizi	- İskandinav ülkeleri, en eşit dağıtılmış birincil ve ikincil gelir dağılımına sahip ülkelerdir. Anglo-Sakson ülkeleri birincil gelir dağılımında en eşitsiz dağılıma sahip ülkelerdir.
Martinez-Vazquez ve diğerleri (2012)	150 ülke 1970-2009	-Kişisel Gelir Vergisi -Kurumlar Vergisi -Sosyal Güvenlik Katkı Payları + Bordro Vergisi -Sosyal Koruma Harcamaları -Eğitim Harcamaları -Sağlık Harcamaları -Konut Harcamaları	Fark-GMM Tahmincisi	-Kişisel gelir vergisinin ve kurumlar vergisinin gelir eşitsizliğini azalttığı fakat küreselleşmiş ekonomilerde kurumlar vergisinin etkisinin ters yönlü olduğu yani gelir eşitsizliğini artırıcı yönde bir etkinin varlığından söz etmektedir. Ayrıca dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerinde negatif etkisi olduğunu bulmuşlardır. - Kamu harcamaları açısından ise, eğitim, sağlık ve konut harcamalarının gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır
Çevik ve Correa-Caro (2020)	Çin ve BRIC+[424] 1980-2013	-Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ye oranı -Toplam Kamu Harcamalarının GSYH'ye oranı	Zaman Serisi analizi ve IV-GMM Tahmincisi	- Sadece Çin'i analiz etmek için zaman serisi kullanılmıştır. Bu analizin sonucuna göre, kamu harcamaları ile vergilerin gelir dağılımına etkileri zıt yönlü olduğu bulunmuştur. Çin'deki kamu harcamları gelir dağılımında bozucu etki yaratır iken vergilendirme gelir dağılımında adaleti iyileştirici etkisi vardır. - BRIC+ ülke grubu analizinde IV-GMM analizi ile elde edilen sonuçlara göre, kamu harcamalarının ve toplam vergilerin gelir dağılımını iyileştirici yönde etkisi olduğu ancak istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır.
Kyriacou ve diğerleri (2016)	28 OECD Ülkesi 1995-2010	-Toplam Kamu Harcamaları -Toplam Vergiler	Veri Zarflama Analizi (DEA)	- Çek Cumhuriyeti, İsveç, Avustralya, Norveç, Danimarka, Letonya ve Hollanda kamu harcamaları ve vergilerin yeniden dağılım etkinliğini sağlamada daha yüksek puana sahip olan ülkeler olurken, Estonya,Portekiz, İtalya, Yunanistan, İspanya, Bulgaristan ve ABD en kötü performans gösteren ülkelerdir.

[424] Toplam 34 gelişmekte olan ülke analize dahil edilmiştir.

Balseven ve Tuğcu (2017)	17 gelişmekte olan ve 30 gelişmiş ülke 1990-2014	-Toplam Vergi Gelirleri -Sosyal Güvenlik Katkı Payları -Faiz Harcamaları -Sübvansiyon-lar -Sosyal yardımlar	Doğrusal Panel Veri Analizi	- Gelişmiş ülkelerle ilgili elde ettikleri bulgularda, sosyal yardımların en etkili müdahale aracı olduğu, toplam vergi gelirlerinin sosyal yardımlar kadar olmasa da gelir eşitsizliğini azaltmada önemli bir araç olmasına ulaşmışlardır. Ayrıca faiz harcamalarının ve sübvansiyonların gelir eşitsizliğini azaltmada etkili olduğu sonucuna varmışlardır. - Gelişmekte olan ülkelerde ise gelir eşitsizliğini azaltmada toplam vergi gelirlerinin ve sosyal güvenlik katkılarının etkili olduğu bulgularına ulaşmışlardır
Bulut ve diğerleri (2019)	30 gelişmiş ve 8 gelişmekte olan ülke 2000-2015	-Dolaylı Vergiler -Dolaysız Vergiler -Toplam Kamu Harcamaları	Doğrusal Panel Veri Analizi	-Gelişmiş ülkeler açısından kamu harcamaları gelir eşitsizliği üzerinde azaltıcı, dolaylı ve dolaysız vergilerin ise artırıcı yönde etki saptanmıştır. - Gelişmekte olan ülkeler açısından kamu harcamaları ile gelir eşitsizliği arasından istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunamamışken, dolaysız ve doalylı vergiler gelir eşitsizliği arasındaki ilişki istatistiksel açıdan anlamlı ve etki azaltıcı yöndedir.
Güder ve Kurt (2015)	BRIC-T ülkeleri 2005-2015	Toplam Kamu Gelirleri	Panel Veri Analizi	- Toplam kamu gelirlerinin gelir dağılımını bozucu yönde etkisi olduğuna ulaşmışlardır.
Nantob (2016)	46 Gelişmekte olan Ülke 2000-2012	-Toplam vergi gelirleri -Gelir üzerinden alınan vergiler, -Mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler -Uluslararası ticaret üzerinden alınan vergiler	Sistem-GMM	-toplam vergi gelirleri ile gelir eşitsizliği arasında negatif bir ilişki var iken gelir üzerinden alınan vergiler, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler ve uluslararası ticaret üzerinden alınan vergiler ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki pozitif bir ilişki bulunmuştur.
Demirgil (2018)	Türkiye 1980-2014	-Dolaylı Vergiler -Dolaysız Vergiler	ARDL	- Dolaylı vergiler gelir dağılımı adaletini olumsuz etkilerken, dolaysız vergiler olumlu etkilemektedir.
Afonso ve diğerleri (2010)	OECD Ülkeleri	-Kamu Sosyal Harcamaları	Veri Zarflama Analizi (DEA)	- Güney ve Kıta Avrupası'ndaki ülkelerin kamu harcamaları bakımından daha düşük verime sahip olduğu, Nordik ülkelerinin ise göreceli olarak daha yüksek bir verime sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

		-Eğitim Harcamaları		- Kamu sosyal harcamaların verimliliği eğitim başarısının artmasına bağlı olarak eğitim harcamalarıyla sağlanabilir.
İlgün (2015)	17 OECD 1995-2012	Toplam Kamu Sosyal Harcamaları ve alt bileşenleri	Panel Veri Analizi	- Devletin ekonomideki payının artmasının ve toplam kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımında adaletin sağlanmasında pozitif etkileri gözlemlenmiştir. -Aktif emek piyasası programları, dul ve yetimlere yapılan yardımlar ve işsizlik sigortası gelirin yeniden dağılmasında olumlu etkileri bulgular arasındadır.
Eroğlu ve diğerleri (2017)	21 OECD Ülkesi 2004-2011	-Kamu Sosyal Harcamaları -Eğitim Harcamaları	Panel Veri Analizi	-Toplam kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliğini azalttığına yönelik elde ettikleri bulguları istatistiksel açıdan anlamlı iken, eğitim harcamalarının gelir dağılımına yönelik etkisi istatistiksel açıdan anlamlı değildir.
Dayar ve Akıncı (2020)	Türkiye 1987-2016	Kamu Sosyal Transfer Harcamaları	Tam Düzeltilmiş En Küçük Karaler (FMOLS)	-Kamu sosyal transfer harcamalarının Gini katsayısını azalttığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Acemoglu, Daron, Suresh Naidu, Pascual Restrepo ve James A. Robinson. "Democracy, Redistribution, and Inequality", Anthony B. Atkinson ve François Bourguignon (Ed.). **Handbook of Income Distribution** Vol. 2. içinde. Elsevier, 2015, (1885-1966).

Adelman, Irma ve Sherman Robinson. "Income Distribution and Development", Hollis Chenery ve T.N. Srinivasan (Ed.). **Handbook of Development Economics Vol.2** içinde. North-Holland, 1989, (949-1003).

Aitchison, John ve James A. C. Brown. **The Lognormal Distribution with Special Reference to its Uses in Economics**. Cambridge: Cambridge University Press, 1957.

Akalın, Güneri. **Kamu Ekonomisi**, 2. Basım. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1986.

Akgül Yılmaz, Gülay. **Kamu Maliyesi**. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2013.

Akgül Yılmaz, Gülay. **OECD Ülkelerinde ve Türkiye'de Sosyal Devlet ve Sosyal Harcamalar**, İstanbul: Arıkan Yayıncılık, 2006.

Alvaredo, Facundo. **The World Inequality Report**, Cambridge MA: Harvard University Press, 2018.

Amiel, Yoram ve Frank Cowell. **Thinking About Inequality: Personal Judgment and Income Distributions**. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Amiel, Yoram, Frank Cowell ve Dan Slottje. "Why Do People Violate the Transfer Principle? Evidence from Educational Sample Surveys", Frank Cowell (Ed.). **Inequality, Welfare and Income Distribution: Experimental Approaches** içinde. Emerald Group Publishing Limited, 2004, (1-16).

Arnold, Barry C. "The Lorenz Curve: Evergreen After 100 Years", Gianni Betti ve Achille Lemmi (Ed.). **Advances in Income Inequality and Concentration Measures** içinde. London: Routledge, 2008, (12-24).

Arrow, Kenneth J. **Pareto Efficiency with Costly Transfers**, Cambridge MA: Harvard University Press, 1979.

Asimakopulos, Athanasios. "Introduction", Athanasios Asimakopulos (Ed.). **Theories of Income Distribution** içinde. Boston – Dordrecht - Lancaster: Kluwer Academic Publishers, 1988, (1-13).

Asimakopulos, Athanasios. "Post-Keynesyen Theories of Distribution", Athanasios Asimakopulos (Ed.). **Theories of Income Distribution** içinde. Boston – Dordrecht – Lancaster: Kluwer Academic Publishers, 1988, (133-157).

Atkinson, Anthony B. "The Distribution of Personal Income: Complex Yet Over-Simplified", Richard Hauser ve Irene Becker (Ed.). **The Personal Distribution of Income in an International Perspective** içinde. Berlin - Heidelberg: Springer, 2000, (56-71).

Bigsten, Arne. **Income Distribution and Development: Theory, Evidence, and Policy**, London: Heinemann, 1983.

Boratav, Korkut. **Kamu Maliyesi ve Gelir Dağılımı Kavramlar ve Metot Meseleleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1965.

Bourguignon, François. **The Globalization of Inequality**. New York: Princeton University Press, 2015.

Braff, Alan J. "Distribution: Neo-Classical", Athanasios Asimakopulos (Ed.). **Theories of Income Distribution** içinde. Boston – Dordrecht – Lancaster: Kluwer Academic Publishers, 2012, (75-103).

Bronfenbrenner, Martin. **Income Distribution Theory**, New Jersey: Transaction Publishers, 1971.

Buchanan, James M. **Freedom in Constitutional Contract: Perspectives of a Political Economist**. First Edition. College Station: Texas A&M University Press, 1977.

Bulutoğlu, Kenan. **Kamu Ekonomisine Giriş Devletin Ekonomik Bir Kuramı**. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1997.

Burtless, Gary. "Demographic Transformation and Economic Inequality", Brian Nolan, Wiemer Salverda ve Timothy M. Smeeding (Ed.). **The Oxford Handbook of Economic Inequality** içinde. Oxford – New York: Oxford University Press, 2012, (435-454).

Campano, Fred ve Dominick Salvatore. **Income Distribution**. Oxford: Oxford University Press, 2006.

Clark, John M. "Distribution", American Economic Association Komitesi (Ed.). **Readings in the Theory of Income Distribution** içinde. Philadelphia - Toronto: The Blakiston Company, 1949, (58-71).

Cohen, Guillaume ve Maxime Ladaique. "Drivers of Growing Income Inequalities in OECD and European Countries", Renato Miguel Carmo, Cedric Rio ve Marton Medgyesi (Ed.). **Reducing Inequalities** içinde. New York: Palgrave Macmillan, 2018, (31-43).

Cornia, Giovanni Andrea. "Exchange Rate Regimes for Development and Poverty Alleviation", Giovanni Andrea Cornia (Ed.). **Pro-Poor Macroeconomics Potential and Limitations** içinde. New York: Palgrave Macmillan, 2006, (75-96).

Cornia, Giovanni Andrea. "The New Structuralist Macroeconomics and Income Inequality", Giovanni Andrea Cornia ve Frances Stewart (Ed.). **Towards Human Development: New Approaches to Macroeconomics and Inequality** içinde. Oxford: Oxford University Press, 2014, (175-197).

Costa, Rita Neves ve Sébastien Pérez-Duarte. **Not All Inequality Measures were Created Equal - The Measurement of Wealth Inequality, Its Decompositions, and An Application to European Household Wealth**, European Central Bank, 2019.

Cowell, Frank A. "Measurement of Inequality", Antony Atkinson ve François Bourguignon (Ed.). **Handbook of Income Distribution** Vol.1, içinde. Amsterdam: Elsevier, 2000, (87-166).

Cowell, Frank A. "Income Distribution and Inequality", John B. Davis ve Wilfred Dolfsma (Ed.). **The Elgar Companion to Social Economics** Second Edition içinde. Edward Elgar Publishing, 2015, (235-252).

Dalton, Hugh. **Principles of Public Finance**, London: Routledge and Keagan Paul Ltd., 1954.

Dervis, Kemal, Jaime De Melo ve Sherman Robinson. **General Equilibrium Models for Development Policy**. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Erdoğdu, Mustafa. "Sosyal Harcamalar", Ahmet Buldam (Ed.). **Türkiye'de Sosyal Bütçe Nasıl Yapılıyor? Nasıl İzlenir?** içinde. İstanbul: Tesev Yayınları, 2008, (6-35).

Fields, Gary S. **Poverty, Inequality, And Development**, Cambridge: Cambridge University Press, 1980.

Förster, Michael, David Jesuit ve Timothy Smeeding. "Regional Poverty and Income Inequality in Central and Eastern Europe: Evidence from the Luxembourg Income Study", Ravi Kanbur ve Anthony J. Venables (Ed.). **Spatial Inequality and Development** içinde. Oxford: Oxford University Press, (311-347).

Galbraith, James K. **Inequality and Instability: A Study of the World Economy Just Before the Great Crisis**, Oxford: Oxford University Press, 2012.

Glyn, Andrew. **Capitalism Unleashed: Finance, Globalization, and Welfare**, Oxford: Oxford University Press, 2007.

Haig, Robert Murray. "The concept of income", Robert Murray Haig (Ed.). **The Federal Income Tax** içinde. New York: Columbia University Press, 1921, (1-29).

Hartog, J. A. **Personal Income Distribution: A Multicapability Theory**, New York: Springer Science & Business Media, 2012.

Kakwani, Nanak C. **Income Inequality and Poverty**, New York: World Bank, 1980.

Kakwani, Nanak C. **Income Inequality and Poverty: Methods of Estimation And Policy Applications**. No.10092. The World Bank, 1980.

Kakwani, Nanak ve Hyun Son. "On Measurement of Inequality and Poverty with Welfare Implication; Public Expenditure Analysis", Anwar Shah (Ed.). **World Bank Public Sector Governance and Accountability Series** içinde. 2005, (33-47).

Kalecki, Micheal. “The Distribution of the National Income”, American Economic Association Komitesi (Ed.). **Readings in the Theory of Income Distribution** içinde. Philadelphia - Toronto: The Blakiston Company, 1949, (197-217).

Kazgan, Gülten. **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**. 19. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014.

Keeley, Brian. **Income Inequality: The Gap between Rich and Poor**. Paris: OECD Publishing OECD Insights, 2015.

Keynes, John M. “The Collected Writings of John Maynard Keynes (1978)”, Elizabeth S. Johnson ve Donald Edward Moggridge (Ed.). **The Collected Writings of John Maynard Keynes** içinde, Royal Economic Society, 2013, (95-100).

Krugman, Paul. "Inequality and Redistribution", **The Washington Consensus Reconsidered: Towards A New Global Governance**, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Lerner, Abba P. **Economics of Control: Principles of Welfare Economics**, New York: Macmillan and Company Limited, 1944.

Litchfield, Julie A. **Inequality: Methods and Tools**, World Bank, 1999.

Lydall, Harold F. “Theories of the Distribution of Earnings”, Anthony Barnes Atkinson (Ed.). **The Personal Distribution of Incomes (Routledge Revivals)** içinde. Routledge, 2013, (15-46).

Malthus, Thomas R. “An Essay on the Principle of Population, First Essay 1798”, Anthony Flew (Ed.). **J. Johnson Pelican Classics Edition**. London: Penguin Books, 1970.

Marx, Karl. **Kapital 1. Cilt**. Mehmet Selik ve Nail Satlıgan (çev.). İstanbul: Yordam Kitap, 2014.

Meade, James E. **Efficiency, Equality and the Ownership of Property (Routledge Revivals)**. London: Routledge, 2013.

Meade, James E. **The just economy: Principle of Political Economy (Routledge Revivals)**. Vol.4. London: Routledge, 2012.

Mehrotra, Santosh. **Realising the Demographic Dividend: Policies to Achieve Inclusive Growth in India**, Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Michael, Howard. **Public Sector Economics for Developing Countries**, University of West Indies Press, 2001.

Milanovic, Branko. **Global Inequality: A New Approach for The Age of Globalization**, Cambrdige MA: Harvard University Press, 2016.

Musgrave, Richard A. **Kamu Maliyesi Teorisi Birinci Kitap Kamu Harcamalarının Ekonomik Analizi ve Siyasal Karar Alma Mekanizmasında Etkinlik**. Orhan Şener ve Yaşar Methibay (çev.). Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004.

Mutlu, Ayşegül. "Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Desantralizasyonu", **Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar**, Güncel Yayıncılık, 2006.

Mutluer, Kamil, Erdoğan Öner ve Ahmet Kesik. **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi**. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Nadaroğlu, Halil. **Kamu Maliyesi**. 10. Baskı. İstanbul: Beta Yayınevi, 1998.

Nel, Philip. **The Politics of Economic Inequality in Developing Countries**. New York: Palgrave Macmillan, 2008.

Neumark, Fritz. **Vergi Politikası Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri**. İclal Feyzioğlu Cankorel (çev.). İstanbul: Filiz Kitabevi, 1975.

Nussbaum, Martha C. **Women and Human Development: The Capabilities Approach**. Vol.3. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

Ocampo, José Antonio. "A Broad View of Macroeconomic Stability", Narcís Serra ve Joseph E. Stiglitz (Ed.). **The Washington Consensus Reconsidered: Towards a New Global Governance** içinde. Oxford: Oxford University Press, 2008, (63-94).

Okner, Benjamin A. “Individual Taxes and the Distribution of Income”, James D. Smith (Ed.). **The Personal Distribution of Income and Wealth** içinde. NBER, 1975, (45-74).

Okun, Arthur M. **Equality and Efficiency: The Big Trade-off**. Washington DC: The Brookings Institution, 2015.

Organisation for Economic Co-operation and Development, **Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising**. Paris: OECD Publishing, 2011.

Organisation for Economic Co-operation and Development, **Growing Unequal? : I Distribution and Poverty in OECD Countries**, Paris: OECD Publishing, 2008.

Özkıvrak, Özlem. **OECD Ülkelerinde Refah Devletinin Yeniden Dağıtıcı Rolü Teori ve Uygulama**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2019.

Papadimitriou, Dimitri B. “Government Effects on the Distribution of Income: An Overview”, Dimitri B. Papadimitriou (Ed.). **The Distributional Effects of Government Spending and Taxation** içinde. New York: Palgrave Macmillarn, 2006, (1-12).

Pei, Changhong, Zhen Wang ve Jingfang Sun. **The Basic Income Distribution System of China**, China Social Science Press ve Springer Nature, 2020.

Pigou, Arthur C. **The Economics of Welfare**, Londra: Palgrave Macmillan, 1920.

Piketty, Thomas. **Yirmi Birinci Yüzyılda Kapital**. Hande Koçak (Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Putnam, Robert D., Robert Leonardi ve Raffaella Y. Nanetti. **Making Democracy Work**, New York: Princeton University Press, 1993.

Rawls, John. **A Theory of Justice**. Revised Edition. Cambridge MA: The Belknap Press of Harvard University Press, 1999.

Reynolds, Morgan ve Eugene Smolensky. **Public Expenditures, Taxes, and the Distribution of Income: The United States, 1950, 1961, 1970**. New York: Academic Press, 2013.

Ricardo, David. **Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri**. 5. Basım. Barış Zeren (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020.

Rodrik, Dani. **The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy**. New York – London: WW Norton & Company, 2011.

Rosen, Harvey S. ve Ted Gayer. **Public Finance**. Global Edition. 2014.

Sandmo, Agnar. "The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought", Anthony B. Atkinson ve François Bourguignon (Ed.). **Handbook of Income Distribution** Vol. 2. Içinde. Elsevier, 2015, (3-65).

Savaş, Vural Fuat. **İktisatın Tarihi**. 5. Basım. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2007.

Schwabish, Jonathan A., Timothy M. Smeeding ve Lars Osberg. "Income Distribution and Social Expenditures", Dimitri B. Papadimitriou (Ed.). **The Distributional Effects of Government Spending and Taxation** içinde. London: Palgrave Macmillan, 2006, (247-288).

Sen, Amartya ve James Foster. **On Economic Inequality**. Oxford: Oxford University Press, 1997.

Sen, Amartya. "Social Choice Theory", Kenneth J. Arrow ve Michael D. Intriligator (Ed.). **Handbook of Mathematical Economics** Vol.3. içinde. North-Holland, 1986, (1073-1181).

Sen, Amartya. **Commodities and Capabilities**. Oxford: Oxford University Press, 1985.

Şen, Hüseyin ve İsa Sağbaş. **Vergi Teorisi ve Politikası**. İkinci Baskı. Ankara: Kalkan Matbaası, 2016.

Serra, Narcis, Shari Spiegel ve Joseph E. Stiglitz. "Introduction: From the Washington Consensus Towards a New Global Governanace", Narcís Serra ve Joseph E. Stiglitz (Ed.). **The Washington Consensus Reconsidered: Towards A New Global Governance** içinde. Oxford: Oxford University Press, 2008, (3-13).

Simons, Henry C. **Personal Income Taxation: The Definition of Income as A Problem of Fiscal Policy**, Chicago: Chicago University, 1938.

Smith, Adam. **Milletlerin Zenginliği**. 9. Basım. Haldun Derin (çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.

Stiglitz, Joseph E. **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**. Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural (çev.). İstanbul: Plan B İletişim Tasarım Tanıtım Yayıncılık, 2006.

Stiglitz, Joseph E. **The Price of Inequality: How Today's Divided Society Endangers Our Future**. New York – London: WW Norton & Company, 2012.

Swamy, Paravastu. **Statistical Inference in Random Coefficient Regression Models**. New York: Springer, 1971.

Taylor, Lance. "External Liberalization, Economic Performance, and Distribution in Latin America and Elsewhere", Giovanni Cornia Andrea (Ed.). **Inequality, Growth, And Poverty in an Era of Liberalization and Globalization** içinde. Oxford: Oxford University Press, 2004.

The New Palgrave Dictionary of Economics, "Arrow's Theorem", Basingstoke: Palgrave Macmillarn, 2008.

Thurow, Lester C. **Generating Inequality**, New York: Basic Books, 1975.

Tinbergen, Jan. **Income Distribution: Analysis and Policies**. Amsterdam – Oxford: North Holland Publishing Company, New York: American Elsevier Publishing Company Inc., 1975.

Todaro, Michael P. **Economic Development in the Third World: An Introduction to Problems and Policies in A Global Perspective**. London: Pearson Education, 1977.

Todaro, Michael P. ve Stephen C. Smith. **Economic Development**. Vol.12. The Pearson Series in Economics, Pearson Education Limited, 2014.

Tullock, Gordon. **Economics of Income Redistribution**. 2. Basım. New York: Springer Science+Business Media, 1997.

Tuncer, Selahattin. **Kamu Maliyesi**. Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No.41, 1969.

Turhan, Salih. **Vergi Teorisi ve Politikası**. 6. Basım. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998.

United Nations Conference On Trade and Development, **Trade and Development Report 2012 Policies fo Inclusive and Balanced Growth**. New York and Geneva: United Nations Publication, 2012.

Van der Hoeven, Rolph ve Malte Lübker. "Financial Oppenness and Employment: The Need for Coherent International and National Policies", José Antonio Ocampo ve Jomo Kwame Sundaram (Ed.). **Towards Full and Decent Employment** içinde. London: Zed Books, 2007, (22-53).

Vermeen, Willem, Rick Van Der Ploeg and Jan W. Timmer. **Taxes and the Economy: A Survey on the Impact of Taxes on Growth, Employment, Investment, Consumption and the Environment**. Edward Elgar Publishing, 2008.

Wang, Chen ve Koen Caminada. "Disentangling Income Inequality and the Redistributive Effect of Social Transfers and Taxes in 36 LIS Countries", **Department of Economics Research Memorandum 2011**, 2011.

Weston, Stephen F. **Principles of Justice in Taxation**. New York: Columbia University Press, 1903.

Yerdelen Tatoğlu, Ferda. **Panel Zaman Serileri Analizi Stata Uygulamalı**. 2. Basım. İstanbul: Beta Basım Dağıtım, 2018.

SÜRELİ YAYINLAR

Aaron, Henry ve Martin McGuire. "Public Goods and Income Distribution". **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, (November 1970), ss.907-920.

Acemoglu, Daron. "Technical Change, Inequality and the Labor Market", **Journal of Economic Literature**. Vol.40, No.1, (2002), ss.7-72.

Acemoglu, Daron. "Why Do New Technologies Complement Skills? Directed Technical Change and Wage Inequality", **The Quarterly Journal of Economics**. Vol.113, No.4, (1998), ss.1055-1089.

Afonso, Antonio, Ludger Schuknecht ve Vito Tanzi. "Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency", **The Journal of Economic Inequality**. Vol.8, No.3, (2010), ss.367-389.

Akgül Yılmaz, Gülay. "Türkiye'de Gelir Vergisi Tarifesinde Meydana Gelen Değişikliklerin Vergilendirmede Adalet İlkesi Bakımından Değerlendirilmesi", **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**. Cilt.21, Sayı.1, 2006, ss.239-268.

Alesina, Alberto ve Eliana La Ferrara. "Preferences for Redistribution in the Land of Opportunities", **Journal of Public Economics**. Vol.89, No.5-6, (2005), ss.897-931.

Alper, Özlem F. ve Mehmet Demiral. "Public Social Expenditures and Economic Growth: Evidence from Selected OECD Countries", **Research in World Economy**. Vol.7, No.2, (2016), ss.44-51.

Arrow, Kenneth J. "Uncertainty and the Welfare Economics of Medical Care", **The American Economic Review**. Vol.53, No.5, (December 1963), ss.941-973.

Atkinson, Anthony B. "Bringing Income Distribution in from The Cold", **The Economic Journal**. Vol.107, No.441, (March 1997), s.297-321.

Atkinson, Anthony B. "Factor Shares: The Principal Problem of Political Economy?", **Oxford Review of Economic Policy**. Vol.25, No.1, (Spring 2009), ss.3-16.

Atkinson, Anthony B. "On the Measurement of Inequality", **Journal of Economic Theory**. Vol.2, No.3, (September 1970), ss.244-263.

Atkinson, Anthony B., Thomas Piketty ve Emmanuel Saez. "Top Incomes in the Long Run of History", **Journal of Economic Literature**. Vol.49, No.1, (March 2011), ss.3-71.

Autor, David H., Lawrence F. Katz ve Alan B. Krueger. "Computing Inequality: Have Computers Changed the Labor Market?", **The Quarterly Journal of Economics**. Vol.113, No.4, (November 1998), ss.1169-1213.

Balseven, Hale ve Can Tansel Tuğcu. "Analyzing the Effects of Fiscal Policy on Income Distribution: A Comparison between Developed and Developing Countries", **International Journal of Economics and Financial Issues**. Vol.7, No.2, (2017), ss.377-383.

Barkai, Haim. "Ricardo on Factor Prices and Income Distributionin a Growing Economy", **Economica**. Vol.26, No.103, (August 1955), ss.240-250.

Barnes, Lucy. "Does Median Voter Income Matter? The Effects of Inequality and Turnout on Government Spending", **Political Studies**. Vol.61, No.1, (2013), ss.82-100.

Barro, Robert J., Xavier Sala-i-Martin, Olivier Blanchard ve Robert E. Hall. "Convergence Across States and Regions", **Brookings Papers On Economic Activity**, Vol.1991, No.1, (1991), ss.107-182.

Baum, Sandy. "Poverty, Inequality, and the Role of Government: What would Adam Smith Say?", **Eastern Economic Journal**. Vol.18, No.2, (Spring 1992), ss.143-156.

Bergson, Abram. "A Reformulation of Certain Aspects of Welfare Economics", **Quarterly Journal of Economics**. Vol.52, (1938), ss.310–334.

Bjerke, Kjeld. "Some Income and Wage Distribution Theories. Summary and Comments", **Weltwirtschaftliches Archiv**. (1961), ss.46-68.

Blaug, Mark. "The Fundamental Theorems of Modern Welfare Economics, Historically Contemplated", **History of Political Economy**. Vol.39, No.2, (2007), ss.185-207.

Boadway, Robin ve Zhen Song. "Indirect Taxes for Redistribution: Should Necessity Goods Be Favored?", **Research in Economics**. Vol.70, No.1, (2016), ss.64-88.

Boucoyannis, Deborah. "The Equalizing Hand: Why Adam Smith Thought the Market Should Produce Wealth without Steep Inequality", **Perspectives on Politics**. Vol.11, No.4, (December, 2013), s.1051-1070.

Bourguignon, Francois. "Decomposable Income Inequality Measures", **Econometrica: Journal of the Econometric Society**, (1979), ss.901-920.

Bourguignon, François. "Spreading the Wealth", **Finance and Development**. Vol.55, No.1, (March 2018), ss.22-24.

Browning, Edgar K. ve William R. Johnson. "The Trade-off Between Equality and Efficiency", **Journal of Political Economy**. Vol.92, No.2, ss.175-203.

Causa, Orsetta, James Browne ve Anna Vindics. "Income Redistribution across OECD Countries: Main Findings and Policy Implications", **OECD Economic Policy Papers**. No.23, (September 2018), ss.7-23.

Cevik, Serhan ve Carolina Correa-Caro. "Growing (Un) Equal: Fiscal Policy and Income Inequality in China and BRIC+", **Journal of the Asia Pacific Economy**. Vol.25, No.4, (2020), ss.634-653.

Cevik, Serhan ve Carolina Correa-Caro. "Taking Down the Wall: Transition and Inequality", **Review of Development Economics**. Vol.24, No.1, (2020), ss.238-253.

Chien, Lee ve Chang Chun. "Social Security Expenditures and Economic Growth", **Journal of Economic Studies**. Vol.33, No.5, (2006), ss.386-404.

Cline, William R. "Distribution and development: A Survey of Literature", **Journal of Development Economics**. Vol.1, No.4, (1975), ss.359-400.

Coleman, James S. "The Possibility of Social Welfare Function", **The American Economic Review**. Vol.56, No.5, (December 1966), ss.1105-1122.

Connolly, Michael ve Cheng Li. "Government Spending and Economic Growth in the OECD Countries", **Journal of Economic Policy Reform**. Vol.19, No.4, (2016), ss.386-395.

Correia, Isabel. "Consumption Taxes and Redistribution", **American Economic Review**. Vol.100, No.4, (2010), ss.1673-1694.

Dagum, Camilo. "The Social Welfare Bases of Gini and Other Income Inequality Measures", **Statistica**. Vol.53, No.1, (1993), ss.3-30.

Dalton, Hugh. "The Measurement of the Inequality of Incomes", **The Economic Journal**, Vol.30, No.119, (1920), ss.348-361.

Dayar, Hatice ve Adil Akıncı. "Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Kişisel Gelir Dağılımına Etkisi", **Maliye Dergisi**. (Temmuz-Aralık 2020), ss.172-185.

Decoster, Andre ve GuyVan Camp. “Redistributive Effects of the Shift from Personal Income Taxes to Indirect Taxes: Belgium 1988–93”, **Fiscal Studies**. Vol.22, No.1, (2001), ss.79-106.

Decoster, Andre, Eric Schokkaert ve Guy Van Camp. “Is Redistribution Through Indirect Taxes Equitable?”, **European Economic Review**. Vol.41, No.3-5, (1997), ss.599-608.

Decoster, Andre, Jason Loughrey, Cathal O’Donoghue ve Dirk Verwerft. “Microsimulation of Indirect Taxes”, **International Journal of Microsimulation**. Vol.4, No.2, (2011), ss.41-56.

Del Rey, Elena, Andreas Kyriacou ve José I. Silva. "Maternity Leave and Female Labor Force Participation: Evidence from 159 Countries", **Journal of Population Economics**. Vol.34, No.3, (2021), ss.803-824.

Demirgil, Bünyamin. "Vergileın Gelir Dağılımı Üzerindekı Etkisi: Ampirik Bir Çalışma", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. Cilt.19, No.2, (2018), ss.118-131.

Deutsch, Joseph ve Jacques Silber. "Measuring the Impact of Various Income Sources on the Link between Inequality and Development: Implications for the Kuznets Curve", **Review of Development Economics**. Vol.8, No.1, (January 2004), s.122-124.

Dorfman, Robert. "Thomas Robert Malthus and David Ricardo", **Journal of Economic Perspectives**. Vol.3, No.3, (Summer 1989), ss.153-164.

Eichner, Alfred S. ve Jan A. Kregel. "An Essay on Post-Keynesian Theory: A New Paradigm in Economics", **Journal of Economic Literature**. Vol.13, No.4, (December 1975), ss.1293-1314.

Eroğlu, Nadir, Dilek Altaş, Turgut Ün ve Mustafa İlker Ulu. "OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi", **Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt.3, No.3, (2017), ss.335-354.

Esping-Andersen, Gøsta. “The Three Political Economies of the Welfare State”, **International Journal of Sociology**. Vol.20, No.3, (1990), ss.92-123.

Fagan, Elmer D. “Recent and Contemporary Theories of Progressive Taxation”, **Journal of Political Economy**. Vol.46, No.4, (1938), ss.457-498.

Farnham, Paul G. “Form of Government and the Median Voter”, **Social Science Quarterly**. Vol.68, No.3, (September 1987), ss.569-582.

Farré, Lídia ve Libertad González. "Does Paternity Leave Reduce Fertility?", **Journal of Public Economics**. Vol.172, (April 2019), ss.52-66.

Fernández, Raquel, Alessandra Fogli ve Claudia Olivetti. "Mothers and Sons: Preference Formation and Female Labor Force Dynamics", **The Quarterly Journal of Economics**. Vol.119, No.4, (2004), ss.1249-1299.

Freeman, Richard B. "It's Financialization!", **International Labour Review**. Vol.149, No.2, (2010), ss.163-183.

Friedman, David D. “Does Altruism Produce Efficient Outcomes? Marshall versus Kaldor”, **The Journal of Legal Studies**. Vol.17, No. 1, (January 1988), ss.1-13.

Friedman, Milton. "Choice, Chance, and the Personal Distribution of Income", **Journal of Political Economy**, Vol.61, No.4, (August 1953), ss.277-290.

Gastwirth, Joseph L. “The Estimation of the Lorenz Curve and Gini Index”, **The Review of Economics and Statistics**, (1972), ss.306-316.

Greenwood, Jeremy, Nezih Güner, Georgi Kocharkov ve Cezar Santos. "Marry Your Like: Assortative Mating and Income Inequality", **American Economic Review**. Vol.104, No.5, (May 2014), ss.348-353.

Güder, Fatmanur ve Serdar Kurt. "Makro Ekonomik Değişkenlerin Gelir Adaletsizliği Üzerine Etkileri: BRIC-T Ülkeleri için Panel Veri Analizi", **International Journal of Social Sciences and Education Research**, Vol.4, No.3, (2015), ss.501-513.

Hacker, Jacob S. ve Paul Pierson. “Winner-Take-All Politics: Public Policy, Political Organization, and the Precipitous Rise of Top Income in the United States”, **Politics & Society**. Vol.38, No.2, (2010), ss.152-204.

Herr, Hansjörg. "Karl Marx's Thoughts on Functional Income Distribution: A Critical Analysis from a Keynesian and Kaleckian Perspective", **European Journal of Economics and Economic Policies: Intervention**. Vol.16, No.2, (September 2019), ss.272-285.

Herwartz, Helmut ve Bernd Theilen. "Ideology and Redistribution through Public Spending", **European Journal of Political Economy**, Vol.46, (2017), ss.74-90.

Hochman, Harold M. ve James D. Rodgers. "Pareto Optimal Redistribution", **The American Economic Review**, Vol.59, No.4, (September 1969), ss.542-557.

İlgün, Miraç Fatih. "Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi", **Dokuz Eylul University Journal of Graduate School of Social Sciences**. Vol.17, No.4, (2015), ss.493-516.

Im, Tobin, Wonhyuk Cho ve Gregory Porumbescu. "An Empirical Analysis of the Relation between Social Spending and Economic Growth in Developing Countries and OECD Members", **Asia Pacific Journal of Public Administration**. Vol.33, No.1, (2011), ss.37-55.

Jann, Ben. "Assessing inequality using percentile shares", **The Stata Journal**. Vol.16 No.2, (2016), ss.264-300.

Jaumotte, Florence. "Labour Force Participation of Women: Empirical Evidence on the Role of Policy and Other Determinants in OECD Countries", **OECD Economic Studies**. Vol.2003, No.2, (2004), ss.51-108.

Jensen, Hans E. "John Stuart Mill's Theories of Wealth and Income Distribution", **Review of Social Economy**. Vol.59, No.4, (2001), s.497-498.

Jones, Ronald W. "Factor Proportions and the Heckscher-Ohlin Theorem", **The Review of Economic Studies**. Vol.24, No.1, (1956), ss.1-10.

Kaiser, Helmut ve Bernd Spahn. "On the Efficiency and Distributive Justice of Consumption Taxes: A Study on VAT in West Germany", **Journal of Economics**. Vol.49, No.2, (1989), ss.199-218.

Kaldor, Nicholas. “Alternative Theories of Distribution", **The Review of Economic Studies**. Vol.23, No.2, (1955), ss.83-100.

Kelly, Trish. “Public Expenditures and Growth”, **The Journal of Development Studies**. Vol.34, No.1, (1997), ss.60-84.

Kenworthy, Lane. “Equality and Efficiency: The Illisory Trade-off”, **European Journal of Political Research**. Vol.27, No.2, (February 1995), ss.225-254.

Kesselman, Jonathan R. ve Ron Cheung. "Tax Incidence, Progressivity, and Inequality in Canada", **Canadian. Tax Journal**. Vol.52, (2004), ss.709-789.

Khan, Sarbuland. "A Review of Heckscher-Ohlin and Stolper-Samuelson Theorems of Internatıonal Trade", **The Punjab University Economist**. Vol.8, No.1, (1970), ss.59-73.

Knight, Frank H. "The Ricardian Theory of Production and Distribution", **The Canadian Journal of Economics and Political Science**. Vol.1, No.2, (1935), ss.171-196.

Koyuncu, Murat ve Stephen J. Turnovsky. “The Dynamics of Growth and Income Inequality under Progressive Taxation”, **Journal of Public Economic Theory**. Vol.18, No.4, (2016), ss.560-588.

Krusell, Per, Vincenzo Quadrini ve Jose Victor Rios-Rull. “Are Consumption Taxes Really Better than Income Taxes?”, **Journal of Monetary Economics**. Vol.37, No.3, (1996), ss.475-503.

Kurz, Heinz D. "Technical Progress, Capital Accumulation and Income Distribution in Classical Economics: Adam Smith, David Ricardo and Karl Marx", **The European Journal of the History of Economic Thought**. Vol.17, No.5, (2010), ss.1183-1222.

Kuznets, Simon. "Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: Distribution of Income by Size", **Economic Development and Cultural Change**. Vol.11, No.2, Part 2, (January 1963), ss.1-80.

Kuznets, Simon. “Economic Growth and Income Inequality”, **The American Economic Review**. Vol.45, No.1, (March 1955), ss.1-28.

Lakner, Christoph ve Branko Milanovic, "Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession", **The World Bank Economic Review**. Vol.30, No.2, (2016), ss.203-232.

Lazonick, William ve Mary O'sullivan. "Maximizing Shareholder Value: A New Ideology for Corporate Governance", **Economy and Society**. Vol.29, No.1, (2000), ss.13-35.

Lee, Dwight R. "The Trade-off Between Equality and Efficiency: Short-run Politics and Long-run Realities", **Public Choice**. No.53, (January 1987), ss.149-165.

Lewis, William A. "Economic Development with Unlimited Supplies of Labour", **The Manchester School**. Vol.22, No.2, (May 1954), ss.139-191.

Lindert, Peter. "Does Social Spending Deter Economic Growth?", **Challenge**. Vol.39, No.3, (1996), ss.17-23.

Lipsey, Richard G. ve Kelvin Lancaster, "The General Theory of Second Best", **The Review of Economic Studies**, Vol.24, No.1, (January 1956), ss.11-32.

Lorenz, Max O. "Methods of Measuring the Concentration of Wealth", **Publications of The American Statistical Association**, Vol.9, No.70, (1905), ss.209-219.

Mann, Arthur J. ve Donald Perlis, "Utility Functions, Public Goods, and Income Redistribution", **Public Finance Quarterly**. Vol.5, No.1, (1977), ss.9-22.

Martinez-Vazquez, Jorge, Blanca Moreno-Dodson ve Violeta Vulovic. "The Impact of Tax and Expenditure Policies on Income Distribution: Evidence from a Large Panel of Countries", **Andrew Young School of Policy Studies Research Paper Series**. (2012), ss.12-30.

Meltzer Allan H. ve Scott F. Richard. "A Rational Theory of the Size of Government", **Journal of Political Economy**. Vol.89, No.5, (1981), ss.914-927.

Milanovic, Branko. "Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys", **The World Bank Economic Review**. Vol.19, No.1, (2005), ss.21-44.

Milanovic, Branko. “The Median-voter Hypothesis, Income Inequality, and Income Redistribution: An Empirical Test with the Required Data”, **European Journal of Political Economy**. Vol.16, No.3, (2000), ss.367-410.

Mincer, Jacob. "Investment in Human Capital and Personal Income Distribution", **Journal of Political Economy**. Vol.66, No.4, (August 1958), ss.281-302.

Moene, Karl ve Michael Wallerstein. “Inequality, Social Insurance, and Redistribution”, **American Political Science Review**. (2001), ss.859-874.

Morgan, James. "The Anatomy of Income Distribution", **The Review of Economics and Statistics**. (1962), ss.270-283.

Musgrave, Richard A. “Horizontal Equity, Once More”, **National Tax Journal**. Vol.43, No.2, (June 1990), ss.113-122.

Musgrave, Richard A. ve Tun Thin. “Income Tax Progression, 1929-48”, **Journal of Political Economy**. Vol.56, No.6, (1948), ss.498-514.

Nantob, N’Yilimon. "Taxation and Income Inequality in Developing Countries: An Empirical Investigation", **Economics Bulletin**. Vol.36, No.3, (2016), ss.1508-1522.

Palma, Jose Gabriel. “Homogeneous Middles vs. Heterogeneous Tails, and the End of the “Inverted-U”: It’s All about the Share of the Rich”, **Development and Change**. Vol.42, No.1, (2011), ss.87–153.

Pasinetti, Luigi L. "Critique of the Neoclassical Theory of Growth and Distribution", **PSL Quarterly Review**. Vol.53, No.215, (December 2000), ss.383-431.

Pasinetti, Luigi L. "Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth", **The Review of Economic Studies**. Vol.29, No.4, (1962), ss.267-279.

Pesaran, Hashem M. “A Simple Panel Unit Root Test in the Presence of Cross-Section Dependence”, **Journal of Applied Econometrics**. Vol.22, No.2, (2007), ss.265-312.

Pollak, Robert A. “Bergson-Samuelson Social Welfare Functions and the Theory of Social Choice”, **The Quarterly Journal of Economics**. Vol.93, No.1, (February 1979), ss.73-90.

Ramsey, Frank. "A Contribution to the Theory of Taxation", **Economic Journal**. Vol.37, No.45, (March 1927), ss.47-61.

Rasmussen, Dennis C. "Adam Smith on What is Wrong with Economic Inequality", **The American Political Science Review**. Vol.110, No.2, (May 2016), ss.342-344.

Rassekh, Farhad. "The Convergence Hypothesis: History, Theory, and Evidence", **Open Economies Review**. Vol.9, No.1, (January 1998), ss.85-105.

Robison, Lindon, Allan Schmid ve Marcelo E. Siles. “Is Social Capital Really Capital?”, **Review of Social Economy**. Vol.60, No.1, (2002), ss.1-21.

Rodrik, Dani. "Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion? A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform", **Journal of Economic Literature**. Vol.44, No.4, (2006), ss.973.-987.

Sah, Raaj Kumar. “How Much Redistribution is Possible Through Commodity Taxes?”, **Journal of Public Economics**, Vol.20, No.1, (1983), ss.89-101.

Sahota, Gian Singh. "Theories of Personal Income Distribution: A Survey", **Journal of Economic Literature**. Vol.16, No.1, (March 1978), s.1-55.

Sala-i-Martin, Xavier X. "Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence", **European Economic Review**. Vol,40, No.6, (June 1996), ss.1325-1352.

Sanchez, Angeles ve Antonio L. Pérez-Corral. "Government Social Expenditure and Income Inequalities in the European Union.", **Hacienda Pública Española**. Vol. 227 No.4, (2018), ss.133-156.

Sapir, Andre. “Globalization and the Reform of European Social Models”, **Journal of Common Market Studies**. Vol.44, No.2, (2006), ss.369-390.

Schwartz, Christine R. "Earnings Inequality and the Changing Association between Spouses' Earnings", **American Journal of Sociology**. Vol.115, No.5, (2010), ss.1524-1557.

Seligman, Edwin R. A. "The Theory of Progressive Taxation", **Political Science Quarterly**. (1893), ss.220-251.

Sen, Amartya. "Poverty, Inequality and Unemployment: Some Conceptual Issues in Measurement", **Economic and Political Weekly**. (1973), ss.1457-1464.

Shoup, Carl Sumner. "The Schanz Concept of Income and the United States Federal Income Tax", **FinanzArchiv/Public Finance Analysis**. No.3, (1984), ss.433-444.

Stark, Oded, Marcin Jakubek ve Fryderyk Falniowski. "Reconciling the Rawls and the Utilitarian Approaches to the Mazimization of Social Welfare", **Economic Letters**. Vol.122, No.3, (March 2014), ss.439-444.

Stiglitz, Joseph E. "Utilitarianism and Horizontal Equity: The Case for Random Taxation", **Journal of Public Economics**. Vol.18, No.1, (June 1982), ss.1-33.

Sudasinghe, Sepalika ve Direk Patmasiriwat. "Determinants of Social Expenditure in Sri Lanka", **Asian Social Work and Policy Review**. Vol.8, No.1, (2014), ss.96-108.

Suits, Daniel B. ve Richard A. Musgrave. "Ad Valorem and Unit Taxes Compared", **The Quarterly Journal of Economics**. Vol.67, No.4, (1953), ss.598-604.

Thuronyi, Victor. "The Concept of Income", **Tax Law Review**. Vol.46, (1990), ss.45-105.

Thurow, Lester C. "Equity, Efficiency, Social Justice, and Redistribution", **Nebraska Journal of Economics and Business**. Vol.20, No.2, (Spring 1981), ss.5-24.

Walraevens, Benoît. "Adam Smith's View of Economic Inequality", **Cambridge Journal of Economics**. Vol.45, No.1, (January 2021), ss.209-224.

Westerlund, Joakim. "Panel Cointegration Tests of the Fisher Effect", **Journal of Applied Econometrics**, Vol.23, No.2, (2008), ss.193-223.

Williamson, John. "A Short History of the Washington Consensus", **Law & Business Review of the Americas**. No.15, (Winter 2009), ss.7-23.

DİĞER YAYINLAR

Abramovsky, Laura, Paul Johnson ve David Phillips. "Tax Design in Turkey and Other Middle Income Countries: Lessons from the Mirrlees Review", **Economic Research Forum**. TÜSİAD, Koç Univ., 2013.

Acemoglu, Daron, Philippe Aghion ve Giovanni L. Violante. "Deunionization, Technical Change and Inequality", **Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy**. Vol.55, No.1, North-Holland, 2001.

Afonso, Helena, Marcelo LaFleur ve Diana. Alarcón. "Inequality Measurement: Development Issues No. 2", **Department of Economic and Social Affairs**. 2015.

Bachas, Pierre, Lucie Gadenne ve Anders Jensen. "Informality, Consumption Taxes and Redistribution", **NBER Working Paper Series**. No. w27429, 2020.

Birdsall, Nancy, Augusto De la Torre ve Valencia Caicedo. "The Washington Consensus: Assessing A Damaged Brand", **Center for Global Development Working Paper**. No.213, 2010.

Bulut, Ela, Nihal Yayla, Sevinç Yaraşır ve İsmail Çeviş. "Maliye Politikalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi", **ICOAEF VI International Conference on Applied Economics and Finance**. Balıkesir /Turkey, November 16-17 2019, ss.247-261.

Ciminelli, Gabriele, Cyrille Schwellnus ve Balazs Stadler. "Sticky Floors or Glass Ceilings? The Role of Human Capital, Working Time Flexibility and Discrimination in the Gender Wage Gap", **OECD Economics Department Working Papers**. No.1668, 2021.

Conceição, Pedro ve Pedro Ferreira. "The Young Person's Guide to The Theil Index: Suggesting Intuitive Interpretations and Exploring Analytical Applications", **University of Texas Inequality Project Working Paper**. No.14, 2000.

Costa, Dora ve Matthew E. Kahn. “Understanding the Decline in Social Capital, 1952-1998”, **NBER Workin Paper Series**. No. w8295, 2001.

Devlet Planlama Teşkilatı. **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu.** 2001.

Eberhardt, Markus ve Stephen Bond. "Cross-Section Dependence in Nonstationary Panel Models: A Novel Estimator", **MPRA Working Paper**. No.17692, 2009.

Eberhart, Markus ve Francis Teal. “Productivity Analysis in the Global Manufacturing Production”, **University of Oxford Department of Economics Working Paper**. No. 515, 2010.

Erdoğdu, Mustafa. “Kamusal Niteliği Bağlamında Türkiye ve Güney Kore’de Eğitimin Finansmanı”, **16. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 28-31 Mayıs 2001, ss.321-349.

Freitas, Alexandre Laino. "Understanding Smith's Theory of Distribution: The Determination of Land Rent as a Residual Magnitude", **Grupo De Economia Politica**. 2014.

Gallo, Cesar. “Economic Growth and Income Inequality: Theoretical Background and Empirical Evidence”, **Development Planning Unit University College London**, 2002.

Haelg, Florian, Niklas Potrafke ve Jan-Egbert Sturm. “Determinants of Social Expenditure in OECD Countries”, **KOF Working Papers**. No.475, 2020.

International Monetary Fund Statistics Department. **Revision of the Balance of Payments Manual Annotated Outline**. Fifth Edition. Washington: IMF, 2004.

International Monetary Fund. **Fiscal Policy and Income Inequality**. IMF Policy Paper, 2014.

International Monetary Fund. **World Economic Outlook: Globalization and Inequality**. Washington: IMF, 2007.

Kyriacou, Andreas, Leonel Muinelo-Gallo ve Oriol Roca-Sagalés. "On the Redistributive Efficiency of Fiscal Policy", **Munich Personal RePEc Archive Paper**. No.69045, 2016, ss.1-31.

López, Humberto. "Macroeconomics and Inequality", **Research Workshop Macroeconomic Challenges in Low Income Countries**. 2003.

Niehues, Judith. "Social Spending Generosity and Income Inequality: A Dynamic Panel Approach", **IZA Discussion Paper**. No.5178, 2010.

O'donoghue, Cathal, Massimo Baldini ve Daniela Mantovani. "Modelling the Redistributive Impact of Indirect Taxes in Europe: An Application of EUROMOD", **EUROMOD Working Paper**, No. EM7/01, 2004.

Organisation for Economic Co-operation and Development. **OECD Employment Outlook 2018**. Paris: OECD Publishing, 2018.

Palma, Jose Gabriel. "Globalizing Inequality: 'Centrifugal' and 'Centripetal' Forces at Work", **UN DESA Working Paper**. No.35, 2006.

Pesaran, Hashem M. "General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels", **University of Cambridge Faculty of Economics Working Paper**. No.0435, 2004.

Poterba, James M. "Lifetime Incidence and the Distributional Burden of Excise Taxes", **NBER Working Paper Series**. No.2833, 1989.

Robbins, Donald J. "Evidence on Trade and Wages in the Developing World", **OECD Development Centre Working Papers**. No.119, (December 1996).

Stockhammer, Engelbert. "Determinants of Functional Income Distribution in OECD Countries", **IMK Studies Institut für Makroökonomie und Konjunkturforschung**, No.5, 2009.

Trapeznikova, Ija. "Measuring Income Inequality", **IZA World of Labor**. 2019.

United Nations Development Program. **Human Development Report**. NewYork, 1999.

World Bank. **Poverty Manual Introduction to Poverty**. 2005.

Xu, Kuan. "How has the Literature on Gini's Index Evolved in the Past 80 Years?", **Dalhousie University Economics Working Paper**. 2003.

Yang, Lin. "The Relationship Between Poverty and Inequality: Concepts and Measurement", **London School of Economics Centre for Analysis of Social Exclusion**, 2017.